ยาขอบอนุสรณ์

928.95911
ย 539 ย

หอสมุดแห่งชาติ
๑ ก.พ. 2527
กรมศิลปากร

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

ย า ข อ บ อ นุ ส ร ณ์

สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ขึ้นโดยความอนุเคราะห์ทางการเงินของคุณเทียน เหลียวรักวงศ์, คุณบุญวงศ์ อมาตยกุล, คุณช้อน สุวรรณประทีป พร้อมด้วยบริษัท ธนะการพิมพ์ จำกัด และมิตรสหายผู้มีจิตศรัทธาเพื่อแจกช่วยเป็นบรรณาการที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ

คุณโชติ "ยาขอบ" แพร่พันธุ์

ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม, พระนคร

วันเสาร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐

เลขหมู่: ๒๕

เลขหมู่ 928.95911
ก153ช

เลขทะเบียน ๑๒๒๒ ว. ๑๓๕๙

รายการเรื่องและผู้เขียนในยาขอบอนุสรณ์

โดย ■ สมัย เรืองไกร

สาส์นจากนายก สนท. . . . . . หน้า 9

โดย ■ ซอบ มณีน้อย

เพราะเหตุใด "ยาขอบอนุสรณ์" จึงเกิดขึ้น? . . . หน้า 12

โดย ■ เทียน เหลียวรักวงศ์

แด่คุณโชติ ฯ ผู้มีแล้วซึ่งญาณวิถี . . . . . หน้า 20

โดย ■ บุญวงศ์ อมาตยกุล

"สมี" โชติของข้าพเจ้า . . . . . หน้า 33

โดย ■ ซ้อน สุวรรณประทีป

คุณโชติ ฯ มีอะไร ๆ แปลกกว่าใคร ๆ . . . . . หน้า 35

โดย ■ เฉวียง เศวตะทัต

มองโชติ แพร่พันธุ์ ออกไปจากหัวใจแห่งมิตร . . . หน้า 39

โดย ■ สด กูรมะโรหิต

๓๗ ปีของมิตรภาพ . . . . . หน้า 51

โดย ■ กุหลาบ สายประดิษฐ

ยาขอบในคัมภีร์แห่งวรรณกรรมไทย . . . . . หน้า 67

โดย ■ หม่อมเจ้า ศุกรวรรณดิศ ดิศกุล

ปฏิสนธิของโชติ แพร่พันธุ์ . . . . . หน้า 81

โดย ■ ถนิม เลาหะวิไลย
โชติ แพร่พันธุ์ กับข้าพเจ้า . . . . . หน้า 90
โดย ■ สงัด เปล่งวานิช
ยอดขุนพล ฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง . . . . . หน้า 95
โดย ■ พ. เนตรรังษี
บันทึกความจำ . . . . . หน้า 102
โดย ■ สันต์ เทวรักษ์
บุเรงนองรำลึก . . . . . หน้า 113
โดย ■ เวทางค์
แด่วณิพกผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกาย . . . . . หน้า 120
โดย ■ ชลอ ศรีศรากร
อนุสรณ์ยาขอบ . . . . . หน้า 139
โดย ■ ชลอ เภกะนันท์
จากราชสำนักนายผี . . . . . หน้า 144
โดย ■ สิกสวัต
มุมที่ไม่มืด . . . . . หน้า 149
โดย ■ ชอุ่ม ปัญจพรรค์
ระหว่างชอุ่ม ปัญจพรรค์ กับ ยาขอบ . . . . . หน้า 160
โดย ■ ชาญหัตถกิจ
ยาขอบกับปัญหาที่ข้าพเจ้ายังตอบไม่ได้ . . . . หน้า 166
โดย ■ แข ณ วังน้อย
วันนี้...ไม่เหมือนวันนั้น . . . . . หน้า 173

โดย ■ มนัส จรรยงค์
กามหน่อย . . . . . หน้า 180

โดย ■ พลจ. วัลลภ โรจนวิสุทธิ์
เรื่องไม่รู้จบของยาขอบ . . . . . หน้า 184

โดย ■ เชือ อินทรทูต
เคล็ดลับของคุณโชติฯ . . . . . หน้า 196

โดย ■ มโหสโถ ภิกขุ [มหารื่น จำรัสฉาย]
ครั้งหนึ่งยาขอบน้ำตาตกเพราะข้าพเจ้า . . . . . หน้า 198

โดย ■ สันตสิริ
โชติ แพร่พันธุ์ อาบูหะซันเมืองไทย . . . . . หน้า 206

โดย ■ กุหลาบขาว
ผู้ใดอยู่บ้านใกล้...ไปถึงก่อน . . . . . หน้า 210

โดย ■ อินทรทัต สิโรรส
ไปกับยาขอบ . . . . . หน้า 217

โดย ■ พตอ. พจน์ เภกะนันท์
ผงเข้าตายาขอบ . . . . . หน้า 224

โดย ■ พรานบูรพ์
ยาขอบ กับ พรานบูรพ์ . . . . . หน้า 231

โดย ■ ประสาน มีเพื่องศาสตร์
มุมหนึ่งในชีวิตของยาขอบ . . . . . หน้า 234

โดย ■ พวงพยอม
พี่โชติ . . . . . หน้า 237

โดย ■ สุพัตรา
ทำเนียบบางขุนพรหม . . . . . หน้า 242

โดย ■ บรรจบ ชุวานนท์
เมื่อข้าพเจ้าตรวจปรู๊ฟเรื่องผู้ชนะสิบทิศ . . . . หน้า 246

โดย ■ ถาพูน เทียนเงิน
งานชิ้นสุดท้ายของยาขอบ . . . . . หน้า 249

โดย ■ ใหญ่ ศวิตชาติ
ทรรศนะของโชติ แพร่พันธุ์ ต่อการหนังสือพิมพ์ . . หน้า 260

โดย ■ ประถมภ์ ประภาสโนบล
บนเส้นผมเดียวกัน . . . . . หน้า 263

ปกิณกาลัยกถาเกี่ยวกับโชติ แพร่พันธุ์

■ ชีวิตตอนหนึ่งของโชติ แพร่พันธุ์
โดย เหลียน พิทักษ์ภูบาล . . . . . หน้า 269

■ จากเพื่อนที่คุณโชติตั้งให้เป็นตะคะญิ
โดย เหม เวชกร . . . . . หน้า 270

■ คุณโชติสั่งว่า
โดย ป. ศรีสมวงศ์ . . . . . หน้า 272

■ ปรัชญาปลอม
โดย ไพศาล ลิปตะสุนทร . . . . . หน้า 274

■ อย่างหนึ่งในน้ำใจคน
โดย ส. บุญเสนอ . . . . . หน้า 275

■ นางด้วน กับ คุณโชติฯ
โดย ลาวัณย์ โชตามระ . . . . . หน้า 277
■ ในชีวิตของเขา ยาขอบ
โดย พันโอ . . . . . หน้า 279
■ โชติ แพร่พันธุ์ กับ ท่านผู้อ่านที่รัก
โดย สุธรรม์ นาวานุเคราะห์ . . . . . หน้า 283
■ เขียนเป็นมิตรพลี
โดย เวทย์ ภวภตานนท์ ณ มหาสารคาม . . หน้า 287
■ โชติเคยเป็นจ้าวเขาหลวง
โดย อั้น สุนัย . . . . . หน้า 288
■ แพร่พันธุ์ปัญหา
โดย เทียน เหลียวรักวงศ์ . . . . . หน้า 290
■ ยาขอบถูกหมิ่นประมาท
โดย ลำโพง . . . . . หน้า 293
■ คิดถึงคุณโชติ
โดย เบญจมินทร์ . . . . . หน้า 296

ชีวิต *โชติ แพร่พันธุ์* ถึงอันจม
เหลือเฉิดฉมเกียรติชื่อลือสิบทิศ

■ ชื่อยังแจ้วเกียรติยังดังจากหนังสือ
โดย สถิตย์ เสมานิล . . . . . หน้า 306
■ มิตรานุสรณ์
โดย ส. บุญยเกียรติ . . . . . หน้า 309

■ สักการะดวงวิญญาณยาขอบ
โดย พ. จันทรัมพร . . . . . หน้า 311
■ โชติ โชติ ปรายโน
โดย จันทโรทัย . . . . . หน้า 312
■ กายจากฝากชื่อไว้ ว่าเชื้อกวีวงศ์
โดย วิชัย เอี่ยมอร่าม . . . . . หน้า 313
■ แด่วิญญาณยาขอบ
โดย หยาดฝน . . . . . หน้า 314

โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนึกของมิตรสหาย

■ จาก สมัคร เสาวรส . . . . . หน้า 316
■ จาก แสวง ตุงคะบรรหาร . . . . . หน้า 316
■ จาก สนามจันทร์ . . . . . หน้า 318
■ จาก อ. ร. ด. . . . . หน้า 319
■ จาก มรว. นพแก้ว นวรัตน . . . . . หน้า 319
■ จาก อนันต์ บำเพ็ญ . . . . . หน้า 320
■ จาก สนิท ธนะจันทร์ . . . . . หน้า 320
■ จาก อุษา เข็มเพ็ชร . . . . . หน้า 321
■ จาก ประไพ โกศัยดิลก . . . . . หน้า 321
■ จาก พินิต อังกินันทน์ . . . . . หน้า 322
■ จาก ฉอ้อน เอื้อตระกูล . . . . . หน้า 322
■ จาก หลวงบุณยมานพพาณิชย์ . . . . . หน้า 322
■ จาก แกม มหรรณพ . . . . . หน้า 323
■ จาก บุญเสริม นาคเสน . . . . . หน้า 323

■ จาก สุดจิตร บุณยรัตพันธุ์ . . . . . หน้า 323
■ จาก บุญคุ้ม โพธารมภ์ . . . . . หน้า 324
■ จาก อ. อรรถจินดา . . . . . หน้า 324
■ จาก ช. แสงเพ็ญ . . . . . หน้า 325
■ จาก เชษฐ์ ชวประพันธ์ . . . . . หน้า 325
■ จาก วาสนา อาคมวัฒนะ . . . . . หน้า 326
■ จาก พตต. สำเริง วรรณพฤกษ์ . . . . . หน้า 327
■ จาก สัมพันธ์ โสตะจินดา . . . . . หน้า 327
■ จาก เฉลิมศักดิ์ รามโกมุท . . . . . หน้า 328
■ จาก ช้อย ไวทยะวณิช . . . . . หน้า 329
■ จาก โชติ มณีน้อย . . . . . หน้า 329
■ จาก สวัสดิ์ ตัณฑ์สุทธิ์ . . . . . หน้า 331
■ จาก ยุทธ วิรวัธนพันธ์ . . . . . หน้า 331
■ จาก สมบัติ นุชสนธิ์ . . . . . หน้า 332
■ จาก อาษา . . . . . หน้า 332
■ จาก ทนง ศรัทธาทิพย์ . . . . . หน้า 334

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

■ จาก *เรื่องธรรมดา* หน้า 404 . . . . . หน้า 34
■ จาก *ชื่นจิต* หน้า 341 . . . . . หน้า 38
■ จาก *กามวาสี* หน้า 50 . . . . . หน้า 66
■ จาก *กามวาสี* หน้า 80 . . . . . หน้า 94
■ จาก *หล่อนชั่วเพราะชาย* หน้า 436 . . . . หน้า 112
■ จาก *หล่อนชั่วเพราะชาย* หน้า 463 . . . . หน้า 114

■ จาก *อารมณ์* หน้า 92 . . . . . หน้า 119
■ จาก *หลังฉากผู้ชาย* หน้า 117 . . . . . หน้า 172
■ จาก *รอยโครอยเกวียน* หน้า 137 . . . . หน้า 205
■ จาก *รักแท้* หน้า 159 . . . . . หน้า 205
■ จาก *เพื่อนแพง* หน้า 219 . . . . . หน้า 230
■ จาก *อยู่เพื่อรัก* หน้า 225 . . . . . หน้า 241
■ จาก *เพื่อนแพง* หน้า 188 . . . . . หน้า 245
■ จาก *สวรรค์ของคนยาก* หน้า 243 . . . . หน้า 248
■ จาก *รักแท้* หน้า 151 . . . . . หน้า 259
■ จาก *เพื่อนแพง* หน้า 226 . . . . . หน้า 302
■ คำกลอน *ยาขอบสอนตัวเอง* . . . . . หน้า 303
■ จาก *รอยโครอยเกวียน* หน้า 113 . . . . หน้า 336

รายการภาพเกี่ยวกับ *โชติ แพร่พันธุ์*

■ อนุสรณ์ "ยาขอบ" ในฝืน
ฝีมือและจินตนาการของ พนม สุวรรณะบุณย์ . . หน้า 9
■ คณะสุภาพบุรุษยุคแรก พศ. ๒๔๗๒
โดยความเอื้อเฟื้อของคุณพัฒน์ เนตรรังษี . . . หน้า 81
■ โชติ แพร่พันธุ์ กับสหายบางคนในวัยหนุ่ม
โดยความเอื้อเฟื้อของคุณสด กูรมะโรหิต . . . หน้า 217

บันทึกของประธานคณะอนุกรรมการ . . . . . หน้า 337

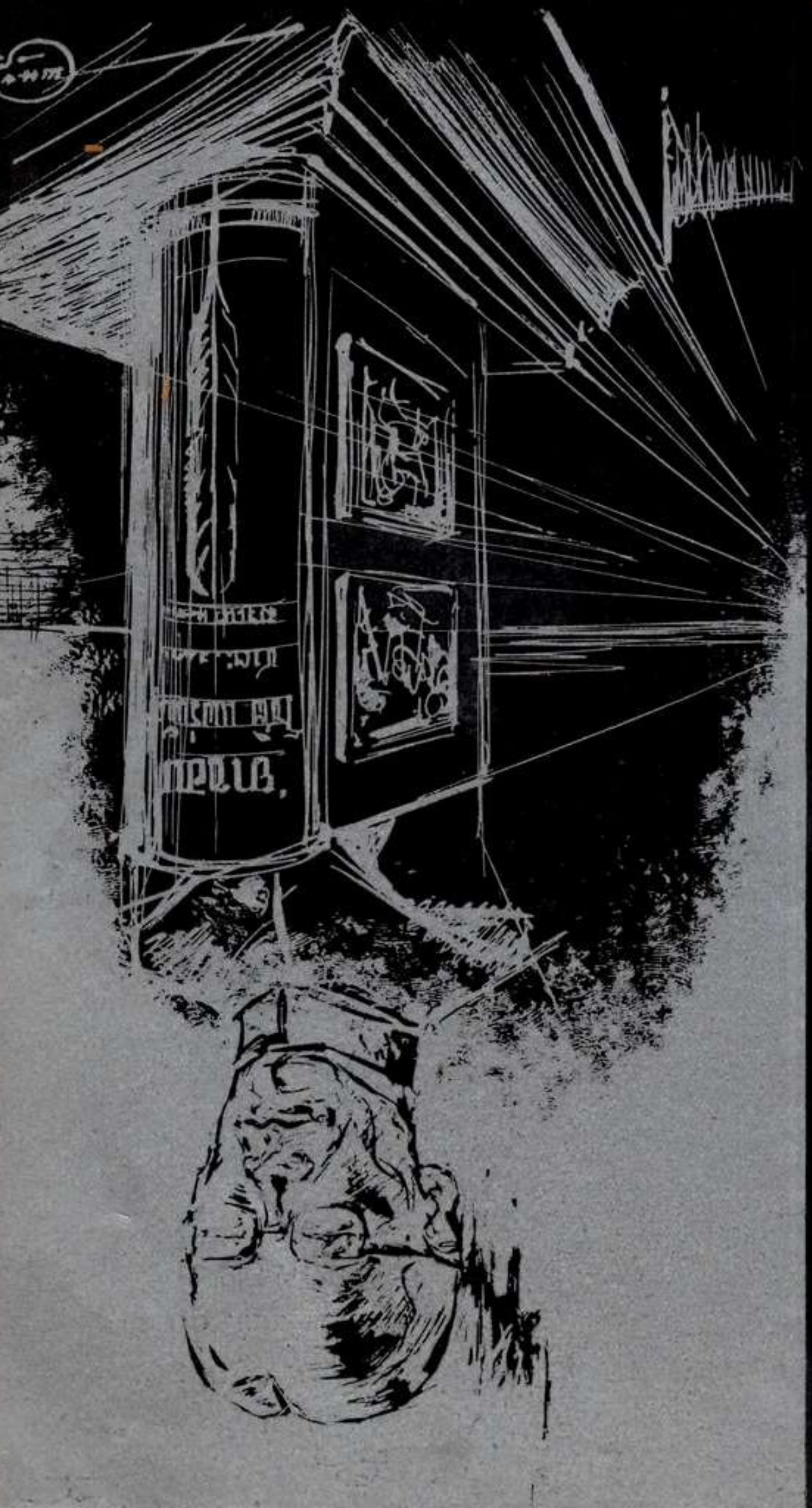
บรรณาการที่ระลึก
ในงานฌาปนกิจศพ
"ชวลิต"
โชติ แพร่พันธ์

อนุสรณ์ "ยาขอบ" ในฝัน

หากเนรมิตเป็นรูปร่างตามที่คิดฝันดั่งนี้จริง
จากสมองเล็กๆ และฝีมือของผม
ก็ขออุทิศเป็นกุศลแด่ *พี่โชติ "ยาขอบ" แพร่พันธุ์*
ผู้ซึ่งมีพระคุณ และเป็นที่เคารพรัก ไม่มีวันลืม

----จากผม,

พนม สุวรรณะบุฌย์

สาส์นจากนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

รูป์ ชีรติ
มจฺจานำ
นามโคตฺต์
นชีรติ

■ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* หาชีวิตไม่แล้ว ขณะที่ท่านกำลังอ่านหนังสือเล่มนี้อยู่ รูปกายของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ดับสูญเป็นเถ้าถ่านไป แต่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ยังคงอยู่ หนังสืออันเป็นอนุสรณ์เล่มนี้อุบัติขึ้นเป็นการแสดงว่า *นามโคตฺต์ นชีรติ* หาได้แตกดับไปพร้อมกับรูปกายที่กลายเป็นเถ้าถ่านไม่

สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ด้วยความสำนึกในคุณความดีของผู้วายชนม์รวมด้วยกัน ๒ สถาน คือ

๑. *คุณโชติ แพร่พันธุ์* เคยดำรงตำแหน่งนายกสมาคมแห่งนี้ในสมัยหนึ่ง

๒. ในวงวรรณกรรม ย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า *คุณโชติ แพร่พันธุ์* เป็นผู้ยังความรุ่งโรจน์อย่างใหญ่หลวงให้แก่งานประพันธ์และในงานเขียนยากที่จะหาใครเสมอเหมือน *ผู้ชนะสิบทิศ* อันเป็นงานอันอมตะ เปรียบได้ดั่งดวงประทีปที่เชิดชูวรรณกรรมอย่างรุ่งเรืองยิ่งจนกระทั่งทุกวันนี้

ความสำนึกดังกล่าวนี้ จึงทำให้สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยจัดรวบรวมพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้วายชนม์ในงานฌาปนกิจศพครั้งนี้

ยาขอบอนุสรณ์ ก็อหนังสือเล่มนี้จะสำเร็จไม่ได้ ถ้าหากปราศจากการอนุเคราะห์ทางทุนรอนของ *คุณครูเทียม เหลียวรักวงศ์* อดีตเหรัญญิกของสมาคม ผู้ซึ่ง *คุณโชติ แพร่พันธุ์* เคารพนับถือเสมอด้วยบิดา เป็นผู้ริเริ่มให้ความอุปการะหนังสือเล่มนี้ ต่อมาเมื่อความแพร่ออกไป ว่าสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยจะจัดทำหนังสือเล่มนี้ จึงมีมิตรสนิทของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* คือ *คุณบุญวงศ์ อมาตยกุล* และ *คุณช้อน สุวรรณประทีป* ได้เข้าร่วมในการให้ความอุปการะด้วย

อย่างไรก็ตาม ก่อนเริ่มลงมือดำเนินงานสร้าง *ยาขอบอนุสรณ์* ที่ประชุมคณะกรรมการสมาคมเห็นว่า การรวบรวมประวัติของคุณโชติ แพร่พันธุ์ ก็ดี งานประพันธ์ ตลอดจนคำไว้อาลัยของญาติมิตรสหายก็ดี แม้ไม่เป็นงานใหญ่แต่ก็เป็นงานหนักเอาการอยู่ จึงลงมติแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อจัดทำหนังสือนี้โดยเฉพาะ ประกอบด้วย

๑. คุณชอบ มณีน้อย เป็นประธานคณะอนุกรรมการ
๒. คุณอิศรา อมันตกุล เป็นอนุกรรมการ
๓. คุณชั้น แสงเพ็ญ เป็นอนุกรรมการ
๔. คุณเลมูล อติพยัคฆ์ เป็นอนุกรรมการ
๕. คุณทนง ศรัทธาทิพย์ เป็นอนุกรรมการ

ดังได้กล่าวแล้วว่า งานรวบรวมเรื่องเป็นงานหนักจริง ๆ เพียงใดนั้น จะเห็นได้จากการที่เจ้าภาพจำต้องเลื่อนงานฌาปนกิจศพ จากเดือนเมษายนมาเป็นเดือนพฤษภาคม . มิฉะนั้นแล้วหนังสือที่เรียกว่าเป็นอนุสรณ์นมเรานี้ ไม่อาจจะเรียกได้เต็มปากเต็มคำว่าเป็นอนุสรณ์ได้เลย แต่ถึงกระนั้นการรวบรวมบทประพันธ์ก็หาได้สำเร็จถูกอ่วงทันกาลไม่ ทางสมาคม ฯ จำต้องแจกบัตรรับหนังสือไปก่อนในวันฌาปนกิจศพเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พศ. ๒๕๐๐ ดังที่รู้เห็นกันอยู่แล้วนั้น

รูปฺ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตฺ นชีรติ อันใดที่เรียกว่ารูปกาย อันใดที่เรียกว่าชื่อเสียงและเกียรติคุณของผู้วายชนม์ ท่านที่อ่านหนังสือเล่มนี้ย่อมจะพบได้ด้วยตนเองอยู่แล้ว ในวาระที่ญาติและมิตรสหายที่เคารพนับถือได้มาร่วมชุมนุมไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้ายในการฌาปนกิจศพ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* พร้อมหน้ากันนั้น ถ้าหากวิญญาณ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* จะสถิต ณ ที่ใดก็ตาม หากทราบด้วยญาณวิถีใดใด ย่อมจะเป็นที่ชื่นชมยินดีอย่างยิ่ง ซึ่งกุศลเจตนาที่เกิดขึ้นจนเป็นหนังสือเล่มนี้ จงเป็นกุศลบุญราศีรื่นองแด่ *คุณโชติ ยาชอบ แพร่พันธุ์* ในสัมปรายิกภพนั้น โดยสมควรแก่คติวิสัยทุกประการ.

สมัย เรืองไกร

สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
ถนนบำรุงเมือง, พระนคร

โ ด ย *** ช อ บ ม ณี น้ ๐ ย

เพราะเหตุใด ยาขอบอนุสรณ์ จึงเกิดขึ้น ?

■ *แด่วิญญาณของคุณโชติ ทิดาพร*

ขณะที่ผมกำลังนั่งเขียนจดหมายฉบับนี้มาถึงคุณ เป็นขณะที่ทางรัฐบาลกำลังมีงานฉลอง ๒๕ ศตวรรษแห่งพุทธศาสนาขึ้นอย่างมโหฬาร ผมไม่ทราบว่าจะมีใครบ้างที่ได้ผ่าเปลวแดดและความร้อนอบอ้าวของอากาศที่ปกคลุมแผ่กว้างอยู่ทั่ว ๆ ไป จะมีดวงจิตหวนระลึกนึกถึงคุณ ออกไปประกอบการบุญสุนทรทานแล้วแผ่ส่วนกุศลผลบุญมาถึงคุณบ้างหรือไม่ ? ส่วนตัวผมเองนั้น ถ้าประสาทหูพิการก็แทบจะกล่าวได้ว่าเกือบจะไม่รู้ว่าเขามีงานการฉลองกันที่ไหน เพราะมัวยุ่งอยู่กับใจที่ผักใฝ่ถึงคุณ ยิ่งใกล้วันที่คุณประกายศรีภรรยาของคุณกำหนดจะนำร่างอันเน่าเปื่อยของคุณขึ้นเชิงตะกอนประกอบพิธีฌาปนกิจตามจารีตประเพณี ก็ยิ่งให้

รู้สึกกระสับกระส่ายหนักยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุแห่งความรับผิดอันปราศจากความชอบใด ๆ ที่หวังจะได้รับการตอบแทนในการที่มิตรสหายมอบให้เป็นผู้ดำเนินงานรวบรวมจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณเด่นนี้

ยิ่งเวลากระชั้นชิดใกล้เข้ามา เหลือไม่ถึงหนึ่งสัปดาห์ จะไม่ให้ผมกระวนกระวายใจได้อย่างไรเล่า ในเมื่อเพื่อนฝูงขนาดที่เรียกว่าคุ้นสนิทเป็นกันเองกับคุณอีกหลายคนที่ผมเห็นควรจะได้มีข้อเขียนของท่านเหล่านั้นได้มีส่วนปรากฏร่วมอยู่ด้วย และท่านเหล่านั้นก็ได้รับปากไว้แล้ว แต่ทว่าจนบัดนี้ผมก็ยังไม่ได้รับต้นฉบับของเขาที่จะส่งเรียงพิมพ์

ผมเขียนจดหมายฉบับนี้มาถึงคุณ ก็เพียงด้วยเจตนประสงค์จะ บอกกล่าว ให้คุณทราบ เรื่องราวบาง ประการ ภายหลังที่คุณสิ้นลมปราณเหลือแต่ร่าง เหลือแต่ชื่อให้มิตรสหายทั้งหน้าพากันอาลัยอาวรณ์ โดยไม่คำนึงถึงว่าคุณจะทราบได้ด้วยญาณวิถีใด ๆ เพราะถึงแม้คุณไม่สามารถจะทราบได้ แต่มิตรสหายของคุณที่ยังมีชีวิตคิดนึกอยู่ ก็จะได้ทราบทั่วถึงกันว่าสายระยางแห่งความเออออาร์อันเป็นคุณสมบัติลำเลิศของคุณที่มีต่อบรรดามิตรสหายไม่เลือกหน้าขณะที่คุณยังมีชีวิตอยู่นั้น เมื่อยามที่คุณหาชีวิตไม่แล้วเพื่อนฝูงบางคนหาได้ลืมคุณเสียไม่

นับจากวันที่คุณถึงกำหนดชะตาขาด ทั้งญาติทั้งมิตรที่คุ้นสนิททั้งใกล้และไกลไปแล้ว จนถึงวันนี้เป็นเวลาช้านานกว่า ไม่มีทางใดที่ผมพอจะประมาณได้เลยว่า คุณได้ไปผุดไปเกิดตามคติที่ว่า *เวียนว่ายตายเกิด* แล้วหรือยัง? ถ้ายังไม่ได้ผุดได้เกิดใหม่ ผมก็สุดวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้โดยทางใดอีกเหมือนกันว่าคุณอยู่ที่ไหน? แต่พอจะอนุมานเอาจากความเชื่อในทางคติธรรมที่ว่า *ทำดีได้ดี* ตายไปแล้วจะได้เสวยสุขอยู่บนเมืองแมนแดนสวรรค์ ห้อมล้อมไปด้วยสรรพสิ่งอันก่อให้เกิดสุขอันนิรันดร คุณคงจะสิงสถิตอยู่ในที่นั้นแน่แท้ เพราะ

เมื่อคุณยังมีชีวิตอยู่ คุณได้ประกอบคุณงามความดีไว้ต่อสาธารณชนและส่วนบุคคลไว้มาก ประกอบกับเสียงกล่าวขานสรรเสริญหวนให้อาลัยถึงปกคลุมแผ่กว้างไปไกลกว่าเสียงสาปแช่งนินทา

เมื่อคุณยังมีชีวิตอยู่ ผมไม่เคยหวาดวิตกว่าคุณจะโกรธจะเกลียด แต่เมื่อคุณแตกดับเหลือแต่วิญญาณ ผมกลัววิญญาณคุณจะโกรธจะเกลียดเป็นที่สุดนัก ผมจึงขอจดรูปเทียนกราบมาด้วยจิตอันบริสุทธิ์ในความเคารพรัก ขออภัยที่ได้ขัดคำสั่งของคุณในวาระสุดท้ายภายหลังที่รู้ตัวว่ามัจจุราชกำลังเอื้อมหัตถ์เข้ามาใกล้ดวงใจเต็มที่แล้ว สั่งความไว้ว่า "*หากผมตายลงไปแล้ว ขออย่าได้วุ่นวายในเรื่องจัดการศพให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ใคร ๆ เลย*" แต่แล้วในที่สุดพวกเราก็อดที่จะวุ่นวายกันไม่ได้ แต่เป็นการวุ่ยวายที่ไม่ได้ทำให้ใครต้องเดือดร้อน ทุกคนวุ่นวายกันด้วยใจสมัคร เพราะรักในน้ำใจของคุณ และเป็นการวุ่นวายเพื่อจะแสดงออกให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ประจักษ์แน่ชัดลงไปว่า อันกรรมใดก็ตาม ใครผู้ใดก็ตาม เมื่อได้ประกอบไว้ ย่อมต้องมีผลสนอง อนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณเล่มนี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่ากรรมดีที่คุณได้ประกอบไว้นั้น แม้ว่าคุณจะหมดสิ้นแล้วซึ่งสิ่งใด ๆ ที่จะเป็นการจูงใจให้คนทั้งหลายหมายพึงพิง ก็ยังมีคนระลึกนึกถึงอยู่ด้วยจิตอันบริสุทธิ์ ผุดผ่องในความรัก ความอาลัยต่อคุณ โดยเฉพาะทุกคนที่เข้ามาร่วมเสียสละทั้งทุนทรัพย์และแรงกาย ไม่ได้มุ่งหวังผลตอบแทนในทางใดทางหนึ่งเลย

ผมจะเล่าให้ฟังถึงมูลฐานแห่งที่มาของการสร้างอนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณเล่มนี้ แรกเริ่มเดิมทีในวันรดน้ำศพคุณก่อนที่จะบรรจุลงหีบ *คุณครูเทียน เหลืองรักวงศ์* เพื่อนซึ่งคุณถือเสมือนพ่อ และผมถือเป็นผู้มีพระคุณแก่ผมคนหนึ่ง ได้สั่งเป็นการมอบงานในคราวที่จะเผาศพคุณไว้ว่า ถ้าจะเผากันเมื่อใด ขอให้ผมช่วยเป็นธุระติดต่อกับบรรดามิตรสหายของคุณ ทั้งที่อยู่ในวงการหนัง

สื่อพิมพ์และนอกวงการหนังสือพิมพ์ให้ช่วยกันเขียนเรื่องราวในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตของคุณ ทั้งในด้านการงานและการครองชีวิต มารวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเป็นอนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณ เพื่อแจกเป็นเปตพลีในวันเผาศพคุณ โดยท่านจะเป็นผู้เสียสละในเรื่องการเงินสำหรับค่าพิมพ์เอง ผมก็ได้รับปากกับท่านด้วยความเต็มใจ เพราะว่าจะได้ถือเอาการทำงานชิ้นนี้เป็นเครื่องตอบสนองบุญคุณที่คุณได้มีต่อผมเมื่อยังมีชีวิตอยู่เป็นครั้งสุดท้ายเสียด้วย

ครั้นต่อมา · ผมได้รับทราบจากคุณประกายศรีผู้เป็นภรรยาคนสุดท้ายของคุณบอกว่าได้กำหนดที่จะเผาศพคุณขึ้นแล้ว ผมก็เริ่มงานที่ได้รับมอบหมายมาจากคุณครูเทียนทันที คือการออกเที่ยวบอกกล่าวแก่บรรดามิตรสหายของคุณเพื่อขอเรี่ยรายมารวบรวมจัดพิมพ์ วันหนึ่งผมเดินเข้าไปในสมาคมหนังสือพิมพ์เพื่อบอกกล่าวเพื่อนฝูงในเรื่องนี้ *คุณสมัย เรืองไกร* กับ *คุณลมูล อติพยัคฆ์* ได้หารือกับผมเป็นการส่วนตัวในฐานะผู้คุ้นเคยกับคุณอยู่ด้วยเหมือนกัน ปรารภขึ้นว่า ในอดีตเมื่อครั้งคุณยังมีชีวิตอยู่ ครั้งหนึ่งคุณเคยได้รับเกียรติจากคนหนังสือพิมพ์ให้ดำรงตำแหน่ง *นายกกรรมการบริหารสมาคมหนังสือพิมพ์* อยู่ช่วงระยะหนึ่ง และโดยทั่วๆไปคุณก็เป็นคนที่ชาวหนังสือพิมพ์ยกย่องนับถือเป็นนักหนังสือพิมพ์ชั้นอาวุโส ฉะนั้น ในการปลงศพคุณ สมาคมฯ น่าจะได้มีส่วนช่วยเหลือเพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่คุณบ้างไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ขอให้ผมช่วยให้ความเห็นด้วย ในฐานะที่เคยใกล้ชิดอยู่กับคุณ

ผมได้รับฟังข้อหารือของคุณสมัยกับคุณลมูลแล้ว ก็ไม่ได้ให้ความเห็นเป็นการชี้แนะลงไปว่าควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นแต่เพียงบอกกล่าวให้ทราบถึงงานส่วนตัวที่ได้รับมอบหมายมาจากคุณครูเทียนให้ช่วยจัดทำแต่แล้วผมก็เปรยเป็นเชิงให้ความเห็นขึ้นว่า เอาเรื่องการจัดพิมพ์หนังสือแจกที่ผมกำลังรับหน้าที่ติดต่อรวบรวมจัดพิมพ์อยู่นี้มาทำในนามของสมาคมหนังสือพิมพ์เป็น

ผู้รวบรวมจัดพิมพ์เสียเป็นยังไง ? เพื่อสมาคมจะได้มีส่วนร่วมอยู่ด้วย สำหรับทุนรอนในการจัดพิมพ์จนสำเร็จรูปเล่มก็คงเป็นของคุณครูเทียน ผมให้ความเห็นดังไปเช่นนั้นทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นคุณครูเทียนยังไม่กลับจากต่างประเทศ แต่ผมเชื่อเอาจากความสุจริตใจของคุณครูเทียนที่ได้ตั้งปรารถนาไว้ว่าจะขอช่วยคุณอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย และเชื่อว่าคุณครูเทียนคงจะยินดีด้วยที่สมาคมได้เข้ามาช่วยอีกแรงหนึ่ง ทั้งคุณสมัยกับคุณฉมูดเห็นชอบตามข้อเสนอของผมทันที

ต่อมาอีก ๒ วัน ผมได้รับหนังสือเป็นทางการจากนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ขอเชิญเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการบริหารสมาคม เพื่อพิจารณาเรื่องการจัดพิมพ์อนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณ แจกในงานเผาศพคุณ ผมได้เข้าไปแถลงให้ที่ประชุมพิจารณาเหตุที่จะจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ คือคุณครูเทียนเป็นต้นเหตุ ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น เสียงในที่ประชุมในวันนั้นทำให้ผมรู้สึกตื้นตันเป็นที่สุด เมื่อได้ยินเพื่อนฝูงทุกคนพูดกันในเรื่องศพคุณด้วยปรารถนาในแง่ที่จะ ช่วยกัน สร้างเสริม ชื่อเสียง เกียรติ คุณ ของคุณให้เกรียกก้องอยู่ในวงบรรณพิภพแห่งเมืองไทย และเพื่อเป็นเครื่องจรรโลงใจของผู้อยู่ข้างหลังให้บังเกิดพลังจิตในการประกอบคุณงามความดี หลายเสียงในที่นั้นขอให้ผมช่วยติดต่อกับเจ้าภาพศพคุณว่า ถ้าสมาคมหนังสือพิมพ์รับที่จะเป็นเจ้าภาพในการเผาศพคุณเสียด้วย จะขัดข้องประการใดหรือไม่ ?

เมื่อที่ประชุมก้าวเข้ามาในเรื่องที่จะขอเป็นเจ้าภาพเผาศพคุณ ผมได้ให้ความเห็นเป็นเชิงค้านว่า เรื่องการเป็นเจ้าภาพงานศพคุณนั้นเราอย่าเข้าไปเกี่ยวข้องให้กลายเป็น *ข่าวแย่งศพ* กันเลย เพราะหลังจากที่คุณได้ดับชีพลงแล้ว ผมได้ยินว่า คุณประกายศรีภรรยาของคุณ กับคุณชลอ รังควร ผู้ที่คุณเคารพนับถือเสมือนแม่บังเกิดเกล้า จะเข้าไปติดต่อกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ขอให้เป็นเจ้าภาพจัดการปลงศพคุณ ถ้าสมาคม ฯ จะยื่นมือเข้าไปอีกมือหนึ่งก็จะดูเป็นการไม่สมควร จะกลายเป็นข่าว

ที่ไม่รู้ว่าใครเป็นเจ้าภาพศพคุณกันแน่ กับอีกประการหนึ่งนั้น ขณะที่เรากำลังพูดกันอยู่นั้น คุณประกายศรีภรรยาของคุณก็ได้กำหนดวันที่จะเผาศพคุณขึ้นแล้ว ย่อมหมายถึงว่าศพคุณมีเจ้าภาพจัดการแล้ว ฉะนั้น ทางที่สมาคมจะพึงเข้าร่วมช่วยเหลือด้วยนั้นผมขอให้เป็นแต่เพียงเรื่องการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณเพียงเท่านั้น วิญญาณของคุณก็จะดื่มด่ำในไมตรีจิตของหมู่มิตรสหายทั้งในวงการหนังสือพิมพ์และวงการอื่น ๆ มากพออยู่แล้ว

จากข้อความเห็นของผมดังได้กล่าวแล้วนั้น ที่ประชุมเห็นชอบด้วย แต่มีบางท่านได้กล่าวเสริมขึ้นว่า เมื่อสมาคมได้รับเรื่องการพิมพ์หนังสือเล่มนี้มาดำเนินการในนามของสมาคมเป็นผู้รวบรวมจัดพิมพ์ ก็น่าจะเปิดโอกาสให้ผู้ที่นิยมนับถือคุณ ทั้งในด้านส่วนตัวและในด้านการงานได้มีโอกาสร่วมสมทบทุนในการสร้างอนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณกันบ้าง ตามแต่ที่เขาจะมีจิตศรัทธา

พอมาถึงประเด็นนี้ ผมก็ได้ให้ความเห็นต่อที่ประชุมว่า เรื่องทุนในการจัดพิมพ์ เรามีผู้บริจาคสละพร้อมอยู่แล้ว ถ้าเราจะประกาศชักชวนใครต่อใครให้เข้ามาร่วมสมทบทุนขึ้นมาอีก ดีไม่ดีจะกลายเป็นข่าวให้ร้ายป้ายสี เป็นที่นินทาของพวกเรา *เอาศพคุณมาหาสตางค์* กันขึ้น ก็จะทำให้เกิดรันทดใจกันเสียเปล่า ๆ เพราะชาติบ้านเมืองของเราในขณะนี้มากไปด้วยบุคคลที่มีจิตใจสกปรกเห็นแก่ได้ปราศจากหิริโอตัปปะ เปรียบเสมือนเปรตที่ขึ้นมาจากนรกย่อมจะมองเห็นคนอื่นเป็นเปรตไปด้วย

คุณทนง ศรีทรัพย์ เลขาธิการสมาคมฯ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเลขานุการที่ประชุมในวันนั้น แย้งขึ้นว่า ถ้าเราทำกันด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์แล้ว เราอย่าไปหวั่นวิตกกับ *เสียงเปรต* กันเลย

ผมจึงต่อความต่อไปว่า ถ้าอย่างนั้นถ้าหากมีผู้บริจาคกันมาได้เงินมากกว่าจำนวนที่จะต้องจ่ายเป็นค่าพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เราจะเอาเงินก้อนนั้นไปทำอะไร ?

หลายเสียงตอบกันมาเป็นเสียงเดียว ว่า เราจะเอาไปทำอะไรก็ได้ที่เกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นอนุสรณ์แห่งเครื่องรำลึกถึงคุณต่อไป

ผมเสนอว่า เอาเป็นยังงี้ดีกว่า คือ ตั้งเป็นทุนแรกเริ่ม *มูลนิธิยาขอบอนุสรณ์* ขึ้น จะใช้จ่ายเงินในมูลนิธิก้อนนี้ไปในทางใดไว้ค่อยพูดกันในเมื่อขอจดทะเบียนตั้งเป็นมูลนิธิแล้ว บางทีพวกเราอาจมีโอกาสได้ช่วยกันสร้างอนุสาวรีย์นักประพันธนามระบือโรจน์ของเมืองไทยขึ้นโดยประชาชน ก็อาจจะเป็นได้ เพราะผมเคยปรารภให้ใครต่อใครฟังมาบ้างแล้ว เขาก็ว่าน่าจะทำกันได้และควรกระทำ และที่ตั้งอนุสาวรีย์ของคุณนั่นหรือเล่า ผมว่าที่ไหน ๆ ก็ไม่เหมาะเท่าที่จะสร้างขึ้นที่ *เมืองแพร่* อันเป็นเมืองที่มีประวัติการณ์พาดพิงอยู่ในตระกูลของคุณ

ที่ประชุมต่างเห็นชอบด้วยกับหลักการที่จะสร้างอนุสรณ์ของคุณอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นภายหลัง

ต่อจากนั้น ก็หันเข้าเรื่องการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนั่นอีก เมื่อที่ประชุมได้ตกลงมติเป็นว่า หนังสือเล่มนี้สมาคมเป็นผู้รวบรวมจัดพิมพ์ ก็ควรจะได้ตั้งอนุกรรมการเพื่อดำเนินงานขึ้นชุดหนึ่ง ที่ประชุมจึงได้ตกลงมติแต่งตั้งผู้มีนามดังต่อไปนี้เป็นอนุกรรมการ คือผมคนหนึ่ง ร่วมกับคุณดมดุ ยติพยัฆ์, คุณอิศรา อมันตกุล, คุณชั้น แสงเพ็ญ, และคุณทนง ศรัทธาทิพย์ โดยให้เกียรติผมเป็นประธานอนุกรรมการชุดนี้

เมื่อทางสมาคมได้ถือเอางานนี้ขึ้นมาเป็นจริงเป็นจังโดยตกลงกันว่า จะออกเป็นประกาศโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ขอความร่วมมือจากบรรดานักเขียนและนักประพันธ์ทั่ว ๆ ไปให้ช่วยกันเขียนเรื่องส่งมารวบรวมจัดพิมพ์ ผมก็เกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า งานชิ้นนี้ได้กลายเป็นงานใหญ่ขึ้นมาแล้ว เพราะหลายแรงหลายความคิดได้เข้ามาร่วมกันผลักดัน ทุนรอนในเรื่องการจัดพิมพ์ก็

จะต้องสูงขึ้นกว่าที่ได้คาดหมายไว้แต่เดิม ทำให้ผมต้องหวนระลึกนึกไปถึงคุณครูเทียนผู้รับให้อุปการะในเรื่องทุนของการพิมพ์ ด้วยเกรงว่าจะต้องแบกภาระหนักคนเดียว ผมจึงปรารภขึ้นว่า เรื่องทุนในการพิมพ์นั้นแทนที่จะให้คุณครูเทียนรับช่วยคนเดียว ผมจะไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนสนิทของคุณอีก ๒ — ๓ คน ให้มาร่วมช่วยกันเฉลี่ย คุณสมัยซึ่งเป็นประธานในที่ประชุมเห็นชอบด้วย โดยรับปากว่าจะขอให้บริษัทขนะการพิมพ์ซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ *สารเสรี*, *ไทรายวัน*, *ไทสัปดาห์* เข้ามีส่วนในการออกทุนด้วยสักแรงหนึ่ง แต่จะได้มากน้อยเพียงไร ยังให้ถ้อยคำแน่นอนที่เดียวไม่ได้

สำหรับเพื่อนฝูงที่คุ้นสนิทกับคุณขนาดเคยร่วมกินร่วมนอนกันมาเท่าที่ผมคุ้นสนิทอยู่ด้วยกันมีอยู่ดาษดื่น แต่เพียง ๒ คนที่ผมไปบอกกล่าวให้ทราบ ผมก็เกิดความรู้สึกคับคั่นคอหอยขึ้นมาอีก เพราะทั้ง ๒ คนได้แสดงออกให้ผมได้ประจักษ์ถึงมิตรภาพระหว่างคุณกับเขาว่ายังแน่นแฟ้นแม้ว่าคุณได้ตายจากเขาไปแล้ว ทั้ง ๒ คนไม่ได้อิดเอื่อนแม้แต่สักคำหนึ่งให้ผมเกิดความรู้สึกไปในทางไม่เป็นมงคล ทั้ง ๒ คนรับปากด้วยความยินดีด้วยที่จะได้มีส่วนช่วยคุณในทางการเงินอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย

เพื่อนซึ่งมีน้ำใจดีต่อคุณตลอดมาตั้งแต่เมื่อคุณยังมีชีวิตอยู่และในยามที่คุณได้จากเขาไปแล้ว ๒ คนที่ว่านั้น คือ *คุณบุญวงศ์ อมาตยกุล* กับ *คุณซ้อน สุวรรณประทีป*

ทั้งหมดที่ได้สาธยกมาเล่าให้คุณฟังตั้งแต่ต้นจนถึงแค่นี้แหละคือเรื่องราวของการสร้างหนังสืออนุสรณ์ที่ระลึกถึงคุณเล่มนี้---- *ด้วยใจรักที่ระลึกนึกถึงคุณอยู่เสมอ.*

๒๕ พฤศ. ๒๕๐๐

บริษัท อาคเนย์ประกันภัย จำกัด
ถนนมหาไชย วังบูรพาเดิม พระนคร

โดย *** เทียน เหลียวรักวงศ์

แด่คุณโชติ ฯ ผู้ได้มีแล้วซึ่งญาณวิถี

■ *คุณโชติ ทีรัก* จดหมายฉบับนี้คุณควรจะได้อ่านมันก่อนคุณตายตั้งหลายวัน แต่เป็นเพราะความประมาทของผมที่คาดคิดว่า คุณคงยังไม่ตาย ผมจึงผัดวันประกันพรุ่งในการที่จะมาเยี่ยมและสนทนากับคุณ และในที่สุดเมื่อไม่มีโอกาสมา หรือมีโอกาสก็ขี้เกียจมา จึงคิดจะเขียนจดหมายมาเยี่ยมคุณแทนตัวพลาง ๆ ก่อน แต่แล้วก็เพียงคิดจะเขียนเท่านั้น คุณก็ได้ตกลงใจตายไปเสียจริง ๆ เพราะคุณคงเบื่อที่จะคอยผมเต็มที

ในการที่คนเราไม่ได้ทำสิ่งที่ควรจะได้กระทำนั้น เราจะอ้างเอาความเกียจคร้านขึ้นมาเป็นมูลเหตุแห่งการละเลย

เพื่อขออภัยกันย่อมไม่ได้ แต่ระหว่างคุณกับผม เราเข้าใจกันดี ว่า แม้แต่เรื่องเกี่ยวคร้าน เราก็อภัยกันเสมอ เพราะเรามีนิสัยตรงกันในข้อนี้

ความตั้งใจของผมในเรื่องที่ว่าจะต้องเขียนจดหมายถึงมันช่างแนบแน่นอยู่ในความรู้สึกเสียเหลือเกิน จนกระทั่งบัดนี้ซึ่งคุณตายไปแล้ว ผมก็ยังอยากจะเขียนให้สมความตั้งใจ และไหน ๆ มันก็จะต้องเป็นฉบับสุดท้ายของผมที่จะถึงคุณ ผมจึงอยากจะเขียนคุยกับคุณให้สิ้นไส้สิ้นพุงไปเสียที

ส่วนในเรื่องที่ว่า จะส่งจดหมายฉบับนี้ถึงคุณด้วยวิธีไร คุณจึงจะได้รับและได้รู้เรื่องราวในจดหมายของผมนั้น ผมไม่รู้สึกวิตกกังวลเลย เมื่อคุณยังไม่ตายเสียอีกทีมีบางวันเราพูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะผมไปพบคุณสายไปหน่อย คุณเมาเสียแล้ว บัดนี้คุณตายแล้ว คุณเห็นจะเมาไม่ได้อีก ทั้งคุณก็เริ่มมีสิทธิที่จะใช้วิถีพิเศษชนิดหนึ่งที่เราเรียนกันว่า *ญาณวิถี* ซึ่งพวกวิญญาณเท่านั้นที่มีสิทธิใช้ได้ คุณก็ย่อมจะต้องสามารถรับและรู้เรื่องราวในจดหมายของผมอย่างแน่นอนที่สุดและเร็วที่สุดด้วย คืออาจจะรู้พร้อม ๆ กับที่ผมจะเขียนมันลงเป็นตัวอักษรบนกระดาษนี่เสียด้วยซ้ำไป

การตายของคุณก่อนจะถึงวัยอันสมควรนี้ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ผมไม่ได้คาดฝันเมื่อไร ผมเพียงคาดเวลาผิดไปเท่านั้น และผิดในข้อที่ว่าคุณตายช้าไปเสียอีก ที่พูดมานี่สำหรับผู้อื่นซึ่งเขาไม่รู้จิตใจของเรา อาจจะฟังเป็นว่าผมแช่งคุณหรืออยากให้คุณตายเร็ว ๆ แต่แท้ที่จริง คุณพาตัวของคุณเข้าไปใกล้จุดอันตรายอันนี้เป็นเวลานานมาแล้วโดยไม่ยอมฟังเสียงทัดทานและดักเตือนของเพื่อนฝูงคนใดทั้งสิ้น ที่ผมพยากรณ์ว่าคุณจะตายภายในไม่เกินสามปีนั้นผมก็ตั้งใจจะชู้ให้คุณกลัวมันด้วย คุณจะได้ไม่ปล่อยชีวิตบั้นปลายของคุณให้เป็น

ทาสของสุรา ไปอย่างเด็ดขาด แต่ก็ไม่ได้ผล คุณหัวเราะเยาะความตาย คุณกลับว่าคุณเป็น *นาย* ของมัน คุณจึงไม่ยอมกลัวมัน และคุณยังมีกำลังจะต่อสู้มันไปได้อีกนานนัก เพื่อนฝูงของคุณทุกคนเป็นห่วงและเสียดายชีวิตของคุณมากกว่าตัวคุณเอง

ตายช้ากว่ากำหนดเกือบ ๑๐ ปี

■ *คุณ* ยังคงจำได้ว่า หลังจากการทัดทานไม่ให้คุณดื่มจัดนัก ซึ่งเป็นการทัดทานกันอย่างรุนแรงจนถึงกับไม่ยอมให้เงินกันถ้าคุณจะเอาไปซื้อสุรา และคุณก็ยังสามารถเมามาจากสโมสร สมาคม หรือจากบ้านเพื่อนฝูงได้ทุกวันนั้น คุณกับผมก็เกิดความคิดพิสดารขึ้นมาอันหนึ่ง คือ

ผมพูดว่า "*ถ้าคุณดื่มจัดในระดับนี้เป็นนิจสินแล้ว คุณจะมีชีวิตอยู่ได้อีกไม่เกิน ๓ ปี*"

คุณหัวเราะเป็นเชิงเยาะความเห็นของผม และเสริมว่า "*ถ้าคุณแน่ใจอย่างนั้น ผมจะทำพินัยกรรมยกมรดกให้คุณเป็นเงินเรือนแสนทีเดียว เอาไหมล่ะ ?*"

ผมตอบว่า "*คุณจะเอามรดกอะไรมายกให้ผม ? -ฯ- ขวดเหล้าเปล่าๆ คุณยังเก็บขายจนเกลี้ยง*"

คุณตอบว่า "*มีซีน่า เอาสักสองแสนก็ได้ แต่ให้ผมเบิกล่วงหน้ามาใช้เองก่อนตายบ้างก็แล้วกัน คุณต้องมีการลงทุนบ้าง แต่คงสักสองสามหมื่นเท่านั้น*"

"*มีความคิดวิตถารเสมอ*" ผมว่าคุณ "*มรดกอะไรถึงต้องลงทุนก่อนจึงจะได้มา?*"

"*อ้าว, เอาผมไปประกันชีวิตซี ประกันสองแสนเลย ระยะเวลาประกันสิบห้าหรือยี่สิบปีก็ได้ ถ้าคุณว่าผมจะตายภายในสามปี คุณก็ลงทุนส่งค่าพรีเมี่ยมเพียงสามปี ซึ่งจะแย็นการลงทุนไม่ถึง ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ใช่ไหมล่ะ?*"

"*ความคิดไม่เลวแฮะ*" ผมตอบเห็นด้วยกับคุณ เพราะการพยากรณ์ของผมที่ว่าคุณอาจตายภายในไม่เกินสามปีนั้น มิใช่เป็นการพยากรณ์อย่างส่งเดช ผมพิจารณาโดยรอบคอบ และทั้งได้เคยเห็นตัวอย่างผู้ที่ตายไปแล้วซึ่งมีพฤติการณ์เช่นเดียวกับคุณหลายราย ผมมีความรู้สึกกลัวเช่นนั้นและเชื่อเช่นนั้นจริง ๆ การคิดเอาคุณไปประกันชีวิตจึงมีประโยชน์สองประการ *ประการแรก*, คุณจะได้รับการตรวจร่างกายอย่างถี่ถ้วนจากนายแพทย์ เพราะในการประกันชีวิต ทางบริษัทรับประกันมีระเบียบต้องปฏิบัติเช่นนั้น จะได้รู้แน่เสียที่ว่าภายในร่างกายของคุณนั้นยังมีโรคอะไรแฝงอยู่บ้าง ซึ่งจะตอยซ้ำเติมคุณเมื่อสุราได้ทำหน้าที่ของมันจนคุณบอบช้ำมากขึ้นแล้ว *ประการที่สอง* ก็คือ การประกันชีวิตนั้น หาใช่เป็นการประกันเพื่อไม่ให้เราตายไม่ แต่เป็นการช่วยให้เราสะสมทรัพย์ไว้ให้ญาติพี่น้องลูกหลานที่อยู่ในความอุปการะของเรา หรือที่ต้องอุปการะเราเพื่อมิให้ต้องเกิดความเดือดร้อนเรื่องจะต้องหาทรัพย์มาจับจ่ายใช้สอยเมื่อเราต้องตายไปแล้ว ความจริงคุณเป็นคนที่เกือบจะพูดได้ว่าไม่มีญาติพี่น้องหรือลูกหลานที่คุณจะต้องเป็นห่วงมากมายอะไรนัก ในชีวิตของคุณตั้งแต่ผมรู้จักกับคุณมา คุณจะมีเมียคนหนึ่งซึ่งจะอยู่กับคุณหลายปีหรือไม่หลายปีก็อยู่ที่ว่าคุณจะพบอีกคนหนึ่งเมื่อไร คุณเป็นคนไม่เคยทิ้งเมียเลย แต่เมียเป็นฝ่ายทิ้งคุณเสมอ นอกจากเมียแล้วคุณก็มีแต่เพื่อนฝูง - - - เป็นฝูง ๆ จริง ๆ

เมื่อสมัยคุณกำลังเป็นหนุ่มเจ้าสำราญ มีรายได้จากการเขียนหนังสือ แม้ขนาดเขียนบ้างไม่เขียนบ้างเท่านักเถอบจะเรียกได้ว่าคุณเป็นลูกเศรษฐี หรือลูกผู้มีอันจะกินชนิดที่กินได้หลาย ๆ ปีก็ไม่มีหมดทีเดียว แต่สมัยที่เราคิดจะประกันชีวิตคุณนั้น คุณเริ่มอยู่ในฐานะไม่ค่อยมีอันจะกินเสียแล้ว อย่างดีก็เพียงมีอันจะกินเป็นบางมื้อเท่านั้น เพราะคุณดื่มบ่อยกว่ากิน และสิ่งที่ตามหลังการดื่มของคุณก็คือการไม่เขียนหรือเขียนไม่ได้ ผมจึงเห็นว่าถ้าเอาคุณไปประกันชีวิตโดยให้คุณระบุในกรมธรรม์ยกประโยชน์ให้แก่ผม อย่างน้อยก็จะเป็นทางแบ่งเบาภาระของผมไปได้เป็นอันมาก ทั้งยังจะเป็นทางให้ผมได้ปลดเปลื้องหนี้สินซึ่งคุณได้ก่อขึ้นหลายรายเพราะความฟุ่มเฟือยและใจกว้างของคุณ

ขณะที่เราเกิดความคิดนั้นขึ้นนั้น คุณกำลังอยู่ที่สำนักงานท่านขุนวิจิตรสุขการที่ท่าเตียน คุณมีหน้าที่รับเขียนโฆษณายาและผลิตภัณฑ์ทางเคมีต่าง ๆ ของท่านขุน ประโยชน์ที่นายแพทย์ขุนวิจิตรสุขการได้รับจากคุณจะมีอะไร มากน้อยอย่างไร เราวัดกันไม่ถูก แต่เท่าที่ผมรู้แน่ ๆ ก็คือท่านขุนได้รับบุคคลเข้ามาไว้ในบัญชีคนไข้ตลอดชีพของท่านหนึ่งคน คนไข้คนนั้นคือคุณ และแน่ละ, สำหรับท่านขุนวิจิตรผู้มีใจโอบอ้อมอารีผู้นี้ท่านย่อมจะบรรจุคุณไว้ในประเภทคนไข้พิเศษ คือป่วยการที่จะไปจดราคายาฉีดยากินและยาสูบ รวมทั้งอาหารและเครื่องดื่มต่าง ๆ ที่คนไข้ต้องการว่ามันจะรวมเป็นจำนวนเงินเดือนละเท่าใด เมื่อคุณออกจากวิจิตโรงถูกไปแล้ว ท่านขุนวิจิตรก็ยังคอยดิดตามไปให้บริการแก่คุณอยู่เสมอ

นายไชยะ นามสกุล ท่าทราย ซึ่งบรรดาเพื่อนฝูงของคุณในสมัยนั้นย่อมรู้จักดีทุกคน ได้เป็นคนรับใช้ที่ซื่อสัตย์ของคุณเป็นเวลาหลายปี นายไชยะผู้นี้แหละเป็นผู้อาสาพาผมไปติดต่อกับคุณถมุด ศกุนตาภัย ซึ่งขณะนั้นทำงานอยู่ที่บริษัทไทยประกันชีวิตเพื่อขอประกันชีวิตคุณสองแสนบาท จะ

เป็นด้วยเจ้าหน้าที่ในบริษัทมรุจักคุณดี หรือเพราะเหตุอื่นใดผมจำไม่ได้ การประกันชีวิตของคุณได้ถูกปฏิเสธโดยบริษัทขนาดที่ไม่ต้องนำตัวไปให้เขาตรวจร่างกายเลย เราผิดหวังอย่างมาก ผมก็เสียใจ เพราะเข้าใจไปว่าทางบริษัทคงจะมีความเห็นตรงกับผมคือจะไปรับประกันชีวิตคนที่มีสารรูปบอกชัดอยู่ว่าจะต้องตายแน่ ๆ ในสองสามปีได้อย่างไร บริษัทรับประกันชีวิตยังมีอีกหลายบริษัท แต่ผมก็ไม่ได้พยายามไปติดต่อกับบริษัทอื่นใดอีก เพราะในจิตใจนั้นมีข้อพิรุธอยู่ในข้อที่ว่าเราจะพยายามตบตาเขาโดยเอา *คนไข้* ไปหลอกเขาว่าเป็น *คนดี*

เหตุการณ์เรื่องหาทางประกันชีวิตคุณนี้ เกิดเมื่อ พศ. ๒๔๗๗ ถ้าประกันสำเร็จผมจะต้องทนส่งเบี้ยประกันถึง ๑๒ ปี ซึ่งผมคงต้องยอมเวนคืนกรมธรรม์และเลิกไปก่อนครบกำหนดตั้งหลายปีมาแล้ว เพราะผมเตรียมจะลงทุนเพียง ๓ ปีเท่านั้น จึงเป็นการพยากรณ์ของผมที่ผิดพลาดอย่างไม่ใช่น้อยเลย คุณตายช้ากว่ากำหนดของผมเกือบ ๑๐ ปี คุณช่างมีร่างกายที่แข็งแรงและทนทานเหลือเกิน ถ้าไม่ใช่เพราะความดื้อดึง หลงผิด ในการที่ไปรับเอานิสัยนักดื่มสุราเข้ามาเป็นเจ้าเรือนของสังขารอันบกบิ่น แข็งแกร่ง กอปร์ด้วยสมองอันเฉียบแหลมและปฏิภาณอันล้ำเลิศนั้นแล้ว ประวัติศาสตร์ไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์แห่งวรรณกรรม ก็คงจะต้องรับเอาบทประพันธ์ไม่เฉพาะแต่เพียง *ผู้ชนะสิบทิศ* แต่อีกหลาย ๆ เรื่องในขนาดเดียวกัน ภายใต้นามของ *โชติ แพร่พันธุ์* หรือ *ยาขอบ* มาเทอดไว้ในอันดับหนึ่งแห่งวรรณคดีไทยยุคปัจจุบัน

ความดีของคนชั่ว

■ *ในมวลมนุษย์* ปุถุชนนั้น แม้เราจะไปเลือกสรรกันหาเอาผู้ที่มีชื่อว่าเป็น *ยอดคน* ก็อเลิศด้วยคุณสมบัตินานาประการแล้ว

ก็ตาม เราก็ย่อมไม่สามารถจะรับรองได้ว่า เขาผู้นั้นเป็นผู้ปราศจากเสี้ยนหนามเลย ซึ่งมลทินโทษอันควรแก่การตำหนิอยู่บ้างบางประการ ฉันใดก็ดี คนที่ถูกจัดว่าเป็นคนเลวทรามต่ำช้าที่สุดในสายตาของมนุษย์ด้วยกัน ก็ไม่มีใครกล้ายืนยันเอาเป็นแน่ได้ว่า เขาจะไม่มีความดีอะไรแฝงอยู่ในตัวของเขาบ้างสักหนึ่งหรือสองอย่าง ซึ่งความดีอันนั้นยังอาจบกพร่องอยู่ในบางคนที่เราเรียกว่า *คนดี* เสียอีก ผู้ร้ายใจอำมหิตเมื่อวันต้องโทษประหารยังเคยแสดงออกซึ่งคุณธรรมบางประการที่ทำให้ผู้พบเห็นต้องงงงันและเปลี่ยนความรู้สึกจากโกรธและเกลียดเป็นสงสารและอโหสิ

คุณเคยถูกประณาม อย่างน้อยก็จากหญิงที่เคยเป็นภรรยาของคุณ ด้วยความแค้นที่หล่อนต้องผิดหวังในชีวิตเพราะคุณ ว่าคุณเป็นบุรุษที่ชั่วช้าสามานย์อย่างที่จะหาใครอื่นมาเปรียบเทียบด้วยมิได้ คุณได้ยินแล้วก็ได้แต่หัวเราะ และนิ่งฟัง การนิ่งของคุณแสดงถึงการสารภาพว่าข้อที่คุณถูกประณามนั้นเป็นความจริง ผมผู้เป็นฝ่ายคุณตลอดกาลก็เห็นด้วย

เมื่อเช่นนี้แล้ว คุณจะยังมีความดีอะไรให้หล่อนรำพันถึง หรือแม้แต่รู้สึกเสียใจที่หล่อนต้องจากคุณไปจวบจนวันตายของคุณ การรำพันถึงคุณจากหญิงที่เคยเป็นภรรยาของคุณในด้านที่คุณเหมาะแก่การเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผัวที่ดี จึงน่าจะไม่ปรากฏในหนังสือนี้ด้วยเหตุผลที่ทุกคนย่อมเข้าใจได้เอง คุณมีความดีอะไรบ้างไหม? คุณรู้ตัวไหม?

เรื่องนี้คุณย่อมตอบเองไม่ได้ แต่คุณก็คงเห็นด้วยกับผม ว่า การที่ขอของภรรยาคุณคนก่อน ๆ ไม่มีปรากฏในหนังสือนั้น หล่อนก็หาใช่เป็นบุคคลที่เราควรตำหนิแม้แต่น้อยไม่ และคุณก็ไม่ควรน้อยใจเลยว่าคุณไม่มี *ความดี* อะไรให้หล่อนระลึกถึง แม้หล่อนจะไม่ได้เขียนมาแสดงความอาลัย

อาวรณ์ในมรณกรรมของคุณ ไม่ได้เขียนมาสดุดีคุณ โดยพยายามเฟ้นหาความดีของคุณขึ้นมากล่าวบ้าง แต่ผมเชื่อว่าในส่วนลึกแห่งหัวใจจริงของหล่อนนั้นจะต้องมีบางสิ่งที่ยังคงติดตรึงอยู่อย่างไม่มีวันจะลบเลือนไปได้ และสิ่งนี้แหละคือความดีของคุณ ซึ่งครั้งหนึ่งได้ทำให้หล่อน *รัก บูชา* และ *เสียสละ* หากแต่หล่อนไม่สามารถจะผดุงรักษามันให้ดี มันจึงต้องอับเฉาหรือหลุดลอยไป และก่อให้เกิดความผิดหวัง อันนำมาซึ่งความแตกสลายของความสัมพันธ์ทั้งปวงในที่สุด

แต่คุณอย่าได้เชื่อเลย ว่ารอยประทับซึ่งคุณได้สร้างไว้นั้น จะได้อันตรธานไปจากหัวใจของหล่อนแล้วโดยสิ้นเชิง เพราะ *รอยรัก* นั้นก็เหมือน *รอยแผลเป็น* ไม่มีทางจะขูดลบกลบเกลื่อนเสียได้

ขอให้อโหสิกรรมจงเกิดขึ้นในดวงวิญญาณของคุณและในหัวใจของหล่อนด้วยเถิด

ผลงานของคนเกียจคร้าน !

■ *ในหนังสือ* อันเป็นอนุสรณ์สำหรับคุณเล่มนี้ ได้มีเพื่อนสนิทของคุณหลายคนเขียนประวัติของคุณ บางคนก็อ้างหลักฐานเป็นข้อพิสูจน์ว่าของเขาถูกต้องตามความเป็นจริง เพราะเขาเขียนขึ้นจากคำบอกเล่าของคุณเอง แต่จะอย่างไรก็ตาม หากจะมีการผิดพลาดคลาดเคลื่อนอย่างใดไปบ้าง ผมก็เชื่อว่าคงไม่มีใครถือเป็นเรื่องสำคัญนัก เพราะผมคบกับคุณมาร่วม ๓๐ ปี

ผมก็ไม่เคยสอบประวัติคุณสักที และมีพวกเพื่อนเราอีกหลายสิบคนก็ไม่รู้ว่าคุณเป็นลูกเต้าเหล่าใครมาแต่เดิมเช่นเดียวกับผมเหมือนกัน

ความจริง ถึงหากจะไม่มีใครเขียนประวัติของคุณมาเลย แต่ถ้าจะเอาเรื่องราวของแต่ละบุคคลที่เขียนมาปะติดปะต่อกันเข้าให้ถูกกาละ เราก็จะได้ประวัติของคุณที่ละเอียดและพิสดารไม่น้อยทีเดียว ผมเชื่อว่าตัวคุณเองก็คงอ่านหนังสืออันเป็นอนุสรณ์ของคุณนี้อย่างเพลิดเพลิน เพราะมันเป็นเรื่องชีวิตของคนที่แปลกประหลาดที่สุดคนหนึ่ง

ในบรรดาคนเกียจคร้านทั้งหลายที่ผมรู้จัก รวมทั้งตัวผมเองด้วย ผมว่าคุณเป็นคนเกียจคร้านที่สุด เอาแต่จะหาความสนุกสบายใส่ตัว คิดจะทำงานก็แต่เมื่อจำเป็นจริง ๆ เพราะอยากได้เงินมาซื้อสิ่งที่ตนต้องการเท่านั้น ผมลองคำนวณดูแล้วว่าในระยะเวลาที่คุณควรจะทำงานเมื่อยังมีสมรรถภาพที่จะทำได้นั้นคุณได้ทำเพียงหนึ่งในสิบของมันเท่านั้นเอง สำหรับเรื่องความเกียจคร้านนี้คุณเองก็ยอมรับว่าคุณเป็นเช่นนั้นจริง ๆ แต่วันหนึ่งคุณเรียกผมไปดูสิ่งซึ่งคุณเห็นเป็นมหัศจรรย์สิ่งหนึ่ง คือคุณเอาหนังสือ *ผู้ชนะสิบทิศ* ตั้งแต่เล่มต้นถึงเล่มสุดท้ายที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นแล้วมาตั้งซ้อนกันเข้า หนังสือนั่นหนาเกือบหนึ่งคืบ แล้วคุณก็เอ่ยถามผมว่า

"ใครหนอจะเชื่อได้ลงคอ ว่าตัวหนังสือเล็ก ๆ ที่พิมพ์อยู่บนหน้ากระดาษนับได้เป็นเรือนพันหน้า ไม่ใช่เพียงจำนวนหลายร้อยหน้านี้จะเป็นงานเขียนซึ่งเกิดขึ้นจากน้ำมือของคนขี้เกียจ ผมมองดูเองก็ยังไม่เชื่อว่าตนเองจะเขียนได้ถึงขนาดนั้น แล้วคุณจะว่าผมเป็นคนขี้เกียจได้อย่างไร?"

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี
หอสมุดแห่งชาติ

ผมคอบคุณว่า ถ้าดูเพียงเผิน ๆ ดูจากงานที่สำเร็จขนมาแล้วโดยไม่คำนึงถึงทุนและเวลาที่ใช้ไป มันก็จะเห็นเป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ที่คนเกียจคร้านจะทำได้ แต่คุณอย่าหลอกตัวเองเลย สำหรับเวลาที่คุณใช้ทำงานได้แค่นั้น คนอื่นเขาทำได้กว่าสิบเท่านและร่ำรวยไปหมดแล้ว คนอย่างคุณนี่แหละที่รักษาความจริงของคำที่เขาว่า *เป็นนักประพันธ์ต้องไส้แห้ง* ฉะ

เมื่อคุณได้พังคำปรักปรำของผมแล้ว คุณก็ยอมจำนนต่อถ้อยคำ เพราะคุณไม่อยากจะอ้างเอา *คุณภาพ* เข้ามาหักล้าง *ปริมาณ* ที่ผมยกขึ้นเทียบ คุณคงจะรู้จิตใจของผมดี ว่าผมมีเจตนาจะว่าให้คุณขยันขันสักเด็กน้อย ผมรู้แก่ใจอยู่แล้ว ว่าในการเขียนบทประพันธ์ของคุณนั้น คุณไม่ยอมทำอย่างสุกเอาเผากิน แต่ละคำแต่ละประโยค คุณจะใช้สมองอย่างเงียบขริบค่อย ๆ บันเป็นตัวอักษรลงบนแผ่นกระดาษด้วยมพู่อ่อน นิสัยประณีตบรรจงในการร้อยกรองของคุณ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาวอย่าง *ผู้ชนะสิบทิศ* หรือเรื่องสั้นเบ็ดเตล็ดจนแม้กระทั่งจดหมายสักฉบับหนึ่ง คุณก็จะไม่ยอมให้มันหลุดออกไปจากมือของคุณในลักษณะหวัดจนอ่านไม่ออก หรือขีดฆ่าตกหล่นและเกยวโยงกันอย่างว่นวาย แต่จะเป็นตัวอักษรงามเรียบในแบบหวัดแกมบรรจง วรรคตอนกระจะ ทุกบรรทัดเป็นเส้นตรงโดยไม่ต้องมีเส้นบรรทัดอยู่เบื้องใต้ เห็นแล้วชวนอ่านชวนเก็บแม้แต่เป็นเศษกระดาษชิ้นเล็ก ๆ เมื่อคุณต้องกลั่นกรองการเขียนของคุณด้วยความพิถีพิถันดังที่ผมกล่าวมาแล้ว แม้ว่าตลอดชีวิตของคุณ ๆ จะเขียนได้เพียง *ผู้ชนะสิบทิศ* เรื่องเดียว ในลักษณะของหนังสือที่ทรงอรรถรสอันยอดเยี่ยมที่เป็นอยู่นั้น คุณก็ควรภาคภูมิใจเถิด ว่ามันเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับคนที่มีชีวิตอยู่ในโลกเพียง ๔๘ ปี แต่ได้สร้างสมงานเขียนชิ้นหนึ่งไว้ในอาณาจักรแห่งวรรณคดีไทย อันไม่มีวันจะตายตามคุณไปด้วยตราบเท่าที่หนังสือไทยยังมีอยู่ในโลกนี้

คนที่ยากจนตลอดกาล

■ *การมีเงิน* จับจ่ายใช้สอยบ้างเป็นประจำวันในชีวิตบั้นปลายของคุณ ด้วยการค้าของเก่า คือขายสิทธิการพิมพ์หนังสือของคุณ อาทิเช่น *ผู้ชนะสิบทิศ* เป็นคราว ๆ ให้แก่ผู้พิมพ์จำหน่ายทั้งหลายนั้น ผมยังรู้สึกว่า ถึงแม้คุณจะมีชีวิตยืนยาวต่อไปอีกสักร้อยปี คุณก็ยังจะมีรายได้พอเลี้ยงตัวและครอบครัวอันไม่รู้จักแพร่พันธุ์ของคุณ แต่เพราะเหตุที่คุณเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวางจนไม่มีขอบเขต เช่นพระเจ้าสันดรนั่นเอง คุณจึงเป็น *คนจนตลอดกาล*

ถ้าฉันมีเพื่อนซมซานเข้ามาขอพึ่งคุณแล้ว [ซึ่งมีเสมอ ๆ] เจ้าเพื่อนสันกัดผู้นั้น จะไม่มีวันออกไปจากคุณโดยผิดหวังได้เลย คุณจะให้เขา ถ้าไม่ใช่ตัวเงิน ก็ต้องเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แทนเงินได้ *คือทำเงินได้* ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของใช้ที่จำเป็นในบ้านสักเพียงใด เป็นต้นเครื่องพิมพ์ดีด ปากกา, นาฬิกา ซึ่งไม่จำกัดว่าจะเป็น *ข้อมือ* หรือ *แขวน* รวมทั้งขันเงินล้างหน้าและสิ่งของอื่น ๆ สักแต่ว่าให้มันมีค่าอย่างน้อยสัก ๑๐ บาทเท่านั้นเป็นใช้ได้

คุณคงยังจำได้ดีว่า ผมพลอยมีกรรมกับคุณด้วยคนหนึ่งที่ไม่สามารถจะมีเครื่องพิมพ์ดีดใช้ได้เกินหนึ่งเดือน ผมได้พยายามมีกับเขาสักเจ็ดแปดเครื่อง เมื่อเห็นว่าวาสนาไม่ถึงแน่ก็เลยตัดความคิดที่จะมีอีก สำหรับนาฬิกาข้อมือเราต้องใช้ดูด้วยกันเพียงเรือนเดียว และต้องเป็นเรือนที่อยู่บนข้อมือผม ปากกาหมึกซึมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับคุณ เพราะเป็นเครื่องมือหากินที่คุณต้องใช้ประจำ คุณก็ต้องหาใหม่นับครั้งไม่ถ้วน จนภายหลังผมไปได้ปากกาเยอรมันมาให้คุณหนึ่งด้าม เป็นปากกาที่เขียนได้ดี แต่ราคาตามสัดส่

และลักษณะของมันไม่เกินสิบบาท มันจึงอยู่กับคุณได้นานจนคุณหรือใครคนหนึ่งคงรำคาญเต็มที เพราะใช้ทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้เลย มันจึงหายไปหรือถูกทำให้หายไปเสียจนได้อย่างไม่มีร่องรอย

เสียทีที่เกิดมากับเขาชาติหนึ่ง นี่เป็นประโยคที่ผมเริ่มเวลาจะสวดคุณเสมอ ทำไมจึง *เสียที* เล่า? คุณเลวร้ายอะไรถึงปานนั้นเจียวหรือ? เปล่าเลย คุณก็รู้ว่าผมไม่ได้หมายความเช่นนั้น ผมเป็นแต่อยากจะให้คุณช่วยตัวเองและคิดถึงตัวเองก่อนคนอื่นและอย่างอื่นเท่านั้น แต่ก็ไม่มีทางสำเร็จสักที สิทธิมนุษยชนในกฎบัตรสหประชาชาติจะมีอะไรบ้างผมจำไม่ได้แต่สิทธิที่คุณขาดไปอย่างหนึ่ง และขาดเป็นเวลาคราวละหลาย ๆ ปีนั้น เป็นสิ่งที่น่าโทมนัสยิ่งนัก สิทธินั้น คือการใช้คำพูดคำหนึ่ง ทุกมนุษย์ทุกชาติภาษา และทุกรูปทุกนามรักที่จะใช้ คำพูดคำนั้นคือคำว่า *กลับบ้าน*

ทำไมเล่าคุณจึงพูดคำนั้นไม่ได้? คนอื่นเขาไปไหนมาไหน จะเที่ยวเตร่จนหัวหกก้นขวิดอย่างไร พอเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าหรือคำคนถึงถึงกลง เขาก็แสดงสิทธิของเขาออกมาเป็นคำบอกกล่าวว่า *ฉันอยากจะกลับบ้านแล้ว ฉันจะกลับบ้านละ* หรือ *มากลับบ้านกันเถิด* และพอแล้วเขาก็กระทำตามที่พูดได้ทุกคน แต่ส่วนคุณพูดไม่ได้ *เพราะคุณไม่มีบ้านจะกลับ* ผมจึงว่าคุณว่า *เสียทีที่เกิดมากับเขาชาติหนึ่ง ไม่มีสิทธิจะพูดคำว่า* กลับบ้าน !

คุณเคยแก้กับผมว่า *บ้าน* แปลว่า *ผัว* หรือ *เมีย* ก็ได้ เพราะมีผู้นิยมใช้เป็นคำแทนชื่อกัน เช่นว่า *บ้านฉันไม่อยู่, บ้านฉันจะโกรธ, บ้านฉันเขาว่า* ดังนี้เป็นต้น ฉะนั้น บ้านของคุณจึงแปลว่าเมีย คุณจะมีบ้านก็ต่อเมื่อคุณมีเมียเท่านั้น และมันเป็นเวลาไม่ใช่ส่วนน้อยในชีวิตของคุณเลยที่คุณ *ไม่มีเมีย* คุณจึงต้องอาศัยที่ทำงานเป็นที่กินอยู่หลับนอนเสร็จ มันเป็นชีวิตของคนที่ยากจนตลอดกาลด้วยประการฉะนี้

ผมคงเป็นคนหนึ่งที่คอยจะสืบอาลัยในตัวคุณก่อนที่คุณจะถึงมรณกรรม เพราะการช่วยเหลือเจือจุนคุณด้วยกำลังทรัพย์ครานใด ก็เหมือนผมให้ยาพิษแก่คุณหรือเร่งให้คุณตายเร็วยิ่งขึ้น เมื่อผมให้เงินคุณครั้งสุดท้ายผมจึงได้มีจดหมายสำทับถึงคุณว่า ต่อแต่นั้นไปผมจะยอมให้เงินคุณอีกครั้งเดียว คือ *เงินค่าทำศพ* คุณเท่านั้น

หลังจากมีจดหมายฉบับนี้ถึงคุณแล้วประมาณหกเดือน ผมก็ได้รับจดหมายจากคุณอีกฉบับหนึ่ง มีใจความตอนหนึ่งว่า

"....เวลานี้มีความจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนนี้จริง ๆ มันเป็นการเสียสัญญาที่ให้ไว้ว่าจะขอเป็นครั้งสุดท้าย และอาจทำให้คุณเสียวาจาที่ลั่นไว้ด้วยว่าจะให้อีกก็เฉพาะเป็นค่าทำศพผมเท่านั้น ผมจึงให้ประกาศมา *ขอค่าทำศพผม* ล่วงหน้า และขอรับรองว่าเมื่อผมตายแล้วคุณไม่ต้องออกค่าทำศพผมอีก."

บัดนี้ถึงเวลาทำศพคุณแล้ว ภรรยาของคุณได้พยายามดิ้นเต้นเพื่อรักษาคำรับรองของคุณ และได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนฝูงของคุณบ้างตามสมควร แต่ผมนั้นไม่สามารถจะทำใจให้หมดความอาลัยอาวรณ์ในตัวเพื่อนได้ จึงได้จัดการช่วยเหลืองานศพของคุณเต็มความสามารถ

ขออุทิศส่วนกุศลผลบุญอันจะพึงบังเกิดมีแก่ผมบ้าง ไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม ให้เป็นปัจจัยช่วยส่งเสริมวิญญาณของคุณให้ไปสู่สุคติในสัมปรายิกภพเทอญ ---- *จากเพื่อนผู้ร่วมแต่ทุกข์กับคุณมาจนถึงที่สุด.*

๒๕ พฤศ. ๒๕๐๐

โดย ★★★ บุญวงศ์ อมาตยกุล

แด่เพื่อนสมี
คนเดียวของข้าพเจ้า

■ *เมื่อคุณโชติ* ยังมีชีวิตอยู่ เกี่ยวสัมพันธ์ระหว่างข้าพเจ้ากับคุณโชติเรียกได้ว่าคุ้นสนิทกันเหมือนญาติ เคยร่วมกิน, ร่วมนอน, ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมามาก นับครั้งแทบไม่ถ้วน

ตามปรกติข้าพเจ้าเรียกคุณโชติแบบล้อเล่นว่า "*สมี*" ตั้งแต่คุณโชติลาสิกขาบทมาจนตราบเท่าตายจากกันไป ในบรรดามิตรสหายที่คุ้นสนิทติดกลุ่มกันแทบไม่เว้นแต่ละวัน ข้าพเจ้าคนเดียวที่คุณโชติมักจะปรารภออกมาบ่อย ๆ ว่า "คุณกับผมนี่สงสัยนักว่ารักกันได้อย่างไร? ไม่ว่าผมจะทำอะไร, พูดอะไร, คุณก็คอยแต่จะขัดใจผมเสียตะบันไป"

ดูก็ออกจะประหลาดอยู่ไม่น้อยที่ข้าพเจ้ากับคุณโชติรักกันมาอย่างคุ้นสนิทเหมือนญาติจนตราบกระทั่งตายจากกัน ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยกับคำปรารภของคุณโชติดังกล่าวข้างต้น

แต่มันจะไม่ประหลาดเลย แม้แม้หากว่าการคบกันระหว่างมิตรได้เป็นไปด้วยจิตอันบริสุทธิ์ต่อกัน ต่างเห็นคุณธรรมของกันและกัน

คุณโชติมิตรแท้ของข้าพเจ้าคนหนึ่งได้จากโลกนี้ไปแล้ว แต่เมื่อคุณโชติยังมีชีวิตอยู่ คุณโชติได้ประกอบคุณงามความดีไว้ให้เป็นเครื่องรำลึกของคนข้างหลัง ข้าพเจ้าจึงยินดีด้วยเมื่อทางสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้บอกกล่าวมาให้ช่วยร่วมสร้าง *ยาขอบอนุสรณ์* เล่มนี้ด้วยผู้หนึ่ง

จากจินตนาการของคุณโชติ ขณะยังจับปากกาเป็นอาชีพอยู่ คุณโชติได้เคยวาดภาพฝันบนวิมานเมืองแมนแดนสวรรค์ไว้อย่างสวยสดงดงามตระการตา เต็มไปด้วยทวยเทพอัปสรสวรรค์กำนัลอันละอองค์ ห้อมล้อมไปด้วยสรรพสิ่งทิพย์ จึงหวังว่าเมื่อคุณโชติตายไปแล้ว วิญญาณของคุณโชติคงจะสิงสถิตอยู่ในที่นั้นตราบชั่วนิรันดร.

๒๕ พฤศ. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"--- ไว้วันกลางเดือนวันก่อพระทรายชิ ข้าจะเอาสะไบออกคลุมองค์พระท่าราย พ่อเคลือบอยากได้ก็เชิญลอกเอาจากองค์พระเถิด"

"--- ลอกผ้าที่องค์พระทราย ถึงตกนรกข้าก็ไม่กลัว ขอให้มันได้ผ้าสมใจเถิด นี่ข้าเสียดายว่าจะลงนรกทั้งที่ยังไม่ได้ของต้องใจ ผ้าห่มที่คลุมองค์พระ แม่จันทร์คงเอาผืนใหม่ที่ไม่เคยใช้ ข้าไม่อยากได้อย่างนั้น อยากได้อ้ายอย่างที่ห่มในเสื้อ อยากรู้ว่ากลิ่นเนื้อผ้าหญิงคนที่ชื่อจันทร์กระพ้อน่ะมันหอมยังไง"

จาก *เรื่องธรรมดา* หน้า ๔๐๔

โ ด ย *** ช้ อ น สุ ว ร ร ณ ป ร ะ ที ป

คุณโชติ แพร่พันธุ์
ผู้มีอะไร ๆ น่าทึ่ง
ยิ่งกว่าใคร ๆ อื่น

■ *ข้าพเจ้า* ได้รับคำขอร้องจากเพื่อน ๆ ให้เขียนประวัติการณ์ในชีวิตบางตอนของคุณโชติ แพร่พันธุ์ มาเล่าสู่กันฟัง ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนสนิทชิดชอบคนหนึ่ง สำหรับประวัติของคุณโชติ แพร่พันธุ์ โดยละเอียดนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าคงมีคนอื่นเขียนไว้มากพอแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอเล่าแต่อุปนิสัยใจคออันแท้จริง ซึ่งข้าพเจ้าเคยมีความสัมพันธ์อยู่ครั้งกระโน้นเท่าที่จำได้

เรื่องที่จะนำมากล่าวนี้ความจริงดู ๆ ก็เป็นเรื่องไร้สาระแต่เมื่อมองอย่างลึกซึ้งแล้วก็เป็นเรื่องน่าสรรเสริญ จึงอดที่จะนำมาเล่าสู่กัน

พึ่งไม่ได้ คุณโชติ แพร่พันธุ์ ผู้นี้เป็นผู้มีเมตตาจิต มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นซึ่งน้อยคนนักที่จะมีเหมือนคุณโชติ ไม่ว่าเมื่อใดเพื่อนฝูงมาหาก็มักจะได้รับความเพลิดเพลินจากคุณโชติ และเมื่อเวลาจะกลับคุณโชติก็มักจะแอบหยิบเงินหย่อนลงในกระเป๋าของเพื่อน ๆ เสมอ ซึ่งความจริงคุณโชติเองก็ไม่ใคร่จะมีหยิบนัก ข้าพเจ้าเคยถามว่า เขายืมหรือ? คุณโชติยิ้มแล้วตอบว่า *ไม่ต้องยืมหร็อก ดูหน้าก็รู้ว่ามีความทุกข์ เพราะขาดเงิน จึงต้องช่วยดับทุกข์เสียบ้างเท่าที่จะช่วยได้*

วันหนึ่ง [หลังสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ ๆ] คุณโชติอยากกินเต้าหู้ยเป็นกำลัง ซึ่งไม่ได้กินมานานหลายปีแล้วเพราะสงคราม พอได้ข่าวว่ามีผู้สั่งมาขายจากเมืองจีนบ้างแล้ว คุณโชติก็กระหายที่จะชิมรส ได้นั่งสามล้อไปหาเพื่อน เมื่อไปถึงบ้านเพื่อนแล้วก็ได้ใช้คนขับสามล้อไปซื้อมาให้สักสองกระปุก ควักธนบัตรใบละร้อยบาทให้ไป [ความจริงทั้งเนื้อทั้งตัวก็มีอยู่เท่านั้นแหละ] เมื่อสามล้อไปแล้วคุณโชติก็มาปรารภกับข้าพเจ้าว่า ถ้าหากสามล้อไปแล้วไม่กลับมาเราจะทำอย่างไร? เพราะไม่เคยรู้จักหน้าค่าตามาก่อนเสียด้วย เพิ่งนั่งมานี่เป็นครั้งแรก เงินก็มีอยู่ร้อยเดียวและก็ได้ให้สามล้อไปแล้ว ต่อจากนั้นมาประมาณสักหนึ่งชั่วโมง ก็ปรากฏว่าคนขับสามล้อกลับมาพร้อมด้วยเต้าหู้ยสองกระปุกเป็นเงิน ๑๒ บาท ยื่นให้คุณโชติพร้อมด้วยเงินทอน ๘๘ บาท คุณโชติรู้สึกปลื้มปีติด้วยความดีใจที่ได้พบคนดี ๆ เช่นนี้ นั่งรำพึงอยู่สักครู่ก็หยิบเงินที่เหลือจากซื้อเต้าหู้ยให้คนขับสามล้อไป ๘๐ บาท เหลือไว้กับตัวเพียง ๘ บาทเท่านั้น

นี่เป็นเพียงเรื่องย่อย ๆ ในจำนวนหลายร้อยหลายพันเรื่องเกี่ยวกับความมีเมตตาจิตและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอย่างเหลือขนาดของคุณโชติ

คุณโชติไม่เคยมีความพยาบาทมาดร้ายใคร เป็นคนมีอารมณ์สนุกสนานอยู่เสมอ พยามทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นสนุกขบขัน เป็นคนมีเหตุมีผล ไม่ชอบทะเลาะเบาะแว้งกับใครด้วยอารมณ์ ทั้งยังเป็นคนอ่อนหวานละมุลละไมซึ่งใครได้พบปะและวิสาสะก็จะทำให้ติดหูติดตาไปนาน ข้าพเจ้าก็คนหนึ่งละที่ติดคุณโชติ เพราะเมื่อเวลามีเรื่องกลุ้มอกกลุ้มใจคุณโชติก็เป็นผู้ทำให้หายได้ทุกครั้ง คุณโชติไม่ใช่เป็นคนร่ำรวย เงินทองที่หามาได้ก็จับจ่ายหมด โดยเฉพาะก็เพื่อเพื่อน ๆ นั่นแหละ ไม่ว่าจะเป็นใครที่หน้าเศร้าเข้ามาหาก็มักจะได้รับการสนองด้วยเงินทกครั้ง [*ถ้าในขณะนั้นมีเงิน*] ตัวเองจะมีใช้หรือไม่มีใช้ไม่ค่อยสำคัญ เมื่อช่วยผู้อื่นให้หายทุกข์ก็มีความสุข เมื่อช่วยใครแล้วก็ไม่เคยคิดที่เอาบุญคุณหรือการตอบแทนแต่อย่างใด ช่วยใครก็ช่วยด้วยความบริสุทธิ์ใจ คุณโชติจึงเป็นที่รักใคร่นับถือจากบุคคลทั่วไปในด้านความเมตตาจิต ฉะนั้น เมื่อคุณโชติได้พลาดพลั้งไปบ้าง คนทั่วไปจึงมักให้อภัยคุณโชติ น้อยคนนักที่จะโกรธหรือเอาเรื่อง

กล่าวถึงบุคคลทั่วไปที่เดือดร้อนต่าง ๆ นานา เช่นผู้ไม่มีงานจะทำ ถ้าได้มาปรึกษาหารือกับคุณโชติแล้ว ข้าพเจ้ารับรองว่าความหม่นหมองหรือปัญหานั้น ๆ จะปลดเปลื้องหายไปอย่างน้อยก็ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะคุณโชติมีวิธีที่จะชี้แจง ปลอบโยน และยิ่งกว่านั้นก็ถ้าสละกางเกงตัวสุดท้ายเพื่อช่วยทุกข์ผู้อื่น เป็นการยากนักหนาที่จะหาคนใจกว้างขวางดุจดังแม่น้ำเช่นคุณโชติ

ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงคุณงามความดีของคุณโชติมาเสียยืดยาว ความจริงคุณโชติเองก็เป็นปุถุชนธรรมดา แน่เหลือ

 ผู้มีอะไร ๆ น่าทึ่งยิ่งกว่าใคร ๆ อื่น

เกินว่าจะต้องมีความชั่วอยู่บ้าง แต่ข้าพเจ้าเห็นเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับความดี ในยุคของเรานี้มีใครบ้างที่ทำให้ประชาชนคนไทยได้รับความเพลิดเพลินไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ไม่ว่าหญิงหรือชายได้รับความเพลิดเพลินเจริญใจ ในรสประพันธ์ยิ่งกว่า หรือแม้แต่เท่าของคุณโชติก็คนที่มีแต่ความเลวร้ายซึ่งท่านได้เห็นได้พบอยู่ในสมัยนี้ ท่านยังให้อภัยและลืมเสียได้ สำมะหาอะไรกับคนเช่นคุณโชติที่เราจะอภัยให้ไม่ได้

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอวิงวอนแทนคุณโชติ ท่านทั้งหลายผู้ได้รับความผิดพลาดอันคุณโชติได้กระทำไปแต่หนหลัง ขอได้โปรดอโหสิ อโหสิ อโหสิ ให้แก่วิญญาณของคุณโชติด้วยเถิด.

๒๕ พฤศ. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"--- เขาไปยืนทางหัวรถคันที่เรานั่ง และอยู่ชิดรถ. จึงพอรถเคลื่อนรถก็พาฉันเคลื่อนผ่านหน้าเขา นายแม่กับป้าโผล่อยู่อีกหน้าต่างหนึ่งต่อไปจากฉันโผล่ ท่านจึงมองผู้ไปส่งทางท้ายขะบวนทางเดียว ฉันเชื่อว่าท่านคงไม่เหลียวมา จึงเมื่อในตอนผ่านหน้าเขานั้นฉันลดแขนต่ำทอดไว้กับกรอบหน้าต่าง โบกผ้าเช็ดหน้าซึ่งพรมไว้ด้วยกลิ่นของชั้นจิต เมื่อเขาได้กลิ่นนี้ เขาจะรู้ความหมายของฉันไหมหนอว่าฉันตั้งใจจะบอกให้เขารู้ว่า เช่นเดียวกับลักษณะพิเศษของชั้นจิต ที่ได้พรมลงบนผ้าแล้วทิ้งไว้นานเท่านานไม่ระเหยคืนตัวอย่างน้ำหอมอื่นนั้น ทั้งนี้ย่อมเหมือนน้ำใจฉัน ซึ่งเมื่อพรมลงในที่ใดแล้ว ไม่มีอีกจะระเหยจางหายไปอย่างน้ำใจหญิงอื่น ทำไมเขาจะรู้ว่าน้ำใจฉันยังยืนไม่คืนตัว เปรียบกลิ่นชั้นจิตก็เช่นกัน"

จาก *ชั้นจิด* หน้า ๓๔๑

โ ด ย ★★★ เ ฉ ว ี ย ง เ ศ ว ต ะ ทั ต

มองโชติ แพร่พันธุ์
ออกไปจากหัวใจ
แห่งมิตรเก่า....และแก่

■ *โชติ เพื่อนรัก* ฉันต้องขออภัยเป็นอย่างมาก ที่เพื่อนก็คงมีความรู้สึกเหมือนกับคนอื่น ๆ ว่าเรื่องของโชติที่ลงพิมพ์ในสมุดเล่มนี้โดยน้ำมือของฉันสั้นเกินไป ไม่สมศักดิ์ศรีของความเป็นเพื่อนน้ำมิตรและใกล้ชิดอย่างแท้จริง ฉันอยากจะไปให้ทันโชติ อย่างที่ฉันก็เคยบอกไว้ขณะที่รดน้ำโชติเมื่อก่อนจะถูกเอาลงบรรจุหีบ ว่า ขอให้ไปรออยู่ก่อน อีกไม่ช้าไม่นานนักฉันก็คงจะตามไป และทันกัน แต่มันเป็นด้วยอำนาจหรืออภินิหารอะไรก็ตามที ฉันก็ยังไม่มีโอกาสจะคิดตามไป จึงเป็นเหตุให้ฉันต้องพะวักพะวนในการเขียนเรื่องมาลงพิมพ์ในหนังสือที่จะช่วยในการเผาศพโชติตามประเพณีนิยม เพราะผู้รวบรวมเพื่อจัดพิมพ์ คือ *คุณชอบ มณีน้อย* เป็นต้น เขาก็มี

ความเห็นว่า ฉันเป็นคนหนึ่งที่ต้องรวมอยู่กับผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ทางหลาย โดยยกถึงความเกี่ยวพันกันอย่างสนิทสนมระหว่างโชติกับฉันขึ้นมา ซึ่งก็เป็นความจริงที่จะปฏิเสธไม่ได้

ทำไมฉันจะไม่อยากและเต็มใจเขียน เพราะมันเป็นครั้งสุดท้ายที่จะได้แสดงน้ำใจต่อกัน แต่เผอิญความที่เคยว่างงานประจำมาเป็นปีอย่างที่โชติเคยรู้เคยเห็น บัดนี้ก็ได้กลับเป็นคนมีงานมีการประจำขึ้น และงานก็จำกัดคนทำเสียด้วย แปลว่าจะลาหยุดสักวันสองวันก็มีความเกรงใจเขา นอกจากมีเรื่องอันเป็นต้องหยุดหรือออกจากกันไปเลยก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งก็ยังไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะทำไปดังนั้น

พอดีคิดขึ้นมาได้ว่า ประวัติของโชตินฉันมิใช่เพิ่งจะมานึกเขียนเมื่อโชติตายแล้ว ความจริงได้มองเห็นความสำคัญที่จะเขียนมาก่อน ซึ่งก็ได้เขียนแล้วจริงๆ โดยโชติเองก็เคยได้อ่าน คือเขียนลงหนังสือพิมพ์ *สายกลาง* เมื่อ พศ. ๒๔๘๓ ถึงแม้จะยังไม่จบก็มีความเบาใจ ว่าไปคัดเอามาพิมพ์ในครั้งนี้ก็คงจะใช้การได้ ครั้นเมื่อให้ลูกชายของฉัน ซึ่งก็เท่ากับเป็นหลานของโชติไปขอคัดที่หอสมุดแห่งชาติ หลังจากได้ค้นอยู่หลายวันก็มีโอกาสพบอยู่ตอนเดียว ซึ่งมีหัวข้อว่า *ผู้สร้างจะเด็ด* แม้เป็นเพียงตอนเดียวก็ยังกินเนื้อที่หน้ากระดาษโรอยู่ จำใจจำเป็นเหลือเกิน เพื่อนรัก สามารถทำได้แค่นี้ก็ขอให้เป็นแค่นี้ไปก่อน เอาไว้ภายหน้าถ้าจะมีการ "เผา" ศพโชติอีก แม้นฉันยังไม่ตายเสียก็อาจมีโอกาสเขียนประวัติของโชติได้อย่างเต็มภาคภูมิ แต่ถ้าชีวิตฉันหาไม่ อาจมีคนอื่นเขารับธุระเขียนต่อไปก็ได้

ที่กล่าวว่าคงจะมีการ 'เผา' กันอีก ก็เพราะในเวลาข้างหน้ายังจะต้องมีผู้ที่ระลึกถึงโชติอีก และเมื่อความระลึกนั้นแก่กล้าขึ้นมา ก็

คงจะได้ทำอะไรต่อมิอะไร ตลอดจนรวบรวมชีวประวัติของโชติออกพิมพ์เผยแพร่กันต่อไป ซึ่งก็มีลักษณะคล้าย ๆ กับมีการ 'เผา' ศพของโชตินั่นเอง

ทั้งเพื่อนและใคร ๆ อย่าแสดงความสนเท่ห์เลย ว่า ไฉนประวัติของโชติจึงมีอยู่เพียงเท่าที่ปรากฏข้างท้ายนี้ ซึ่งบางคนอาจเห็นไปว่าที่จำเพาะเจาะจงเอาตอนพิมพ์ขึ้นนั้นเพราะผู้เขียน คือฉัน ประสงค์เอาตอนที่มีชื่อฉันเกี่ยวข้องโฆษณาเพื่อหวังได้ชื่อเสียงส่วนตน ที่ฉันคิดเช่นนี้มิใช่เหตุผล คือเมื่อฉันได้กล่าวถึงชีวิตของโชติลงในหนังสือพิมพ์เมื่อโชติตายไปแล้ว ก็ได้มีผู้เห็นว่าฉันอาศัยชื่อโชติหาชื่อเสียง ฉันก็ไม่รู้ที่จะทำอย่างไร เพราะไปสกัดความคิดของเขาไม่ได้ แต่อายุของฉันก็ล่วงมาแก่นี้แล้ว หนาวร้อนอย่างไรเคยได้ประสบ แล้วทำไมกับเพียงการที่ใครเขาจะคิดผิด ๆ ถูก ๆ ไปบ้างมันจะก่อให้เกิดทุพพลภาพแก่ตัวเราขึ้นอย่างไรเทียวหรือ ?

หวังว่าโชติคงมีความสุขสบายไปแล้ว ไม่ร้อนไม่หนาว ไม่ต้องยินดียินร้าย ส่วนฉันยังคงใช้เวรต่อไปตราบจนกว่าจะติดตามโชติไป

★★★★★

■■ ต่อไปนี้คือประวัติตอนหนึ่งของโชติซึ่งเคยลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *สายกลาง* เมื่อ พศ. ๒๔๙๓ ได้แก้ไขแต่เฉพาะที่ให้สมพ้องกับกาลปัจจุบัน เพื่อสะดวกแก่ความเข้าใจของท่านผู้อ่าน

■ *เจ้าจะเด็ด* อยู่โรงเรียน [เทพศิรินทร์] จัดเป็นนักเรียนตัวเด็กในชั้น อันธรรมดาวิสัยนั้น เราต่างก็ผ่านการศึกษามาแต่ด้วยกัน เด็กเด็กก็อยู่แถวหน้า แล้วก็ถัดต่อไปเป็นลำดับ คนที่โตสุดก็อยู่หลัง

แต่ *จะเด็ดโชติ* ไม่เป็นเช่นนั้น ดันไปอยู่แถวท้ายรวมกับคนโต เขาต้องมีอะไรของเขาเป็นพิเศษจึงพิสดารแปลกปรกติไป แต่แน่ละ เขาคงอยู่ในประเภท "แก่น" เพราะการที่ไปรวมอยู่กับพวกโต ๆ คนเด็กมักจะเสียเปรียบ และโชติก็เสียเปรียบจริง ๆ พวกเรายังจำกันได้ดี ว่า มีนักเรียนโต่งคนหนึ่งชื่อ *ชุบ ทองปฐม* บัจจุบันประจำอยู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมอยู่กับนายสุคนธ์ คิวเหลี่ยม คดกถือชื่อของเรา ซึ่งอยู่ในประเภทตัวโตเหมือนกัน เจ้าจะเด็ดไม่ได้มีความเป็น *ผู้ชนะสิบทิศ* เลย พอถึงตอนหยุดพัก ๑๑ นาฬิกา ขณะที่เดินผ่านสนามฟุตบอลด์หน้าโรงเรียน พ่อชุบก็เรียกผู้ชนะทั้งสิบทิศว่า "*อ้ายโชติมานี่ดี ๆ ไม่มาโดนอย่างแรง ถ้ามาก็ค่อยหน่อยได้*" หมายถึงว่านายชุบจะเขกหัวนายโชติละ นายโชติก็เดินดุ่มเข้าไปหานายชุบแต่โดยดี นายชุบก็เขกกบาลแค่เพลามือหน่อย เพราะ "จะเด็ด" ไม่ขัดขืน ฉะนั้น จึงว่าโชติกล้าพอเหมือนกันที่ไปเสวนาอยู่กับพวกนักเลงโต [กว่า] จริง ๆ

วันหนึ่ง ซึ่งอยู่มัธยม ๔ ร่วมกันกับข้าพเจ้า โชติคงอยู่ท้ายแถวตามเคย ส่วนข้าพเจ้าอยู่กลางแถวและกำลังบวชเป็นสามเณร จึงทำให้รู้เหตุการณ์ดีเกี่ยวกับโชติที่ รร. เทพศิรินทร์ในครั้งนั้น อันเป็นอวสานกาลของชีวิตโชติในความเป็นนักเรียนแห่งสำนักเขียวเหลือง มีความพิสดารว่า วันหนึ่งในเวลาเรียน คุณครูถนิม เลาหะวิไลยเป็นครูประจำชั้น มันเป็นการบังเอิญและประหลาดอะไรเช่นนั้น ซึ่งต่อมาทั้งครูและลูกศิษย์เป็นนักหนังสือพิมพ์ชื่อด้วยกันทั้ง ๒ คน และเป็นพฤติการณ์ตอนสำคัญซึ่งแสดงถึงน้ำใจของครูคนหนึ่งซึ่งมีต่อศิษย์ และจะหาได้ด้วยยากในโลกนี้โดยแท้

คุณครูถนิมถามนักเรียนในชั้นว่า *ธรรมะคืออะไร?* ต่างก็ตอบตามอัธยาศัยและภูมิปัญญา เจ้าจะเด็ดมีส่วนยกมือแสดงภูมิปัญญาของตนเหมือนกัน คุณครูถนิมก็ให้โอกาส จะเด็ดยืนขึ้นตอบด้วยท่านองสร

ภัญญะฉาดฉานเป็นที่ครึกครื้นแก่เพื่อนทั้งชั้น ว่า "*ธรรมะคือคุณากร ส่วนชอบ สาธร ดุจดวงประทีปชัชวาล..*" ทำท่าจะว่าต่อไปจนหมดบทพระธรรมคุณตามบทนิพนธ์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร [น้อย] จะว่าเป็นการตอบถูกต้องทีเดียวก็ได้ แต่ขณะเดียวกันจะว่าเป็นพวกแซ่ "กวน" ก็นับว่าพอไป คุณครูถนิมก็โพล่งออกมาว่านักเรียนอะไรอัปปรีย์เช่นนี้ เจ้าจะเด็ดเดือดดาดสวนครูทันทีว่า *ครูระยำด่านักเรียนอัปปรีย์* . ตอนนี้คุณครูถนิมจึงประโคมใจศิษย์ซึ่งโกรธแค้นว่า คำว่าอัปปรีย์เมื่อแยกศัพท์แล้ว อัป แปลว่า มืด ปรีย์ คือ *บัญญา* เมื่อแปลเต็มตัวแล้วก็คือ *ไม่มีบัญญา* หรือ *เขลา* เท่านั้นเอง หาได้เล็งไปถึงอัปปรีย์ระยำอย่างนั้นไม่ แต่ผลของโชคจะใช้ชีวิตในสำนักเทพศิรินทร์เพียงนี้ จึงมิเรื่องให้เป็นไปดังปรากฏในเวลาต่อมา

ถึงวันเสาร์ ซึ่งมีการประชุมในห้องโถงตอนบ่ายใกล้เลิกเรียน นักเรียนทั้งหมดและทุกชั้นต่างก็เดินแถวไปเข้าห้องประชุม ภายในชั้นมัธยมปีที่ ๔ จะเป็น ก. หรือ ข. ก็จำไม่ได้เสียแล้ว แต่เป็นที่แน่นำก็คือคงมีนักเรียนตกค้างไม่ได้เข้าแถวไปกับเขา ๒ คน คนหนึ่งคือ *ย่าขอบ* อีกคนหนึ่งข้าพเจ้า *เฉวียง เศวตะทัต* หากข้าพเจ้าไม่อยู่ ก็คงไม่ได้เห็นเหตุการณ์ตอนสำคัญ แต่เหตุที่ข้าพเจ้าอยู่นั้นเป็นคนละเรื่องกับโชติ เพราะข้าพเจ้าเป็นเณร จึงได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้าแถวและไปยืนรวมกับเพื่อนทั้งหลายเป็นพิเศษตอนนี่แหละที่เจ้าจะเด็ดวางบทบาทอันควรเด่าสู่กันฟังของเขาละ

ทุกห้อง ทุกชั้นของ แต่ละโรงเรียน รัฐบาล สมัยนั้นมีราวแขวนหมวก เพราะนักเรียนทุกคนต้องแต่งเครื่องแบบมีหมวกฟางติดอักษรย่อเป็นสำคัญ หรือมิฉะนั้นก็แต่งถักเสื้อ หมวกของครูประจำชั้นก็แขวนปนอยู่กับหมวกนักเรียน และแตกต่างกันที่สุด คือเป็นหมวกสานหรือหมวกสักหลาด และครูก็มีเครื่องแบบเหมือนกัน คือนุ่งผ้าม่วงหรือผ้าพื้น ซึ่งแน่นอนต้องสวมเสื้อนอก

กระดุม ๕ เม็ด และสวมหมวก เพื่อนนักเรียนทั้งหลายซึ่งมีครูประจำชั้นเป็นผู้ควบคุม คอนบ่ายวันเสาร์ก็ไปอยู่ในที่ประชุม อยู่ทางนั้น *ผู้ชนะสิบทิศ* ก็เป็นผู้พิชิตครูด้วยความเคืองแค้นเนื่องแต่วัน "ธรรมะคืออะไร?" เป็นประมาณ ตรงเข้าปลดหมวกคุณครูของเขา--- ถนิม เลาหะวิไลย โยนลงกับพื้น แล้วก็เอาเท้าขยี้ยับไปกับเท้าเป็นที่สาสมแก่ความแค้น แล้วเจ้าจะเด็ดก็พ้นจากโรงเรียนไปโดยไม่หวนกลับไปศึกษาและเยี่ยมเยียนเพื่อน ๆ ผู้ร่วมชั้นอีกต่อไป มันเป็นการจากความเป็นนักเรียนสำนักเทพศิรินทร์ของ *โชติ แพร่พันธุ์* อย่างเด็ดขาด คงทิ้งความคิดถึงและอาลัยให้แก่ครูและเพื่อนร่วมชั้นโดยทั่วกัน

โชติจากโรงเรียนแล้วก็พลัดไปอยู่ในที่หลายแห่ง บ้าน มล.ค้อย และ มล.คุ้ย ชุมสาย โชติก็เคยพักพิง ต่อมาอีกหลายปีโชติซึ่งมีอายุราว ๑๗ ปี ไม่มีอาชีพเป็นล่ำเป็นสัน ก็ตัดสินใจบ่ายโฉมหน้าจะไปสมัครเป็นจอกกคนขี่ม้าแข่ง เพราะขณะนั้นโชติร่างเล็ก เหมาะแก่การขี่ม้าแข่ง โชติจะมีพนันเพทางนมาก่อนหรือไม่ ไม่ทันได้ไต่ถาม แต่เมื่อมานึกถึงความจำเป็นในการยังชีวิต การขี่ม้าแข่งก็ไม่ได้เป็นอาชีพที่น่าละอายแต่อย่างใด ตรงกันข้าม พวกขี่ม้าแข่งรุ่มรวยและได้เป็นผู้มีเกียรติในเวลาต่อมามากมาย ซึ่งท่านผู้อยู่ใกล้ชิดกับวงการแข่งม้าย่อมทราบดี เขาเดินระหกระเหินมาตามแนวถนนเจริญกรุงตอนสี่แยก เอ็ส.เอ.บี. ในวันหนึ่ง ก็ได้พบกับบุคคลสำคัญในชีวิตของเขาเข้า ท่านผู้นั้นไม่ใช่ผู้หญิงที่กอกันว่าเป็นสิ่งสำคัญประการแรกของลูกผู้ชาย แต่เป็นคุณครูถนิม เลาหะวิไลย ครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๕ แห่ง รร. เทพศิรินทร์ ซึ่งเขาได้ใช้เท้าขยี้ขมวกอันเป็นของสูงสุดในเครื่องแต่งกายของมนุษย์นั้นเอง

ผู้เป็นครูทักทายศิษย์ อย่างที่ไม่แสดงว่าได้เคยมีการขยี้หมวกมาแต่ก่อนเลย เป็นการทักทายอย่างครูทักศิษย์จริง ๆ น้ำใจครูคนไหนจะหาเสมอด้วยครูถนิมของโชติและข้าพเจ้าร่วมกันเช่นนั้น ข้างเจ้าศิษย์คนนักเช่น

เด็ยวกน รับเคารพนบไหว้คุณครูถนิมอย่างฉันศิษย์กับครู ซึ่งไม่เคยเป็นอริอันใดต่อกันเลย

"โชติ สบายดีหรือ?" ผู้เป็นครูถาม "เดี๋ยวนี้ทำงานอยู่ที่ไหน?"

เจ้าจะเด็ดตอบ "เต็มทนครับคุณครู หางานทำไม่ได้ กำลังจะไปสมัครขี่ม้าแข่ง"

โชติเริ่มรอดจากการขี่ม้าแข่ง มาเป็นผู้มีชื่อเสียงรุ่งโรจน์เป็น *ผู้ชนะสิบทิศ* ก็ในตอนนี้เอง!!

ครูผู้ไม่เคยผูกอาฆาตศิษย์ เห็นมีโอกาสอยู่ที่จะบ้องกันไม่ให้ศิษย์คนนี้ต้องไปเป็นคนขี่ม้าแข่ง แจ้งกับศิษย์ว่ามีงานที่พอจะให้ทำอยู่บ้างจะสมัครใจไหม? ก็ทำไมโชติจะไม่สมัครใจ เพราะการไปขี่ม้าแข่งเป็นเรื่องจำใจโดยไม่รู้จะไปหนใดต่างหาก โชติก็ตกปากรับคำคุณครูถนิม พร้อมด้วยความชื่นอกชื่นใจในโชคชาตาของคนซึ่งไม่ได้นึกฝันนั่นทีเดียว

สถานที่ครูจะพาศิษย์ไปทำงานนี้ คือสำนักหนังสือพิมพ์ *สยามรีวิว* ซึ่งตัวครูถนิมเป็นบรรณาธิการเอง และมีนายพร้อม [นามสกุลไม่ปรากฏ] เจ้าของร้าน *พร้อมภัณฑ์* ถนนเจริญกรุงตอนสามยอด เป็นเจ้าของ

ควรอธิบายไว้สักหน่อยว่า *สยามรีวิว* ที่กล่าวนี้ออกเมื่อ ๓๐ ปีเศษมาแล้ว ไม่ใช่ *สยามรีวิว* ซึ่งนายชะอ้อน อำพล เป็นเจ้าของและบรรณาธิการในเวลาต่อมา แต่ชะอ้อน อำพล ก็

มีส่วนเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง บรรณาธิการ *สยามรีวิว* ในครั้งกระโน้นด้วย คนหนึ่ง รวมทั้งข้าพเจ้า แปลว่า *สยามรีวิว* ยุคนั้นมีบรรณาธิการ ๓ คนด้วยกัน คือ ๑. คุณครูถนิม เลาหะวิไลย ๒. เฉวียง เศวตะทัต ๓. ชะอ้อน อำพล แต่จะเป็นคนใดก็ตาม นายพร้อมซึ่งเป็นเจ้าของเป็นต้นหนคุมทิศทางโดยตลอด และที่ชะอ้อนมาออก *สยามรีวิว* ใหม่ก็ด้วยนับถือพอใจในชื่อนี้ซึ่งตนได้เคยเป็นบรรณาธิการในสมัยหนึ่งดังกล่าวแล้ว

ตอนนี้แหละ ก็จะถึงตอนที่ คนขยันและตรงเวลาที่สุด [*นายพร้อม เจ้าของ สยามรีวิว*] กับคนขี้เกียจที่สุด [*โชติ แพร่พันธุ์*] มาพบกัน มันเป็นเรื่องขบขันอยู่มากที่คนทั้งหลายรู้ถึงความขี้เกียจของ *ยาขอบ* ด้วยการแต่งหนังสือต่าง ๆ ในเวลาต่อมา และควรจะได้รู้จากตอนที่เขาไปทำงานกับนายพร้อมครั้งกระโน้น

จะเล่าอุปนิสัยของนายพร้อมให้ท่านฟังเสียก่อน อันนายพร้อมผู้นั้นเป็นคนตรงไปตรงมาอย่างหาตัวจับยาก เขียนหนังสือต่างคนก็อยู่ในประเภทนำหน้าในหมู่หนังสือพิมพ์คนนั้น เป็นคนใฝ่ฝันถึง *ระบอบประชาธิปไตย* อย่างที่สุด ที่ออกหนังสือพิมพ์ก็เพื่อความประสงค์อันยิ่งใหญ่ คือ *เพื่อประเทศสยาม* ซึ่งขณะนั้นปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ให้เปลี่ยนเป็นระบอบประชาธิปไตย คือให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครองบ้านเมือง แต่โอกาสนี้ยังไม่ใช่เรื่องของนายพร้อม หากเป็นเรื่องของโชติ ก็จะเว้นกล่าวเสีย ควรจะกล่าวแต่พฤติการณ์ของโชติเมื่อตอนทำงานอยู่กับนายพร้อม ซึ่งเป็นคนตรงเวลาเท่านั้น และความตรงเวลาของนายพร้อมซึ่งควรยกมาประกอบในที่นี้ก็เช่นว่า ครั้งหนึ่งมีการนัดหมายไปบี่คนิคโดยเรือยนต์ กำหนดเวลา ๗ น. ตรง ใครจะมาทันหรือไม่ทันไม่นำพาทั้งสิ้น นายพร้อมบัญชาให้เรือเตรียมออกจาก

ท่าเลย คราวหนึ่งมีการนัดประชุมกันเลี้ยงกันที่ภัตตาคาร *กวานชิวก๋* ถนนราชวงศ์ ในอภิลักขิตกาลขึ้นปีใหม่วันที่ ๑ เมษายน กำหนดว่า ๑ ทุ่มตรงให้ไปพร้อมกัน แต่พอถึง ๑ ทุ่มบรรดาผู้ที่ได้รับเชิญมัวไปโอ้เอ้กันเสียก่อน โดยคิดเสียว่ามาช้านิดหน่อยก็คงจะต้องคอยกัน แต่เป็นการคาดผิดอย่างฉกรรจ์ คือนายพร้อมผู้อาวุโสของเราสั่งอาหารเต็มจำนวนที่จะเลี้ยงคนราว ๑๐ คน แล้วก็ลงมือรับประทานไปคนเดียว บุคคลที่สองรีบต่อเวลาเช่นนี้เจ้าจะเด็ดจะทานไหวหรือ แล้วยิ่งไม่รู้นิสัยใจคอของนายพร้อมมาก่อน พฤติการณ์ของเจ้าจะเด็ดนั่นเองก็ทำให้ต้องพรากจากงานออกมาตั้ง *บริษัทเตะฝุ่นทุนไม่จำกัด* ต่อไปอีก

คุณครูถนิม ในฐานะใกล้ชิดกับนายพร้อม ได้นำโชติเข้าฝากผึ้งทำงานอยู่กับนายพร้อม ด้วยการมีหน้าที่คอยเขียนเรื่องตามคำบอกของนายพร้อม เพราะนายพร้อมเขียนเองไม่คล่องแคล่ว โดยที่วัณณโรคร้ายรบกวนร่างกายอยู่ ถึงขนาดสวมถุงเท้าอยู่กับบ้านทั้งหน้าหนาวหน้าร้อน คงคงกันในอัตราเงินเดือน เดือนละ ๑๕ บาท ซึ่งในสมัยนนับว่าเป็นรายได้พอเหมาะสมแก่การไปผึกหัดเป็นเสมียนใหม่ ค่าครองชีพวันละ ๕๐ ส.ค. ถ้ากินข้าวไม่กินเหล้าก็พออาศัย และทั้งขณะนั้น *ยาขอบ* หรือ *ไม่ยาขอบ* ในรุ่นเดียวกันทั้งหลายก็เสพสุราหาเป็นไม่

เมื่อนายพร้อมเจ้าของร้านพร้อมภัณฑ์ *เป็นคนตรงเวลา* ที่สุดดังกล่าวข้างต้น ที่ไหนนายโชติซึ่ง *เป็นคนไม่ตรงเวลา* จะอยู่ร่วมกันได้ในเวลาอันนาน ชั่วไม่กี่วันนัก โชติก็เกิดมีอันเป็น---ซึ่งจะจำเป็นหรือไม่จำเป็นก็รู้ไม่ได้ ข้างคุณครูถนิมก็ได้แต่อิมเอิบใจด้วยได้พาลูกศิษย์ของท่านมาฝากงานมีรายได้ประจำ ถึงไม่มากก็ไม่น้อยในสมัยนั้น เพราะใคร ๆ ก็ปรารถนาเพียงเงิน ๑๕ บาทต่อเดือนนี้มากต่อมาก ขนาดที่ว่าขอให้ได้ทำแล้วยังยอมให้เงินเดือนเป็นค่านายหน้าแก่ผู้หางานให้ทำถึง ๓-๔ เดือนก็ยังมี แต่อนิจจา, โชติประจำ

ทำงานในอัตราพอสมควรนั้นได้ไม่กี่วัน โชติก็หยุดงานโดยไม่บอกกล่าวนายจ้าง คือนายพร้อม ให้รับทราบว่าหยุดเพราะเหตุใด วันที่โชติไปถึงร้านพร้อมภันฑ์เพื่อสนองงานต่อไปก็พลันได้พบความประหลาดใจในชีวิตเป็นครั้งแรก โดยแทนที่นายจ้าง พร้อมจะส่ง หรือสั่งงานให้ทำตาม ที่เคยเป็นมาเมื่อ ๔-๕ วันที่แล้ว นายพร้อมกลับส่งซองจดหมายสีขาวให้โชติซองหนึ่ง เสียงภายในซองดังกรุ๋งกริ๋งพิกลอยู่ โชติฉีกซองออกดูพร้อมด้วยความงงงวย คือ มีหนังสือฉบับหนึ่งกับเหรียญสลึงและสองสลึงหลายเหรียญด้วยกัน หนังสือนั้นมีความว่า ให้นายจะเด็ดของเราพ้นจากงานตั้งแต่นี้ต่อไป ส่วนค่าแรงงานที่ทำมาเท่านั้น ๆ ได้แนบมากับหนังสือนั้นแล้วโดยครบครัน คือวันละ ๕๐ สตางค์ โชติเป็นอันปราศจากรายได้เป็นหลักฐาน เพราะเหตุนี้จึงหมายมั่นจะไปขี่ม้าอาชาไนยตามที่ปรารถนาไว้เดิมอีกวาระหนึ่ง

ในตอนนี้ ข้าพเจ้าผู้เขียนประวัติของนักประพันธ์ผู้เลื่องชื่อคือ *ยาขอบ* คิดว่า คุณครูถนิมอาจไม่ทันทราบเหตุการณ์จึงมิได้ยับยั้งไว้ แต่ก็ไม่ควรลืมอย่างหนึ่ง ว่านายพร้อมนั้น แม้แต่พึ่งคำยับยั้งของคุณครูถนิมผู้ใกล้ชิดแล้วจริง ๆ ก็อาจไม่ฟังเสียง เพราะฉะนั้น ถึงคุณครูถนิมจะมีเวลายับยั้งก็อาจไม่เป็นผลสำเร็จเพื่อแก่ประโยชน์ของศิษย์ของท่านแต่ประการใด

ประวัติของโชติในตอนนี้ไม่มีความหมายอันใด นอกจากแสดงถึงว่า เมื่อคนตรงกันข้ามไปพบกันเข้า ผลย่อมเป็นเช่นนี้เอง โชติเราก็รับรองทุกเวลาว่าเขาเป็นคนขี้เกียจ คนขี้เกียจก็ย่อมไม่ค่อยทำการตรงเวลา เมื่อไปพบกับคนตรงเวลาเข้าการณ์ก็เป็นไปดังนั้น โชติไม่ได้มีผิดร้ายแรงต่อหน้าที่แต่อย่างใดดอก เพียงหยุดงานแล้วไม่แจ้งเหตุผลให้นายจ้างทราบเท่านั้นเอง

928.95911
ท 5398
(ส.
น.สพ 1357

เพื่อให้เห็นว่าผู้เขียนไม่อำพรางเรื่องท่านองนี้ของคน จึงขอเล่าไว้ด้วยว่า ข้าพเจ้าได้เคยถูกนายพร้อมขอร้องให้เป็นบรรณาธิการอยู่ระยะหนึ่ง ขณะนี้ข้าพเจ้าเป็น "ใหญ่ยิ่ง" ครองอาณาจักรของข้าพเจ้าแล้ว คือเป็นของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* ได้ถูกนายพร้อมขอร้องให้ช่วยเหลือเป็นบรรณาธิการ *สยามรีวิว* อีกตำแหน่งหนึ่ง ข้าพเจ้าก็รับทำให้โดยมิเงินเดือนตอบแทนตามสมควร หนังสือพิมพ์ *สยามรีวิว* ออกคลาดเวลาเพราะข้าพเจ้าไม่ได้คุ้นเคยใกล้ชิดกับสถานที่พิมพ์ของหนังสือพิมพ์ฉบับนายพร้อมอยู่หัวเมือง สั่งการมาว่าไม่ให้จ่ายเงินเดือนให้ข้าพเจ้า เพราะหนังสือพิมพ์ออกคลาดกำหนด ข้าพเจ้าเดือดดาลมาก เพราะการไปเป็นบรรณาธิการของนายพร้อมนั้นข้าพเจ้าไม่ได้เป็นไปเพราะความจำเป็นบีบบังคับ แต่เพราะอีกฝ่ายหนึ่งขอให้ไปช่วยเหลือดูแลต่างหาก ครานี้ไม่เหมือนครั้งโชติ เพราะบังเอิญคุณครูถนิมไปพบเหตุการณ์เข้า เรื่องที่จะต้องพิพาทกันก็เป็นอันยุติลงโดยข้าพเจ้าได้รับเงินเดือนอย่างสมบูรณ์

เรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความ *สตรีค* ของนายพร้อมว่ามีอยู่อย่างไร ซึ่งก็พึงนับกันว่าเป็นความดีอย่างหนึ่งของท่านผู้นี้ ฉะนั้น โชติกับผู้ตรงเวลาเช่นนั้นทำงานร่วมกันย่อมไม่มีข้อยั้งยืน เป็นเรื่องซึ่งไม่ประหลาดแต่ประการใดเลย

ผู้ชนะสิบทิศ ของเราในเวลาต่อมาในระยะนั้นกล่าวได้ว่าความเป็นผู้ชนะแม้แต่ทิศเดียวก็ยังไม่ได้มีอยู่ในตัวเลย อ้างว้าง และจะพิชิตทิศใดแม้เพียงทิศหนึ่งก็ไม่ได้ จึงกลับมุ่งไปพิชิตทิศ "ม้า" โชตินึก [*ข้าพเจ้านึกแทน*] ในขณะนั้นว่า *ม้า* เท่านั้นที่จะช่วย *คน* ได้ แต่มันก็เป็นความประ

หลาดและน่าอัศจรรย์อย่างยิ่งเหลือในชีวิตของเขา ซึ่งเผอิญเขานี่กลับข้าพเจ้าได้ดังที่เขาได้เคยกล่าวไว้หลายครั้งหลายครา ในหมู่นักเขียนนักหนังสือพิมพ์รุ่นเดียวกัน ข้าพเจ้าบังเอิญมีโชคลาภตั้งหลักบักฐานได้ก่อนผู้อื่น คือเป็นทั้งเจ้าของโรงพิมพ์และเจ้าของหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* ตั้งสำนักงานอยู่เชิงสะพานแม้นศรี คือสถานที่ที่โรงพิมพ์ *ชาวไทย* ตั้งอยู่เดียวนั้น

เช้าวันนั้น มีผู้แจ้งแก่ข้าพเจ้าว่ามีผู้มาหา เมื่อออกไปก็ประสบภาพเพื่อนรักเดิมตั้งแต่อยู่ร่วมโรงเรียนเดียวกันมา เขาคือ *โชติ แพร่พันธุ์* หรือ *โชติ ณ แพร่* นี่แหละ เราก็โอภาปราศรัยกันด้วยความหรรษาร่าเริง เพราะตั้งแต่จากสำนักศึกษามาก็เพิ่งจะพบกันคราวนี้ โชติปรารภถึงว่าไม่มีงานทำก็จะไปสมัครขี่ม้าแข่ง ซึ่งข้าพเจ้ารู้สำนึกในบัดดลว่ายังไม่สมควร และเมื่อข้าพเจ้ามีฐานะพอจะรับรองเพื่อนของข้าพเจ้าผู้นี้ไว้ได้ ประกอบกับโชติเป็นผู้ซึ่งภรรยาของข้าพเจ้าได้คุ้นเคยมาแต่ก่อนด้วย ข้าพเจ้าก็ถือโอกาสที่ประกอบกันนั้นชักชวนให้โชติเลิกคิดการไปขี่ม้าแข่ง และทำงานร่วมอยู่ด้วยข้าพเจ้า แม้รายได้จะอยู่ในเกณฑ์น้อยแต่อนาคตก็ยังพอมองเห็นว่าสดใส เจ้าจะเด็ดขึ้นชอบใจในความอารีต่อเพื่อนของข้าพเจ้า ก็รับคำทันที และเขาก็เข้ามาอยู่ร่วมกันกับข้าพเจ้า เรานอนมุ้งเดียวกัน เตียงเดียวกัน ด้วยความผาสุกสำราญ ซึ่งตัวเขาเองก็คงปฏิเสธไม่ได้ ในตอนเย็นค่ำไม่ได้ร่ำสุราอย่างเดียวนี้ เพราะต่างคนต่างยังกินไม่เป็น คงต่ออาหาร "หมูย่าง" กันเป็นพื้น พอค่ำลงก็ "เกาลัด" ซึ่งเป็นที่ปรากฏแก่มิตรสหายว่าเมื่อเหยียบย่างเข้าไปในเรือนพักของข้าพเจ้าและโชติเป็นต้องเหยียบเปลือกเกาลัดดังกรอบแกรบ นัยหนึ่งหมายถึงว่าเดินไปบนเปลือกเกาลัดนั่นทีเดียว.

คัดเสร็จเมื่อ ๒๔ พฤศ. ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ ส ด กู ร ม ะ โ ร หิ ต

๓๗ ปี
ของมิตรภาพ

■ *"ยาขอบ"* เป็นนักเขียนอมตนิยายคนสำคัญแห่งยุค เมื่อเขาตายแล้ว ชีวิตของเขาก็เป็นอมตนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่เล่ากันไม่รู้จักจบ และไม่รู้จักสิ้น อนุสรณ์ในบันทึกของเพื่อนรักผู้เห็นชีวิตของเขาในแง่มุมต่าง ๆ กันซึ่งรวมพิมพ์ไว้ในเล่มนี้ควรจะมีค่าอย่างยิ่งสำหรับประวัติวรรณคดีไทยยุคประชาธิปไตย เพราะจะช่วยให้คนไทยรุ่นหลังได้ทราบว่าในจำนวนผู้สร้างวรรณคดีไทยแต่ละยุคนับตั้งแต่เริ่มลายสือไทยลงมาจนถึงปัจจุบันสมัย *ยาขอบ* เป็นผู้หนึ่งที่มีชื่อเป็นอนุสรณ์แห่งวรรณคดีไทยได้จารึกชื่อของเขาไว้แล้ว

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นคนโชคดีมากที่ได้รับเกียรติเป็นเพื่อนของ *ยาขอบ* มาถึง ๓๗ ปี ข้าพเจ้ารู้จัก *ยาขอบ* เท่ากับที่รู้จักตัวเอง ข้าพเจ้าเคยรักเขาและเกลียดเขา แล้วก็ต้องรักเขาอีก ข้าพเจ้าได้สำนึกว่า ข้าพเจ้า

ไม่สามารถจะหนีสัจธรรมอันหนึ่งไปได้พ้น สัจธรรมอันนักคือรากของความรักอันเก่าแก่และลึกซึ้งซึ่งฝังแน่นอยู่ในจิตใต้สำนึก

๓๗ ปีมาแล้ว เรา...*ยาขอบ* กับข้าพเจ้า...ได้ฟาดแข้งกันอยู่ในสนามโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร [เรียกตามชื่อเดิม] เราพบกันในสนามฟุตบอลด์ แต่เราไม่ได้เล่นฟุตบอลด์ เราเล่นลูกหนังใบเล็ก ๆ ราคาไม่เกิน ๑๐ สตางค์ เพราะเราเพิ่งจะมีอายุได้สิบกว่าขวบเท่านั้น *ยาขอบ* เป็นเด็กร่างเล็ก ผอมบางมาก ข้าพเจ้าสูงกว่าเขานิดหน่อย แต่ก็ผอมเอวคอดเหมือนเขา แม้ *ยาขอบ* จะร่างเล็กซึ่งค่อนข้างเตี้ย แต่เขาก็เล็กน้ำพริก เขาไม่เคยแพ้ใครในเรื่องชั้นเชิงและปฏิภาณ และเขาก็ไม่เคยแพ้ใครเลยตลอดชีวิตของเขา ข้าพเจ้าได้พบชั้นเชิงของ *ยาขอบ* เป็นครั้งแรกในการเตะลูกหนัง เพราะ *ยาขอบ* มักจงใจเตะให้ลูกหนังข้ามกำแพงเข้าไปในวัด เพื่อให้ข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้าของลูกหนังต้องบุกข้ามรั้วมะขามเทศปีนกำแพงเข้าไปเก็บแทบทุกวัน เขามักจะหัวเราะอย่างสนุกสนานที่เห็นข้าพเจ้าต้องบุกหนามมะขามเทศและปีนกำแพงวัด *ยาขอบ* เป็นเจ้าแห่งอารมณ์สนุก โลกนี้เป็นของเขาเสมอ ไม่ว่าในเทศะและในกาละอันใด เขาได้แสดงอารมณ์สนุกให้ข้าพเจ้าเห็นเป็นครั้งแรกในสนามฟุตบอลด์เมื่อ ๓๗ ปีมาแล้ว และตลอดเวลา ๓๗ ปีต่อมาเขาก็อยู่ในอารมณ์อย่างนั้น, เป็นเจ้าชายแห่งความสำเริงสำราญ ข้าพเจ้าชอบชีวิตของ *ยาขอบ* เพราะเป็นสัจธรรมอันหนึ่งที่สอนข้าพเจ้าว่า *ชีวิตเป็นสิ่งที่เราจะต้องรับเอาด้วยความยิ้มแย้มและความพอใจไม่ว่ามันจะมาพบเราในแง่ใดมุมใด*

ยาขอบ ได้จากข้าพเจ้าไปราว พศ. ๒๔๖๕ ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าเขาหายไปไหน แต่จากบันทึกของเขาที่ได้เคยเขียนไว้หลายแห่ง ปรากฏว่า เขาได้เดินออกไปจากโรงเรียนเฉย ๆ ในชั่วโมงที่มืดมัวชั่วโมงหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นหัวเลี้ยวอันหนึ่งของ

ชีวิตที่มีความสำคัญของ *ยาขอบ* ตามทฤษฎีแห่งความพอดีและทฤษฎีแห่งความสัมพันธ์ ซึ่งจะทำให้ได้จังหวะกับการก้าวย่างของชีวิตใหม่ที่กฎแห่งกรรมได้ลิขิตไว้แล้ว ว่า เด็กชายผู้นี้จะต้องบุกเข้าไปในป่าดง ของ ชีวิต ทุกชั้น เพื่อ จะเป็น ผู้สร้าง อมต นิยาย ให้แก่ พิพิธภัณฑ์วรรณคดีไทยแห่งชาติ

ข้าพเจ้าเรียนต่อไปจนกระทั่งจบชั้นในศึกเยาวมาลยอทิศ และในปีสุดท้ายของการเรียนนี้ ข้าพเจ้าได้พบ *ยาขอบ* อีกครั้งหนึ่ง ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* ของคุณเฉลียง เศวตะทัต ซึ่งตั้งอยู่ที่โรงพิมพ์ *เฮงหลี* ตรงศึกศิดสำนักงานหนังสือพิมพ์ *ชาวไทย* ตีแยกแม้นศรีบัจจุบันนี้ ข้าพเจ้ากับคุณเฉลียงเคยเป็นนักเรียนเทพศิรินทรมาด้วยกันยุคเดียวกับที่ *ยาขอบ* เคะถูกหนังมากับข้าพเจ้า คุณเฉลียงได้ออกไปสร้างหนังสือพิมพ์รายคาบ *สิงหราช*, *สมานไมตรี*, ฯลฯ และข้าพเจ้าก็ได้สมหมวกฟางเข้าไปช่วยเขียนอยู่ด้วย โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ *สิงหราช* ซึ่งมีรูปหัวสิงห์โคแกะบล็อกไม้ติดอยู่เต็มปก นับว่าเป็นการออกโรงครั้งแรกในหน้าหนังสือพิมพ์ที่วางขายในตลาด, ไม่ใช่หนังสือพิมพ์ที่ออกประจำชั้นด้วยตัวพิมพ์ดีด หรือหนังสือพิมพ์ *แถลงการณ์ศึกษาเทพศิรินทร* ของโรงเรียนซึ่งเป็นสนามผึกของพวกเรา คุณเฉลียงได้หยุดจากการทำหนังสือพิมพ์ *สมานไมตรี* อันถือว่าอยู่ในยุคนั้นใน ฐานะของหนังสือพิมพ์ การเมือง ที่ด้านการ บริหารงานของรัฐบาลและข้าราชการ แล้วก็หันมาสร้างหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* ที่โรงพิมพ์ *เฮงหลี* อันอีก และข้าพเจ้าก็ได้เข้าไปสนุกอยู่ด้วยในฐานะของนักเขียนเรื่องและนักเขียนการ์ตูนการเมืองประจำหน้าปก หนังสือพิมพ์ *ธงไทย* เป็นหนังสือพิมพ์การเมืองฝ่ายค้านอีกฉบับหนึ่งที่คุณเฉลียงได้ฝากชื่อเสียงไว้มากพอดู ซึ่งควรถือได้ว่าเป็นการซ้อมบทบาทของประชาชนไทยไว้ต่างหน้าก่อนจะเกิด "ปฏิวัติ" เมื่อ พศ.๒๔๗๕ ประมาณ ๖—๗ ปี ที่สำนักงาน *ธงไทย* น *ยาขอบ* ได้ก้าวเข้ามาในโลกใหม่ของเขาซึ่งเขาไม่ยอมจากไปอีกเลยจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต *ยาขอบ* ได้เคยว

เข้ามาในทางของเขาแล้วหลังจากที่ได้ออกไปผจญชีวิตมาอย่างไม่เลือก เช่น ชีวิตของนักขี่ม้าแข่งเป็นต้น เขาหนีกฎแห่งกรรมไม่ได้ เพราะเขาเกิดมาก็เพื่อจะเป็นนักเขียนอมตนิยายที่ยิ่งใหญ่แห่งยุค

เรานักเขียนมักเป็นผู้ที่ยากจนไม่ค่อยมีสตางค์ใช้ ข้าพเจ้าได้ผจญกับความยากจนเรื่อยมา ตั้งแต่เริ่มจับปากกาในโรงเรียนเทพศิรินทรจนกระทั่งบัดนี้ *ยาขอบ* ก็เช่นเดียวกัน แต่ความยากจนดจะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับพวกเรา เพราะมันทำให้เรา *คิด* และเมื่อเรา *คิด* เราก็ *เขียน* *ยาขอบ* ได้ก้าวเข้ามาในสำนักงานหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* อย่างเพื่อนเก่า ด้วยกางเกงแพรตัวหนึ่ง และเสื้อชั้นในแบบไทยตัวหนึ่ง ข้าพเจ้าจำได้คิดดาว่า *ยาขอบ* แต่งตัวอย่างไรในวันนั้น คุณเฉวียงได้จัดการเบิกเงินไปตัดเสื้อนอกกระดุมห้าเม็ดให้ *ยาขอบ* ตัวหนึ่ง ราคาประมาณ ๖–๗ บาท เพื่อจะได้มีท่าทางเป็นหลักเป็นฐานขึ้นในฐานะที่เป็นผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* *ยาขอบ* สูงขึ้นไม่กี่นิ้ว แม้จะจากกันไปอย่างน้อยถึง ๔ ปี ตัวยังผอมเก็กอยู่ตามเดิม จึงดูจะเป็น "เด็กสื่อข่าว" ที่ผู้ให้ข่าวอาจสนใจน้อยไปหน่อยก็ได้ แต่เสื้อตัวใหม่กระดุมหาเม็ดสี่น่าดาดอ่อน ๆ ตัวนี้ เมื่อได้สวมใส่เข้าไปแล้วก็ทำให้ *ยาขอบ* เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ขึ้นมากพอใช้ทีเดียว *ยาขอบ* พอใจกับเสื้อตัวแรกของเขามาก เพราะได้ตัดอย่างทันสมัยที่สุด คือรัดเอวตัว, ตัวสั้น, และที่ท้องแขนตรงข้อมือติดกระดุมเรียงกันเป็นตับถึงสามเม็ด! สมัยนั้นสุภาพบุรุษที่แต่งตัวโก้ที่สุดต้องใส่เสื้อกระดุมห้าเม็ดแบบนี้, แล้วก็ต้องมีกางเกงแพรสีรัดอย่างเรียบ, ที่เท้าต้องสวม "คอร์ตชู" ขัดมัน, ที่ศีรษะอาจสวมหมวกหรือไม่สวมก็ได้ ถ้าจะให้ได้ถึงที่ก็ต้องเดาะไม้เท้าอีกสักอันหนึ่ง ซึ่งขณะนั้นนิยมถือ *ไม้แก้ว* กันมาก เป็นสมัยเล่นไม้ถือ ประกวดประชันกันด้วยลวดลายในเนื้อไม้ ราคาอันละแพง ๆ แต่ *ยาขอบ* ไม่ถือไม้เท้า เขาพอใจกับเสื้อกระดุมห้าเม็ดแบบทันสมัยตัวแรกของเขาแล้ว ในสำนักงานหนังสือพิมพ์ *ธงไทย*, *ยาขอบ* ได้จับปากกาขึ้นเขียนข่าวขึ้น

แรกของเขา คือข่าวฆาตกรรมที่บางปลาสร้อยหรือชลบุรี ข้าพเจ้าจำได้ว่าชลบุรีขณะนั้นเป็นเมืองนักเลง มีอันธพาลยิ่งใหญ่มากมาย เวลากลางคืนเดินถนนไม่ค่อยสะดวกเหมือนเดี๋ยวนี้ เพราะเพียงแต่ไม่ถูกนัยน์ตาหน่อยเดียวก็อาจถูกคีศรษะได้ หรืออาจถูกยิงคว่ำได้กลางถนนต่อหน้าคนมาก ๆ ถ้าแม้ความไม่ถูกนัยน์ตามมากขนถึงขีดระเบิด *ยาขอบ* ถูกส่งออกไปล่าข่าวชิ้นแรกของเขาในครั้งนั้น ก่อนข้างจะเป็นเรื่องใหญ่ และต้องใช้ความกล้าหาญไม่น้อย ทั้งนี้เพราะว่า *ยาขอบ* ต้องทำตัวเป็นนักสืบที่มุ่งหาตัวผู้ฆ่าบุคคลที่ชอบพอกันมาก ๆ อันนับว่าต่อแหลมมาก เพราะเพียงแต่ผู้ฆ่าหรือพรรคพวกของผู้ฆ่าสงสัยนิดเดียว *ยาขอบ* ก็อาจไม่ได้เขียน *ผู้ชนะสิบทิศ* ในกาลต่อมานี้ก็ได้

แต่ปฏิภาณของ *ยาขอบ* ได้ช่วยให้เขากลับมานั่งเขียนข่าวในสำนักงานหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* ได้อย่างละเอียดลออเป็นที่พอใจของบรรณาธิการ คือคุณเฉลียง ซึ่งไม่ประหลาดใจนักที่นักข่าวมือใหม่ผู้นี้สามารถเอาตัวรอดมาได้ด้วยความสำเร็จ ข่าวเรื่องนายมุ้ยถูกฆ่าตายเป็น *วรรณกรรมข่าว* ชิ้นแรกของ *ยาขอบ* ข้าพเจ้ากล้ากล่าวได้ว่าเพียงการเขียนข่าวชิ้นแรกเท่านี้เราก็ต้องสนใจกันเสียแล้ว เพราะดูเหมือนจะเป็นการปฏิวัติวิธีการเขียนข่าวเอาทีเดียว *ยาขอบ* ได้มีสะไตล์ที่ใหม่ที่สดและมุมที่ใหม่ที่สดในการให้ข่าว ผู้อ่านอ่านได้ด้วยความคันเต้นเพราะการบรรยายข่าวมีชวดชวาทุกตัวอักษร ขณะนั้นยังไม่มีใครเคยรู้จักว่า *ยาขอบ* เป็นใครอยู่ที่ไหน และจะสำคัญต่อไปอย่างไร ข้าพเจ้าไม่ได้หมายความว่าขณะนั้น *ยาขอบ* ได้อุบัติขึ้นในบรรณโลกแล้ว เพราะนาม *ยาขอบ* นั้นได้เกิดขึ้นที่หลัง ซึ่งคุณกุหลาบ สายประดิษฐ คงจะได้เขียนชี้แจงไว้แล้ว เพราะเป็นผู้รู้เรื่องดีมากคนหนึ่ง

ข้าพเจ้าไม่มีโชคดีพอจะร่วมงานกับ *ยาขอบ* เมื่อนามอันยิ่งใหญ่นั้นได้ประกาศขึ้นเป็นครั้งแรก ทั้งนี้เพราะว่าข้าพเจ้าต้องถูกส่งตัวออก

ไปศึกษาต่อที่ฮ่องกงและบังกิง แต่ข้าพเจ้าก็ได้อ่านเรื่อง *ยาขอบ* เป็นครั้งคราวระหว่างศึกษา และข้าพเจ้าก็ได้กลายเป็น "แฟน" คนหนึ่งของ *ยาขอบ* ไป ที่บังกิงข้าพเจ้าได้รับจดหมายฉบับแรกของ *ยาขอบ* หลังจากที่เราได้จากกันแล้วสี่ปี จดหมายฉบับนั้นบรรจุชีวิตของ *ยาขอบ* อย่างละเอียดมาก ซึ่งรวมทั้งชีวิตรักอันสดชื่นและดื่มด่ำด้วย จดหมายนั้นเขียนด้วยกระดาษสีชมพูซึ่งเป็นกระดาษแบบฉบับที่ *ยาขอบ* ใช้เขียนหนังสือจนวันสุดท้ายของชีวิต ข้าพเจ้าเสียใจมากที่จดหมายประวัติศาสตร์ฉบับนี้ถูกทำลาย เพราะอุบัติเหตุระหว่างสงครามมหาอาเซียบูรพา รวมทั้งจดหมายเล่าละเอียดในการทำหนังสือพิมพ์ยุคนั้นของเพื่อนรักอีกหลายคน เช่น จดหมายของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ คุณมาลัย ชูพินิจ คุณสนิท เจริญรัฐ คุณสุกรี พยัคฆันต์ [ถึงแก่กรรมระหว่างที่ข้าพเจ้าอยู่ฮ่องกง] ฯลฯ

ข้าพเจ้ากลับเมืองไทย พศ. ๒๔๗๙ ก็เข้าช่วยคุณกุหลาบเขียนหนังสือในหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ทันที และเขียนอยู่จนรัฐบาลเขาบอกว่าถ้าเขียนต่อไปเขาจะไล่ออกจากความเป็นท่านข้าราชการ และท่านเจ้าของหนังสือพิมพ์ก็ขอร้องให้หยุดเขียน เพราะอาจไม่ปลอดภัยต่อหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นระหว่างอยู่ *ประชาชาติ* ข้าพเจ้าได้พบ *ยาขอบ* อีกครั้งหนึ่ง เขากำลังสร้าง *ผู้ชนะสิบทิศ* ซึ่งคนติดกันงอมแงมทุกมุมเมือง ขณะนั้น *ยาขอบ* ไม่ได้เป็นนักข่าวมือใหม่สมัยออกไปสืบคดีฆาตกรรมนายมุ้ยที่เมืองชลแล้ว เขาเป็น *ยาขอบ* ที่คนรู้จักกันทั้งประเทศ ข้าพเจ้าจำได้ว่าข้าพเจ้าได้พบ *โชติ แพร่พันธุ์* คนใหม่ในนาม *ยาขอบ* ซึ่งกำลังเป็นเทพบุตรอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์และในวงการสังคมแห่งพระนครอันกว้างใหญ่ เราจากกันแปดปี เวลาแปดปีได้สร้าง *ยาขอบ* ขึ้นมาในเรือนร่างของ *โชติ แพร่พันธุ์* แล้วอย่างบริบูรณ์ ซึ่งร่างนั้นในขณะนั้นได้อ้วนพีเป็นน้ำเป็นนวลจนข้าพเจ้าแทบจำไม่ได้เมื่อพบกันในวันแรก

ข้าพเจ้าแน่ใจที่จะกล่าวว่า ทุกคนในโลกนี้จะต้องมีเวลาที่สุกใสรุ่งเรืองที่สุดในชั่วชีวิตหนึ่ง และชีวิตของ *ยาขอบ* ที่รุ่งเรืองที่สุด---ในทรรศนะของข้าพเจ้า---ก็คือยุค *ประชาชาติ* ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้น *ยาขอบ* มีเพื่อนฝูงเต็มเมือง ไปที่ไหนก็เกรียวกราวทั้นั้น เพื่อนทุกคนรักเขา เพราะเขาเป็นคนใจดี เรื่องใจดีของ *ยาขอบ* ข้าพเจ้าเป็นพยานให้ได้ *ยาขอบ* เป็นผู้ชอบให้ใครจะขออะไรให้ทั้งนั้น เขาไม่ใช่ Man of Property เขาไม่ต้องการสะสมไม่ต้องการกอบโกย เขามีความสุขถ้าเขาจะให้อะไรแก่ใครได้ แม้ตัวเองจะไม่มี [เช่น เงิน เป็นต้น] ก็ต้องไปหามาให้จนได้ เขาจะไม่สบายใจถ้าเขาต้องปฏิเสธการให้ เวลาเขามีเงิน เช่นเวลาขายหนังสือร้อยรวย เขาจะต้องรีบไปตามเพื่อนฝูงมาสนุกสนานเฮฮากัน กินกันจนนอนราบไป ตื่นขึ้นมาก็กินกันใหม่ เพื่อนบางคนเคยเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า กนเสร็จแล้วยังถูก *ยาขอบ* เอาเงินยัดใส่กระเป๋าให้เสียอีกด้วย เขาไม่มีนิสัยสะสมอะไร คนทั้งโลกเขาสะสมกัน บางคนก็สะสมมาก บางคนก็สะสมน้อย แต่ *ยาขอบ* ไม่สะสมเลย เขาไม่มีกิเลสในทางนี้ เขามีชีวิตอยู่ด้วยปรัชญาอันหนึ่ง ปรัชญาของเขาก็คือ *การให้คือความสุข*

และปรัชญาอันนี้แหละได้ชนะใจเพื่อนฝูงทุกหมู่ทุกเหล่า ซึ่งทำให้ *ยาขอบ* มีชีวิตรุ่งเรืองเป็นเจ้าชายแห่งความสำราญอยู่ตลอดเวลา ตราบจนเขาได้ปราชัยแก่โรคร้ายหลายโรค ซึ่งทำให้ร่างกายของ *โชติ แพร่พันธุ์* ซึ่ง *ยาขอบ* อาศัยอยู่ผ่ายผอมลงจนกระทั่งแม้ผู้ที่เคยใกล้ชิดกับเขายิ่งกว่าเพื่อนก็จำเขาไม่ได้ เมื่อพบกันในงานวันเกิดของท่านผู้ใหญ่คนหนึ่งหลังจากที่เขากับบุคคลผู้นั้นได้จากกันเพียง ๖-๗ ปีเท่านั้น

ยาขอบ กับข้าพเจ้ามีทางจะเปรียบได้เหมือนฉันกับพี่ เรามักขัดใจกันบ่อย ๆ ด้วยเรื่องทาง *การงาน* บ้าง ด้วยเรื่องทาง *ความคิดเห็น* บ้าง คุณกุหลาบ สายประดิษฐ ได้เคยพูดไว้ว่า *ยาขอบ* กับข้าพเจ้ามีชีวิตกัน

คนละแบบ แต่ต้องมาอยู่ในโลกเดียวกันและเป็นโลกที่แคบหนึ่งหน้ากนไม่พ้น - - คือ *โลกของวรรณกรรม* คุณกุหลาบอาจพูดถูก ข้าพเจ้าไม่มีชีวิตเหมือน *ยาขอบ* และ *ยาขอบ* ก็ไม่มีชีวิตเหมือนข้าพเจ้า *ยาขอบ* เห็นโลกนี้เป็นโลกที่สำเริงสำราญ เขายิ้มกับชีวิตไม่ว่ามันจะหมุนมาเจอเขาในมุมไหน แต่ข้าพเจ้าเห็นโลกนี้เป็นโลกแห่งความทุกข์ยากไม่ยุติธรรม สังคมมีลักษณะพิกลพิการ ข้าพเจ้าไม่ยิ้มกับชีวิต ข้าพเจ้าเข้มงวดกับมัน เขียนมันด้วยแส้ แต่ไม่ฆ่า เรามองโลกกันคนละทรรศนะ เพราะฉะนั้น ความคิดของเราก็ย่อมจะไม่ตรงกันเสมอไป แต่ข้าพเจ้ายอมรับว่า *ยาขอบ* ได้ให้บทเรียนของชีวิตแก่ข้าพเจ้ามาก โดยที่เขาไม่รู้ตัว เขามีบทเรียนสอนข้าพเจ้าในสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่มี นั่นคือ *การยิ้มกับชีวิต* เขาสอนข้าพเจ้าว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เราจะต้องยิ้มกับมัน ไม่ว่ามันจะมาเจอเราในท่าไหน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าข้าพเจ้าได้รับประโยชน์จากทรรศนะของ *ยาขอบ* มาก เพราะในบางครั้ง เมื่อความพิการของสังคมได้ทำร้ายจิตใจของข้าพเจ้าจนเกือบจะทำให้ข้าพเจ้าหมดทางที่จะรักษาขันติธรรมไว้ต่อไปอีกได้ ข้าพเจ้าก็นึกถึง *ยาขอบ* เพื่อนเก่า แล้วข้าพเจ้าก็ยิ้มกับโลกกับชีวิต ยิ้มกับทุกสิ่งทุกอย่างทบบดันหัวใจจนกระทั่งในที่สุดข้าพเจ้าก็เรียกเอาขันติธรรมกลับคืนมาได้ ข้าพเจ้าขอจารึกบุญคุณของ *ยาขอบ* ที่ทำไว้แก่ข้าพเจ้าโดยที่เราไม่รู้สึกตัวไว้ ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าไม่ลืมว่าทรรศนะของ *ยาขอบ* ได้ช่วยให้ข้าพเจ้ารอดพ้นจากการถกยิงเบ้าหลายครั้งเหลือเกิน ตั้งแต่ข้าพเจ้ากลับมาเมืองไทยเมื่อ พศ. ๒๔๗๙

ฉันกับพันได้กระทบกันมาเรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่หัวใจแห่งมิตรภาพของเราไม่มีอะไรจะมาทำลายได้เลย ข้าพเจ้าจำได้ว่า ครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ พศ. ๒๔๘๗ ข้าพเจ้าได้ตั้ง *จักรวรรดิศิลปิน** ขึ้น ด้วยการร่วมมือของมิตรสหายชาวศิลปินหลายสาขา เช่น สาขาวรรณกรรม, สาขาจิตรกรรม, สาขา

หมายเหตุ : * เดี๋ยวนี้มีผู้นำเอาชื่อนี้ไปใช้ ซึ่งไม่ใช่องค์การเก่าที่พวกเราตั้งขึ้น - - - สกร.

ปฏิมากรรม, สาขาสถาปัตยกรรม, และสาขานาฏกรรม *จักรวรรดิศิลปิน* ของเรามุ่งยกฐานะของศิลปินทั้งในด้านเกียรติและด้านรายได้ เราต้องการต่อสู้กับ*ฝ่ายทุน* ที่ขูดรีดแรงงานของพวกเราและไม่ให้เกียรติเราเลย ทั้ง ๆ ที่ชาติอื่นเขายกย่องศิลปินของเขาอย่างเป็นธรรมยิ่ง ในการก่อตั้ง *จักรวรรติศิลปิน* นี้ ข้าพเจ้าได้ไปหา *ยาขอบ* และขอความร่วมมือ แต่ *ยาขอบ* ไม่เห็นด้วย ให้เหตุผลว่าเขายังไม่พร้อมจะร่วมขบวนการต่อสู้ของเราได้ เพราะมีเหตุผลบางประการซึ่งข้าพเจ้าจะไม่นำมาบันทึกไว้อย่างเปิดเผยในที่นี้ เพราะเป็นการกระทบกระเทือนต่อบุคคลบางคน นั่นคือเหตุที่ทำให้สาขาวรรณกรรมของ *จักรวรรดิศิลปิน* ไม่มี *ยาขอบ* ซึ่งใคร ๆ ก็พากันประหลาดใจ การปฏิเสธของ *ยาขอบ* ทำให้ข้าพเจ้าอึดอัดใจมาก เพราะ *ยาขอบ* เป็นผู้นำคนหนึ่งในวงวรรณกรรมและเป็นศิลปินผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้าถือว่าถูกขูดรีด ข้าพเจ้ารับว่าข้าพเจ้าได้รับความสะเทือนใจจากการปฏิเสธของเพื่อนเก่าผู้นี้ แต่ข้าพเจ้าก็ปลอบใจตัวเองและให้ความเห็นใจแก่เขา เพราะข้าพเจ้าเข้าใจดีว่า *ยาขอบ* กับข้าพเจ้ามักมีทรรศนะของโลกและชีวิตต่างกัน เรื่องการปฏิเสธของ *ยาขอบ* ครั้งนั้นได้เกิดเป็นความหลังในบั้นปลายของชีวิต *ยาขอบ* โรคภัยไข้เจ็บที่คุกคามสังขารเขาอยู่ตลอดเวลาทำให้ *ยาขอบ* มีความจำเลอะเลือนไปบ้าง เขาตำหนิข้าพเจ้ามาก ว่าข้าพเจ้าไม่ชวนเขาเลยในการตั้ง *จักรวรรดิศิลปิน* คราวนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า *ยาขอบ* คงมีความจริงใจที่จะร่วมมือกับข้าพเจ้าเหมือนกันในครั้งนั้น แต่อุปสรรคบางอย่างได้มาขัดขวางเสีย ความจริงใจอันนี้คงจะซุ่มอยู่เงียบ ๆ ในภวังค์จิตซึ่งเพิ่งแสดงตัวออกมาตอนที่สังขารเสื่อมนี่เอง

เมื่อคุณกุหลาบ สายประดิษฐ ไปศึกษาต่อในออสเตรเลียหลังสงครามมหาอาเซียบูรพา *ยาขอบ* ได้รับมอบหมายให้ดูแลหนังสือ *ประชามิตร* แทน ร่วมกับข้าพเจ้าและคุณมาลัยชูพินิจ *ยาขอบ* มีทรรศนะไม่ตรงกับคุณจิตตะเสน ศุขะวณิช ฝ่ายจัดการบางประการ เช่นปัญหาเรื่องงบประมาณ

ค่ารับรอง ซึ่ง *ยาขอบ* ได้พิจารณาตามแบบฉบับของเขา คือความเป็นผู้มีใจกว้างขวางในวงมิตรสหาย แต่ฝ่ายจัดการพิจารณาในแง่ทางธุระกิจอย่างเคร่งครัด การขัดแย้งกันครั้งนั้นทำให้เกิดการเข้าใจผิดกันต่อมาเมื่อ *ยาขอบ* สมัครเป็นผู้แทนพระนครตามคำชักชวนของคุณเตียง ไชยกาล นั่นเป็นครั้งแรกที่ *ยาขอบ* ก้าวเข้าไปในวงการเมือง และก็เป็นครั้งสุดท้าย เพราะหลังจากที่พลาดการเลือกตั้งครั้งนั้นแล้ว *ยาขอบ* ก็กลับมาอยู่ในโลกศิลปะอันบริสุทธิ์กับพวกเราตามเดิมจนวันสุดท้ายของชีวิต

ในการสมัครผู้แทนครั้งนั้น หนังสือพิมพ์ *ประชามิตร* ซึ่งคุณจิตคเสน ศุขะวณิชรับผิดชอบอยู่ทั้งในด้านการจัดการและในด้านบรรณาธิการได้โจมตี *ยาขอบ* หาว่าเอารถราชการมาใช้ในการโฆษณาหาเสียง ผู้อ่านพากันประหลาดใจที่หนังสือพิมพ์ซึ่ง *ยาขอบ* เป็นกรรมการบริหารกลับโจมตี *ยาขอบ* เอง ขณะนั้นข้าพเจ้าออกไปทำฟืนขายอยู่ในป่ามาบพะวา ตำบลนาจอมเทียน ชลบุรี พอกลับมารู้ข่าวข้าพเจ้าก็ตกใจ จึงถามดู ก็ได้ความว่ามีผู้ช่วยเหลือ *ยาขอบ* หลายทาง และบางกรณี *ยาขอบ* ก็ไม่รู้เห็นด้วยเลย ข้าพเจ้าจึงรีบเขียนแก้ในหน้าหนังสือพิมพ์ *ประชามิตร* นั่นเอง ขอร้องให้ประชาชนพิจารณาที่ตัว *ยาขอบ* อย่าพิจารณาเรื่องรถยนต์ซึ่งเป็นงานของคนอื่น *ยาขอบ* ควรเป็นผู้แทนที่ดีกว่านี้ ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับเรื่องรถยนต์ เมื่อข้าพเจ้าเขียนแก้แล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ทราบว่า *ยาขอบ* กับมิตรบางคนไม่เข้าใจข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็งงงวย แต่ก็ได้ทราบละเอียดต่อมาว่า *ยาขอบ* ไม่เข้าใจข้าพเจ้ามาตั้งแต่ *ประชามิตร* เริ่มลงข่าวซึ่งเป็นเวลาที่ข้าพเจ้าอยู่เมืองชล *ยาขอบ* คิดว่าข้าพเจ้าคงจะอยู่กรุงเทพฯ และคงจะร่วมรู้เห็นอยู่ด้วย เพราะข้าพเจ้าเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา ข้าพเจ้าพยายามชี้แจงว่าข้าพเจ้าอยู่ในป่า แต่ *ยาขอบ* ก็ยังไม่หายมืดดึง ความจริง *ยาขอบ* ก็มีเหตุผลที่จะเข้าใจผิดข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าเป็นฝ่ายค้าน และข้าพเจ้ายังเคยแสดงความคิดเห็นในวงการสนทนาว่าไม่อยากให้ *ยาขอบ* สมัครผู้แทน

ข้าพเจ้าถือว่าศิลปะสูงกว่าการเมือง *ยาขอบ* เป็นศิลปินที่ประชาชนยกย่องอย่างสูง ข้าพเจ้าห่วงว่าถ้า *ยาขอบ* เป็นนักการเมือง การเมืองจะดึง *ยาขอบ* ลงมาจากบัลลังก์ของความเป็นศิลปิน ทรรศนะส่วนตัวของข้าพเจ้าอาจไม่พอใจ *ยาขอบ* ก็ได้ แต่ข้าพเจ้าก็มีทรรศนะนี้อย่างบริสุทธิ์ใจ และข้าพเจ้าก็ทราบดีว่าข้าพเจ้าได้ก้าวล้ำเข้าไปในสิทธิส่วนตัวของ *ยาขอบ*

การเลือกตั้งครั้งนั้นได้กลายเป็นแม่น้ำใหญ่ที่ขวางหน้าเราทั้งสองอยู่หลายปี มิตรภาพของเราถูกแช่เย็น เราทั้งสองต่างคนก็ต่างเศร้าใจ เพราะเคยเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่สมัยใส่หมวกฟาง สวมเสื้อกระดุมห้าเม็ด การเข้าใจผิดกันครั้งนั้นเป็นรอยร้าวครั้งแรกในชีวิตของการเป็นเพื่อนรัก แต่ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น หัวใจของเราก็ยังเต็มไปด้วยเลือดอันอบอุ่นเสมอ ความรักเก่าแก่ยังคงซ่อนอยู่ในหัวใจอย่างเงียบ ๆ ยังคงชะโลมวิญญาณของเราอยู่ให้ชุ่มชื่นไม่แห้งแล้ง

ความเข้าใจผิดคือยาพิษของมิตรภาพ ความจริงข้อนี้ได้อบรมแล้วในการสมัครผู้แทนของ *ยาขอบ* ครั้งนั้น และก็ได้อบรมขึ้นอีกตามความต้องการของชะตากรรม ชีวิตของเราทั้งสองกำลังผ่านเข้าไปในถ้ำที่ค่อนข้างยาว เรายังคงตกอยู่ในความมืด เพราะการอภิปรายเรื่อง *สามก๊ก* ในที่ชุมนุมของนักประพันธ์ซึ่งหนังสือพิมพ์ *สยามสมัย* ได้จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งคราวที่ค่ายสี่สมิได้จุดชนวนแห่งการเข้าใจผิดขึ้นอีก *ยาขอบ* กับข้าพเจ้ากำลังโชคร้ายมากที่เดียวในการอภิปรายเรื่อง *สามก๊ก* นี้ มีผู้ถามว่า *สามก๊ก* [ฉบับแปล] เป็นวรรณคดีหรือไม่ ผู้ถูกถามคือ *เนียน* ภรรยาข้าพเจ้าซึ่งผู้ถามถือว่าได้ไปศึกษาวรรณคดีจีนมาจากปักกิ่ง *เนียน* ได้ตอบว่า *สามก๊ก* เป็นวรรณคดีแน่ ทั้งฉบับภาษาจีนและภาษาไทยฉบับภาษาไทย [เดิม] หลังจากการอภิปรายเพียงไม่กี่วัน ยา

ขอบ ซึ่งไม่ได้ฟังการอภิปรายในวันนั้นก็ได้รับคำบอกเล่าอย่างขาวเป็นดำ อันอาจเกิดเพราะฟังผิดจากสหายผู้หนึ่ง ว่า *เนียน* ได้กล่าวว่า *สามก๊ก* ไม่ใช่วรรณคดี *ยาขอบ* ได้กำ *สามก๊ก* ไว้ในมือมาหลายปีแล้วด้วยการเขียน *สามก๊กฉบับวณิพก* ข้าพเจ้าคิดว่าสังขาร อันทรุดโทรมของ *ยาขอบ* คงจะทำให้จิตใจขุ่นมัวหงุดหงิดเลยเป็นเหตุให้ *ยาขอบ* ไม่พอใจที่ได้ฟังว่า *สามก๊กไม่ใช่วรรณคดี* *ยาขอบ* ได้แสดงความไม่พอใจออกมาในข้อเขียนชิ้นหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าไม่ได้อ่าน เพราะข้าพเจ้าเข้าใจดีว่า *ยาขอบ* กำลังอยู่ในระยะสุขภาพโทรมมาก ต้องไปนอนโรงพยาบาลเป็นเดือน ๆ เพราะโรคหลายชนิด อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพิษสุราเรื้อรัง ระยะนั้นเป็นระยะที่ความสุกใสของชีวิต·*ยาขอบ* กำลังหดหายเพราะโรคภัยไข้เจ็บ *ยาขอบ* มีอารมณ์หงุดหงิดผิดกว่าก่อน ๆ แต่ก็ยังคุยสนุกสนานและคุยคนเดียวเหมือนเล่านิทานซึ่งพังแล้วผู้ฟังก็พลอยรื่นรมย์ไปด้วย *ยาขอบ* เป็นนักเล่าเรื่องที่เก่งที่สุดคนหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้เคยพบมา เขาสามารถจะทำให้เรื่องที่ไม่เป็นเรื่องหรือเรื่องที่เลวที่สุดกลายเป็นเรื่องที่ฟังได้อย่างเพลิดเพลินที่สุด ถ้อยคำของเขามีเสน่ห์และมักจะโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เห็นตาม เขาเป็นนักจิตวิทยาที่เก่งคนหนึ่ง นอกจากนี้เขายังมีจังหวะของการพูด จังหวะของน้ำเสียงหนักเบา จังหวะของท่าทาง และจังหวะของการดำดับเรื่องหรือผูกเรื่องตลอดจนสำนวนโวหาร อย่างที่หาตัวจับยาก ข้าพเจ้ายอมรับว่าศิลปะการเล่าเรื่องของ *ยาขอบ* เป็นศิลปะที่หลายคนยอมแพ้ หาตัวจับยาก ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าคุยกับ *ยาขอบ* ข้าพเจ้ามักจะกลายเป็นผู้ฟังไปโดยไม่รู้ตัว หลายครั้งข้าพเจ้าพยายามจะเป็นผู้พูดบ้าง แต่ก็มักไม่สำเร็จสักที เพราะพูดไปไม่เท่าไหร่ก็รู้สึกว่าเรื่องหมดเสียแล้ว แต่ *ยาขอบ* ตรงกันข้าม ยิ่งพูดยิ่งมีเรื่องพั่งกันได้อย่างเหลือเหลือเสมอ เวลา *ยาขอบ* จะตำหนิใคร เขาก็มีศิลปะของการตำหนิ คือไม่ตำหนิตรง ๆ เขาพูดให้เห็นเป็นของขบขัน ซึ่งดูเหมือนจะร้ายกว่าการตำหนิตรง ๆ หลายเท่า ศิลปะของการคุยหรือการเล่าเรื่องของ *ยาขอบ* เป็นอาภรณ์ประจำชีวิตของเขา อาภรณ์

ซึ่งนั้นทำให้เขาเป็นเจ้าชายอยู่ในวงการสนทนาทุกวง เพื่อนทุกคนมีความเห็นตรงกัน ว่า ที่ไหนมี *ยาขอบ* ที่นั่นมีความครื้นเครงเสมอ

โชคร้ายระหว่าง *ยาขอบ* กับข้าพเจ้ายังคงมีอยู่ต่อไป ในความสดชื่นของชีวิตวัยที่สาม บังเอิญเหลือเกินที่บรรณาธิการเจ้าของหนังสือพิมพ์ *แสนสข* ได้มาขอให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องให้ ข้าพเจ้าบอกว่าข้าพเจ้ายังปลีกตัวจากเรื่องที่กำลังเขียนค้างอยู่ไม่ได้ จึงอยากให้ *เนียน* ภรรยาข้าพเจ้าแปลเรื่อง *จินผิงเหมย* ลงแทนไปก่อน หนังสือพิมพ์ *แสนสุข* ตกลง *จินผิงเหมย* วรรณคดียอดเยี่ยมของจีนยุคสุโขทัย จึงได้ถูกถ่ายทอดแปลออกเป็นพากย์ไทยจากต้นฉบับภาษาจีนเก่า ในชื่อเรื่องของ *ดอกเหมยในแจกันทอง* [ซึ่งลงพิมพ์ไม่จบ เพราะมีความไม่สะดวกเกิดขึ้นทางเจ้าของหนังสือพิมพ์] เรื่อง *จินผิงเหมย* เป็นวรรณคดีชุดยอดเยี่ยม ๑ ใน ๔ เรื่อง ของจีนโบราณ ซึ่งได้แปลเป็นไทย แล้ว สามเรื่อง คือ ๑. *สามก๊ก* ๒. *ซ้องกั๋ง* ๓. *ไซอิ๋ว* ยังขาดอยู่ที่ไม่ได้แปลก็คือเรื่อง *จินผิงเหมย* นี้ *เนียน* ได้เคยปรารภไว้ตั้งแต่สมัยอยู่บ้านกิ่งด้วยกันว่าจะพยายามแปลออกมาเป็นภาษาไทย จะได้ครบชุด ๔ เรื่องเสียที เมื่อสมัยข้าพเจ้าทำหนังสือพิมพ์ *เอกชน* ก็เคยคิดกันจะแปล *จินผิงเหมย* แต่มิตรสหายบางคนอยากอ่าน *ซองกง* แทนที่จะเป็น *จินผิงเหมย* ด้วยเหตุนี้ *จินผิงเหมย* จึงค้างเติ่งอยู่เรื่อยมาจนถึงสมัยหนังสือพิมพ์ *แสนสุข*

บังเอิญเหลือเกินที่ในขณะนั้น *ยาขอบ* กำลังจัดการแปล *จินผิงเหมย* จากฉบับภาษาอังกฤษ เพื่อพิมพ์เป็นเล่มตามข้อตกลงกับร้านในเวิ้งนครเขษม *ยาขอบ* เข้าใจว่า *เนียน* กับข้าพเจ้าแปล *จินผิงเหมย* แข่งขันกับเขา ข้าพเจ้าได้พยายามชี้แจงผ่านทางเพื่อนฝูงว่าข้าพเจ้าไม่ทราบ เพราะไม่ได้คุยกันนานมาแล้ว แต่ก็ไม่ได้ผล แม่น้ำยังขวางหน้าเราอยู่ตั้งแต่สมัย *ยาขอบ* เลือกตั้งจึงดูจะถูกน้ำเซาะกว้างออกไปอีก ข้าพเจ้าเห็นใจ *ยาขอบ* เพื่อนรัก

รุ่นหมวกฟางมาก เพราะความทรุดโทรมของสังขารคงจะทำให้จิตใจของเขาขุ่นมัวง่าย เมื่อเกิดอารมณ์ที่ไม่พึงพอใจ

แต่อานุภาพของมิตรภาพ ๓๗ ปี ทำให้เรา . . . *ยาขอบ* กับ ข้าพเจ้า . . . ได้จับมือกันด้วยน้ำตาแห่งความปีติในปีสุดท้ายที่ *ยาขอบ* จะอำลาจากร่างของ *โชติ แพร่พันธุ์* ไปสู่ปรภพ ข้าพเจ้าไปเขียนหนังสือให้หนังสือพิมพ์ *ปิยะมิตร* เป็นประจำ ที่ตึกหลังเก่าของหนังสือพิมพ์ *ประชามิตร* บางขุนพรหม *ยาขอบ* ก็กินนอนอยู่ในตึกหลังเดียวกัน แต่อยู่ตึกแถวหลังตรงห้องมุมริมคลองด้านอู่ซ่อมรถยนตร์ ซึ่งเป็นนิวาสน์สถานแห่งสุดท้ายของเขา *ยาขอบ* มักข้ามมานั่งคุยที่ห้องทำงานของสุธรรม์ นาวานุเคราะห์ บรรณาธิการ *ปิยะมิตร* บ่อยๆ ข้าพเจ้าได้พบ *ยาขอบ* มากครั้งขึ้น แต่เราก็ไม่มีอะไรจะพูดกันมากนัก วันหนึ่ง *ยาขอบ* มานั่งอยู่คนเดียว โดยมีเพื่อนเพียงแม่โขงกับโซดาซึ่งไม่เคยขัดใจกับเขาเลย ตั้งแต่ *ยาขอบ* เกิดมาในเรือนร่างของ *โชติ* ข้าพเจ้าเดินเข้าไปหา เราสบตากัน ข้าพเจ้าได้รับความสะเทือนใจอย่างแรงจากแววตาของ *ยาขอบ* แววตานั้นชวนให้ข้าพเจ้ารำลึกไปถึงความหลังของเรา และแววตานั้นทำให้ข้าพเจ้ามั่นใจว่าความหลังของเรายังมีชีวิตอยู่ ข้าพเจ้าเข้าไปจับมือกับเพื่อนเก่าที่รักด้วยความตื้นตันใจ ทุกสิ่งทุกอย่างได้อยู่ในแววตาของเราแล้ว, ไม่จำเป็นต้องพูดต้องชี้แจง ความหลังของเราใหญ่ยิ่งและลำลึกพอที่จะเอาชนะความเข้าใจผิดได้ทุกอย่างในนาทีสุดท้ายของความมืด โลกได้สว่างแล้วสำหรับ *ยาขอบ* กับข้าพเจ้า . . . โลกของมิตรภาพ ๓๗ ปี เราได้พบกันใหม่ด้วยน้ำตาของความสุข มันเป็นปีสุดท้ายของเรา แต่เราก็ได้ไขว่คว้าหากันในความมืดสลัวของ

ชีวิตจนได้พบหน้ากันแล้วทันเวลา ก่อนที่เราจะต้องจากกันอีกเป็นครั้งที่สุด, และครั้งนี้...เราจะไม่ได้พบกันอีกเลย

๓๗ ปีของมิตรภาพนานพอที่จะทำให้มนุษย์ผู้ยากจนสองคนติมกันไม่ลง ไม่ว่าอะไรจะได้เกิดขึ้น, ไม่ว่ามารร้ายของความเข้าใจผิดจะตามผจญเอาถึงขนาดไหน, เราก็เป็นสมบัติอันมีค่าของกันและกันเสมอ ไม่มีอะไรจะมาแยกเราได้แม้แต่ความตาย แน่นอน, ความตายไม่ได้ทำให้เราห่างไกลกันตรงกันข้าม, กลับจะทำให้วิญญาณของเราได้อยู่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น เราจากกันแต่ร่างเท่านั้น ส่วนชีวิตจิตใจที่ได้หลอมออกมาจากเบ้าอันเดียวกันด้วยน้ำหมึกกับปากกาไม่มีทางจะจากกันได้เลย

■ *ข้าพเจ้า* ได้พบ *ยาขอบ* เป็นครั้งสุดท้ายที่วัดมกุฏกษัตริย์ ในวันอาบน้ำศพ ข้าพเจ้าไม่มีโอกาสได้ดูเขาสิ้นใจที่โรงพยาบาลสมิต เพราะกลับจากไร่ไม่ทัน ร่างของ *โชติ แพร่พันธุ์* นอนนิ่งอยู่บนเตียงในศาลาหลังที่สอง ส่วนวิญญาณของ *ยาขอบ* คงจะวนเวียนอยู่รอบ ๆ บริเวณนั้น เพื่อจะกระซิบกระซาบเล่าเรื่องที่สนุกสนานให้ญาติมิตรที่มาชุมนุมกันอยู่ ณ ที่นั้นได้ฟังเป็นครั้งที่สุด *โชติ แพร่พันธุ์* นอนหลับตา ปากของเขาเผยอเล็กน้อย มีโลหิตไหลซึมออกมาเป็นทางจนถึงคอ หนวดเคราขึ้นอยู่หรอมแหรม เพราะคงไม่ได้โกนมาหลายวันแล้ว ข้าพเจ้ายืนดูเขาอยู่จนเกือบเป็นคนหลังที่สุดที่เข้าไปเคารพศพ ข้าพเจ้าก้มลงดูหน้าเขาอย่างใกล้ชิดเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่สัปเหร่อจะเอาผ้าขาวห่อร่างเขาใส่หีบหายไปในความมืดที่ไม่มีอากาศ *โชติ แพร่พันธุ์* ซึ่งชอบจงใจเตะถูกหนังราคา ๑๐ สตางค์ของข้าพเจ้าเข้าไปในกำแพงวัดบ่อย ๆ เพื่อจะแกล้งให้ข้าพเจ้าวิ่งเข้าไปเก็บเมื่อ ๓๗ ปีมาแล้ว ได้จากข้าพเจ้าไปแล้วอย่างผู้ที่ไม่กลับมา แต่ข้าพเจ้ารู้ว่าวิญญาณของ *ยาขอบ* ยังอยู่กับข้าพเจ้าเสมอตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ายังเป็นพวกเดียวกับเขา . คือพวกถือปากกา, ไม่ถือปืน

ในวันบรรจุศพที่สุสานวัดมกุฎกษัตริย์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้กรุณามาเป็นประธาน ข้าพเจ้าพอใจที่หัวหน้าของคณะรัฐบาล ซึ่งข้าพเจ้าได้ค้านมาตั้งแต่ข้าพเจ้ากลับเมืองไทยเมื่อ พศ. ๒๔๗๕ ได้มาให้เกียรติแก่ *ยาขอบ* ที่พอใจก็เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านผู้นี้มิได้มาอย่างนักการเมือง, หากมาอย่างผู้ที่มีความนิยมชมชอบต่องานอันยิ่งใหญ่ของเพื่อนที่ข้าพเจ้ารัก

ยาขอบ เป็นนักเขียนอมตนิยายคนสำคัญแห่งยุคประชาธิปไตยไทย เขาเป็นอมตชน ซึ่งจะสถิตอยู่ในพิพิธภัณฑ์ของวรรณคดีไทยตลอดชีวิตของชาติไทย.

ไร่แผ่นดินไทย

๒๑ พฤศ. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"....อย่าแสร้งทำบึ้งตึงขึงแข็งไปนักเลย อรรถ หากเรามัวพูดโดยไม่ยอมฟังกันอยู่เช่นนี้เราก็จะเข้าใจกันไม่ได้ตลอดไป ดิฉันมาหาคุณบัดนี้ ไม่ใช่มาเพราะกลัวคุณจะพูดเรื่องเก่าของฉันกับคุณประเทืองดอก ฉันรู้ว่าถึงฉันจะชั่วเช่นนั้นจริง ทรยศปดโป้จริง อรรถก็คงไม่ชั่วพอจะเอาเรื่องของดิฉันไปพูดได้ อีกประการหนึ่ง, คุณประเทืองเป็นคนดีเกินกว่าที่ผู้ชายทั้งหลายจะดีได้เท่า ดิฉันจึงไม่เกรงการที่แกจะรู้เรื่องนี้ ถ้าคุณยังมีความเข้าใจผิดอยู่ตราใด ไม่แต่ฝ่ายดิฉันเท่านั้นนะที่เสียใจ ถึงคุณก็จะพลอยไม่เป็นสุขไปด้วย ขอให้เราถือว่าการที่ได้มาพบกันครั้งนี้เป็นความกรุณาของฟ้าดินเถอะค่ะ---- เป็นความกรุณาของสวรรค์ที่จะให้เราทั้งคู่ครองชีวิตสืบไปเบื้องหน้าโดยไม่ต้องเกิดความผูกพันเป็นอกุศลจิตแก่กัน มาสิคะ, มานั่งที่เก้าอี้นี้ แล้วเราจะได้พูดกันไปตามเรื่องที่เป็นจริง...."

จาก *ภามวาสี* หน้า ๕๐

โดย *** กุหลาบ สายประดิษฐ

ในคัคนานต์
แห่งวรรณกรรมไทย
ได้สูญเสียนกอินทรีย์
ไปตัวหนึ่ง

■ เมื่อเรือง *ผู้ชนะสิบทิศ* ได้ผนึกชื่อ "ยาขอบ" ไว้กับริมฝีปากของคนทั้งเมืองแล้ว วันหนึ่งข้าพเจ้ากับเขานั่งรถยนต์ไปทางถนนกรุงเกษม พร้อมด้วยมิตรผู้หนึ่ง ขณะที่รถแล่นผ่านโดยเรียนเทพศิรินทร์ เขาได้ยกมือชี้ไปที่ตึกเรียน พลางพูดเปรยขึ้นว่า "*โรงเรียนนี้เขาเก่งจริง*" แล้วเขาก็หัวเราะหึ ๆ มิตรผู้ร่วมเดินทางมองดูหน้าเขาเป็นเชิงจะขอให้เขาไขความให้กระจ่าง เขาจึงเอ่ยต่อไปว่า "*ที่โรงเรียนนี้น่ะ เรียนกับเขาแค่มัธยม ๔ ก็พอแล้วละคุณ เพราะเขาสามารถจะบีบนักเรียน ม. ๔ ให้*

เป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นมาได้" ข้าพเจ้านั่งอมยิ้มอยู่ ด้วยเข้าใจในความหมายของเขา แต่มิตรผู้ร่วมเดินทางกลับแสดงอาการฉงนสนเท่ห์ยิ่งขึ้น "*ยาขอบ*" จึงชมาทางข้าพเจ้า พูดว่า "*ถามเขาดูเถอะ ผมไม่ได้พูดตลกนะคุณ*"

"*ยาขอบ*" ไม่เคยมีความรู้สึกที่เป็นปมด้อยเลยในการที่เขาได้เรียนหนังสือเพียงชั้นมัธยม ๔ เขากลับมีความภาคภูมิใจเสียอีก ที่ด้วยการเรียนเพียงเท่านั้นได้มีนาม "*ยาขอบ*" อันระบือลือเลื่องอุบัติขึ้นในโลกวรรณกรรมไทย

ยิ่งไปกว่านั้น เขาเคยหัวเราะร่าด้วยความชอบอกชอบใจ เมื่อข้าพเจ้าบอกเขาว่า เขาเป็นนักประพันธ์ที่ *ครู* ได้เก็บมาจากข้างถนน

★★★★

■ เมื่อข้าพเจ้า ไปเข้าเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ในชั้นมัธยม ๑ นั้น ได้พบ "*ยาขอบ*" เรียนอยู่ก่อนแล้ว ข้าพเจ้าไม่คุ้นกับเขาในทางการเล่าเรียน ตัวเขาเองได้เคยเขียนเล่าเรื่องความไม่เอาถ่านในการเรียนของเขาไว้ ซึ่งข้าพเจ้าได้มาทราบในภายหลัง ข้าพเจ้าคุ้นเคยกับเขาในฐานที่ข้าพเจ้าชอบดงสนามเตะลูกหนังในเวลาหยุดพักกลางวัน และเล่นฟุตบอลด์ในตอนบ่ายเมื่อโรงเรียนเลิกแล้ว "*ยาขอบ*" เป็นนักกีฬาเอกรุ่นเด็กของโรงเรียน เขาเคยแข่งขันวิ่งเร็วในการแข่งขันกรีฑาระหว่างโรงเรียน และเคยเข้าแข่งขันในทีมฟุตบอลด์รุ่นเด็กของโรงเรียน

เขาถนัดในการเล่น และความเพลิดเพลินในการเล่นได้กำเริบแก่กล้าจนถึงชักนำให้เขาทิ้งโรงเรียนและหันไปขี่ม้าแข่ง และไปทำอะไร

อื่น ๆ อีกที่เป็นวิสัยของเด็กพิเรนทร์ และความเป็นเด็กพิเรนทร์ของเขาก็ได้ตอบแทนเขาอย่างสมรัก กล่าวคือ เมื่อย่างเข้าวัยหนุ่ม มันทำให้เขาต้องห้าวท้องกิ่วไปเดินท่อม ๆ อยู่ริมถนน จนกระทั่งครูได้ไปพบเข้า และช่วยรักษาโรคท้องกิ่วของเขาด้วยยาขนานที่เขาไม่ชอบรับประทาน----คือ *การทำงาน* แต่เมื่อเป็นยามคับขัน เขาก็จำต้องกลืนยานนลงไป

ครูถนิม เลาหะวิไล เคยสอนหนังสือเขาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ วันหนึ่งครูเดินสวนศิษย์ที่ริมถนนเจริญกรุง ท่าทางที่เดินนั้นต่อว่ากำลังอิดโรย ครูจึงถามศิษย์ว่ามีงานทำหรือยัง ศิษย์ตอบว่ายัง ครูจึงบอกว่าถ้าต้องการทำงานให้ไปกับครู ศิษย์ก็หันหลังและเดินตามครูไป ครูนำศิษย์เข้าไปใน *ร้านพร้อมภัณฑ์*

เวลานั้นคุณพร้อม เจ้าของร้านพร้อมภัณฑ์ ออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ *สยามรีวิว* มีครูถนิม ฯ เป็นบรรณาธิการ ตัวคุณพร้อมเป็นทั้งเจ้าของและเป็นผู้เขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์ ท่านผู้นี้เป็นผู้มีความพากเพียรอย่างน่าชม ในชั้นเดิม ท่านเป็นลูกมือทำงานอยู่ที่ร้านตัดผม *กัลยก* อันมีชื่อ ออกจากร้าน *กัลยก* ได้มาตั้งร้าน *พร้อมภัณฑ์* ขายหนังสือและเครื่องอุปกรณ์การเรียนสำหรับเด็กนักเรียน และได้รับหนังสือประเภทวิชาความรู้ซึ่งเป็นหนังสือที่มีราคาแพงมาจำหน่ายด้วย คุณพร้อมได้ศึกษาหาวิชาความรู้ชั้นสูง เช่นวิชากฎหมายและพงศาวดารจากหนังสือต่าง ๆ ที่ท่านรับมาขายในร้านของท่าน จนท่านสามารถเขียนวิพากษ์วิจารณ์การปกครองของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้อย่างน่าทึ่ง ครูได้นำศิษย์มามอบให้แก่คุณพร้อม พร้อมด้วยคำฝากฝังว่า เอาเด็กมาให้ใช้สอยคนหนึ่ง สุดแต่จะใช้ให้เขาทำอะไรก็ได้ ครูแนะนำคุณสมบัติของเขาว่า "*เป็นเด็กคล่อง*" แต่ในส่วนความขยันและความมั่นคงในการทำงานดูเหมือนครูจะมิได้เอ่ยถึง ครูเพียงแต่กล่าวว่า "*ลองใช้เขาดู*"

คุณพร้อมก็ได้รับเขาไว้ แต่จะรับเขาไว้ในตำแหน่งอะไรนั้นดูเหมือนจะกล่าวให้ตรงความจริงได้ยาก คือจะว่าเป็นเด็กรับใช้ในกองบรรณาธิการ หรือเป็นเด็กรับใช้ในกองจัดการ หรือจะว่าเป็นผู้ผีกหัดงานในกองบรรณาธิการ หรือจะว่าเป็นพนักงานตรวจปรู๊ฟ หรือจะว่าเป็นเด็กรับใช้ติดต่อกับโรงพิมพ์ หรือจะว่าเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ ก็กล่าวให้เป็นหนึ่งแน่ลงไปไม่ได้ เพราะว่าบรรดางานเหล่านั้น และยังมีที่มิได้ระบุลงไว้อีก ดูเหมือนว่าเขาจะได้มีส่วนด้วยทั้งหมด การทำหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ในเวลานั้น มักจะทำกันด้วยจำนวนคนไม่เกินสองหรือสามคน ซึ่งเหมางานทั้งกองบรรณาธิการและกองจัดการเข้าไว้ทั้งหมด ถ้าเจ้าของไม่สันทัดทางเขียนหนังสือก็เหมาเอางานของกองจัดการทั้งหมดไปทำ และมีบรรณาธิการอีกคนหนึ่ง แล้วก็อาจจะมีถูกมืออีกคนหนึ่งที่เป็นผู้ช่วยทำงานสารพัดอย่างตามที่เจ้าของ และบรรณาธิการ จะขอให้ทำ นับตั้งแต่ช่วยวิ่งไปซื้อกาแฟ และช่วยรับการปรึกษาหารือจากบรรณาธิการว่าถ้าจะตีพิมพ์เรื่องนี้เรื่องนั้นลงไป ตำรวจจะมาถากคอเอาไป และแท่นพิมพ์จะถูกถ่ามกุญแจหรือไม่ ถ้าเจ้าของเป็นผู้สันทัดในงานเขียนหนังสือ ก็จะรับหน้าที่เป็นบรรณาธิการเสียด้วย หรืออย่างน้อยก็จะเข้าร่วมการเขียนกับบรรณาธิการ เมื่อข้าพเจ้ากับมิตรสหายเริ่มทำงานหนังสือพิมพ์ในราว พศ. ๒๔๖๗ ด้วยความสนับสนุนของคุณครูถนิม และด้วยอุปการะในทางลงทุนของ *คุณแดงโม วันทวิมพ์* ซึ่งเป็นผู้อุปการะที่มีน้ำใจกว้างขวางเหมือนมหาสมุทร พวกเราก็ได้ทำงานตั้งแต่ดูแลการเรี่ยงพิมพ์ และเช่ารถม้าออกตระเวนไปส่งหนังสือพิมพ์ตามร้านค้าต่าง ๆ ตั้งแต่ถนนตกไปจนจรดบางกระบือตั้งแต่เช้าจนถึงค่ำมืด แล้วก็ไปเที่ยวเก็บเงินและเก็บหนังสือที่เหลือ และทำงานทั้งหมดในกองบรรณาธิการ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาทางการเงินของคุณแดงโมในยามคับขัน ตลอดจนวิ่งออกไปซื้อบุหรี่ตราไพเรทและกาแฟร้อนให้คุณแดงโม

ยาขอบ ได้ร่วมทำงานหนังสือพิมพ์ *สยามรีวิว* อยู่กับคุณพร้อมได้ไม่นานนัก ความวิบัติได้เกิดแก่ตัวเขาด้วยเรื่องง่าย ๆ ซึ่งเจ้า

ตัวไม่เคยคาดคิดว่ามันจะเกิดขึ้นได้ เนื่องด้วยคุณพร้อมเป็นผู้เคร่งครัดในเรื่องความตรงต่อเวลา ฝ่ายพ่อหนุ่มน้อย *ยาขอบ* ดูจะไม่ประสีประสาในเรื่องนี้เลย และคงจะได้ทำการผิดพลาดในเรื่องการรักษาเวลามาบ้างแล้ว เหตุฉะนั้น ในวันหนึ่ง เมื่อ *ยาขอบ* ผิดเวลาที่นัดหมายงานการกับคุณพร้อม และเมื่อเขาย่างเข้าไปใน *ร้านพร้อมภัณฑ์* แทนที่คุณพร้อมจะมอบงานแก่เขา คุณพร้อมกลับมอบเงินจำนวนหนึ่งแก่เขา เป็นส่วนหนึ่งของเงินเดือนที่เขาได้ทำมาในเดือนนั้น และบอกให้เขาพักงานและกลับไปบ้านได้

★★★★

■ การที่เขา ได้มาประจำทำงานอยู่ที่หนังสือพิมพ์ *สยามรีวิว* รายสัปดาห์ของคุณพร้อมนั้น ก็เป็นคุณอันสำคัญแก่เขาข้อหนึ่ง คือ ทำให้เขาได้กลิ่นไอของหนังสือพิมพ์ติดตัวไปเป็นครั้งแรก และด้วยกลิ่นไออันนั้นได้ทำให้ *วงศ์เฉวียง* หรือ *คุณเฉวียง เศวตะทัต* เพื่อนนักเขียนสนิทรุ่นเดียวกันได้ระลึกถึงเขา เมื่อออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์การเมืองชื่อ *ธงไทย* *วงศ์เฉวียง* ก็ได้ไปเกลี้ยกล่อม *ยาขอบ* มาจากริมถนน หรือจากที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งเป็นเวลาที่เขากำลังท้องแห้งอยู่

วงศ์เฉวียง ได้ออกหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* โดยเป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการ ข้าพเจ้าและมิตรสหายบางคนได้ไปช่วยเขียนร่วมกินร่วมนอนกับเขาเป็นครั้งคราว หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์การเมืองในสมัยนั้นมักจะมีชื่อเสียงในการเปิดโปงความทุจริตมิดีมิร้ายของพวกข้าราชการ และเป็นปากเสียงของราษฎรที่ได้รับการกดขี่ข่มเหงจากเจ้าพนักงานปกครองบ้านเมือง หนังสือพิมพ์ *ธงไทย* ก็ขันชอลอเลื่องในทางนองเดียวกัน จนกระทั่งเป็นที่พอใจของท่าน *จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี* ผู้รักความเป็นธรรม และ

จนถึงท่านจอมพลผู้เฒ่าได้ มีหนังสือมา เชื้อเชิญบรรณาธิการ และชาวคณะให้เป็นแขกของท่านออกไปพักผ่อนตากอากาศที่บ้านพัก ณ ศรีราชา ในเวลานั้นนอกจากตัวบรรณาธิการแล้วก็คิดเหมือนจะมีแต่ข้าพเจ้าผู้เดียวที่เป็น ชาวคณะ ผู้ใกล้ชิด เราทั้งสองจึงออกไปพักผ่อนที่ศรีราชาในฐานเป็นแขกของท่านแม่ทัพไทยผู้กระเดื่องนามในการปราบเงียว เป็นครั้งแรกในโลกที่เราได้รู้จักชีวิตของการตากอากาศอย่างบรมสุขภายในบ้านพักอันสะอาดและตบแต่งอย่างทันสมัยบนเนินเขาติดกับชายทะเลศรีราชา ท่านจอมพลผู้เฒ่าพร้อมด้วยคุณหญิงของท่านได้เมตตาต้อนรับแขกผู้เยาว์วัยของท่านอย่างดีเลิศ จนทำให้เรางวยงง แทบไม่เป็นอันกินอันนอน ในตอนเช้าท่านให้คนนำอาหารจำพวกหมูแฮม ไข่ดาว ซึ่งเราไม่ใคร่จะได้รับประทาน มาส่งให้เราที่บ้านพัก ในตอนกลางวันและตอนค่ำได้เชิญเราไปรับประทานร่วมโต๊ะกับท่านที่บ้านปลายแหลมฟานอันเย็นระรื่นด้วยลมทะเล และก้องกังวานด้วยเสียงซัดสาดของลูกคลื่น

เมื่อได้ *ยาขอบ* มาร่วมงาน *วงศ์เฉวียง* ก็มอบตำแหน่งบรรณาธิการให้เขา แต่งานที่เขาได้ทำจริง ๆ นั้นมิทั้งงานในกองบรรณาธิการและงานส่งหนังสือและเก็บหนังสือที่เหลือจากร้านในสัปดาห์หนึ่ง ๆ ด้วย การทำหนังสือพิมพ์ชนิดที่คอยเบิดโปงความทุจริตชั่วร้ายของบุคคลต่าง ๆ นั้น ก็นับว่าเป็นงานที่เสี่ยงภัยอย่างเหมือนกัน ผู้ส่งข่าวของ *ธงไทย* ประจำเมืองชลได้ถูกยิงตายไปคนหนึ่ง ที่หนังสือพิมพ์ *ธงไทย* นี้ ข้าพเจ้าได้เริ่มเห็นแววการเขียนหนังสือของ *ยาขอบ* ว่า มีท่วงทีจะไปได้ไกล *วงศ์เฉวียง* ผู้เป็นนักหนังสือพิมพ์หนุ่มมีชื่อเสียงอยู่ในเวลานั้นก็ชื่นชมฝีมือเขียนข่าวจากหัวเมืองของ *ยาขอบ* เป็นอันมาก

จากหนังสือพิมพ์ *ธงไทย* *ยาขอบ* ก็ได้รับความชำนาญในงานเขียนหนังสือไปตามสมควร และได้มีโอกาสติดต่อรู้จักผู้คนในวงการงานต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น และได้เป็นบันไดนำเขาไปสู่ตำแหน่งงานอันมีรายได้ที่พอจะทำให้เขาเป็นเนื้อเป็นตัวขึ้นมาได้ คืองานเขียนประกาศโฆษณาขายยาของห้าง

เพ็ญภาค ด้วยการร่วมมือกับคุณช่วง เศตสานนท์ ช่างภาพมือผม ผลงานของเขาเป็นที่พึงพอใจของนายจ้าง---คุณเจือ เพ็ญภาคกุล และระหว่างที่เขาทำงานอยู่ที่ห้างเพ็ญภาคนั้น *ยาขอบ* ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้เขียนประกาศโฆษณาผมคนหนึ่งซึ่งหาได้ยากในสมัยนั้น เขาควรจะหาเลี้ยงชีพและตั้งหลักฐานได้อย่างเป็นที่พอใจด้วยงานอันนี้ แต่ในที่สุดเขาก็ได้เสียตำแหน่งงานไป และได้หัวใจของสตรีที่น่ารักเป็นเครื่องชดเชย

★★★★

■ เมื่อข้าพเจ้าลาออกจากสำนักหนังสือพิมพ์ *เสนาศึกษา* และมาตั้งหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* รายปักษ์อันเป็นที่ชุมนุมนักเขียนรุ่นของเราเป็นครั้งแรกในปี พศ. ๒๔๗๒ และต่อมาข้าพเจ้าได้เข้ารับตำแหน่งบรรณาธิการ *บางกอกการเมือง รายวัน* นั้น ข้าพเจ้าได้ชักชวนให้เขาเขียนหนังสือและนาม "*ยาขอบ*" ก็ได้คลอดออกมาด้วยการเขียนเรื่องสั้น ๆ สองสามเรื่อง และด้วยเรื่องสั้น ๆ เพียงไม่กี่เรื่องนี่เองผู้อ่านก็เริ่มสนใจกัน ว่า พ่อนักเขียนหน้าใหม่ผีปากคมคายผู้นี้เขามาจากที่ไหนหนอ ดังที่ตัวเขาเองได้เขียนเล่าไว้แล้วว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ให้นาม "*ยาขอบ*" แก่เขา, นามนี้เราเลียนมาจากนาม W.W. Jacob นักเขียนเรื่องสั้นในหนังสือพิมพ์ *STRAND* ของอังกฤษ และได้ออกเสียงให้ดูเป็นคำไทย

ต่อมาในราวปลายปี พศ. ๒๔๗๓ ข้าพเจ้าได้รับคำชวนจากคุณเอก วัชกุล และ คุณเฉก โกเมศ ให้จัดตั้งหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* มิตรสหายที่ได้ร่วมงานกันมาแต่สำนัก *บางกอกการเมือง* และ *สุภาพบุรุษ* ก็ได้มารวมกันทนอกครั้งหนึ่ง และนาม "*ศรทอง*" ของท่านเจ้าคุณศรารักษ์ฯ มิตรผู้อาวุโส ก็ได้อุบัติ ณ ที่นี้ เมื่อดำเนินงานหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ไปได้ระยะหนึ่ง

จนปรากฏว่าตั้งหลักฐานได้มั่นคงแล้ว เราจึงดำริออกหนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับหนึ่ง ให้ชื่อว่า สุริยา เป็นหนังสือพิมพ์น้องของ *ไทยใหม่* ลงพิมพ์เรื่องจำพวกเบา ๆ ขายฉบับละ ๓ สตางค์ ในขณะที่ *ไทยใหม่* ขายฉบับละ ๕ สตางค์ ด้วยหนังสือพิมพ์ สุริยา ชุมนุมมิตรสหายของเราได้ขยายใหญ่ขึ้น ข้าพเจ้าเรียก "*ยาขอบ*" มารับตำแหน่งบรรณาธิการ และได้ *สันต เทวรักษ์* ชาวเทพศิรินทร์รุ่นเดียวกัน มาช่วยงานแผนกบันเทิง ณ ที่นั้น นาม "*ยาขอบ*" ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งดารา

การเขียนถึงเรื่องการกำเนิดและการเติบโตของ "*ยาขอบ*" จำเป็นจะต้องกล่าวถึงเรื่องของข้าพเจ้าปนลงไปด้วย เพราะเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ดังที่ตัวเขาเองได้เคยเขียนเล่าไว้บ้างแล้ว ก่อนหน้าจะออกหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* เราได้ศึกษางานของท่านนักหนังสือพิมพ์รุ่นอาวุโสแห่งคณะ *ไทยหนุ่ม* ด้วยความเลื่อมใส ท่านเหล่านั้นประกอบด้วย *คุณหอม นิลรัตน์ ณอยุธยา*, *คุณชอุ่ม กมลยบุตร* และ *คุณสงวน* [เสียดายที่จำนามสกุลไม่ได้เสียแล้ว] เป็นอาทิ ท่านทั้งสองที่ออกนามข้างต้นได้มีส่วนเกื้อกูลข้าพเจ้าในการประกอบการหนังสือพิมพ์ และท่านที่สาม ข้าพเจ้าได้เชื้อเชิญให้มาร่วมงานในคณะของเราที่หนังสือพิมพ์ *สุริยา* คณะ *ไทยหนุ่ม* เป็นคณะแรกที่ได้ปฏิวัติราคาหนังสือพิมพ์จากระดับมาตรฐาน ๑๐ สตางค์มาเป็นราคาฉบับละ ๕ สตางค์ ซึ่งถือกันว่าเป็นเรื่องสุริยคราสในวงการหนังสือพิมพ์ของสมัยนั้น หนังสือพิมพ์ *ไทยหนุ่ม* ยังได้ทำการริเริ่มที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง คือ การเสนอเรื่องชีเรียลในรูปนิยายอิงพงศาวดาร ซึ่งมิใช่เป็นพงศาวดารจืดอันผู้อ่านคุ้นกันอยู่ในเวลานั้น เรื่อง *นเรศวรมหาราช* ของ "*พานจันทร์*" หรือคุณพงษ์ ไทยแท้ นักเขียนผู้มีอายุที่สุดพิมพ์ประเดิมนิยายอิงพงศาวดารไทยได้รับการต้อนรับจากผู้อ่านอย่างเอิกเกริก จนแทบจะชิงฟ้าความนิยมเรื่องพงศาวดารจืดอันเป็นความนิยมดั้งเดิมมาได้ เมื่อสังเกตศึกษาบทเรียนจาก *ไทยหนุ่ม* แล้ว และเมื่อมาออก

ไทยใหม่ ข้าพเจ้าจึงได้เขียนเรื่องชื่อเรียกอิงพงศาวดารมอญ ชื่อ *ยอดทหารหาญ* ลงใน *ไทยใหม่* [นิยายเรื่องนี้ข้าพเจ้าเขียนได้เพียงเดือนเดียวก็ต้องวางมือ ด้วยมีงานในหน้าที่บรรณาธิการด้วยมือ ได้มอบให้ *ร. วุธาทิตย์* เขียนต่อ ต่อมาเมื่อมาออก *สุภาพบุรุษ* รายวันใน พศ. ๒๔๘๒ ได้มอบให้ "*เรียมเอง*" เขียนต่อ] ครั้นคิดอ่านออก *สุริยา* ข้าพเจ้าก็ได้บอก "*ยาขอบ*" ผู้ซึ่งจะได้รับตำแหน่งบรรณาธิการให้เขียนนิยายอิงพงศาวดารทำนอง *ยอดทหารหาญ* ลงพิมพ์ใน *สุริยา* เป็นเรื่องชื่อเรียก เขารู้สึกตกใจเมื่อข้าพเจ้าบอกเขาเช่นนั้น เพราะเขาไม่เคยคิดว่าจะได้รับมอบหมายให้ทำงานใหญ่ถึงปานนั้น ในเวลานั้นเขาเพิ่งทดลองเขียนเรื่องตลกสั้น ๆ มาได้ไม่กี่เรื่อง

มิตรสหายผู้รู้จัก "*ยาขอบ*" ภายหลังที่เขาได้บรรดาศักดิ์เสียงอันโด่งดังและได้รู้จักเขาในฐานที่เป็นคนเจ้าสำราญ และเจ้าสำนวนโวหารในทางเอกเกริกเย่อหาอาจจะไม่ทราบถึงความน่ารักของเขาอีกข้อหนึ่ง คือ ความเป็นคนเจียมตัวเจียมตีนมือ เมื่อข้าพเจ้าบอกให้เขาเขียนเรื่อง *ยอดขุนพล* นั้น เขารู้สึกเหมือนกับว่าข้าพเจ้าขอให้เขาไปปีนขุนเขาหิมาลัยจนจรดยอดเอเวอเรสต์ เขาไม่กล้าที่จะรับเขียนเลย ข้าพเจ้าต้องปลอบใจเขาอยู่นาน เพื่อจะทำให้เขาเชื่อว่าเขาสามารถจะเขียนได้ และอาจจะเขียนได้ดีกว่าที่ท่าน "*พานจันทร์*" ได้เขียนไว้ เมื่อเขาถามว่าจะมีทางเป็นไปได้อย่างไร ข้าพเจ้าจึงตอบเขาว่า นิยายอิงพงศาวดารของท่าน "*พานจันทร์*" นั้น เป็นการ อิง กันจริง ๆ คือเป็นการเขียนที่เดินตามแนวพงศาวดารกันจริง ๆ จนเกือบจะเป็นว่าเป็นการเขียนพงศาวดารออกมาในรูปของนิยาย แต่ที่เราจะเขียนนี้ดังที่ข้าพเจ้าได้ทดลองเขียนเรื่อง *ยอดทหารหาญ* เราไม่ถือหลักเกณฑ์เช่นนั้น *ในการเขียนนิยายอิงพงศาวดารของเรา เราจะเอามาแต่นามของบุคคลในพงศาวดารและลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นตามที่เราจะศึกษาได้จากพฤติการณ์ของเขาที่ปรากฏในพงศาวดาร ส่วนพฤติการณ์ของเขาที่จะปรากฏในนิยายของเรานั้นจะเป็นพฤติการณ์ที่เราคิดขึ้นใหม่ ซึ่งเราอาจจะประดิษฐ์ให้สนุกสนานน่าตื่นเต้นยิ่งกว่าพฤติการณ์ที่ปรากฏ*

ในพงศาวดารเป็นไหน ๆ อีกประการหนึ่ง โวหารของท่าน "*พานจันทร์*" เป็นโวหารของนักเขียนที่ต่างสมัยกับเรา เรามีโอกาสที่จะใช้สำนวนโวหารและทำนองการเขียนที่ทันสมัย และเข้าถึงจิตใจของผู้อ่านได้ดีกว่า เราถือการริเริ่มของท่านเป็นครู แต่เราก็จะเสนอการริเริ่มใหม่ที่ก้าวหน้าไปกว่าของครู

เมื่อ "*ยาขอบ*" ได้ฟังคำปฏิญญาให้กำลังใจแล้ว เขาก็ตกลงรับคำว่าจะเขียน แม้ว่าจะมิใช่เป็นการรับด้วยความมั่นใจ ข้าพเจ้าได้แนะให้เขาไปอ่านและสังเกตศึกษาการผูกเรื่องและดำเนินเรื่องจากนิยายฝรั่งชนิดที่ร่ำลือกันว่าอ่านแล้ววางไม่ลง และได้มอบหนังสือเรื่อง *ทะแกล้วทหารสามเกลอ* [The Three Musketeers ของ Dumas ผู้แปลดูเหมือนจะเป็น *ครูเหลียม* หรือ *คุณหลวงวิลาส ฯ*] ให้เขาไปอ่าน และให้เขาถือเอาหนังสือของดูมาส์เรื่องนั้นเป็นครูได้

เมื่อข้าพเจ้าเขียนเรื่องอิงพงศาวดารมอญ เขาจึงเลือกเขียนเรื่องอิงพงศาวดารพม่า เมื่อมี *ยอดทหารหาญ* ในพงศาวดารมอญ และใน *ไทยใหม่* เขาจึงตกลงให้มี *ยอดขุนพล* ในพงศาวดารพม่า และใน *สุริยา* เป็นคู่กัน เขารับเอาคำแนะนำที่จะแหวกการดำเนินเรื่องออกไปจากพงศาวดารไปใช้อย่างเต็มเหยียด จนกระทั่งในภายหลังเขาได้เรียกนิยายของเขาว่า *นิยายปลอมพงศาวดาร, มิใช่อิงพงศาวดาร* และเขายังได้แถลงไว้ในคำนำหนังสือเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ว่า ในนิยายอันยาวเยียดเรื่องนั้นเขาได้ยืมข้อความในหนังสือพงศาวดารมาใช้เพียง ๘ บรรทัดเท่านั้น

★★★★

■ ด้วยนิยายปลอมพงศาวดาร *ยอดขุนพล* "*ยาขอบ*" ก็ได้ที่ยืนอันมั่นคงในโลกวรรณกรรมไทย และก็เขาก็ตกลงใจจะยืนอยู่ เมื่อเราออกจาก *ไทยใหม่* และได้ไปรวมกันอีกครั้งหนึ่งด้วยความเป็น

ปีกแผ่นยิ่งกว่าเดิมที่หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ในเดือนตุลาคม พศ. ๒๔๗๕ "ยา*ขอบ*" ก็มิได้แสดงความอิดเอื่อนเลยเมื่อข้าพเจ้าบอกให้เขาประเดิมเรื่องปดอมพงศาวดารใน *ประชาชาติ* ฉบับแรก แต่ก็มิใช่ว่าเขาจะไม่มีความหนักใจ ความหนักใจของเขาเป็นสิ่งที่มีเหตุผล เพราะว่า ในประการแรก เราได้ตกลงใจว่าจะทำการปฏิวัติเลิกล้มจารีตอันเหนียวแน่นข้อหนึ่งในการหนังสือพิมพ์ คือ เลิกล้มการลงพิมพ์นิยายที่เรียกกันว่า *พงศาวดารจีน* ซึ่งเราเห็นว่าในตอนหลัง ๆ นี้ออกจะเต็มไปด้วยความไร้สาระ และเพื่อที่จะชดเชยกับการสละเรื่องที่อ่านรู้สึกว่าเป็นเสมือนส่วนหนึ่งแห่งชีวิตของเขา เราจึงตกลงบรรจุนิยายที่เราถือว่าเป็นชั้นเอกถึงสามเรื่อง คือ *ชายชาตรี* ของ ม. ชูพินิจ *บันไดแห่งความรัก* ของ *สันต์ เทวรักษ์* และ *ผู้ชนะสิบทิศ* ของ "*ยาขอบ*" การที่ต้องมาลงนามพร้อมกับนักประพันธ์ผู้ชาญฉลามเช่น ม. ชูพินิจ และนักประพันธ์ผู้มีสำนวนอันเอิบอาบด้วยมธุรสดุจน้ำเกษรดอกไม้เช่น *สันต์ เทวรักษ์* "*ยาขอบ*" ผู้มีความเจียมตัวมีอยู่ไม่น้อยที่จะหนักใจ อีกทั้งความสำนึกว่าเขาจะต้องเป็นผู้มีส่วนสกดจิตผู้อ่านให้ลืมเรื่องพงศาวดารจีนที่เคยติดกันมาอย่างงอมแงมด้วยเสน่ห์อันน่าอัศจรรย์แห่งนิยายของเขา ก็ทำให้เขารู้สึกเสมือนความรู้สึกของทหารในยามที่จะเข้าประจันบานกับข้าศึก ข้าพเจ้าเข้าใจว่า "*ยาขอบ*" ได้ลงมือเขียน *ผู้ชนะสิบทิศ* ด้วยความตั้งใจเขียนอย่างสุดใจ แม้ว่าเมื่อลงมือเขียนนั้น เขามิได้บังอาจที่จะใฝ่ฝันว่ามันจะกลายเป็นนิยายที่ขนขื่อดังชั่วกัลปาวสานในประวัติวรรณกรรมไทย

การปฏิวัติของเราประสบความสำเร็จ นิยายทั้งสามเรื่องของเราประสบความสำเร็จ แต่เรื่องที่มีฤทธิ์ที่สุดในการสกดจิตผู้อ่านให้หยุดเรียกร้องหาเรื่องพงศาวดารจีนก็จะต้องกล่าวว่าได้แก่เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* และก็เพราะมันเป็นนิยายที่มีฤทธิ์ และเป็นส่วนประกอบอันสำคัญส่วนหนึ่งแห่งชีวิตอันไพบูลย์ของหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ข้าพเจ้าจึงขอให้เขาเขียนติดต่อกันไป จนกระทั่งข้าพเจ้าได้ออกไปประเทศญี่ปุ่นในราวเดือนพฤษภาคม พศ. ๒๔๗๙ ได้ไม่นาน เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ก็หายไป และข้าพเจ้าก็รู้สึกใจหายหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ได้เสียอวัยวะที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งไปเสียแล้ว

■ แม้จะเป็น ที่รู้จักกันดีในหมู่มิตรว่า *ยาขอบ* มิใช่เป็นคนขยันแตะตรงต่อเวลาในการเขียนหนังสือ มักจะเขียนต่อเมื่อถูกเคี่ยวเข็ญ หรือเมื่อเผชิญกับความจำเป็น แม้เขาจะเหมือนกับ "*ฮิวเมอริสต์*" ในข้อนี้ แต่เขาก็เหมือนกับ "*ฮิวเมอริสต์*" ในอีกข้อหนึ่ง ซึ่งทำให้เราต้มหรือยอมยกโทษความไม่ตรงต่อเวลาของเขาให้ด้วยความเต็มใจ คือข้อที่ว่า *เมื่อเขาได้ลงมือเขียนแล้ว เขาทั้งสองจะเขียนด้วยความตั้งใจที่จะเขียนให้ดีที่สุด และไม่มีวันเสียละที่เขาจะยอมเขียนอย่างลวกเอาเผากิน* ข้อนี้ทำให้ข้าพเจ้าทั้งรักและนับถือเขา "*ยาขอบ*" *ทนุถนอมตัวหนังสือประดุจว่ามันเป็นบุตรของเขา* แทบกล่าวได้ว่า ทุกบรรทัดที่เขาจดปากกาลงไป มันหลั่งไหลมาจากความรักของเขา

จริงอยู่ ในปีหลังๆ ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นด้วยความเศร้าใจว่า การเขียนของ "*ยาขอบ*" ได้ตกจากระดับของเขา แต่ข้อนั้นมิได้หมายความว่าเขาเริ่มจะปล่อยตัวในการเขียน หากเป็นเพราะสมองของเขาเสื่อมไปตามธรรมชาติโดยการเผาผลาญของสุรา ในกรณีเช่นนั้น แม้เขาจะตั้งใจสักเท่าใด เขาก็ไม่อาจขึ้นไปสู่ระดับเดิมของเขาได้ ก่อนหน้าที่ข้าพเจ้าจะออกไปออสเตรเลียในปี พศ. ๒๔๘๐ เขายังเป็นชายหนุ่มที่แข็งแรง ปราดเปรียว สมบูรณ์ด้วยสุขภาพ ครั้นข้าพเจ้ากลับเข้ามาในปลายเดือนกุมภาพันธ์ พศ. ๒๔๘๒ เขาได้หลบออกมาจากโรงพยาบาลที่เขาไปนอนป่วยอยู่ เพื่อมาเยี่ยมข้าพเจ้าที่บ้านในตอนค่ำ เพียงชั่วเวลาไม่ถึงสองปีที่จากกันไป ข้าพเจ้าเริ่มสังเกตเห็นร่องรอยแห่งความเสื่อมสังขาร เพราะโทษของสุราปรากฏในตัวเขาเป็นครั้งแรก ดูเหมือนสืบแต่นั้นมาการเขียนของเขาได้ตกลงจากระดับเดิม ในปีหลังๆ เขาได้ปรารภความปรารถนาใคร่จะเขียนเรื่องนั้นเรื่องนี้ด้วยความเข้าใจว่าจะทำได้ด้วยฝีมือลีลาเลิศอันเดิม แต่เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านความเรียงสั้นๆ ที่เขาเขียนออกมาได้นานๆ ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ทราบได้ว่าเขาไม่อาจจะเขียนได้ถึงระดับที่เขาปรารถนาเสียแล้ว

ไม่ว่าจะเอาปากกาจดลงไปในเรื่องอะไร "*ยาขอบ*" เป็นต้องหยอดเส่นห์ปากกาลงไปในทุกเรื่องที่เขาได้เขียนขึ้น เขาเขียนรายงานข่าวมวย ข่าวฟุตบอลก์ และข่าวกีฬาอื่น ๆ ด้วยผีมืออันเยี่ยม นิยายสั้นของเขาทุกเรื่องเป็นที่ตรึงใจผู้อ่าน เขาเคยวางยาแก้ไขหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ที่ส่งไปให้ฟื้นขึ้นมาได้ ในการวางยาแก้ไขนั้นดูเหมือนความสำเร็จส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับ*ศิลปในการโฆษณา* อันเป็นงานที่เขาจัดเจน ยิ่งกว่า *ศิลปในการทำหนังสือพิมพ์*

แม้จะมีโทษหลายประการอยู่ในตัวเขา แต่ไม่มีใครเคยตั้งคำถามว่า "*ยาขอบ*" เป็นคนน่ารักหรือไม่ ความมีใจกว้างขวางโอบอ้อมอารีของเขานั้นไม่จำต้องกล่าวถึง เพราะเป็นการแน่นอนว่าจะมีผู้เขียนไว้มากแล้วในหนังสือเล่มนี้ และในภายหน้าก็อาจจะกลายเป็นนิยายปรัมปราที่เล่าสืบต่อกันไป เขาเป็นคนซื่อตรงและมีความกตัญญู เขาเหมือนกับรุ่งอรุณ โผล่ไปที่ไหนก็ทำความแจ่มใสร่าเริงให้ที่นั่น

เขาเป็นคนว่าง่าย ไม่ดื้อดึง เมื่อผู้ทักท้วงติเตือนเขาได้ว่ากล่าวตักเตือนเขา เขาจะรับฟังด้วยดี เมื่อรู้ตัวว่าทำผิด เขาก็จะรับผิดด้วยความเต็มใจ และปรารถนาอย่างจริงใจที่จะแก้ไขความผิดของเขา เพียงแต่ว่าสำหรับความผิดบางข้อเขาไม่มีกำลังใจเข้มแข็งพอที่จะแก้ไขมัน ทั้งที่เขาได้ยอมรับแล้ว

ข้าพเจ้ารักเขาดุจน้อง เราร่วมทำงานมาด้วยกันเป็นเวลานาน ความสำเร็จในกิจการงานหนังสือพิมพ์ที่ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติมามีบัญญาและฝีมือเขียนหนังสือของ "*ยาขอบ*" รวมอยู่ด้วยมิใช่น้อย เมื่อเขาจากไปทำงานที่อื่นเป็นครั้งคราว ก็ไม่วายรำลึกถึงเขา ความสัมพันธ์ระหว่างเราทั้งสองไม่เคยมีเวลาขาดจาง . . . .

— — — และในวันที่ ๕ เดือนเมษายน ๒๔๙๙ ในคัคนานต์แห่งวรรณกรรมไทยได้สูญเสียนกอินทรีย์ไปตัวหนึ่ง !

๒๖ มษย. ๒๕๐๐

ภาพคณะ *สุภาพบุรุษ* ถ่ายไว้ในวันซึ่งจะไม่มีคืนหลัง

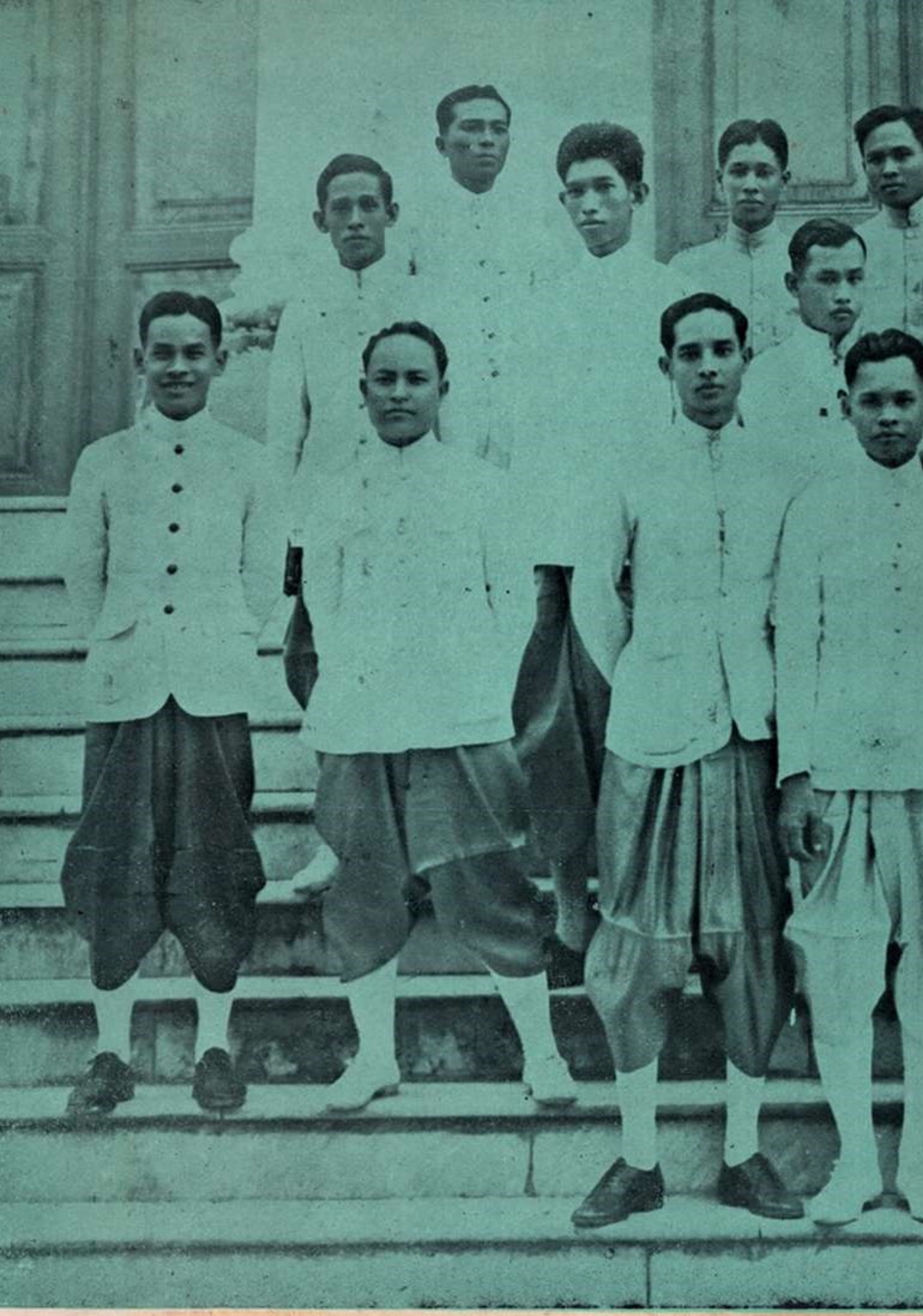
แถวที่หนึ่ง จากซ้ายมือ 1. คุณอุเทน [ทองใบ] พูลโภคา เจ้าของนามปากกา *ช่อมาลี* และ *นายด่วย ติแปลง* 2. คุณ อย ไชยวสุ เจ้าของนามปากกา *ยิวเมอร์ริสต์* และ *L. กอยอล์* 3. คุณระคน เภกะนันทน์ เจ้าของนามปากกา *กู๊ดบอย*

แถวที่สอง จากซ้ายมือ 1. คุณโชติ แพร่พันธุ์ เจ้าของนามปากกา *ยาขอบ* [ถึงแก่กรรมแล้ว] 2. ขุนพงจักนิสัย 3. คุณโพยม โรหนวิภาต เจ้าของนามปากกา *อ.ก. รุ่งแสง* และ *งามพิศ* 4. คุณเสนอ ขุณยเกียรติ เจ้าของนามปากกา *แสงบุหลัน*

แถวที่สาม จากซ้ายมือ 1. [คนที่ยืนหลังคุณอย ฯ] คุณสุคใจ พฤทธิสาลิกร เจ้าของนามปากกา *บุศราคำ* 2. [คนที่ยืนข้างขวาคุณโพยม ฯ] คุณสนิท เจริญรัฐ เจ้าของนามปากกา *ศรีสุรินทร์*

แถวที่สี่ จากซ้ายมือ 1. คุณบุญทอง เลขะกุล เจ้าของนามปากกา *วรมิตร* 2. คุณพัฒน์ เนตรรังษี เจ้าของนามแฝง *พ. เนตรรังษี* 3. คุณจรัญ วุธาทิตย์ เจ้าของนามแฝง *ร. วุธาทิตย์* 4. [คนยืนหลังคุณเสนอฯ] คุณชิต บุรทัต เจ้าของนามปากกา *แมวคราว* และ *เจ้าเงาะ*

แถวที่ห้า จากซ้ายมือ 1. คุณหอม นิลรัตน์ ณ อยุธยา บุพพาจารย์คนหนึ่งของวงการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยเรา 2. คุณกุหลาบ สายประดิษฐ เจ้าของนามปากกา *ศรีบูรพา* และ *ชื่นใจ* และ *อิสรชน* 3. คุณสถิตย์ เสมานิล 4. คุณ ฉุน ประภาวิวัฒน์ เจ้าของนามปากกา *นวนาค*

โดย ★★★ มจ. ศุกรวรรณดิศ ดิศกุล

ปฏิสนธิ ของ
โชติ แพร่พันธุ์

■ *พี่หญิงพูน* [มจ. พูนพิศมัย ดิศกุล] เล่าประทานว่า ที่ตำบลห้องกาดอันเป็นตำบลๆหนึ่งระหว่างเด่นชัยกับแพร่ มีอนุสาวรีย์อยู่อันหนึ่ง บัจจุบันนี้ทรุดโทรมมาก บนฐานอนุสาวรีย์นี้เดิมมีรูปราชสีห์หล่อด้วยโลหะตัวใหญ่ประดิษฐานอยู่ ราชสีห์ตัวนี้หายไปแล้ว จะในสมัยใดไม่ปรากฏ แต่ฐานสามชั้นคงเหลืออยู่ เมื่อเสด็จพ่อ [สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ] เสด็จผ่านอนุสาวรีย์นี้คราวใด ต้องทรงหยุดและเสด็จลงวางดอกไม้ทุกคราวไป ขณะทรงยืนส่งบประทานนั้นจะรับสั่งเบาๆกับวิญญาณดวงหนึ่ง ซึ่งทรงเชื่อว่าคงสถิตอยู่กับอนุสาวรีย์นี้

"เจ้าคุณไชยบูรณ์ นันมาเยี่ยม"

อนุสาวรีย์ไม่เกี่ยวกับบรรพบุรุษ หรือสายเลือดของโชติ *แพร่พันธุ์* เลย แต่ถ้าไม่มีเหตุการณ์จนเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยสมัยนั้นสร้างอนุสาวรีย์ขึ้น โอกาสที่โชติ *แพร่พันธุ์* จะปฏิสนธิและสร้างงานอันยิ่งใหญ่ในนามของ "*ยาขอบ*" ก็จะไม่มีทางเกิดขึ้นได้เลย

มีสักกี่คนสำนึกว่าขณะที่ตนกำลังทำอะไรอยู่นั้น ตนอาจกำลังสร้างประวัติศาสตร์ และวันหนึ่งข้างหน้าการกระทำอะไรนั่นจะต้องถูกบันทึกไว้สำหรับให้ชนในวันข้างหน้าสรรเสริญหรือดูแคลน

พูดในด้านกุศลที่เขียนอยู่นี้ อย่างน้อยก็มีบุคคลที่เป็นตัวอย่างอันดีงามควรแก่การสรรเสริญถึงสองคน *พระยาไชยบูรณ์* หนึ่ง และโชติ *แพร่พันธุ์* อีกหนึ่ง ช่างบังเอิญเสียจริงที่ความดีงามของบุคคลแรกได้เป็นต้นเหตุให้บุคคลที่สองปฏิสนธิเพื่อสร้างความดีงาม แม้จะในลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมากมายก็ตามที

ขอย้อนหลัง พากลับไปสู่ความทรงจำ ไปสู่วันหนึ่งเมื่อ ๕๕ ปีที่แล้วมา ในปีนั้น พศ. ๒๔๔๕ ผืนทางภาคเหนือของประเทศสยามยังมั่นในศีลในสัตย์ ทำมาหาเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีวะ เจ้าหลวงและเจ้าเมืองรักใคร่ปรองดองกันยิ่งนัก ความร่มเย็นเป็นสุขปกคลุมอยู่ทั่วไป การปกครองจึงดำเนินไปอย่างง่าย ๆ และสะดวกเหมือนหนึ่งในเครือญาติชั้นสนิท และแล้วในวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ปีนั้นเอง ลมร้ายที่พัดแทรกซึมมาจากนอกราชอาณาจักรทางด้านเหนือก็ก่อตัวขึ้นเป็นพายุใหญ่ ในทันทีทันใด สายฟ้าฟาดเปรี้ยงลงสู่แพร่ ไฟหายนะลุกลามอย่างรวดเร็ว ด้านใต้ลงไปจดเมืองอุตรดิตถ์ ด้านเหนือถึงเขตขุนตาล แพร่ น่าน ลำปาง ประสบเคราะห์กรรมอย่างที่ไม่เคยเลยมาหลายชั่วชีวิตคน!

ในขณะที่เหตุการณ์ของพระยอดเมืองขวาง ทางภาคอีสาน และพฤติการณ์อันน่าสลดใจที่จันทบุรีเพิ่งถูกจารึกไว้ใหม่ ๆ เลือดสด ๆ ยังไหลรินจากดวงใจของคนไทยทั่วพระราชอาณาจักร ดวงใจนั้นก็ถูกรัดอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่งจากเหตุการณ์ที่กำลังก่อตัวขึ้นในภาคพายัพ ครั้งนี้ฝ่ายกรุงต้องสิ้นบัญหาอย่างรุนแรง แต่สุขุมและรอบคอบ และด้วยความสุขุมรอบคอบนี่เอง มณฑลพายัพจึงยังคงรวมอยู่ในพระราชอาณาจักรตราบเท่าทุกวันนี้

ปฏิสนธิของ โชติ *แพร่พันธุ์* เป็นผลพลอยได้อันสำคัญของความสุขุมรอบคอบในครั้งนั้น

ตามรายงานของทางราชการที่สืบทราบ ได้ถูกกลั่นกรองและประกาศเบิดเผย หลังจากไฟหายนะนั้นได้ดับลงแล้วหลายเดือน มีความว่า เมื่อหลังสงกรานต์ปี ๒๔๔๕ นั้น พระเจ้าเชียงตุงได้ออกหมายสั่งจับกะทาชายนายหนึ่ง ชื่อ "*พกาหม่อง*" นัยว่าต่อลวงเอาเงินไปจากนางเจ้าแว่นทิพย์ผู้เป็นน้องสาว คิดเป็นเงินไทยสมัยนั้น ๔,๐๐๐ บาท เล่ากันมาว่า พกาหม่องจับจ่ายเงินจำนวนนนหมดไปแล้ว- สุดบัญญาจะหาใช้คืน จึงพาพรรคพวกหลบอาชญาแผ่นดินของ "แควน้ฉาน" หรือ เชียงตุง แทรกซึมเข้ามาซ่อนตัวอยู่ที่เมืองแพร่ พกาหม่องไม่มีเจตนาหลบภัยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเช่นชนต่างชาติอื่น ๆ ในอดีต กลับบังอาจแสวงหาโอกาสจากความร่มเย็นและการไว้วางใจอันฝ่ายปกครองมีอยู่ต่อประชาชนพลเมือง ดังนั้น เมื่อสังเกตเห็นความหละหลวมของเจ้าหน้าที่ขณะคุมเงินภาษีอากรไปส่งคลังที่ศาลากลาง ก็กำหนดการร้ายขึ้น และนัดหมายซักซ้อมกับพรรคพวกจนเป็นที่แน่ใจ

พอวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พศ. ๒๔๔๕ เวลาเช้ามืด พกาหม่องก็คุมพรรคพวกลอบเข้ามาทางประตูหัวเวียง พอได้โอกาสก็จู่โจมสถานีตำรวจภูธร และยึดไว้ได้อย่างง่ายดาย ด้วยอาวุธของตำรวจนั่นเอง พกาหม่อง

ยกกำลังเข้าโจมตีที่ทำการไปรษณีย์ ทำลายเครื่องส่งโทรเลขเสียสิ้น ส่วนอื่นๆ ไปเบิดคุกปล่อยนักโทษออกมาสมทบกำลังฝ่ายตนบ้าง ยกไปล้อมจวนเจ้าเมือง คุมเจ้าหลวงบ้าง พกาหม่องตัวหัวหน้าตรงไปที่ศาลากลาง ปล้นเงินหลวงได้ ห้าหมื่นบาท แล้วจึงแต่งคนออกเที่ยวประกาศว่าจะฆ่าแต่คนไทยใต้เท่านั้น ให้ สัญญาจะไม่ทำอันตรายแก่คนพื้นเมืองหรือชาติอื่น ๆ พกาหม่องจึงทำการยึด เมืองแพร่ทั้งเมืองไว้ได้โดยสะดวก เจ้าเมืองคุมพลส้พวกของพกาหม่องอยู่ที่จวน ที่พักจนเห็นเกินกำลังจะรักษา ด้วยไม่มีผู้คนมาเสริมสมทบ จึงนำภรรยาติ แหกวงล้อมหนีออกจากเมืองไป

เมื่อพกาหม่องยึดเมืองแพร่ได้แล้ว ก็เบิกตัวเจ้าหลวง และบรรดาเจ้านายไปถือน้ำสัตย์กันที่ศาลากลาง เจ้าหลวงจำใจต้องทำตาม และยอมรับปากว่า ถ้าทัพไทยใต้ยกขึ้นไปแล้วจะช่วยกันสู้ ครั้นแล้วพกาหม่อง จึงออกติดตามเจ้าเมือง ผู้กำลังเที่ยวรวบรวมผู้คนอยู่ในป่านอกเมือง ครั้นทันกัน จึงเกิดการสู้รบเป็นสามารถ จำนวนคนและอาวุธฝ่ายเจ้าเมืองสู้ฝ่ายพกาหม่อง ไม่ได้ มิหนำซ้ำพกาหม่องยังสำทับประกาศว่า จะทำร้ายเฉพาะคนไทยใต้เท่า นั้น ให้คนพื้นเมืองหลบหลีกเสียจากการต่อสู้จะได้ไม่เป็นตราย ไม่ช้านักเจ้า เมืองก็ถูกจับตัวได้ในที่รบ แต่ภรรยาของท่านกับบ่าวผู้หญิงคนหนึ่งหลบหนีไป ได้ และมุ่งหน้าไปสู่เมืองพิชัยอันเป็นบ้านเกิดของท่านเพื่อโทรเลขแจ้งข่าวมายัง กรุง ภรรยาเจ้าเมืองเดินทางด้วยเท้าเปล่าในเวลากลางคืน ส่วนกลางวันต้อง หลบซ่อนตามกอไม้ต่าง ๆ ด้วยเกรงฝ่ายติดตามจะค้นพบ ๑๕ วันจึงถึงเมือง พิชัยและแจ้งข่าวได้ตามประสงค์

ฝ่ายพกาหม่อง เมื่อจับเจ้าเมืองได้ ก็บังคับให้เจ้าเมือง ออกหมายเรียกประชุมข้าราชการเพื่อมอบเมืองแพร่ให้แก่คนเป็นพิชัการ เจ้า เมืองปฏิเสธโดยเด็ดขาด แม้พกาหม่องจะขู่เข็ญทารุณ ไม่ว่าจะประการใด จนที่สุดพกาหม่องก็หมดความพยายาม จึงสั่งให้ตัดศีรษะเจ้าเมืองเสียในที่นั้น

เจ้าเมืองคนนั้น คือ *พระยาไชยบุรณ์* [ทองอยู่]

ตำบลนั้น คือ *ห้องกาด*

ณ ที่ประหารชีวิตนั้น คือ *ที่ตั้งอนุสาวรีย์อันเป็นตรา ของกระทรวงมหาดไทย ซึ่ง ทรงพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดี กระทรวงมหาดไทยสร้างขึ้น ไว้เป็นอนุสรณ์ความดีงาม ของพระยาราชฤทธานนท์ [ยศเลื่อนเมื่อตายแล้ว] ผู้ ยอมเสียชีวิต แทนที่จะ คงอยู่เพื่อเห็นการแบ่งแยก ของพระราชอาณาจักร*

เมื่อฆ่าพระยาไชยบุรณ์แล้ว พกาหม่องก็มีใจกำเริบ ยิ่งขึ้น ตั้งคู่หูคนหนึ่งชื่อ *สะลาโปไชย* เป็นแม่กอง คุมพลจำนวนหนึ่งซึ่งบัง คับได้มาจากเจ้าหลวงเมืองแพร่ ลงไปตีกัดทัพไทยใต้ตรงช่องแคบทางเดินระหว่าง แพร่กับอุตรดิตถ์ที่ตำบลเขาพลึง ส่วนพกาหม่องตั้งตัวเองเป็นแม่ทัพคุมพลอีก จำนวนหนึ่งไปเมืองลำปาง ด้วยเชื่อว่าอุบายเดิมของตัวที่ประกาศจะทำร้ายแต่ ไทยใดนั้นจะคงเป็นผลดีแก่ตัวได้ เช่นเดียวกับเคยใช้มาแล้วที่เมืองแพร่

หากแต่เจ้าหลวง และเจ้าเมืองเมือง ลำปางได้กิดศัพท์ พกาหม่องมาก่อน จึงลอบโทรเลขลับแจ้งความมายังเสนาบดีกระทรวงมหาด ไทยเสียก่อน ทั้งได้ขออนุญาตทำดีกับพกาหม่องไปพลางจนกว่ากองทัพไทยใต้ จะยกไปถึง กระนั้นเจ้าเมืองเมืองลำปางก็ยังอพยพหลบออกจากเมืองไป ปล่อย

ให้เจ้าหลวงสู้หน้าพกาหม่องตามลำพัง เจ้าหลวงลำปางหน่วงเหนี่ยวถ่วงเวลา การถือน้ำพิสัย โดยอ้างฤกษ์บนฤกษ์ต่างว่า เพื่อความเป็นศิริมงคลของพิธีการไป ตามมีตามเกิด แต่ก็ได้ผล

ที่สุด กองทัพของไทยได้ก็ยกไปถึงเชาพลึง ตะดา โปไชยขับพลเข้าสู้รบได้เพียง ๓ วันก็แตกต่างถอยไปทางเมืองสอง กองทัพไทย จึงได้เมืองแพร่คืน ส่วนพกาหม่องหัวหน้าใหญ่ถูกกระสุนปืนตายที่เมืองลำปาง นั่นเอง พฤติการณ์ตอนนี้มีความละเอียดอยู่แล้วในประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เรียกพฤติการณ์ พศ.๒๔๔๔ ว่า

ปราบเงี้ยว

แม่ทัพผู้นำชัยชนะมาทูลเกล้า ฯ ถวายคือ จอมพล *เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี*

เมื่อปราบเงี้ยวเสร็จสิ้นลงแล้ว จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์ ฯ จึงตั้งศาลพิเศษขึ้นชำระความ และความที่จะชำระนั้นจำเป็นต้องพัวพันไปถึงเจ้าหลวงเมืองแพร่ จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์ ฯ รู้อยู่เต็มอกว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นในเมืองแพร่อย่างกระทันหัน เจ้าหลวงไม่มีทางเลือกอย่างอื่นเลย นอกจากสู้และตายอย่างเดียวกับพระยาไชยบูรณ์ หรือผัดผ่อนยอมตามพวกขบถไปพลางก่อน เพื่อรักษาเมืองและชีวิตของชาวเมืองไว้ เจ้าหลวงเลือกวิธีหลัง

พิจารณาตามกระบวนความ กฎหมายต้องเป็นกฎหมาย เจ้าหลวงแพร่ได้ถือน้ำให้สัตย์แก่พกาหม่อง ซ้ำกะเกณฑ์กำลังชาวเมืองให้ร่วมสู้รบกับกองทัพไทย เจ้าหลวงจึงถูกคุมตัวและรอการสืบพยานปากเอกเพื่อพิจารณาและพิพากษา พยานปากเอกคนนั้นคือภรรยาเจ้าเมืองแพร่ *คุณหญิงไชยบูรณ์* [เยื้อน] ผู้หลบออกไปแจ้งข่าวที่เมืองพิชัยได้สำเร็จนั่นเอง

คุณหญิงเยื้อนมาถึงแพร่พร้อมด้วยหนังสือลับฉบับหนึ่งจากเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยถึงแม่ทัพผู้รักษาการ ข้อความมีอย่างไรนั้นยังคงเป็นลับอยู่จนถึงทุกวันนี้ แต่เมื่อท่านแม่ทัพทราบความแล้ว สภาพของคุณหญิงเยื้อนก็แปลงจากพยานปากเอกไป และด้วยการแนะนำของท่านแม่ทัพ คุณหญิงเยื้อนได้มีโอกาสเข้าไป "ยุ" ให้เจ้าหลวงเมืองแพร่หนีไปเสียก่อนถูกไต่สวนชำระความ เจ้าหลวงเมืองแพร่หนีไปได้สำเร็จจริงๆ กองทัพไทยไล่ตามจับก็ไม่ทัน เจ้าหลวงเมืองแพร่ข้ามเขตไปมีความสุขตามสมควรตลอดอายุขัยของท่านที่เวียงจันทร์

นี่แหละความสุขุมรอบคอบ กฎหมายต้องเป็นกฎหมาย ถึงจะถูกบังคับให้ถือน้ำท่าสัตย์ฯลฯ แต่ที่น่าพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ เจ้าหลวงเมืองแพร่มีวงศาคณาญาติอยู่กับเจ้าหลวงเมืองอื่นๆ ทั่วพายัพ พกาหม่องจะเป็นใคร? ใครเป็นคนใช้พกาหม่องมา? เป็นเรื่องของนักประวัติศาสตร์รุ่นต่อไปที่จะต้องค้นคว้าหาความจริงเมื่อเวลามาถึง รู้กันวันนี้เพียงมณฑลพายัพยังคงรวมอยู่ในพระราชอาณาจักร

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยสมัยนั้น คือเสด็จพ่อ

---สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ดังได้พูดมาแล้วข้างต้นว่า หากไม่มีเหตุการณ์อย่างที่เรียกกันว่า "*ปราบเงี้ยว*" นี้แล้ว *โชติ แพร่พันธุ์* จะไม่มีโอกาสปฏิสนธิได้เลย

เจ้าหลวงเมืองแพร่หนีจากที่คุมขังไปเวียงจันทร์แต่ลำพัง หลังจากนั้นไม่นาน คุณหญิงเยื้อน ไชยบุรณ์ ก็ลงมาพระนคร และที่ วัง

คำรงสถิต [สามยอด หน้าโรงหวย ถนนเจริญกรุง] คุณหญิงได้นำเจ้าบัวไหล ชายาของเจ้าหลวงเมืองแพร่ กับเด็กชายวัยรุ่นคนหนึ่งชื่อ *เจ้าอินแปง* ผู้เป็นลูกชายคนเดียวของเจ้าหลวงเมืองแพร่ เข้าเฝ้าและถวายตัวแก่เสด็จพ่อ ตามเจตจำนงของเจ้าหลวงเมืองแพร่เอง เสด็จพ่อทรงรับไว้ในฐานะบุตรบุญธรรม โปรดให้เล่าเรียนรับการศึกษาอยู่ในกรุงเป็นเวลานาน โอรสธิดาของเสด็จพ่อมิได้เคยมีฉันทาคติต่อเจ้าอินแปง จึงเล่นหัวเสมอพี่เสมอน้องมิได้คิดเป็นอื่นตลอดมา

แต่ใน *วังคำรงสถิต* นั้น หม่อมแม่ของพี่หญิงพูนมีหญิงสาวคนสนิทอยู่คนหนึ่ง เรียกกันว่า *แม่จ้อย* แม่จ้อยมีหน้าที่เป็นต้นห้องและมีความสำคัญต้องคอยตามหม่อมเฉ้อยคือหม่อมแม่ของพี่หญิงพูนไปในงานพระราชพิธีต่าง ๆ แม่จ้อยผู้นมห้องของตัวเองอยู่ในตึกใต้ห้องหม่อมแส่งคือหม่อมแม่ของข้าพเจ้าเอง แม่จ้อยมีความสนิทสนมเป็นกันเองกับบรรดาเจ้าพี่ จึงมีความสนิทสนมกับเจ้าอินแปงไปในเวลาเดียวกัน และแล้วก่อนเจ้าอินแปงจะสำเร็จการศึกษา และกลับขึ้นไปดูแลกิจการที่เมืองแพร่ไม่นานนัก แม่จ้อยก็ได้หายตัวไปจาก *วังคำรงสถิต* โดยไม่มีใครรู้ต้นสายปลายเหตุแต่อย่างใด ได้มีการลือสวนอยู่หลายวัน ไม่ปรากฏมีใครรู้ข่าวจากแม่จ้อยเลย

ที่สุด เจ้าอินแปงก็สำเร็จการศึกษา เสด็จพ่อโปรดให้กลับขึ้นไปดูแลสมบัติของคนที่เมืองแพร่ และได้แต่งงานกับลูกสาวเจ้าหลวงเมืองน่านในโอกาสต่อมา

ใคร ๆ เกือบจะลืม *แม่จ้อย* กันหมด จนวันหนึ่งคุณนายจันทร์ผู้ดูแลโรงเลี้ยงเด็กของพระวิมาดาฯ [*โรงเลี้ยงเด็กทยศเสเด็จวนี้*] มาที่วัง คุณนายจันทร์พาเด็กชายตัวเล็ก ๆ มาด้วยคนหนึ่ง ทุกคนตกใจและดีใจระคนกัน เมื่อรู้ว่า เด็กชายคน

นั้นเป็นลูกของแม่จ้อย เกิดจากเจ้าอินแปง แม่จ้อยคงจะเกรง *อาญาวัง* จนเกินไป เมื่อรู้ชัดว่าได้ให้ปฏิสนธิทารกคนหนึ่งในครรภ์ จึงได้หลบหนีไปอาศัยคุณนายจันทร์อยู่ที่โรงเลี้ยงเด็ก และขอร้องคุณนายจันทร์ให้ช่วยปกปิดไว้เบนความลับ เด็กชายนั้นเกิดที่โรงเลี้ยงเด็กนั้นเอง คุณนายจันทร์พาเด็กชายนั้นมาเฝ้าเสด็จพ่อ และขอประทานชื่อ

เสด็จพ่อประทานชื่อว่า *โชติ แพร่พันธุ์*

ไม่มีใครรู้ความในใจระหว่างแม่จ้อยกับเจ้าอินแปง แต่แม่จ้อยก็ได้ประคบประหงมลูกชายตลอดมาด้วยดี เจ้าอินแปงเคยกลับลงมากรุงถึงสามครั้ง เมื่อได้เฝ้าเสด็จพ่อก็ได้ทูลถามถึงแม่จ้อยทุกคราวไป แต่ก็ทุกคราวเช่นเดียวกัน แม่จ้อยหอบลูกชายหายตัวไป ตามที่ไหนก็ไม่พบ แม้แต่ที่บ้านคุณนายจันทร์ที่โรงเลี้ยงเด็ก เหตุการณ์ผ่านไปอีกหลายปี จึงได้รู้ว่าแม่จ้อยไม่ได้หลบไปไหนไกลเลย เพียงพาลูกชายไปหัดขี่ม้าอยู่ในบ้านของพี่ชายใหญ่ [*พันโท มจ. จุลดิศ ดิศกุล*] ในลำเพ็งนี่เอง ลูกชายของพี่ชายใหญ่ [*พันเอก มรว. สังขดิศ ดิศกุล*] เล่าให้ฟังว่า เมื่อเขออายุได้สามขวบและเริ่มจำความได้ หิบศพใบแรกที่เขอเห็นตั้งเพื่อบำเพ็ญกุศลอยู่ในบานของพอเขอคอหิบบรรจุศพของแมจอย

พี่ชายใหญ่ทำผิดหรือทำถูกยังไม่มีใครได้ตัดสิน ที่ช่วยปกปิดแม่จ้อยกับลูกชายไว้จน *โชติ แพร่พันธุ์* ไม่ได้ขึ้นไปสืบตระกูลเป็นเจ้าหลวงเมืองแพร่ กลายเป็น "*ยาขอบ*" ผู้ใหญ่ยิ่งในวงวรรณกรรม และสร้างความดีงามจนเป็นที่รักและอาลัยแก่เราทุกคนอย่างไม่มีวันลืม.

เมษายน ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ ถ นิ ม เ ล า ห ะ วิ ไ ล ย

โชติ แพร่พันธุ์
กับ ข้าพเจ้า

■ สายสัมพันธ์ระหว่างจิตใจของคนสองคน ระหว่าง โชติ แพร่พันธ์ กับข้าพเจ้านั้นเกิดขึ้น เกิดขึ้นด้วยเหตุหลายประการ และเจริญมาด้วยเหตุ ๒ ประการ *ประการที่หนึ่ง* เพราะโชติเคยเป็นศิษย์ของข้าพเจ้าเมื่อสมัยเขาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์, *ประการที่สอง* เพราะข้าพเจ้านำเขาเข้าสู่วงการหนังสือในสมัยที่ข้าพเจ้าออกหนังสือพิมพ์ *สยามรีวิว* [ยุคแรก] ทั้ง ๒ ประการนี้ ท่านอาจทราบดีอยู่แล้ว เพราะโชติเคยเขียนเล่าเหตุการณ์ในชีวิตของเขาไว้ ซึ่งมีผู้หนึ่งบอกข้าพเจ้าว่า เคยอ่านถ้อยความชนิดนี้ไม่น้อยกว่า ๑๐ ครั้ง

ข้าพเจ้านึกว่า การที่โชติเขียนสดุดีข้าพเจ้าในบทประพันธ์ของเขาคงไม่ใช่เหตุ ๒ ประการนี้เท่านั้น ในส่วนลึกแห่งดวงจิตของโชต

คงมีอยู่อีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ กตัญญูกตเวทีธรรม อันมีประจำอยู่ในสันดานของโชติ และจัดว่าเป็นธรรมะที่เราควรยกขึ้นสรรเสริญ สันดานชนิดนี้จัดเป็นสันดานที่ดี ควรแก่การถือเป็นแบบอย่าง

โชติเขียนสดุดีข้าพเจ้าไว้มาก ข้าพเจ้าถือว่าเขาแสดงน้ำใจอันดีต่อข้าพเจ้า จึงควรมีปฏิการต่อความดีของเขาที่มีแก่ข้าพเจ้าบ้าง และควรให้โลกใช้ปากกาอันมีวงจำกัดของเราได้ทราบว่าเรามีความสัมพันธ์กันทางจิตใจเพียงไร อนึ่ง ถ้าจะไม่กล่าวถึงเรื่องนี้เสียเลย ในไม่ช้าความทรงจำก็จะเลือนลางไปเสีย ข้าพเจ้าจึงขอถือเอาข้อเขียนนี้เป็นอนุสรณ์เครื่องคำนึงว่าครูกับศิษย์สองคนนี้เคยมีความรู้สึกใกล้ชิดกันมาแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ทั้งสองคนเพียงไร แม้บางครั้งงานการของเราจะไม่ใช่แนวเดียวกัน

การที่เราจะวิจารณ์ใครสักคนหนึ่งนั้น เราอาจทำได้ ๒ ทาง คือทางจริยาวัตรกับทางอาชีพ ในทางแรก ข้าพเจ้ามีเรื่องพูดมากที่เดียว เพราะข้าพเจ้ารู้จักเขาตั้งแต่เมื่อเขาเป็นเด็ก แต่ก็จะเล่าเพียงย่อ ๆ

เมื่อเขายังเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๔ รูปร่างของเขาเล็กกว่าใคร ๆ แต่แข็งแรง ว่องไว และชำนิชำนาญเล่นฟุตบอลล์ เล่นที่ไรอยู่ในกองหน้าเสมอ ปีนั้นรุ่นเล็กของเทพศิรินทร์มีชื่อเสียงมาก มีชัยหลายครั้ง แต่จำไม่ได้ว่าได้โล่ห์หรือเปล่า สรุปแล้วก็ว่าโชติเป็นนักฟุตบอลล์ชั้นเอกได้ในรุ่นของเขา เขาเรียนได้เพียงชั้นมัธยมปีที่ ๔ เท่านั้น ไม่ได้สอบไล่ด้วยซ้ำไปออกไปเฉย ๆ เพราะไม่ชอบข้าพเจ้า ต่อจากนั้นข้าพเจ้าไม่รู้เรื่องของเขาจนกระทั่งพบเข้าอีกครั้งหนึ่งที่แถวสะพานเหล็กบน ขณะนั้นกำลังจะเป็นคนขี่ม้าแข่งอยู่ที่เดียว ข้าพเจ้าก็จูงเขาเข้าสู่วงการหนังสือ

พิมพ์ ถ้าข้าพเจ้ามิได้ทำเช่นนั้น เขาก็คงเป็นนักขี่ม้าเอกจนได้ เพราะโชติทำอะไรก็ทำได้อย่างเอกเสมอ ต่อจากนั้นเขาก็เป็นนักเขียน โดยมี *เฉวียง เศวตทัต* เพื่อนเรียนชั้นเดียวกับเขา, *กุหลาบ สายประดิษฐ* และใครต่อใครอีกหลายคน ดูเหมือนมี *ชะเอม อันตรเสน* อยู่ด้วยในกลุ่มของโชติ แต่เฉวียงออกจะเป็นคนมีโชคดี หัวหน้ากลุ่มจึงเป็นเฉวียง ไม่ใช่โชติหรือกุหลาบ ชีวิตประพันธ์ของโชติร่วงเรื่องขึ้นเป็นลำดับ แต่เรื่องเหล่านี้แหละมันเริ่มทำความเสื่อมให้แก่สุขภาพของเขาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เว้นแต่ร่างกายยังแข็งแรงอยู่ก็ยังไม่รู้สึกอะไร สิ่งที่น่ากลัวอีกอย่างหนึ่งก็คือโชติเป็นคนใจกว้าง มีเงินเป็นต้องเลี้ยงเพื่อนและบางทีถึงกับแจกจ่าย เพราะฉะนั้นเขาจึงเป็นคนไม่มีฐานะอะไร นอกจากหาได้ก็ใช้ไป ใช้หมดแล้วก็หาใหม่ การดำเนินชีวิตอย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นแบบอย่างของคนเชื่อตนเอง เพราะเขามีหวังใหม่เสมอ ตามหลักเศรษฐศาสตร์แล้วเห็นจะใช้ไม่ได้ แต่เราจะเอาอะไรจากคนที่ถือปากกาเป็นเครื่องทำมาหากินเล่า?

จะขอพักเรื่องส่วนตัวของเขาไว้เพียงเท่านี้ แต่ก็ต้องขอร้องบรรดาเพื่อนของโชติให้ช่วยกันเขียนประวัติของเขาไว้ เพราะประวัติของคนอย่างโชติไม่ควรให้หายสูญไปจากโลก ถ้าได้เรียบเรียงไว้อย่างครบถ้วนก็จะเป็นแบบอย่างของนักเขียนรุ่นเยาว์ต่อไป

ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะขอกล่าวถึงชีวิตของโชติในด้านวิชาชีพของเขา เพื่อเป็นปฏิการความดีที่เขามีต่อข้าพเจ้า ดังกล่าวแล้วว่าเขาสุดข้าพเจ้าด้วยข้อเขียนของเขาบ่อย ๆ

โชติเป็นสมบัติของสาธารณะ เพราะสาธารณชนนิยมสำนวนหนังสือที่เขาเรียบเรียงขึ้น ประชาชนรักถ้อยคำที่เขาบรรจุลงทุกวรรคทุกตอน และประชาชนชอบเค้าเรื่องที่เขาสร้างขึ้นเป็นนิยาย ฉะนั้น บทประพันธ์ของเขาจึงขายดีที่สุดในเมืองไทย เขาจึงกลายเป็นสมบัติของสาธารณะไปที่กล่าวดังนี้ไม่เกินความจริง เพราะหนังสือที่เขาแต่งไม่อ่านกันเฉพาะในกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แม้คนขายของในตลาดสด แม้นักเรียน และแม้นักปราชญ์ราชบัณฑิต ก็นิยมอ่านหนังสือที่โชติแต่งขึ้น ข้าพเจ้าเห็นว่านักประพันธ์อย่างนี้หาได้ยาก ถ้าโชติเกิดในอังกฤษหรืออเมริกา และเป็นคนเขียนเรื่องขาย หนังสือของเขาก็คงจะขายได้เป็นจำนวนล้าน ๆ เล่ม คงจะเป็นเบ็สท์ เซลเล่อร์ โชตกลายเป็นนักประพันธ์เอกของเมืองไทย น่าสรรเสริญที่เขาเป็นเอกในทางต่าง ๆ ได้อย่างประหลาด

ข้าพเจ้ายังเสียใจอยู่จนทุกวันนี้ก็คือ เขาด่วนหนีประชาชนไปเสียก่อนที่จะสร้างงานให้เป็นสมบัติของประชาชนให้มากกว่าเท่าที่ได้ทำไว้แล้วนี้ดูออกจะน้อยเกินไปสำหรับสมรรถภาพของเขา แท้ที่จริงถ้าเขายังมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกสัก ๒๐ ปี เข้าใจว่างานที่เขาสร้างต่อไปคงจะเป็นสมบัติอันมีค่าของชาติมากเป็นแน่ ข้าพเจ้ามีโอกาสขอร้องให้เขาลดปริมาณแอลกอฮอล์ลงเสียบ้าง แต่ก็เป็นเรื่องยากที่คนใดคนหนึ่งจะสามารถขอร้องให้ใครดื่มน้อยลง ข้าพเจ้าเคยขอร้องมาแล้วอย่างน้อย ๓ ราย แต่ไม่สำเร็จสักรายเดียว เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าเสียใจสำหรับข้าพเจ้ามากที่เดียว

ในที่สุดโชติก็ถึงอวสานของชีวิตในภพนี้ แอลกอฮอล์นั่นเองเป็นเพชฌฆาตของเขา เมื่อเขาตายข้าพเจ้าไม่ทราบเลย จนกระทั่งหนังสือพิมพ์รายวันและรายคาบหลายฉบับลงแจ้งมรณกรรมของเขาจึงได้ทราบ และบังเอิญใกล้เวลาที่พวกเราจะนำเอาดอกไม้จันทน์ไปจุดเผาเขาแล้ว จึงขอเสนอข้อเขียนของข้าพเจ้าชิ้นนี้เป็นอนุสรณ์แก่เขาเป็นครั้งสุดท้าย

พวกเราที่เกิดมา และได้อาศัยอยู่ในโลกนี้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ล้วนแต่จะต้องเข้าสู่สภาวะอย่างเดียวกัน คือความดับชีพดง อันนับเป็นธรรมชาติโดยแท้ แต่เราก็อดเสียดายเขาไม่ได้ เพราะเขาเป็นสมบัติของสาธารณะ งานของเขาได้ทำความสำราญให้แก่คนเป็นอันมาก นอกจากความสำราญแล้ว คติสอนใจก็ยังมีอยู่อีกไม่น้อย จึงสมควรที่จะเสียดาย แต่ชื่อเสียงเกียรติยศในทางการประพันธ์ของเขายังคงอยู่ต่อไปนี่เท่านั้นที่เรายังภูมิใจว่า *โชติไม่ตาย*

กุศลใดที่โชติได้สร้างไว้แล้วเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ขอจงเป็นพลวปัจจัยให้เขาไปเกิดในชาติในภพที่เป็นสุข และขอให้สมรรถภาพในชาตินี้ของเขาจงเป็นบัจจัยให้ชีวิตในชาติหน้าของเขามีสมรรถภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อความสำราญของมหาชนเป็นอันมากด้วยบทประพันธ์ของเขา เทอญ.

๒๒ มีนาคม ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

" . . . . นี่บาปกรรมอะไรของฉันเล่า จึงต้องมีใจกับกายแยกกันไปคนละทาง ใจมีไว้สำหรับเขาและสำหรับเราเอง ส่วนร่างกายนั้นสำหรับลวงโลก - - - ลวงตัวเองด้วยเกียรติยศและหน้าที่ ซึ่งจำต้องปล่อยมันไปสุดแต่บุญกรรม อรรถชา, พ่อขอดหัวใจของฉันคนเดียว ตัวเธอจะไปข้างไหนฉันจะไม่คิดอีกแล้ว เพราะเราจะอยู่ด้วยกันไม่ได้ - - - ส่วนใจรักนั้น ขอให้ดิฉันติดตามเธอไปทุกแห่ง ขอให้เรารักกันด้วยใจจริงในชาตินี้ แล้วต่อไปอีกชาติหน้า และทุก ๆ ชาติไปเถิด "

จาก *ภามวาสี* หน้า ๘๐

โ ด ย ★★★ ส ง ั ด เ ป ล ่ ง ว า นิ ช

ยอดขุนพล
ฉบับพิมพ์ ๕ ครั้งที่หนึ่ง

■ *ผมได้รับทราบข่าว* กำหนดการฌาปนกิจศพ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* พร้อมด้วยคำชักชวนให้บรรดาเพื่อน ๆ เขียนเรื่องเกี่ยวกับคุณโชติไปรวมพิมพ์เป็นเล่มเพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนั้นจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับ จึงรู้สึกยินดีที่จะได้เขียนเล่าเรื่องเบื้องหลังของการพิมพ์หนังสือเรื่อง *ยอดขุนพล* อันเป็นต้นเรื่องของ *ผู้ชนะสิบทิศ* ที่ได้รับความนิยมชมชื่นอย่างแพร่หลายจากผู้อ่านทุกชั้นในขณะนี้

ผมรู้จักกับคุณโชติ แพร่พันธุ์ โดยการชักนำของน้องชาย [นายอั๋น เปล่งวานิช] ซึ่งขณะนี้ถึงแก่กรรมไปแล้ว อาศัยที่ผมมีนิสัย

เป็นนักอ่านและอยากจะเป็นนักเขียนกับเขาด้วยผู้หนึ่ง เมื่อมีเวลาว่างจึงได้แวะไปเยี่ยมเยียนและสนทนาปราศรัยซึ่งกันและกัน ทั้งที่บ้านและที่สำนักงานบ่อย ๆ ตลอดจนได้เคยร่วมเที่ยวร่วมกินด้วยกัน เมื่อนิสัยใจคอเป็นที่สบอัธยาศัยของกันและกัน เราจึงคุ้นเคยและรักใคร่กันมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

ตอนเย็นหลังจากเลิกงานสี่โมงแล้ว ผมมักชอบไปชวนอย่กับคุณโชติที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ซึ่งตั้งอยู่ที่แยกถนนหลานหลวงบ่อย ๆ จนภายหลังต่อมาก็ได้คุ้นเคยกับคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ คุณมาลัย ชูพินิจ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่คณะบรรณาธิการ และคุณบุญทอง เลขะกุล ผู้จัดการหนังสือพิมพ์นั้น กับผู้อื่นในคณะเป็นอันดี ถึงเข้านอกออกในได้เสมือนหนึ่งเป็นสำนักงานของตนเอง

ในขณะเวลานั้น คือปี ๒๔๗๖ *ผู้ชนะสิบทิศ* ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือรายวัน *ประชาชาติ* เริ่มจะได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ มีคนคิดถึงขนาดนั่งรถยนต์มาคอยอยู่หน้าสำนักงาน เพื่อที่จะได้รับหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ที่พิมพ์ออกสด ๆ จากแท่นพิมพ์เพียงเพื่อจะอ่านต่อเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* เท่านั้น และก็เป็นปรกติธรรมดาเหลือเกินที่เรื่องอื่น ๆ ที่จะนำลงพิมพ์ในฉบับประจำวันนั้นได้เรียงพิมพ์เตรียมพร้อมที่จะเดินเครื่องเพื่อผลิตออกมาเป็นรูปหนังสือพิมพ์ได้แล้ว ยังขาดอยู่ก็แต่เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของคุณโชติเท่านั้น

ผมได้เคยพบเหตุการณ์บ่อย ๆ ที่คุณโชติถูกช่างเรียงพิมพ์ตะโกนเตือนให้รีบเขียน *ผู้ชนะสิบทิศ* ต่อจากที่ลงพิมพ์ไว้แล้วในวันก่อน และก็ได้เคยเห็นความใจเย็นของเพื่อนคนนี้ที่ทำคนเหมือนทองไม่รู้ร้อนจนวินาทีสุดท้ายจึงจะเข้านั่งโต๊ะเขียนต้นฉบับ *ผู้ชนะสิบทิศ* ส่งให้แก่ช่างเรียง ด้วยวิธีพอเขียนได้ ๔ — ๕ บรรทัดก็ฉีกส่งให้ช่างเรียงซึ่งมายืนคอยรอรับอยู่ข้าง ๆ นำ

ไปห้องเรียงพิมพ์ซึ่งอยู่ข้างล่างในโรงไม้ แต่ตัวสำนักงานอยู่บนตึกชั้นบน จึงเป็นเรื่องที่ทรมานช่างเรียงมิใช่น้อย เพราะกว่าจะได้รับต้นฉบับพอที่จะเรียงได้ครบหน้าหนังสือพิมพ์ ช่างเรียงก็ต้องเดินขึ้นลงกว่า ๑๐ เที่ยว ต่อมาจึงใช้วิธีสิ่งเชือกระหว่างอาคารทั้งสองหลังนี้ บรรทัดนั้นชักรอกส่งไปให้ช่างเรียงวิชเขียน

ผมนึกชมในความเป็นอัจฉริยะของคุณโชติอยู่ในใจบ่อย ๆ ที่ใช้วิธีสุกเอาเผากินอย่างร้อนรนได้เป็นอย่างดีตลอดมา เพราะก่อนที่จะเขียนต้นฉบับต่อ มีบ่อย ๆ ที่คุณโชติจะต้องเรียกเอาหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ฉบับวันก่อนมาอ่านดูเรื่องตอนท้ายเสียก่อน แล้วจึงจะเริ่มลงมือเขียน และด้วยวิธีเขียนเพียง ๔–๕ บรรทัดก็ฉีกส่งให้ช่างเรียง โดยไม่มีการทบทวนว่า ๔–๕ บรรทัดก่อน ๆ นั้น ตนเองเขียนไว้ว่าอย่างไร จะประสานกลมกลืนกับที่จะเขียนต่อไปหรือไม่ น้อยครั้งเหลือเกินที่จะเรียกเอาต้นฉบับที่เขียนส่งไปแล้วมาอ่านทบทวนดู แต่แล้วข้อความของเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ทั้งหน้าที่พิมพ์เสร็จเรียบร้อยในวันนั้นก็กลมกลืน สละสลวย และตรึงใจ ประชาชนคนอ่านทั่วทั้งเมืองได้ทุกวัน

ผมเองก็อ่านติดเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* อย่างงอมแงมเช่นคนอื่น ๆ ตามปกติก็มักจะอ่านในเมื่อได้พิมพ์เสร็จทั้งหน้าแล้ว แต่ก็มีบางคราวที่ผมอดใจรออยู่ไม่ได้ ถึงกับต้องอ่านจากต้นฉบับตัวเขียนลายมือของคุณโชติเอง โดยวิธียืนอ่านข้างหลัง ในคราวที่ว่านี้ก็ได้แก่คราวที่บางตอนของเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* คุณโชติผูกปมให้มีเงื่อนงำจนเจ้าตัวเองก็หาทางออกแก้เงื่อนที่ตนเองผูกไว้ไม่ได้ ผมเคยถูกชวนให้นั่งรถแล่นตากลมเย็น ๆ ไปตามถนนต่าง ๆ ทั่วกรุงโดยไม่มีจุดหมาย คุณโชติชี้แจงว่าเป็นวิธีการทำให้สมองโปร่งหาทางออกแก้เงื่อนงำนั้น ๆ ได้ บางคราวคิดได้ก็คุยให้ฟัง และเมื่อคิดได้

เช่นนี้แล้วก็เป็นอาหารให้คุณโชติเขียนไปได้อีกหลายวัน บางคราวที่คิดยังไม่ออก คุณโชติก็ใช้วิธีเขียนวกเวียนไม่ให้เข้าถึงจุดที่ต้องการจนกว่าจะคิดหาทางออกได้

อยู่มาวันหนึ่ง ผมเกิดคิดเสียดายขนมาว่า เรื่อง *ยอดขุนพล* อันเป็นเรื่องคอนต้นของ *ผู้ชนะสิบทิศ* ที่คุณโชติเขียนลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ สุริยา ตั้งแต่ปี ๒๔๗๒ จะกระจายสูญหายไปเสีย จึงได้ปรารภกับคุณโชติถึงเรื่องนี้ และขออนุญาตรวมพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม เมื่อได้ชี้แจงให้ฟังว่า จะพิมพ์รวมเรื่องเป็นปกแข็ง ตั้งราคาขายเล่มละ ๑ บาท คุณโชติและพรรคพวก มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ คุณมาลัย ชูพินิจ คลอดจนคุณบุญทอง เลขะกุล ได้ช่วยกันคัดค้านและทักท้วงอย่างแข็งขัน เพราะในสมัย ๒๔๗๖ นั้น เท่าที่ผมจำได้ ไม่มีหนังสือเล่มที่รวมเรื่องซึ่งเคยลงพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์แล้วออกจำหน่ายเลย ตลาดหนังสือก็มีเพียงเรื่องเล็ก ๆ เพียงไม่กี่หน้า ปกกระดาษอ่อน ราคาเพียงเล่มละ ๑๐ สตางค์ และ ๒๕ สตางค์เป็นอย่างสูง วิธีที่ผมเสนอขึ้นจึงเรียกได้ว่าเป็นเรื่องเสี่ยงต่อการขาดทุนอย่างเห็นได้ชัด

ส่วนผมเองนั้นมั่นใจ เพราะเหตุที่คนกำลังคิดเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* แม้จะยังไม่แพร่หลายและจำนวนมากเช่นในปัจจุบันนี้ แต่ก็เรียกได้ว่าพอดูอยู่ ถ้าอาศัยโฆษณาว่าเรื่อง *ยอดขุนพล* เป็นเรื่องต้นของ *ผู้ชนะสิบทิศ* ก็คงพอจะจำหน่ายได้ เพียงคุ้มทุนผมก็พอใจแล้ว ซึ่งตรงกันข้ามกับคุณโชติ ในขณะนั้นรู้สึกว่าจะไม่ค่อยเชื่อมั่นตนเองเท่าใดนักว่าผลงานเขียนของตนนั้นอยู่ในความนิยมของผู้อ่านขนาดใด เมื่อพรรคพวกเห็นว่าการช่วยกันทัดทานไว้ไม่มีผลแล้วก็ช่วยกันวางแผนการจำหน่ายเป็นการใหญ่ ช่วยกันเขียนโฆษณาลงในหนังสือพิมพ์ และเขียนใบปลิวพิมพ์แทรกในหนังสือพิมพ์ คุณเหม เวชกร ก็ช่วยเขียน

แบบหน้าปกให้ สำหรับการจำหน่ายทางหัวเมืองก็ได้มอบให้คุณบุญทอง เดชะกุล รับไปจัดการ

ราคาขายตั้งไว้เล่มละ ๑ บาท และได้เปิดให้มีการสั่งจองก่อนที่จะพิมพ์เสร็จ เป็นการเริ่มศักราชการจำหน่ายหนังสือโดยวิธีของเมืองไทยด้วยราคาเพียงเล่มละ ๘๐ สตางค์ สำหรับต่างจังหวัดนั้นได้ตั้งราคาขายส่งเป็นเงินสดไว้เพียงเล่มละ ๖๐ สตางค์ และเงินเชื่อ ๘๐ สตางค์ โรงพิมพ์ *ศุภอักษร* ซึ่งตั้งอยู่ที่สี่แยกบ้านหม้อในสมัยนั้น บังเอิญท่านเจ้าของและผู้จัดการเป็นพรรคพวกกันก็ช่วยจัดการพิมพ์ให้ โดยมีข้อตกลงว่า ค่าพิมพ์จะผ่อนส่งให้เท่าที่จะขายได้ ถ้าภายใน ๓ เดือนเมื่อหนังสือเสร็จแล้วยังผ่อนส่งไม่หมด ผมจะรับผิดชอบชดใช้ให้

ในชั่วระยะเวลาระหว่างการพิมพ์ราว ๒ เดือน ปรากฏว่ามีผู้ส่งเงินสั่งจองเกือบพันเล่มทั้งในกรุงเทพฯและหัวเมือง จึงเป็นอันว่าความวิตกในเรื่องค่าพิมพ์ก็หมดไป เพราะเงินสดที่รับนั้น ขาดเพียงไม่กี่ร้อยบาทก็คุ้มทุนค่าพิมพ์ทั้งสิ้น ๓,๐๐๐ เล่มแล้ว และก็เป็นจริงดังคาด เมื่อพิมพ์เสร็จราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๗๖ และเมื่อได้โฆษณาเป็นการใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ในชั่วระยะเวลาไม่ถึง ๔ เดือน *ยอดขุนพล* ฉบับพิมพ์ครั้งแรก ๓,๐๐๐ ฉบับนั้นก็กลายเป็นหนังสือหายากขึ้นในเมืองไทยขณะนั้น

จากหนี้สูญบ้าง ถูกโกงเพราะความไม่ชำนาญในธุรกิจประเภทนี้บ้าง เราได้กำไรสุทธิทั้งสิ้นเพียงประมาณ ๘๐๐ บาท ซึ่งในสมัยนั้นนับว่าเป็นเงินจำนวนไม่น้อย สามารถซื้อรถยนต์ฮัดสันเก๋ง ๗ แรงม้าได้ถึงครึ่งคัน ผมจำไม่ได้ว่าได้แบ่งส่วนผลกำไรนี้ให้แก่คุณโชติไปเท่าใด เพราะไม่ได้มอบให้ทั้งสิ้นในคราวเดียว สุดแต่ว่าเมื่อใดได้รับเงินมาคราวหนึ่ง ๆ ก็แบ่งปันให้ไปเป็นครั้งคราว มากบ้างน้อยบ้างตามจำนวนเงินที่ได้รับ ผมจำได้แต่ว่าในระหว่าง

เวลานั้นเราเที่ยวและใช้เงินกันราวกับถูกเศรษฐีอยู่พักหนึ่ง - ครั้นแล้วก็กลับสู่ฐานะเดิม

นับตั้งแต่ปี ๒๔๗๒ ซึ่ง *ยอดขุนพล* ถูกนำลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวัน และพิมพ์เป็นรูปเล่มครั้งแรกเมื่อปี ๒๔๗๖ จนถึงบัดนี้ ผมไม่ทราบว่าได้พิมพ์เป็นครั้งที่เท่าใดแล้ว แต่โดยที่ *ยอดขุนพล* ฉบับพิมพ์ครั้งต่อ ๆ มาจากครั้งที่หนึ่งผู้พิมพ์ไม่ได้คัดข้อความใน *คำนำของฉบับพิมพ์ครั้งแรก* ลงพิมพ์ไว้ด้วยเช่นหนังสือเล่มทั่วไปที่นิยมทำกันในประเทศตะวันตก ประกอบกับ *ยอดขุนพล* ฉบับพิมพ์ครั้งแรกในขณะนี้หาได้ยากอย่างยิ่ง จึงเห็นสมควรที่จะคัดข้อความของ *คำนำ* นั้นลงพิมพ์ไว้ ณ ที่นี้ด้วย เพื่อเป็นเกียรติประวัติของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ผู้สร้างอมตนิยายเรื่องนี้ และเป็นหลักฐานให้ผู้สนใจได้ศึกษาต่อไป

▸▸▸ "เรื่อง *ยอดขุนพล* นี้ ข้าพเจ้าเขียนจากข้อความซึ่งปรากฏใน *พระราชพงศาวดารพม่า* ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ฯ หน้า ๑๐๘ ระหว่างบรรทัดที่ ๔ ถึงบรรทัดที่ ๑๑ เหตุที่เสนอโดยละเอียดดังนี้ ก็เพื่อที่จะบอกให้ท่านผู้อ่านทราบว่า เมื่อตัวจริงในพงศาวดารมีอยู่ ๘ บรรทัด แต่เรื่อง *ยอดขุนพล* มี ๗๒๒๔ บรรทัด ฉะนั้น ส่วนที่แตกต่างออกไปจากต้นเรื่องเดิมนั้น ย่อมเป็นส่วนที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิด ถ้าได้สร้างความสนุกเพลิดเพลินขึ้นไม่สมใจของท่านผู้อ่านด้วยประการใดก็ดี

▸▸▸ "เรื่องนี้ ข้าพเจ้าเขียนอย่างจะให้เป็นชีวิตของบุเรงนอง ซึ่งในพงศาวดารยกเป็นมหาราชองค์หนึ่งของจำนวนมหาราชที่พม่ามีอยู่ ๓ องค์ บุเรงนองจริง ๆ ก็มีชีวิตอันพิศดารมากอยู่แล้ว ดังนั้น ยิ่งบุเรงนองในห้วงนึกคิดของนักเขียนอย่าง

ข้าพเจ้า ซึ่งมั่นหมายจะเสนอบำเรอความสนุกและเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านเป็นส่วนใหญ่ด้วยแล้ว เรื่องของวีรบุรุษผู้นี้ในห้วงนึกก็ยิ่งวิจิตรพิศดารขึ้นไปอีก ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าขมวดชีวิตวีรบุรุษของข้าพเจ้าให้จบลงในตอนปฐมวัย และไปเปิดฉากใหม่เป็นชีวิตของบุเรงนองคนทำการใหญ่ขึ้นในเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ซึ่งนักอ่านของ *ประชาชาติ* รู้จักดี *ผู้ชนะสิบทิศ* ถ้าเทียบขนาดกับ *ยอดขุนพล* ก็จะเป็นหนังสือ ๑๔๔๐ หน้า และข้าพเจ้าหมายใจไว้ว่าจะให้เป็นหนังสือที่รูปร่างหมดจดขึ้นอีกเล่มหนึ่งในต้นเดือนเมษายน ๒๔๗๗ ถ้าท่านพอใจอ่านเรื่องทำนอง พงศาวดารที่ไม่ลอกพงศาวดารของเรื่องเดิมอย่างกล้าหาญแล้ว ข้าพเจ้าขอชวนเชิญให้ท่านติดตามข้าพเจ้าไปใน *ผู้ชนะสิบทิศ* อีก

▸▸▸ "การประพันธ์ไม่ใช่งานอดิเรกของข้าพเจ้า ความพอเหมาะพอควรในการดำรงชีวิตของข้าพเจ้าทั้งที่กำลังเป็นอยู่และจะเป็นต่อไป ก็อาศัยมหาชนคนอ่านนี่แหละเป็นผู้อุปถัมภ์ เพราะฉนั้น *ยอดขนพล* เล่มละ ๑ บาท ในสมัยนี้จึงเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านผู้ซื้อทุกท่านด้วยน้ำใสใจจริงทีเดียว."

ผู้เขียน ยอดขนพล

๖ กุมภ์ ๗๖

เรื่อง *ยอดขุนพล* ฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง จึงสิ้นสุดลงเพียงเท่านี้ หากเรื่องที่ผมเขียนนี้บังเกิดประโยชน์เป็นอิทธิวิบูลยผลประการใดแก่ท่านผู้อ่านบ้างแล้ว ถ้าแหละ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* พึงทราบได้โดยญาณวิถีทางใดทางหนึ่ง ก็คงจะชื่นชมและอนุโมทนาด้วย.

๑๐ เมษายน ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ พ. เ น ต ร รั ง ษี

บันทึก ความจำ

■ *ภาพที่อยู่เบื้องหน้า* ของข้าพเจ้า คือภาพนักเขียนชด *สภาพบรษ* ถ่ายเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๓ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒ ปี และเป็นปีที่ ๒ ของอายุหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ รายบักษ์* ยุคต้นที่มีสำนักงานอยู่ ณ ห้อง *เกษมศรี* หน้าวัดชนะสงคราม บางลำภู บรรณาธิการคือ *กุหลาบ สายประดิษฐ์*

ถ้าจะนับจากบัดนั้นมาถึงบัดนี้เกือบ ๓๐ ปี ข้าพเจ้ารู้จัก *โชติ แพร่พันธุ์* ก่อน พศ. ๒๔๗๓ ประมาณ ๓ — ๔ ปี แต่ในฐานะผู้เขียนข้อความโฆษณายาของบริษัทใหญ่แห่งหนึ่ง มิใช่ในฐานะนักประพันธ์ เขาทำงานโฆษณาให้บริษัทนั้นได้ผลเป็นที่น่าพิศวงที่เดียว

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้เห็นแววความเป็นนักเขียนของโชติ และยั่วยุให้เขาเขียน โดยที่เจ้าตัวเองก็ไม่ค่อยจะเชื่อมั่นว่าจะเป็นนักเขียนกับเขาได้ แต่เมื่อเรื่องสั้น ๆ แบบชวนหัวในนามของ "*ยาขอบ*" ปรากฏใน *สุภาพบุรุษ* พวกเราก็ลงความเห็นกันว่า ฝีมือของเขาไม่เลวหรอก ถึงกระนั้นเจ้าตัวยังออกจะแคลงใจว่าเพื่อนฝูงพากันเชียร์เขามากไปสักหน่อย

เขาเป็นคนสนกอย่เสมอ แม้เวลาที่การงานกำลังเร่งร้อน หรือในกระเป๋าไม่มีเงินเลยสักบาทเดียว จนกระทั่งได้ฉายาว่า *บุรุษเจ้าสำราญ* โชติหาเงินเก่ง เพราะตัวหนังสือของเขามีราคาแพง แต่ถึงกระนั้นก็มีเวลาเงินขาดมือบ่อยๆ ด้วยเหตุที่มักจะพยายามหาเรื่องใช้ ให้มากกว่าที่หามาได้เสมอ เพื่อน ๆ เคยเตือนเขาว่าควรพยายามหัดตัวให้เป็นคนประหยัดเสียบ้าง แต่เขาหัวเราะ และดูเหมือนจะไม่สนใจเลย

ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ถนนหลานหลวง ซึ่งดูเหมือนบัดนี้ได้กลายจากโรงพิมพ์เป็นโรงแรมไปแล้ว [สำนักงานแห่งแรกอยู่ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ เสาชิงช้า] เวลาเย็นเลิกงานแล้ว ข้าพเจ้าก็มักไปที่สำนักงาน โดยไปเที่ยวบ้าง เอาต้นฉบับ *แม่ศรีเรือน* ไปส่งบ้าง ระหว่างนั้นเรื่องยาวประจำ [ที่ยาวจริง ๆ ลงกันตั้งเป็นปี ๆ] ดูเหมือนมี ๒ เรื่อง คือ *ผู้ชนะสิบทิศ* กับ *แม่ศรีเรือน* แต่ปรากฏว่าต้นฉบับเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ซึ่งโชติผู้เขียนทำงานอยู่ในโรงพิมพ์นั่นเองมักจะส่งล่าช้าเป็นประจำ จนบางทีทำให้หนังสือออกล่าไปกว่ากำหนด นายชวัญ วรศริน หัวหน้าช่างเรียง ต้องมายืนคอยเผ้าทวงต้นฉบับ *ผู้ชนะสิบทิศ* เอาไปเรียงทีละ ๕—๖ บรรทัด คือเขียนได้หน่อยหนึ่งก็ฉีกกระดาษครึ่งแผ่นวิ่งไปส่งช่างเรียงเสียที เวลาตอนเช้าและกลางวัน พ่อเจ้าประคุณ *ยาขอบ* เที่ยวคุยโต๊ะโน้นบ้างโต๊ะนี้บ้าง บางทีทำงานอื่น ๆ ซึ่งไม่รีบด่วน โดยอ้างว่ายังไม่เกิดอารมณ์พอจะเขียนได้

วันหนึ่งพองานเสร็จ เราสองคนก็ออกจากโรงพิมพ์ว่าจะไปราชวงษ์ หาอะไรดื่มแก้เหนื่อยตามประเพณีที่มักจะปฏิบัติกันอยู่เสมอ ๆ ๕ – ๖ คนในวันนั้น มี *ศรีบูรพา, เวทางค์, บุศราคำ, ยาขอบ, อ.ก. รุ่งแสง* และ *ข้าพเจ้า* เรามีร้านประจำที่ราชวงษ์ ใครเสร็จงานก่อนก็ไปก่อน ที่เหลือตามไปทีหลัง โดยมากนั้นผู้ที่ไปรออยู่ก่อนมักจะเป็น คุณหลวงมิลินทร์ [เจ้าของเรือเมล์เขียว คู่แข่งขันกับเรือเมล์แดง] อรพิน สุทธิพิบูลย์ และลำใย กำเนิดนพ ทั้งสองท่านที่กล่าวนามแรกเป็นสมาชิกสมทบ

เราเรียกสามล้อ แต่ไม่ได้ ๓ คันพร้อม ๆ กัน ๔ คนจึงไปกันก่อน เหลือข้าพเจ้ากับ *ยาขอบ* รั้งท้าย พอมีสามล้อผ่านมา เขาก็เรียกให้หยุด แล้วบอกสถานที่จะไป

“สามสิบห้าสตางค์” สารถีบอกราคา

“สามสิบห้า” โชติทวนคำ “ลื้อขึ้นนั่งซิ”

ผู้ขี่สามล้อออกจะงง โชติก็เตือนอีกครั้ง สามล้อซึ่งเป็นชาวกรุง [เวลานั้นสามล้อพวกต่างจังหวัดทางอีสานยังไม่มี] ถามว่า

“ทำไมล่ะครับ?”

“ถ้าสามสิบห้าละก้อ ลื้อนั่ง – – อั๊วขี่เอง”

“แล้วคุณจะให้เท่าไหร่ล่ะฮะ?”

"ล้อบอกมาให้สมควร"

"สลิงนิงไปมั้ยล่ะ"

"ตกลง-- สลิงนิง อั๊วนั่ง ล้อขี่"

โชติเคยเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ตราวหนึ่งเขาตามเสด็จ พระองค์ชายกลางไปจังหวัดภาคเหนือ ระยะนั้นเขาอยู่ในระหว่างพักฟื้น หมอห้ามไม่ให้ดื่มมาก ฉะนั้นองค์ชายจึงเอาสัญญาว่า เขาจะต้องไม่ดื่มตามอำเภอใจ นอกจากจะได้รับอนุญาตจากองค์ท่าน โชติยอม แต่ขอสัญญาข้อหนึ่งเป็นการแลกเปลี่ยน คือ องค์ชายต้องไม่แนะนำให้ใครรู้จักว่าเขาเป็นใคร

เมื่อเดินทางไปถึงลำปาง มีการเลี้ยงต้อนรับองค์ชายเป็นงานใหญ่ ข้าราชการ พ่อค้า คนสำคัญ ๆ มากันมาก โชติในฐานะผู้ตามเสด็จโดยไม่มีใครรู้จักความสลักสำคัญ จึงต้องไปนั่งอีกโต๊ะหนึ่งห่างออกไป

เขาเล่าว่า ในระหว่างกินเลี้ยง เห็นใคร ๆ เขาดื่มเหล้าก็อยากแทบใจขาด แต่ดื่มไม่ได้ แม้จะมีคนรินให้ก็ต้องปฏิเสธ เพราะต้องรักษาคำมั่นสัญญาไว้ ขณะที่ใจสั่นเต็มทีนั้นเผอิญองค์ชายเหลือบมาเห็นโชตินั่งดื่มโซดาเปล่า ๆ จึงรินเหล้าผสมโซดาขนาดกำลังเหมาะลุกจากโต๊ะมาส่งให้ และได้ทรงปฏิบัติอย่างนั้น ๒ ครั้งในการเลี้ยง ทำให้ทุก ๆ คนประหลาดใจอย่างยิ่งว่าอ้ายหมอนั่นมันใครกัน ดีเด่นใหญ่โตแค่ไหน ถึงกับรินเหล้ากินเองไม่ได้ ต้องให้องค์ชายรินมาประทานถึง ๒ ครั้ง ๒ หน โชติเล่าต่อไปว่า รุ่งขึ้นเมื่อมีการกินเลี้ยงอีก เขาถูกจัดให้นั่งร่วมโต๊ะกับองค์ชายด้วย เพราะกลายเป็นคนสำคัญขึ้นมาอย่างประหลาด

สมัยเมื่อเริ่มออกหนังสือพิมพ์ *ผู้นำ รายสัปดาห์* ข้า นักงานอยู่ที่บริษัทไทยพาณิชยการ [เดิม] ของคุณครูเทียน เหลียวรักวงศ์ ถนนสีลม ตรอกตำบีซา เยื้องกับสำนักงานพิมพ์ไทยรายวันเดียวนี้ราวครึ่งกิโล เมตร *ร.ต. ทองอินทร์ บุณยเสนา* เป็นบรรณาธิการ นั่นเป็นเหตุการณ์ เมื่อหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* ได้หยุดดำเนินกิจการแล้ว พวกเราก็ได้ไปชุมนุม กันเขียนอยู่ที่ *ผู้นำ* ซึ่งมีตราเครื่องหมายมนุษย์ผู้ชายตันโดกเป็นสัญญลักษณ์ และเป็นข้อให้เกิดถกเถียงกันขึ้นในหมู่พวกเราบ่อย ๆ ว่าควรจะเปลี่ยนชื่อหนังสือ พิมพ์เสียใหม่ ว่า "*ผู้ดัน*" หรือ "*ผู้ผลัก*" ให้ถูกต้องตรงตามรูปเครื่องหมาย ที่หน้าปก และในที่สุดได้ตกลงเปลี่ยนรูปเครื่องหมายเป็นมือถือดวงประทีป เพราะเห็นว่าการเปลี่ยนชื่อจาก "*ผู้นำ*" มาเป็น "*ผู้ผลัก*" หรือ "*ผู้ดัน*" นั้น เรื่องมันจะขอบกลมาก

ตอนนั้น ประมาณระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔ กับ ๒๔๗๕ ใครคนหนึ่งในพวกเรา ดูเหมือน *มาลัย ชูพินิจ* เกิดความคิดขึ้นว่า ถ้าจะมี เจ้าหนุ่มคนหนึ่ง เกิดรักผู้หญิงพร้อมกันทีเดียวหกคน และผู้หญิงก็รักตอบ หากว่าแม่ผู้หญิงแต่ละคนนั้นเผอิญมีอุปสรรคต่าง ๆ กันคนละอย่างทำให้เลือกยาก ถ้าพวกเราช่วยกันเขียนเป็นเรื่องสั้นคนละเรื่อง ๖ คน ๖ เรื่อง ก็คง จะได้เรื่องสั้นที่แปลกดีชุดหนึ่ง หลายคนเห็นชอบด้วยความคิดนั้น

ปัญหารักของเจ้าหนุ่ม *ทองจันทน์ ศานตศิริ* ผู้รวย รักพร้อมกันถึง ๖ สาวจึงปรากฏในหนังสือ *ผู้นำ* โดยมี *แม่อนงค์ ผุสสดี* ชิ้นใจ *อ.ก. รุ่งแสง ยาขอบ* และ *พ.เนตรรังษี* ๖ นามปากกาช่วยกัน เขียนคนละตอน แต่ละตอนให้แฝงอุปสรรคคนละอย่าง และขอให้ผู้อ่านช่วย เป็นผู้ตัดสิน เมื่อเรื่องสุดท้ายผ่านไปแล้ว ว่า เจ้าหนุ่มทองจันทร์ —— ชาย หลายใจนั้นควรจะเลือกสาวใดเป็นคู่ชีวิต อุปสรรคที่นำมาอ้างนั้นมีเป็นต้นว่า

หญิงหนึ่งมีศักดิ์เป็นหม่อมเจ้า [ซึ่งในระยะนั้นจะสมรสกับสามัญชนไม่ได้] หญิงหนึ่งอ้วนไปหน่อย หญิงหนึ่งเป็นเด็กในบ้าน ซึ่งแม่ของทองจันทน์เลี้ยงมาและไม่เต็มใจจะให้แต่งกับลูกชาย ฯลฯ

ต่อมา โชติได้นำเรื่องนี้มาเขียนต่อ พิมพ์เป็นเล่มให้ชื่อว่า *อยู่เพื่อความรัก* โดยเขียนให้ทองจันทร์ได้แต่งงานกับคนรักทั้ง ๖ คนคราวละคน และมีอันเป็นให้จำเป็นต้องพรากจากกันไปทั้งหมด ๖ คน ในที่สุดต้องอยู่เอกาอย่างเดิม เรื่องนี้แบ่งเป็นสองตอน คือ *ตอนรัก* เขียนโดย ๖ นามปากกา ของเดิมจากหนังสือพิมพ์ *ผู้นำ* ส่วน *ตอนร้าง* โชติเขียนเองแต่ผู้เดียว ได้ตกลงกับสำนักพิมพ์นายเมตตา ถนนเฟื่องนคร ซึ่งเป็นผู้จำหน่าย [ต่อมาภายหลังสำนักพิมพ์อีกแห่งหนึ่งในเวิ้งนาครเขษม ได้นำไปพิมพ์ซ้ำเป็นรอบสอง]

การพิมพ์เริ่มโดยเอาเรื่องเดิมพิมพ์ไปก่อน เพราะมีทุนสำรองอยู่แล้ว ระหว่างนั้นโชติก็เขียนตอนร้างส่งทะยอยไปเรื่อยๆ พอเขียนไปได้ ๔ ตัว เรื่องก็สะดุดหยุดลง เพราะพ่อเจ้าประคุณบอกว่าเขียนไม่ออก ทางโรงพิมพ์ก็เกิดปั่นป่วน เพราะตัวพิมพ์ค้างระหว่างยก ทางสำนักงานนายเมตตาก็อดเงิน เพราะทุนลงไปจมอยู่ ปกก็ทำเสร็จเรียบร้อย ประกาศกำหนดวันออกก็ประกาศไปแล้ว หนังสือไม่เสร็จจะว่าอย่างไร

วันหนึ่งข้าพเจ้าไปที่สำนักงานนายเมตตา พบโชติที่นั่นพอดี ข้าพเจ้าก็ถามว่าเมื่อไร *อยู่เพื่อความรัก* จะออก

เมตตาชี้ไปทางโชติบอกว่า "*ถามเขาดูซิ ปวดหัวจะตายแล้ว*"

ข้าพเจ้าแลดูโชติ เขาหัวเราะ ตอบอย่างอารมณ์ดีว่า "*ออกไม่ได้ เพราะต้นฉบับยังเขียนไม่เสร็จ*"

"ไปถึงไหนแล้ว" ข้าพเจ้าถาม

"เสร็จไป ๔ ตัว เหลืออีกราว ๒ ยกเศษเท่านั้น"

โชติตอบ

"ก็ทำไมไม่รีบเขียนให้จบล่ะ?". ข้าพเจ้าถาม

โชติ "หมั่นมันไม่เกิดอารมณ์ที่จะเขียน คุณก็รู้แล้ว ถ้าไม่เกิดอารมณ์ก็เขียนไม่ได้"

เมตตา "เป็นเรื่องขี้เกียจมากกว่า"

โชติ "เอายังงั้นได้ไหมล่ะ คุณช่วยผมหน่อย"

ข้าพเจ้า "ช่วยยังไง?"

โชติ "ช่วยเขียนคนที่ ๕ แทนผม แล้วผมจะเขียนคนที่ ๖ สุดท้ายเป็นบทสรุปเลย ยังงั้นละก้อพอไหว"

เมตตาทำนัยน์ตาซึ่งปรกติก็โตอยู่แล้วให้โตยิ่งกว่าปรกติอีกเท่าหนึ่ง "ว่าไงนะ ให้คุณพัฒน์เขียนแทนนาย แล้วมันจะเข้ากันได้หรือ? คนอ่านเขาก็รู้กันทั้งเมืองเท่านั้นเอง"

โชติ โบกมือห้าม "เฉยๆไว้เถอะ ฉันรู้ว่าใครเขียนได้ ใครเขียนไม่ได้ นายมีหน้าที่พิมพ์จงพิมพ์ไป อย่ามารู้ดีหน่อยเลย"

เมตตาบ่นออด "ถ้ามันไม่ไหว"

โชติ "คอยดู พนันกันก็ได้ พ. เนตรรังษีเขียน แต่ใส่ชื่อยาขอบ ดูทีหรือคนอ่านจะรู้ไหม?"

ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้ามันจะสนุกดีเหมือนกัน ทั้งอยากช่วยให้หนังสือได้ออกวางตลาดเร็ว ๆ ด้วย จึงรับคำ ตกลงข้าพเจ้าเขียนคนที่ ๕ ในตอนร้าง คือ สมสวาท และใส่ชื่อ ยาขอบ บางทีจะมีผู้รู้เรื่องนี้เพียง ๔ คนเท่านั้น คือ เมตตา ศาตะมาน ผู้พิมพ์จำหน่าย เลียว ศรีเสวก ซึ่งเผอิญมีธุระผ่านมาทางฝั่งธนบุรี ใกล้บ้านข้าพเจ้า เลยถูกโชติวานให้ช่วยรับต้นฉบับตอนที่ข้าพเจ้าเขียนไปให้เขาด้วย ที่นำมาเขียนเล่าไว้ก็เพื่อจะให้ได้รู้กันว่าโชติมีอะไร ๆ แปลก ๆ อยู่เหมือนกัน

ครั้งหนึ่งในชีวิตของโชติ ซึ่งเขาจะทำผิดหรือถูกก็ตาม แต่เขาสารภาพว่าทำไปเพราะเห็นแก่เพื่อนฝูง นั่นคือตอนที่สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร สมัยเดียวกับที่นายนรินทร์ [กลิ่ง] สมัคร ข้าพเจ้าได้พบเขาที่อาศรมของเขาบางขุนพรหม เขาถามว่ามีความเห็นอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าตอบว่าไม่เห็นชอบด้วยอย่างยิ่ง และขอเป็นฝ่ายค้านตลอดกาลสำหรับความคิดของเขา ทั้งยังบอกต่อไปว่า ถ้าหากมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดพระนครก็จะไม่เลือก นายโชติ แพร่พันธุ์ เข้าไปเป็นผู้แทนราษฎรเป็นอันขาด ที่มานี่ก็จะมาแสดงความเสียใจด้วยเท่านั้นเอง

เขานิ่งอยู่ครู่หนึ่ง ท่าทางเต็มไปด้วยอารมณ์ครุ่นคิด อารมณ์สนุกสนานไปในตัวของเขาตามฉายาบุรุษเจ้าสำราญไม่มีเลยในขณะนั้น เขาบอกว่า ข้าพเจ้าเป็นคนที่สองที่ได้แสดงความไม่เห็นชอบโดยเปิดเผย ข้าพเจ้าถามว่าอีกคนหนึ่งนั้นคือใคร เขาไม่ตอบ แต่หยิบจดหมายฉบับหนึ่งออกมาให้

"อ่านดูเองเถอะ เพิ่งได้รับเมื่อเช้านี้เอง"

จดหมายนั้นมาจากท่านผู้หนึ่ง ซึ่งถ้าเอ่ยชื่อผู้อ่านหนังสือพิมพ์ย่อมรู้จักทั้งเมือง เคยเล่นการเมืองมาแล้ว เคยเป็นรัฐมนตรีมาแล้ว บัดนี้ เป็นนักหนังสือพิมพ์การมกล้าฉกาจฉกรรจ์ของหนังสือพิมพ์ที่มีหลักฐาน เป็นที่เชื่อถือของผู้อ่านทั้งเมืองไทย ณ สำนักอาคารราชดำเนิน

ท่านผู้นั้นไม่เห็นด้วยที่โชติจะเอาชื่อเสียงอันกระเดื่องเลื่องลือในการเขียนหนังสือ ไปทุ่มทิ้งในสนามการเมืองของเมืองไทย [ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่ามักจะมี *ความไม่เรียบร้อย* บ่อย ๆ] ข้าพเจ้าจำได้ประโยคหนึ่งในจดหมายซึ่งเขียนว่า

"*ผมขอเตือนคุณ เพราะสำนึกในหน้าที่ปียมิตร ถ้าไม่เตือนก็จะกลายเป็นอัปปียะมิตรไป - -*"

ในเรื่องความรักเพื่อน โชติเป็นคนรักเพื่อนจริง ๆ ตัวอย่างเรื่องนี้มีมากและบ่อย ครั้งหนึ่งเพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งความจริงก็มิได้สนิทสนมกันมากมายอะไร เป็นวัณโรคอย่างหนักถึงต้องหมอนนอกเมือง มาพักอยู่กับโชติแรมเดือน ขณะนั้นโชติเองก็มีสุขภาพไม่สู้ดี เพิ่งกลับจากพักฟื้นจากโรงพยาบาลใหม่ ๆ นี่เป็นเหตุการณ์เมื่อ ๓-๔ ปีนี้เอง ที่พักของโชติก็ไม่ใช่ใหญ่โตกว้างขวาง จึงเป็นการไม่สะดวกเลยสำหรับที่จะต้อนรับผู้ป่วยด้วยโรคร้ายชนิดนั้น

แม่บ้านของโชติได้ปรารภเรื่องนี้ แต่โชติคอยห้ามปรามไว้เสมอ จนกระทั่งเกิดโต้เถียงกันอย่างรุนแรงในวันหนึ่ง โชติเห็นว่าไม่ควรจะเสือกไสคนเจ็บหนักออกไปในขณะนั้น ฝ่ายแม่บ้านว่ากลัวจะติดโรค

โชติว่าคนไม่กลัว ในที่สุดแม่บ้านต้องแยกไปอยู่กับญาติฝ่ายชั่วคราว เพราะทนไม่ไหว

เราเริ่มและร่วมงานมาด้วยกัน ตั้งแต่ยุคหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* *รายบักษ์* *ไทยใหม่* รายวันยุคแรก *ประชาชาติ* ยุคต้น และยุคกลาง ๆ ฯ กระทั่ง *ประชามิตร* รายวัน ต่อจากนั้นต่างคนก็แยกกันไปสู่อาณาจักรของตน ไม่ใคร่จะได้ร่วมงานกันใกล้ชิดครบชุดเป็นกลุ่มเป็นก้อนแต่โดยส่วนตัวเรายังรักและเคารพกันอย่างบัยมิตรเสมอตลอดมา

นักเขียนในกลุ่มเดียวรุ่นเดียวกัน ที่เรียกว่ากลุ่ม [หนังสือพิมพ์] "*สุภาพบุรุษ*" แม้จะมีจำนวนไม่มากนักและบัจจุบันนี้ยิ่งเหลือน้อยตัวลงไป ถ้าดูในภาพท่านก็อาจทราบได้ว่ามีใครบ้าง จริงอยู่ มีอีกหลายท่านไม่ได้ปรากฏในภาพ โดยมีสองท่านมาแล้วแต่ไม่ได้ถ่าย เพราะติดธุระต้องรีบกลับก่อน คือ *มาลัย ชูพินิจ* และ *มล. ต้อย ชุมสาย* ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายมาก

ผู้ที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว ถ้าดูในภาพก็มี *ชิต บุรทัต* [แมวคราว, เจ้าเงาะ] ยอดกวี *หอม มิลรัตน์ ณ อยุธยา* [คุณฉิม] นักหนังสือพิมพ์ผู้ยิ่งอาวุโสกว่าพวกเรา *สุดใจ พฤฒิศาลิกร* [บุศราคำ] *ระคน เภกะนันท์* [กู๊ดบอย] และรายสุดท้าย คือ *โชติ แพร่พันธุ์* [ยาขอบ]

ในวงการประพันธ์ ตัวหนังสือของ *ยาขอบ* อาจเป็นทองคำ แต่ชีวิตส่วนตัวของเขาก็คือปุถุชนนี่เอง ข้าพเจ้าต้องการจะเขียนชีวิตของเขาจากความเป็นจริง เขียนให้ท่านเห็นและรู้จัก เหมือนที่ข้าพเจ้าเคยเห็น เคยรู้จักเขา ในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะฉะนั้นจึงมิได้เขียนโดยรักษาขรรมเนียมที่ว่า จำเป็นจะต้องหยิบยกเอาแต่คุณงามความดีเท่านั้นมาเขียน

เขาเป็นคนที่มีนิสัยใจคอกว้างขวาง เป็นที่รักของเพื่อนฝูงและผู้รู้จักแทบทุกคน ชีวิตของเขาโลดโผน พิศดาร จะเขียนให้อ่านกันได้เป็นเล่มสมุดใหญ่ๆ และข้าพเจ้าได้ตั้งใจว่าข้าพเจ้าจะเขียน -- ไม่แต่ชีวิตของ *โชติ แพร่พันธุ์* เท่านั้น แต่หากชีวิตของพวกเราในรุ่นเดียวกันทุกๆคน เท่าที่ข้าพเจ้าเคยพบ เคยเห็น เท่าที่ความทรงจำของข้าพเจ้าจำได้ ซึ่งหวังว่าจะเป็นหนังสือสารัตถประโยชน์บ้างแม้ไม่มากนัก เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่วงการประพันธ์ในระยะหนึ่งด้วย

โชติ มิได้เป็นเพียงนักประพันธ์อย่างเดียว ชีวิตวัยหนุ่มของเขาเริ่มด้วยงานโฆษณา งานหนังสือพิมพ์ เป็นนักบิดเลี่ยดผีมือดี เป็นนักเทนนิสที่พอตงสนามกับนักเทนนิสมือถ้วยได้ นอกจากนั้นยังเป็นอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่าง แม้กระทั่งที่ปรึกษากฎหมายโดยไม่เคยเรียนกฎหมายเลย [!!]

จากมรณกรรมของโชติ แพร่พันธุ์ วงการประพันธ์ได้สูญเสียนักประพันธ์ชื่อก้องไปคนหนึ่ง แต่สำหรับข้าพเจ้า -- มิตรที่รักยิ่งคนหนึ่งได้สูญสิ้นไป.

๓๐ มีนาคม ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"....ไม่มีใครจะช่วยบังคับชายซึ่งมีเมียแล้วให้รักภรรยาของเขาแต่คนเดียวได้ การบังคับเช่นนี้ต้องเมียของเขาเอง ---แม่หญิงต้องบังคับเขาด้วยคุณสมบัติของภรรยา --- เป็นต้นการประเล้าประโลมใจ...."

จาก *หล่อนชั่วเพราะชาย* หน้า ๔๓๖

โ ด ย ★★★ สั น ต์ เ ท ว รั ก ษ์

บุเรงนอง
รำลึก

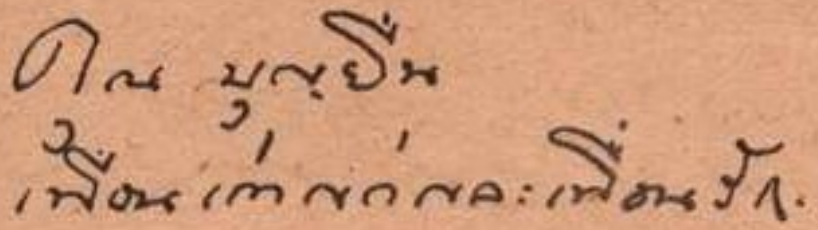
■ *การกล่าวขวัญถึง คุณโชติ แพร่พันธุ์*

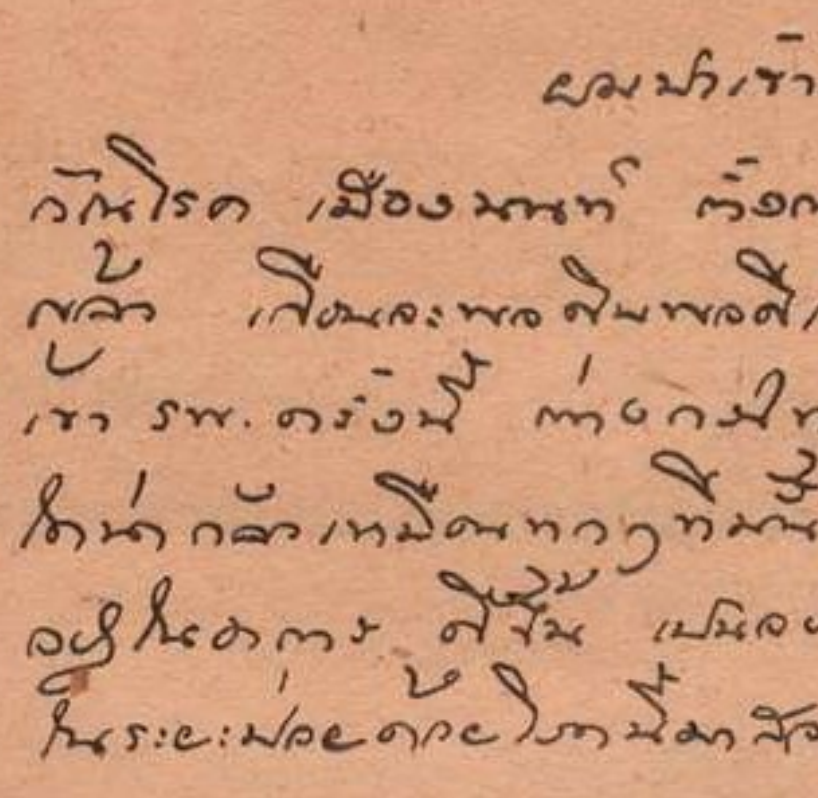
หรือ "*ยาขอบ*" โดยทำนองไว้อาลัยแก่ผู้วายชนม์ คงจะได้มีมิตรสหายชาวเกลือหลายท่านกล่าวไว้ในอนุสรณ์สาส์นเล่มนี้หลายแง่หลายกระบวนแล้ว เพื่อมิให้เป็นการซ้ำกันไป จึงใคร่ขอเชิญชวนให้ได้อ่านข้อความยามเมื่อ "*ยาขอบ*" พูดถึงตนเองบ้าง เป็นลายลักษณ์อักษร และด้วยลายมือของเขาเอง

ภาษาและคารมของ ยาขอบ

" . . . ทั้งหมดในอาการของหล่อนและในสถานะการณ์อย่างนี้ เลิกพูดกันเสียที่เถอะความดีทั้งหลาย, ถึงเวลาที่เจ้าความรู้สึกผิดชอบจะลงไปอยู่ในเกือกแล้วละ ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์ต้องทำอย่างมนุษย์ ก็อย่างไรล่ะเรียกว่าทำอย่างมนุษย์? จูบสิท่าน, จูบในคราวที่ตนอยากจูบจนใจสั่น ข้าพเจ้ารวบร่างอันบอบบางของประคองเข้ามาไว้ในวงแขน - - - จูบอย่างที่เกือบจะกลายเป็นฆ่า, จูบอย่างที่เอาวัยหนุ่ม ๒๔ ปีเป็นเดิมพัน ข้าพเจ้าคงเหมือนนักมวยที่ทำแต้มคู่คี่ ซึ่งได้ชกกันโซกโซนมาจนจะจบยกสุดท้าย คลั่งไปทุกเส้นเลือด อยากจะไล่ผู้ตัดสินออกไปให้พ้นเพื่อจะได้ชกกันโดยไม่ต้องห่วงกติกา ในอารมณ์เช่นนี้ แม้ชวลิตจะมายืนอยู่ตรงหน้าข้าพเจ้าก็ยังพูดอะไรกับเขาไม่ได้ เพราะยังจูบเมียของเขาไม่หนำใจ "

จาก *หล่อนชั่วเพราะชาย* หน้า ๔๖๓

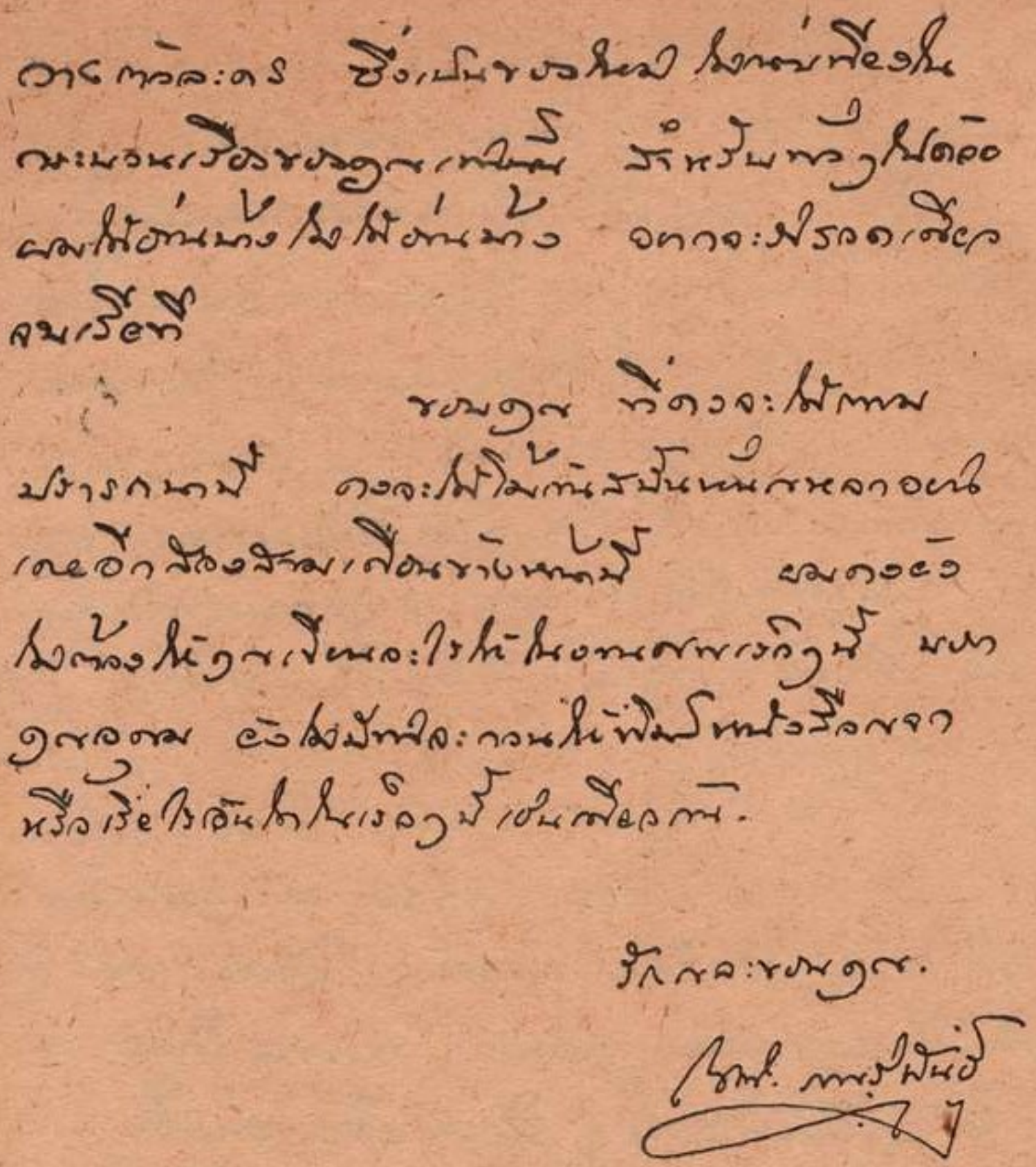

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಊಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸಂಜೆ 4 ಗಂಟೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಹೋದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಸಂಜೆ 4 ಗಂಟೆಗೆ ಬಂದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

ಸಂಜೆ ಸುಮಾರು 4 ಗಂಟೆಗೆ ಹೊರಟು ಸಂಜೆ 6 ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆವು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕುಳಿತು ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಅಜ್ಜಿ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಜ್ಜಿ ಹೇಳಿದ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ.

ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಮಕ್ಕಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಲು ಹೋದಾಗ ಒಬ್ಬ ಸಾಧು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಹೇಳಿದ. ಅವನು ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ

2. 10. 98

■ หลังจากที่ข้าพเจ้าได้รับจดหมายฉบับนั้น เป็นเวลา ๖ เดือนเต็ม แทบว่าจะนับวันชนวันกันทีเดียว เราก็ไม่มีโอกาสที่จะ "ได้โม้กันสะบั้นหั่นแหลกอย่างเคย อีกสองสามเดือนข้างหน้านั้น" ดังที่ผู้เขียนจดหมายตั้งเจตนาไว้ ด้วยความมั่นอกมั่นใจเหลือเกินว่า "*ผมคงยังไม่ต้องให้คุณเขียนอะไรให้ในงานศพเร็วๆ นี้*" ข้าพเจ้าก็ต้องไปรดน้ำศพของมิตรเอกผู้นั้นเสียแล้ว ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม

คุณโชติถึงแก่กรรมเมื่อมีอายุได้เพียง ๔๗ ปีกับ ๑๑ เดือน ยังไม่ทันจะถึงครึ่งร้อย นับเป็นวัยที่ควรจะทำงานต่อไปได้อีกมาก ถ้ามีสุขภาพอันสมบูรณ์ดี แต่ในระยะ ๑๐ ปีย้อนต้นขึ้นไปนี้ บุเรงนองของเราได้ทิ้งทวนเสียนานครั้น เพราะโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน เวียนเข้าโรงพยาบาลนั้นออกโรงพยาบาลนี้มากมายหลายแห่ง อยู่ที่ไหนไม่ค่อยได้นาน เพราะรักชีวิตแบบอาบหะซัน. สุดท้าย ผู้สร้างชีวิตศิษย์เอกของมังสินธุเจ้าขรัวตัดกุโสดอแห่งดองอูจนเป็นที่ถือเลื่องไปทั้งเมืองไทยและเมืองเทศ ก็จบชีวิตของเขาเองลงที่โรงพยาบาลสัมพันธวงศ์

คุณโชติได้ใช้ชีวิตของเขาอย่างงดงามและสมภาคภูมิ ได้สร้างงานอันเข้าถึงขั้นวรรณกรรมไว้หลายหลาก อย่างยากที่จะหานักประพันธ์คนใดในยุคเดียวกันทาบเทียมได้ งานสำคัญของเขาหลายชิ้นได้ตกทอดมาเป็นสมบัติของอนุชนรุ่นหลัง. เขาได้ใช้ชีวิตของเขาอย่างสมค่าที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่ได้เกิดมาเปล่าตายไปเปล่า งานของเขาจะเป็น "*โทนบ์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี*" ตลอดไป *โชติ แพร่พันธุ์* ได้สูญสิ้นไปแน่แท้แล้วตามอำนาจสังขตธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะต้องได้ประสบ แต่ "*ยาขอบ*" นั้นเป็นอมตนาม ที่เราจะต้องระลึกถึงเขาอยู่ ชั่วฟ้าดินสลาย.

๑๕ เมษายน ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"....บ้าเหลือเกิน---ทำไมเราจะต้องคิดถึงเขา? ทำไมเราจึงยอมให้ชีวิตของเราเศร้าหมองไปเพราะรอยจูบและการสัมผัสเหล่านั้น? จริงหรอก, มันหวานฉ่ำชื่นชูใจ แต่สิ่งเหล่านี้ใช่จะสิ้นสุดลงเมื่อสิ้นเขาก็หาไม่ คุณชูฮอกต้องกี่ผู้ชายเหมือนกันแกคงไม่โง่ต่อสิ่งเหล่านี้ แกสวยเสียด้วย ยกเอาชื่อออกเสียแล้วแกคงเป็นไทยเต็มตัว ผู้ชายเวลารักย่อมจูบเป็นทุกคน กล่อมผู้หญิงให้ชุ่มชื่นด้วยการโอ้โลมอันหวานฉ่ำได้ทุกคน และดูเหมือนคนเหล่านั้นก็เรียกการกระทำของเขาว่าความรักเหมือนกันทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ใช้ชีวิตของเราไปตามทางที่พึงใช้จะถูกกว่า จะมานั่งกังวลถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยเหตุไร? ชีวิตเราควรเป็นที่อภิรมย์ชมชื่นแห่งเราเอง กังวลอะไรกับสิ่งอื่นคนอื่น การรักอย่างยอมเป็นยอมตายก็มีแต่ในสมองของพวกนักประพันธ์เท่านั้นหรอก อย่าโง่ไปหน่อยเลย...."

จาก *อารมณ์* หน้า ๕๒

โ ด ย ★★★ เ ว ท า ง ค์

แด่วณิพก
ผู้ยากไร้
แต่เพียงเรือนกาย

■ *เชิญดีวง* เข้ามาอย่างเคย ตะเกียงน้อยก็จุดสว่างขึ้นแล้ว บัดนี้ วณิพกคนเก่าที่เกียจคร้านของท่านได้กลับมารับใช้บำรุงบำเรอความสุขท่านอีกแล้ว ดังเขาจะได้เล่าเรื่อง...

นี่แหละ, เขาละ! เขาผู้สร้างนิยายอันบันดิอดันในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ในนาม *"ผู้ชนะสิบทิศ"* และเขาผู้เล่าเรื่อง *สามก๊ก* ในแบบฉบับของวณิพก

▶▶▶ และขอให้เชิญดีวงเข้ามา อย่างเคย บัดนี้ เพื่อนของเขาคนหนึ่งจะได้เล่าเรื่องของตัววณิพกเอง เท่าที่เพื่อนของเขาคนนี้ได้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันมา

เพราะว่าเพื่อนไม่อาจจะกลับมาสร้างนิยายหรือเล่าเรื่องไม่ว่าในแบบฉบับอันใดได้อีกแล้ว เพื่อนได้หลีกหนีผู้ที่รักตัวเพื่อน รักความของเพื่อน และรักจิตใจของเพื่อน ไปอยู่ในช่องน้อยเฉพาะตัว อันเป็นสถานที่ที่มนุษย์และสัตว์ทุกรูปทุกนาม ไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรีมากี่สิบปี หรือเป็นแต่เพียงวณิพกผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกายเช่นเพื่อน จะหลบหนีไปให้พ้นได้

แต่เพื่อนผู้นั้นจะอยู่ในสถานที่แห่งนั้นด้วยวิญญาณอันเต็มไปด้วยความสุข และมีความเป็นคนเจ้าสำราญเช่นเดียวกับที่ยังมีชีวิตอยู่ นั่นเพราะในระหว่างที่มีชีวิตอยู่เพื่อนได้ทิ้งงานประพันธ์อันมากหลายไว้ ที่เมื่อใดคนไทยผู้ที่เกิดมาภายหลังได้หยิบหนังสือที่เพื่อนแต่งไว้ขึ้นอ่าน เมื่อนั้นทุกคนก็เป็นเช่นคำของเพื่อน ที่ว่า "*ฟังวณิพกเล่าให้ท่านฟังสนุกดี*"

เพราะเหตุผลเช่นนี้ เมื่อเพื่อนตายไปแล้วจึงย่อมไม่มีผู้ใดจะลืมเพื่อนได้ ไม่ใช่จำเพื่อนได้อย่างจำ *ตั้งโต๊ะ ผู้ถูกสาปแช่งทั้งสิบทิศ* หรือ *โจโฉ ผู้ไม่ยอมให้โลกทรยศ* ที่เพื่อนเขียน แต่จำเพื่อนได้เหมือนกับจำ *ผู้ชนะสิบทิศ* ที่เพื่อนเขียนนั่นแหละ

เพื่อนเอ๋ย '*ไอ้ผี*' ของเพื่อนจะเขียนเล่าถึงเพื่อนว่าอย่างไรจึงจะดี ?

เราเป็นนักประพันธ์ เราอาจจะเสกสรรปั้นแต่งชีวิตในนิยายให้ผู้ใดเป็นตัววิเศษพิศดารหรือระยำตำบอนอย่างไร เราก็สามารถที่จะทำได้ แต่ในชีวิตจริง เพื่อนจะแต่งตัวแต่งใจอย่างไรก็จะบิดเบือนไปจากความจริงที่เพื่อนได้บันทึกไว้ด้วยตนเอง ตามกาลเวลาในระหว่างที่เพื่อนเกิดมาจนกระทั่งตายไว้นั้นหาได้ไม่

วันนี้เป็นวันที่ ๖ มีนาคม พศ. ๒๕๐๐ ซึ่งเป็นวันที่บ้านเมืองของเราอยู่ในระหว่างประกาศภาวะฉุกเฉิน หลังจากผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ มาแล้วหยก ๆ และตามข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ที่เต็มไปด้วยเรื่องฉุกเฉินนี่แหละ ก็ได้มีประกาศของสมาคมหนังสือพิมพ์ในอันจะสร้างหนังสืออนุสรณ์สำหรับงานวันฌาปณกิจศพของเพื่อนชั้นโดยการร่วมมือจากนักหนังสือพิมพ์, นักประพันธ์ ซึ่งเพื่อนเคยเอาชีวิตมาเกลือกกลั้งอยู่ และโดยความร่วมใจจากญาติมิตร ตลอดถึงผู้ที่เป็นที่รักของเพื่อนทุกคน

แน่นอน เพื่อนได้จากไปเสียก่อนเริ่มพุทธศตวรรษที่ ๒๖ เพื่อนจึงไม่อาจจะรู้ได้ถึงเหตุการณ์ของบ้านเมือง ตลอดจนถึงข่าวอันเป็นมงคลเฉพาะตัวของเพื่อน ข่าวนั้น แต่ถ้าเพื่อนอาจหยั่งรู้ได้โดยญาณวิถี เพื่อนก็คงจะปล่อยหัวเราะออกมาก๊าก ๆ ตามนิสัย ซึ่งการหัวเราะเพราะความขบขันดีใจนี้ *'ไอ้ผี'* ของเพื่อนรู้ใจเพื่อนได้ดีว่าไม่ได้หัวเราะเพราะความขบขันในภาวะฉุกเฉินของบ้านเมือง หรือเพราะสำนึกถึงคุณงามความดีของตนจนผู้ที่เป็นที่รักของเพื่อนทุกคนไม่อาจลืมเพื่อนได้ แต่เพื่อนหัวเราะเพราะความดีใจในการที่เพื่อนรักของเพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งต้องถูกจำกัดอิสรภาพ อยู่ในตรางเนือง จากต้อง ถูกหาว่า เป็นกบฏ เพราะใฝ่หา สันติภาพ ได้กลับ มาสู่ แสง สว่าง แห่ง ความไท ใน ระหว่างนี้ เหมือนกันเพื่อนรักของเพื่อนคนนี้คือ เขาละ *กุหลาบ สายประดิษฐ์!*

เพราะ *'ศรีบูรพา'* คนนี้เดียว ที่ทำให้เรามีโอกาสได้รู้จักกัน ซึ่งมันก็เป็นเรื่องแปลกประหลาดเหมือนกับเรื่องที่ตัวของเรานี้เกิดมาเป็นตัวคนขึ้นได้อย่างไร คือว่า เมื่อก่อนนี้เราเป็นอะไร? และอยู่ที่ไหน? ทำไมจึงเกิดมาเป็นคนกับเขาได้ในชาตินี้? มีชีวิตชีวา มีความรู้สึกนึกคิด แล้วยังมีความสัมพันธ์กับเพื่อนผู้อื่น ทั้งใกล้ชิดสนิทสนม และห่างไกลออกไป จนเหลือแต่ความเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ถ้าเพื่อนยังเป็นแต่ผู้โฆษณาแจ้งความขายยาอยู่เรื่อยไป หรือถ้า '*ไอ้ผี*' ของเพื่อนยังตั้งหน้าตั้งตาแต่จะเอาดีทางเป็นนายทหารเรื่อยไป เพื่อนแน่ใจหรือว่าเราจะมาคบหาสมาคมกันในฐานะมิตรสนิทได้?

ความจริง ในระหว่าง พศ. ๒๔๗๓ อันเป็นระยะที่หนังสือพิมพ์รายปักษ์ *สุภาพบุรุษ* ซึ่งกุหลาบ สายประดิษฐ เป็นบรรณาธิการ อยู่ในความนิยมของประชาชนคนอ่านนั้น แม้ '*ไอ้ผี*' ของเพื่อน จะมีนามปากกาปรากฏ ในฐานะที่เป็นนักประพันธ์กับเขาผู้หนึ่งแล้วก็ตาม แต่นามปากกา '*ยาขอบ*' ยังมิได้มีสมญาปรากฏขึ้นในตลาดหนังสือของเมืองไทยเลย

จำได้ไหมว่าเราพบกันครั้งแรกที่ไหน? ก็ที่ห้อง '*เกษมศรี*' ห้องแถวหน้าวัดชนะสงคราม ซึ่งเป็นสำนักงานของหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* อย่างไรเล่า เป็นห้องแถวไม้สองชั้น อยู่หน้าบ้านของ *คุณอบ ไชยวสุ* ซึ่งเป็นที่ชุมนุมของพวกนักเขียนหนุ่มกมลใสกับพวกเพื่อน ๆ ได้ถือเอาเป็นสถานนัดพบและวาดลวดลายอันเด่นดวงตามภาษาของคนหนุ่มออกสู่กัน อย่างที่เรียกว่าโชกโชนไปทีเดียว

เวลานั้น '*ไอ้ผี*' ของเพื่อนยังเป็นนายทหารชั้นร้อยตรีประจำการอยู่ในกระทรวงกลาโหม แต่ต้องไปนอนที่บ้านในโรงทหารบางซื่อและมักแวะที่ห้อง '*เกษมศรี*' เสมอ ทั้งที่เวลาเมากลับมาจากสโมสรหรือเวลาไม่เมาซึ่งออกจะมีน้อย เราได้พบกันที่นี่ และ *ไอ้ผี* ของเพื่อนก็รู้สึกชอบใจเพื่อนขึ้นมาทันที *ไอ้ผี* ไม่ได้ชอบเพื่อนในฐานะที่เพื่อนเป็นนักประพันธ์ด้วยกัน เพราะเวลานั้น '*ยาขอบ*' ยังไม่เกิด หรือไม่ใช่ชอบเพราะเพื่อนมีเชื้อสายมาจากเจ้าผู้ครองนครแพร่ เนื่องจากเวลานั้นยังไม่รู้ หรือชอบเพราะชะเหล้า เพราะเวลานั้นเพื่อนไม่ดื่ม

จากร่างผอมเล็กดำ ใบหน้าเป็นคนเก้คมคาย ผมหยักเป็นลอน หน้าผากกว้าง อันเป็นลักษณะของคนที่มีใจกว้าง ทรงเชาวน์ปฏิภาณ คิ้วหนาดก นัยน์ตามีประกายแจ่มใสและบอกแววเจ้าชู้ จมูกเป็นสันตรงบอกถึงลักษณะจิตใจ ปากได้ส่วนและยิ้มแย้มอยู่ทุกโอกาส เป็นคนที่มีกิริยากระปรี้กระเปร่า เวลาพูดมีเสียงดังประกอบกิริยาอาการไปด้วย แต่ไม่ใช่ลักษณะของนักรบผู้กล้าหาญ แต่เป็นลักษณะของคนที่สุภาพอ่อนหวานเต็มไปด้วยอารมณ์ขัน เนื้อหาในเรื่องที่พูดแฝงไว้ด้วยคารมที่คมคาย มีเหตุผลที่น่าฟัง และมักจะมีเรื่องแปลก ๆ อันล้วนแต่ให้ความสนุกสนานทั้งสิ้น *ไอ้ผี* ของเพื่อนหลงเสน่ห์ของเพื่อนตั้งแต่แรกพบก็เห็นจะเป็นที่ตรงนี้เอง แต่เพื่อนชอบ *ไอ้ผี* เพราะเหตุใดไม่มีโอกาสทราบได้เลยจนบัดนี้ เพราะ *ไอ้ผี* ไม่มีลักษณะอย่างเพื่อนสักนิดเดียว

ขณะที่กำลังเขียนถึงตอนนี้ เป็นเวลาดึกประมาณ ๒๓ นาฬิกาเศษแล้ว ภายนอกหน้าต่างเมื่อมองออกไปก็มืดสนิท ลมเย็นอ่อนพัดผ่านมาชะโดมกายจนเย็นชื่น เสียงหมาทั้งในบ้านและนอกบ้านพากันหอนรับกันเกรียวไปหมด *เพื่อนมาหาหรือ?* มาซิ! เรามาพากันไปสู่ความสัมพันธ์เก่าแก่ตั้งแต่ครั้งเมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ร่วมกัน

จำได้ไหม? เมื่อปี พศ. ๒๔๗๔ สำนักงานหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* ได้ย้ายจากห้อง *'เกษมศรี'* ไปอยู่ที่ตึกแถวข้างห้างสามเหลี่ยมปากคลองตลาด *ไอ้ผี* ของเพื่อนยังคงประจำอยู่ในกระทรวงกลาโหมและได้มาพักอยู่กับเพื่อนนายทหารผู้หนึ่งที่ตึกแถวหน้าโรงเรียนราชินี หลังโรงพักพระราชวังเดียวนี่เรามาอยู่ใกล้กันแค่คลองคั่นเท่านั้นเอง

เวลานั้นเพื่อนมีเมียและมีลูกแล้ว แต่ชีวิตในครอบครัวของเพื่อนดูจะไม่มีความหมายเสียเลย เพราะว่าเพื่อนได้มาหลับนอนอยู่ที่บนสำนักงานหนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* เป็นประจำ ซึ่งเป็นขณะที่เพื่อนยังทำงานในแผนกโฆษณาของห้างขายยาเพ็ญภาค แต่อย่างไรก็ดี 'ยาขอบ' ได้เกิดขึ้นแล้วในฐานะนักเขียนเรื่องตลก ร่วมกับ *ฮิวเมอริสต์, อ.ก. รุ่งแสง, พ.ษ.* และ *แสง บุหลัน.* กับยังมีอาจารย์ *พระพิสณ์พิทยาพูน* นักประพันธ์อาวุโสสมัยนั้นในนาม *นายรุ่ง ผลานเคราะห์* มาร่วมสนุกด้วยเป็นครั้งคราว

ขณะที่ 'ยาขอบ' เกิดแล้ว แต่ 'จะเด็ด' ยังไม่เกิด หนังสือเรื่อง *ยอดขุนพล* กับ *ผู้ชนะสิบทิศ* ยังไม่เป็นตัวอักษร หากได้ปรากฏขึ้นแล้วในลักษณะของคนตัวจริง ที่อาจถ่ายทอดรูปโฉมและลักษณะนิสัยลงได้ทั้งตัว *จะเด็ด, ตะละแม่จันทรา, ตะละแม่กุสุมา, อเทตยา* หรือแม้ *กัยทิมา* ก็เถอะ 'ยาขอบ' ในชีวิตจริงครั้งนั้นช่างถอดเอา 'จะเด็ด' มาสอดใส่ไว้ในวิญญาณของเพื่อนตั้งแต่ที่เพื่อนเองก็ยังไม่เคยนึกถึงชื่อนี้มาก่อนเลย

ในปีเดียวกันนั่นเอง หนังสือพิมพ์ *สุภาพบุรุษ* ได้หยุดกิจการไปชั่วคราว เพื่อนจึงไปเช่าตึกแถวอยู่ใหม่ที่ถนนตะนาว คราวนี้ *ไอ้ผี* ของเพื่อนจึงได้ไปอยู่ร่วมกันครั้งแรกที่นั่น และที่นี่แหละเป็นต้นกำเนิดที่เพื่อนจะเรียกเพื่อนว่า '*ไอ้ผี*'

เมื่อแรกที่มาอยู่ด้วยกันที่ตึกแถวริมถนนตะนาวนี้ *ไอ้ผี* ของเพื่อนยังคงประจำการอยู่ที่เดิมและเพื่อนก็ยังทำงานอยู่ที่เดิม คงมีวิญญาณของ 'จะเด็ด' สิงสู่อยู่เช่นเดิม *ไอ้ผี* ของเพื่อนได้อ่านจดหมายรักอันหยาดเยิ้มที่มีโต้ตอบกับประดา 'แฟน' ของเพื่อนอย่างเคลิบเคลิ้มหลงใหล ทั้งจดหมายของฝ่ายผู้โต้และฝ่ายผู้ตอบ

สำนักหรือกวนย่อม ๆ ที่ถนนตะนาวนี้ มีเพื่อนฝูงมาเยี่ยมเยียนเสมอ ระยะน *กุหลาบ กับ สหาย* ได้ไปร่วมออกหนังสือพิมพ์ *บางกอกการเมือง* และแล้วก็ไปออกหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ที่ตรอกกัปตันบุช แต่ทุกคนยังไปมาหาสู่กันเป็นบางคราวและก็ยังครื้นเครงกันไปตามภาษาของคนหนุ่มเช่นเคย เวลากลางวันที่สำนักถนนตะนาว นอกจากเราสองคนแล้ว ยังมีนักเรียนกฎหมายหนุ่มที่ชอบหนีโรงเรียนมาชกกันอยู่ที่นี่เสมอ ต่อมาภายหลัง หนุ่มน้อยผู้เป็นบุตรชายคนหนึ่งของเจ้าของ *โรงพิมพ์พาณิชศุภผล* ผันได้กลายเป็นนักเขียนสมัครเล่นไป ในนามปากกา '*พลับพลึง*'

และที่สำนักถนนตะนาวนี้ เวลากลางคืนมีผู้นอนประจำอยู่เพียงสองคน คือเราทั้งสองนี่แหละ คนหนึ่ง *ไอ้ผี* ของเพื่อนไปธุระข้างนอกกลับมา ประตูหน้าร้านยังไม่ปิด แต่ไฟฟ้าข้างล่างดับแล้ว เพื่อนอาบน้ำอยู่ในห้องน้ำหลังร้าน *ไอ้ผี* ของเพื่อนเห็นแก่ความสนุกสนานทันทีขึ้นได้ในบัดนั้น จึงเข้าไปแอบตัวอยู่ข้างบันไดชั้นบน เมื่อเพื่อนอาบน้ำเสร็จแล้วผ่านเข้าประตูมาจะขึ้นไปข้างบน ทันใดนั้นร่างที่แอบอยู่ข้างบันไดก็กระโดดออกจากที่ซ่อน ชูแขนถ่างขา แล้วร้องตะโกนขึ้นว่า

"*ห—ว้—า!*"

เพื่อนตกใจ ร้องเสียงหลง ถอยหลบกลับไปทางเก่า เมื่อ *ไอ้ผี* ไปเบิดไฟฟ้า แสดงตัวพร้อมด้วยการหัวเราะสนุกคนเดียวแล้ว จึงสังเกตเห็นสีหน้าอันเต็มไปด้วยความฉุนโกรธของเพื่อน ซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อนเลย จึงรู้สึกเสียใจเป็นอันมาก เพื่อนห้ามแต่เพียงว่า "ที่หลังอย่าเล่นหลอกกันอย่างนี้น่า" เพื่อนพูดเพียงเท่านั้น แต่ในใจคงจะต่อให้ว่า "*ไอ้ผี*" เพราะจากวันนั้นมา มิตรสหายมากหน้า ได้พากันเรียกชื่อใหม่ของเพื่อนคนนี้ว่า *คุณผี* บ้าง *นายผี* บ้าง '*ผี*' เฉย ๆ บ้าง แน่ละ,

แล้วต่อมาทำไมจึงจะไม่เป็น 'ไอ้ผี' อย่างที่เพื่อนเรียก เมื่อเราสนิทสนมกันมากที่สุดแล้ว

ที่สำนักถนนตะนาวนี่แหละ คือที่ *ไอ้ผี* ของเพื่อนได้ตกลงใจปลดกระบือออกจากเอว ทิ้งนักเพราะมนต์เสน่ห์ของเสรีภาพในโลกกว้าง และเพราะความโง่อ่าของตนเอง ที่ได้กลายมาเป็นนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงกับเขาคนหนึ่งนั่นเอง

ดังได้บอกแล้ว "*พลับพลึง*" เป็นนักเรียนกฎหมายของโรงเรียนกฎหมายขณะนั้น ซึ่งยังไม่มีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ และเป็นเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน แต่เมื่อเวลาที่ "*พลับพลึง*" หอบตำรากฎหมายมาทิ้งไว้ที่สำนักถนนตะนาว เพื่อหลบพักผ่อนนอนหลับในเวลากลางวันนั้น *ไอ้ผี* ของเพื่อนก็ได้พลิกอ่านตำราเหล่านั้นเสียทุกเล่ม และที่โปรดปรานมากที่สุด ก็คือ *กฎหมายปกครอง* ซึ่งถ้าเดาไม่ผิด ก็ย่อมจะผิดขึ้นโดย *หลวงประดิษฐมนูธรรม* นั่นเอง

ตำราเล่มนั้นเต็มไปด้วยคำว่า อิสรภาพ, เสรีภาพ, และภราดรภาพ อันเป็นตำราที่ตรงกับประวัติศาสตร์สากล ตอนยุคปฏิวัติฝรั่งเศส สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ ซึ่ง *ไอ้ผี* ของเพื่อนได้ศึกษามาแล้วอย่างช่ำชอง ในสมัยที่ พอ. พระยาทรงสุรเดช เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาทหาร

เพื่อนเอ๋ย เวลานั้น เลือดคนหนุ่มของ *ไอ้ผี* ฉีดพล่านไปด้วยความอยากมีเสรีภาพในโลกกว้าง อยากจะศึกษาชีวิตด้วยชีวิต ซึ่งในชีวิตทหารที่เต็มไปด้วยระเบียบวินัย และปกครองกันโดยมีเจ้านายเหนือหัวมากมายหลายสิบชั้นนั้น ไม่อาจจะมอบให้ได้เสียเลย

เมื่อ *ไอ้ผี* ของเพื่อนปรารภกับเพื่อน เพื่ออยากออกจากประจำการ แต่ก็ยังอยากจะออกโดยไม่มีความผิดเพื่อให้ได้มาซึ่งเบี้ยหวัดสำหรับการดำรงชีพต่อไปบ้าง ซึ่งก็ไม่เห็นทางใดดีไปกว่าการป่วยเกิน ๓ เดือน จึงอยากจะให้เพื่อนช่วยหาหมอที่พอจะเชื่อถือได้ ตรวจคนที่ไม่ป่วยให้กลายเป็นคนป่วยไปได้ในเวลาอันยาวนานเช่นนั้นให้สักคนหนึ่ง

เพื่อนไม่อาจขัดความประสงค์ของเพื่อนได้ จึงไปให้นายแพทย์ชั้นผู้ใหญ่ในกรมเสนาธิการทหารเรือครั้งนั้น เขียนคำรับรองของแพทย์ด้วยโรคภัยเป็นชื่อภาษาอังกฤษหรือละตินก็ไม่ทราบ ยาวตั้งครึ่งบันทัด มาประกอบการลาป่วยของ *ไอ้ผี* เป็นผลสำเร็จเรียบร้อยจนได้

ยังก่อน, ยังออกไม่ได้ *ไอ้ผี* ของเพื่อนยังไม่ถึงความกรุณาจากผู้บังคับบัญชาของ *ไอ้ผี* ได้ จึงเห็นสมควรที่จะนำมาบันทึกไว้ในที่นี้ด้วย นั่นคือ เวลานั้นท่านนายพลตรี มจ. ฉัตรมงคล ดำรงตำแหน่งเป็นจเรทหารช่าง ซึ่งเป็นเจ้านายทปกครองโรงเรียนทหารที่ *ไอ้ผี* สังกัดอยู่ ท่านได้ส่งอาจารย์และนายแพทย์มาเยี่ยม *ไอ้ผี* ถึงสำนักถนนตะนาว ครั้นอาจารย์และแพทย์ตรวจทราบความจริงแล้ว ท่านยังเรียก *ไอ้ผี* เข้าพบ ให้โอวาทอย่างยืดยาว และขอร้องให้กลับมาทำงานเสีย แต่ *ไอ้ผี* ก็ยังยืนยันจะขอออกอยู่ดี ประกอบด้วยเวลานั้นได้มีการประชุมนายทหารชั้นผู้ใหญ่กันด้วย คุณลุงของ *ไอ้ผี* คือ พอ. พระไกรสรสิทธิรศาวุธ ผู้บังคับการทหารราบ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มาประชุมด้วย ทราบเรื่องของ *ไอ้ผี* โดยพระยาทรงวชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนทหารช่าง ท่านจึงเรียก *ไอ้ผี* ไปพบ เมื่อ *ไอ้ผี* ยังยืนกราน ท่านจึงได้แต่ให้คำอวยพรตามหลังมาว่า *แกจะบ้าหรือ?*

เห็นไหมล่ะ, ความช่วยเหลือของเพื่อน ถ้าไม่ได้ออกก็ผิดทีไปละ - - - ได้ออกโดยมีคำสั่งว่ารายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา จะมีความ

ผิดหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ได้เบียหวัดถึงเดือนละ ๒๑ บาท ๒๕ สตางค์นั่นแน่ะ สมัยนั้นเสมียนกระทรวงเขาก็ยังชีพอยู่ด้วยเงินเท่านี้แหละ ซ้ำยังมีเมียมีลูกกันคนละหลาย ๆ เสียด้วย

ต่อจากนั้นสนุกเหมือนได้ฟังเพื่อนเล่าสามก๊กกันละ สามหนุ่ม *เพื่อน, พลับพลึง,* กับ *ไอ้ผี* โลดแล่นไปด้วยความคะนองใจ เพื่อนกับ *พลับพลึง* ผีมือบิดเสียดนับว่าไม่ใช่ย่อย โดยเฉพาะสำหรับเพื่อนนั้นใช้ได้ถึงกับหากินในทางพนันกันเชียวละ เพื่อนหาเงินได้จากการพนันบิดเสียดไม่น้อยกว่าวันละ ๕ ๑๐ บาท

อีกอย่างหนึ่งที่เพื่อนโปรดปรานหนักหนา ก็คือการดูมวย ครั้งนั้นที่สวนสนุกคือที่สวนลุมพินี มีการเล่นสำหรับพักผ่อนหย่อนใจในยามราตรีหลายอย่าง มีการพนันบางประเภท มีสถานีตำรวจ และก็มีการแข่งขันชกมวยทุกวันเสาร์ เราสามคนไม่เคยพลาดสักนัดเดียว แม้ว่าจะต้องเปลี่ยนสถานที่ไปชกกันในโรงละครในคืนที่มีฝนตกหนักก็ตาม

เวลากลางวันเพื่อนก็ทำงานของเพื่อนไป *ไอ้ผี* ของเพื่อนเริ่มเขียนนวนิยายเพื่อพิมพ์เป็นเล่มขายจนสำเร็จไปเล่มหนึ่ง คือ เรื่อง *ดำรงประเทศ* ได้รับการช่วยเหลือในการพิมพ์และจำหน่ายจาก *'พลับพลึง'* เมื่อได้จำหน่ายไปแล้ว ต่อมาภายหลังมีใครคนหนึ่ง ดูเหมือนจะเป็น *'ท่านขาว'* มจ. ศุกรวรรณดิศ ดิศกุล เล่าให้ฟังว่า มีผู้นำถวายเสด็จในกรมดำรงราชานุภาพ ทรงรับสั่งว่า *"นี่มันหนังสือคอมมิวนิสต์"* ทั้งนี้จริงขอให้เป็นของผู้นำมาเถอะ

โชติ แพร่พันธุ์ ดูจะไม่มีหัวเป็นนักการเมืองเสียเลย คล้ายกับพวกเราเป็นส่วนมาก รวมทั้ง *ไอ้ผี* ของเพื่อนด้วย แต่จะว่าเพื่อนไม่มีความคิดความเห็นทางการเมืองเสียเลยก็ผิดไป เพราะเวลาเพื่อนออกความเห็นขึ้น

มาเมื่อใด เป็นได้ฮาไปพร้อมกับนิยมชมเชยในความรอบรู้อันกว้างขวางของเพื่อน ยิ่งกว่านั้นถ้าจะนับเอาเพื่อนเป็นนักการเมือง เห็นจะมีก็แต่ในหน้าหนังสือ *ผู้ชนะสิบทิศ* หรือ *สามก๊ก* นั่นแหละ หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทรไปเลย

■ ■ ■ *แหม! เพื่อนเอ๋ย* นี่เป็นเวลาของเช้าวันใหม่ในวันที่ ๗ มีนาคมแล้ว เมื่อคืนนกำลังเขียนและนึกถึงเพื่อนเพลินอยู่ในยามดึกสงัดนั้น ไฟฟ้าเกิดดับพรึบขึ้นมาเฉยๆ งั้นเอง ไปเปิดวงอื่นดูก็ดับเหมือนกัน ต้องเข้าไปนอนใจเต้นอยู่ในมุ้ง รุ่งเช้าสืบสวนได้ความว่าสวิชหลวม เกิดหลุดห่างออกมาจากกันเสียงั้นแหละ ฮี่โธ่, ทีหลังอย่าล้อกันเล่นยังงี้อีกนะ!

ความสามารถของเพื่อน นอกจากจะมีหัวในทางโฆษณาแล้ว เพื่อนยังรู้จักการค้า ทั้งวิธีการค้าและด้านการทำตลาด เพื่อนเข้ามาสู่โลกหนังสือพิมพ์หนักไปในด้านจัดการ หรือไม่ก็อำนวยการไปเลย เพราะเพื่อนเป็นคนกว้างในทางโรงพิมพ์นี่เอง ในปี พศ. ๒๕๗๕ นั้น เพื่อนจิ๋งจุง *ไอ้ผี* เข้าไปใน *โรงพิมพ์สยามพาณิชยการ* [เดิม] ที่ริมตรอกไวตี้ ถนนสี่สม *คุณครูเทียน เหลียวรักวงศ์* เจ้าของนามปากกา *เอ.ชี.เอ็ส.* และ 'ลำโพง' เป็นเจ้าของ ที่นั่นเขามอบให้ *ไอ้ผี* ดำรงตำแหน่งเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ "*ผู้นำ*" โดยการร่วมมือจากเพื่อนชั้นพี่คนอื่น ๆ ได้แก่ 'ม้าลาย' -- อ้อไม่ใช่ *ม. ชูพินิจ, ป. บูรณปกรณ์, อ.ก. รุ่งแสง, สันต์ เทวรักษ์, พ. เนตรรังษี* และอีกเยอะดูเหมือนจะคณะ *สุภาพบุรุษ* ทั้งหมดนั่นเอง

'*ไอ้ผี*' ของเพื่อนเคยเห็นกิจการโรงพิมพ์มาตั้งแต่เป็นนักเรียนนายร้อยที่โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ *เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์* บ้างก็จริง แต่ก็เห็นโดยไปเฉียบ ๆ เคียง ๆ แล้วก็แอบขอตัวพิมพ์ที่เขาไม่ใช้แล้วมาหัดเรียง

พิมพ์เล่น ไม่เคยกระโดดเข้าไปจับงานจริงจัง ซึ่งพอประเดิมก็ออกเป็นตัวบรรณาธิการเลย ดูเป็นการเรียนลัดในโลกหนังสือพิมพ์ที่ล่อแหลมต่ออันตรายอย่างยิ่ง ถ้าไม่ได้เพื่อนกับมิตรสหายคนอื่นอีกแล้ว *ไอ้ผี* ของเพื่อนเห็นจะไม่มีตัวตนมาในโลกหนังสือพิมพ์ต่อมาอีกเป็นแน่

โรงพิมพ์ *สยามพาณิชยการ* [เดิม] เป็นโรงพิมพ์ขนาดย่อม มีคุณครูเทียน เหลียวรักวงศ์เป็นเจ้าของ คุณครู ม. อิศไมล์เป็นผู้จัดการ นอกจากจะพิมพ์หนังสือ *"ผู้นำ"* แล้ว ยังมีรับงานพิมพ์อื่น ๆ อีก พวกเราทุกคนรวมทั้งเพื่อนทำงานกันอย่างไม่มีเงินเดือนเงินดาวอะไรหรอก ทำงานกันไปกินกันไปเท่านั้นเอง แต่เพื่อนพร้อมกับผู้ร่วมคณะทุกคนก็มีความสนุกสนานเบิกบาน จากการสนทนาฮาเฮกับเพื่อน บางทีกินข้าวค่ำกันเข้าไปแล้วก็ยังมิได้หลับนอน คงมีแต่เสียงสนทนา และหัวเราะกันอย่างไม่รู้เบื่อหน่าย จนกระทั่งเพื่อนจากราตรีเหล่านั้นไปโดยการ *พาหนิวิวาห์*

ควรจะกล่าวย้อนขึ้นไปอีกสักนิดว่า ก่อนหน้าระยะนั้นราว ๑ ปี เพื่อนไปร่วมงานในหนังสือพิมพ์รายวัน *สุริยา* อันเป็นหนังสือพิมพ์ในเครือเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ซึ่งมีกุหลาบ สายประดิษฐ เป็นบรรณาธิการ โดยเพื่อนเขียนนวนิยายขนาดยาวเรื่องแรกในแบบฉบับของเรื่องอิงพงศาวดาร โดยอาศัยพงศาวดารเพียง ๗ บันทัด อันเป็นเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องตลกคะนองในนามปากกา *ยาขอบ* อย่างแต่ก่อน หากเป็นเรื่องรบเรื่องรัก ซึ่งเป็นที่มาของ *ผู้ชนะสิบทิศ* ในภายหลัง นั่นคือเรื่อง *ยอดชุนพล*

นวนิยายเรื่องนี้จบค้างลงไว้เมื่อเพื่อนกับผู้ร่วมงาน *ไทยใหม่* แพแตก ออกจากงานตามประสาจองหองของพวกเราพากันมาเป็นวีระบุรุษริมถนนออกเตะฝุ่นหางานทำกัน โดยที่ยังไม่มีที่หมายในอนาคตปูลาดไว้ให้ ล่วงหน้าเลย

แลนั่นก็เป็นสมัยที่การปฏิวัติ เมื่อ ๒๔ มิถุนายน พศ. ๒๔๗๕ ได้เริ่มขึ้นแล้ว!

ท่ามกลางความแปลกและใหม่จากรสของการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยนี่เอง กลุ่มนักเขียนของสำนัก *สุภาพบุรุษ* โดยการนำของกุหลาบ สายประดิษฐ ได้มาร่วมชุมนุมกันออกหนังสือพิมพ์รายวัน *ประชาชาติ* ที่โรงพิมพ์บำรุงนกลกิจ ถนนบำรุงเมือง สี่กั๊กเสาชิงช้า โดยมีหม่อมพร้อย วรวรรณ ในหม่อมเจ้า [สมัยนั้น] วรรณไวทยากร เป็นเจ้าของ

ที่นี้ ขั้นแรกเพื่อนมาทำงานทางฝ่ายจัดการ แต่ถ้าว่างเวลาใด เป็นต้องขึ้นไปกองบรรณาธิการเพื่อเป็นเสนาธิการของคณะบรรณาธิการ และบางเวลาก็เพื่อความครื้นเครงในระหว่างเพื่อนฝูง แต่ต่อนั้นเพื่อนค่อยห่างเหินจากมิตรสหายไปสักหน่อยเพราะชีวิตในครอบครัว และเพื่อนต้องไปประจำทำงานใหม่ที่ห้างขายยาบุณยรัตเวชอีกแห่งหนึ่ง

ระหว่างนี้ เราได้อยู่ใกล้ชิดกันอีกโดยไปอยู่ร่วมเรือนเดียวกัน ที่บ้านใหญ่ใกล้วัดตรีทศเทพ กับเพื่อนอีกสองคน คือ *ป. บูรณปกรณ์* กับ *ต่วน บุญชูช่วย* ไอ้ผิ ของเพื่อนกับต่วนยังเป็นคนโสด ส่วน ป. บูรณปกรณ์กำลังดำเนินงานรักกับ ก. สุรางคนางค์ อยู่อย่างเต็มเหยียด

ต่อมา เราทั้งหมดนั้นได้ย้ายไปอยู่ร่วมกันอีกที่บ้านเช่าตรงข้ามทำเนียบรัฐบาลเดียวนี้ ซึ่งบัดนี้บ้านหลังนั้นรื้อไปเสียแล้ว ซึ่งถ้าเป็นในต่างประเทศที่เขานิยมนักประพันธ์เอกว่าเป็นศิลปินคู่บ้านคู่เมืองแล้ว เขาคงจะต้องรักษาเอาไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ของเพื่อนที่เดียว เพราะว่าบ้านน้อยที่เขียวหลังนี้เป็นที่กำเนิดเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของเพื่อนอย่างไรเล่า

■ ■ ข้างที่นอนของเพื่อนจะมีหนังสือพงศาวดารพม่า ของเสด็จในกรมนราธิประพันธ์พงศ์ หนังสือสามก๊ก, ราชาธิราช ตลอดจนหนังสือตำรายุทธศาสตร์ ของ*ไอ้ผี* ของเพื่อน วางซ้อนกันไว้ตั้งใหญ่

■ ■ จากหนังสือพงศาวดารพม่า ซึ่งในท้ายเล่มจะมีคำในภาษาพม่าหรือมลายูและมีคำแปลไว้ให้เสร็จนั่นเอง เพื่อนได้ใช้สำหรับการตั้งชื่อตัวละครใน *ผู้ชนะสิบทิศ* ซึ่งจะหาไม่ได้ในพงศาวดารจริงของพม่าหรือมลายูเองเลย

ผู้ชนะสิบทิศ ลงใน *ประชาชาติ* ตั้งแต่เมื่อยังมีสำนักงานอยู่ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ ในปี พศ. ๒๔๗๕ ไปจนถึงเมื่อสำนักงาน *ประชาชาติ* ย้ายไปที่โรงพิมพ์ของตนเองที่ถนนหลานหลวง ใน พศ. ๒๔๗๖ ประกอบกับเหตุการณ์ของบ้านเมืองเวลานั้นได้เกิด *ขบถบวรเดช* ขึ้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ต้องใช้อาวุธเข้าประหารกันอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกนับแต่เมื่อเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินมา จึงยังความตื่นเต้นอย่างใหญ่หลวงให้แก่ประชาชนชาวไทย หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ที่ได้รับความนิยมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ได้ทวีจำนวนพิมพ์ขึ้นเต็มตามกำลังแท่นพิมพ์ทั้ง ๑๑ แท่น และพิมพ์ตลอดวันตลอดคืนก็ยังไม่พอจำหน่าย

เพราะเหตุนี้ด้วยประการหนึ่ง เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ที่ลงมาเป็นประจำวันและได้รับความนิยมอยู่แล้ว จึงได้ทวีจำนวน 'แฟน' ขยายตัวกว้างขวางขึ้นไปตาม จนถึงได้รับการเรียกร้องให้รวมพิมพ์เป็นเล่มขึ้นในครั้งแรก เพื่อสำหรับผู้ที่ไม่ได้ติดตามอ่านมาแต่ต้น รวมทั้งที่อ่านติดต่อมาอย่างกระท่อนกระแท่นนั้นด้วย

จากรายได้ที่ไหลมาสู่กระเป๋าผู้ประพันธ์นี้เองทำให้เพื่อนซื้อรถจักรยานยนต์ขึ้นได้หนึ่งคัน และใช้ขี่ตระเวนท่องไปทั้งกลางวันและกลางคืน

ดังนั้น จึงอุบัติขึ้นซึ่งการผจญภัยครั้งหนึ่งของ *ไอ้ผี* ของเพื่อน ที่ทำให้เพื่อนมีความตกอกตกใจเป็นหนักหนา

นั่นก็คือ ที่ท้ายรถจักรยานยนต์ของเพื่อนนั้น มักมี *ไอ้ผี* เกาะติดไปด้วยเสมอ จนครั้งหนึ่ง เมื่อเพื่อนขับขี่ข้ามสะพานกษัตริย์ศึกลงไปทางสระปทุม เนื่องจากสะพานชันมากนั่นเองทำให้ต้องเพิ่มกำลังความเร็วให้กับรถมากขึ้น และรถก็เหวี่ยงมากด้วย เท้าของ *ไอ้ผี* เกิดลื่นหลุดจากที่พาดเท้า ทำให้ร่างเอียงผลีอยกลิ้งหลุน ๆ ไปตามถนน

เปล่า, เพื่อนไม่ได้รู้เรื่องเลยว่าผู้ที่เกาะอยู่ข้างหลังนั้นปาฏิหาริย์ลงมาเป็นลูกขนุนไปเสียแล้ว คงเร่งรถเอ้อระเหยไปไกลสัก ๒๐๐ เมตร เห็นจะได้ จะด้วยเหตุอะไรก็ตาม ทำให้เพื่อนเหลียวหลังกลับมาดูที่ท้ายรถ จึงพบว่าผู้ที่เกาะมาเค้เก้อยู่กับถนนไกลลิบ ต้องรีบเลี้ยวรถห้อกลับมาด้วยสีหน้าที่เต็มไปด้วยความตกใจอย่างสุดขีด

พอมาถึง เห็น *ไอ้ผี* ยืนคลำไหล่บ้อยอยู่ แต่ทั่วใบหน้าระบายไว้ด้วยรอยยิ้มอันแจ่มใส เพื่อนจึงปล่อยหัวเราะก๊ากออกมาได้ ถามว่า

"กระโดดลงไปยังไงกันน่ะ?"

"กระโดดกะหะอะไร ดันมันลื่น เลยกลิ้งลงมา ดีแต่ว่าเอาไหล่ลง หัวไม่ได้น็อคพื้น แขนขาไม่หัก หัวก็ไม่แตก เสียยับไปนิดนิงเท่านั้น"

โชคไม่เชื่อ จะพาไปหาหมอโน่ที่โรงพยาบาลกลางให้จงได้ ต้องรับรองอย่างแข็งแรงจึงได้เชื่อ ยอมให้เกาะรถวิ่งต่อไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ต่อจากนั้นไม่นาน เราต้องแยกบ้านและแยกสำนักงานกัน ชั่วคราว เพราะว่า *ไอ้ผี* ของเพื่อนต้องมารับตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวัน *ประชาธิปไตย* ซึ่งอยู่ได้ประมาณ ๑ ปี แล้วจึงได้กลับไปร่วมงานกันที่ *ประชาชาติ* อีกครั้งหนึ่ง

ระหว่างนี้ เพื่อนได้แสดงความสามารถอีกอย่างหนึ่งในทางอาชีพขึ้นมา นอกจากการเขียนหนังสือขาย การทำหนังสือพิมพ หรือการโฆษณาให้ร้านค้า นั่นคืออาชีพตั้งร้านตัดผม

สมัยนั้นร้านตัดผมสตรียังมีน้อยแห่งเต็มที นอกจากร้านคลื่นแสงประทีปและคลื่นวัฒนาแล้ว จะมีที่อื่นอีกก็ไม่กี่แห่งนัก เพื่อนจึงวางเค้าโครงงานตั้งร้านตัดผมสตรีขึ้นทีบริเวณตึกนายเดิศเชิงสะพานเหล็กด่าง เพื่อนเป็นคนตั้งชื่อและออกแบบตัวหนังสือบอกชื่อร้านด้วยตนเอง เดี๋ยวนี้ชื่อนี้ก็คงอยู่ในแบบเดิม แต่ผู้ออกแบบ *ไป* เสียแล้ว ชื่อร้านนั้นคือ *ก่องเกล้า*

เมื่อ *ไอ้ผี* แยกจาก *ประชาชาติ* ไปออกหนังสือ *วัฒนธรรม*, *ดาวนคร* และ *ผิวเหลือง* นั้น ตอนนี้เพื่อนได้ไปเป็นคนสำคัญในวงในของ *บริษัทสยามพาณิชยการ* ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ที่ถนนสีลม และเปลี่ยนมาเป็น *บริษัทไทยพาณิชยการ* เจ้าของ *สยามนิกร* [ยุคแรก]

ครั้งนั้นเพื่อนได้เป็นผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* เพื่อนได้ริเริ่มออก *สยามนิกรวันจันทร์* หรือ *สยามนิกรฉบับยิ้มได้* คือของดีราคาถูก ขายเพียงฉบับละ ๓ สตางค์เท่านั้น เพื่อนจึงบัญญัติคำขึ้นว่าเป็น *ฉบับยิ้มได้*

ระหว่างนั้นเอง *ผิวเหลือง* ต้องเลิกกิจการ เพื่อนจึงมาตามตัว *ไอ้ผี* ด้วยจะให้งานสำคัญอันหนึ่งทำ นั่นคือส่งตัวไปประเทศจีนในฐา

นะผู้สื่อข่าวพิเศษของหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ไปสังเกตการรบระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ในประเทศจีน อันนับเป็นครั้งแรกที่ *ไอ้ผี* ออกไปนอกประเทศไทยเข้าไปถึงใจกลางของประเทศจีน ผ่านตะตั้งแต่ ซัวเถา, ฮ่องกง, เกาลูน, กวางตุ้ง เรื่อยขนไปจนถึงเมืองหันเค้า ซึ่ง *ไอ้ผี* กลับมาไม่ได้เขียนชมเชยชัยชนะของจีนเลยสักตัวเดียว เพราะ *ไอ้ผี* บอกเพื่อนว่าเพราะว่าจีนแพ้ตะไปจนต้องเสียบักกิ่งแล้วจะชมไงไหว แพ้แง่ ๆ เห็นอยู่แล้ว เพื่อนก็เห็นด้วย

ต่อจากนี้เมื่อ *ไอ้ผี* มาทำงานที่ *ประชามิตร*, ไปทำภาพยนตร์, โดนระดมกลับเข้าโรงทหารในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง, ย้ายไปเป็นนายทหารอากาศแผนกสร้างภาพยนตร์, ออกจากทหารมาทำละครเขียนเรื่องขายพอเลี้ยงอาดมาไปวัน ๆ อย่างทุกวันนี้ เราคงได้พบกันเสมอ และการพบกันในระยะหลัง ๆ นี้ เราได้มาบรรจบรอยเดียวกันด้วยทางสายหนึ่ง ซึ่งเป็นทางที่ไม่น่านิยมสำหรับคนทั่วไป นั่นคือการเสพย์สุราเป็นอาจิน

แต่ก่อนมา เพื่อนไม่เคยเป็นคนอย่างที่ปากตลาดเรียกกันว่า *ไอ้ขี้เมา* เลย เพื่อนจะดื่มบ้างก็เพื่อความสนุกสนานเป็นครั้งคราว แต่เหตุฉนเมื่อได้มาพบเพื่อนที่อาศรมสำนักบางขุนพรหมที่เพื่อนอยู่มาจนกระทั่งวันตายนั้น เพื่อนจึงได้ล้ำหน้า *ไอ้ผี* ไปจนไกลลิบก็ไม่ทราบ?

นั่นแหละ ในระยะหลังนี้ เพราะเจ้าเหล้านี่เองที่มันทำให้เราคบกันต่อมาได้อย่างยืดเยื้อแนบแน่นถึงที่สุด ตราบกระทั่งถึงวันตายของเพื่อน จำได้ไหม ครั้งหนึ่ง เมื่อเพื่อนป่วยอยู่ที่ *โรงพยาบาลโรคติดต่อ* ที่ท่าดินแดง ซึ่งมีคุณหมอโนรี มีสุวรรณ เป็นผู้อำนวยการ และเป็นผู้ที่เพื่อนตระหนักแน่อยู่แก่ใจเป็นอันดีว่า *สุวรรณ* ที่ท่าน มี นั้น ก็คือความโอบเอื้ออารีเป็นที่สุด จนถึงกับยอมให้เพื่อนเป็นคนไข้พิเศษสุดของโรงพยาบาลก็ทำได้

ความพิเศษสุดของเพื่อนนั้นก็คือขอบหนีจากโรงพยาบาลออกไปกินเหล้ากับเพื่อนฝูง พาสังขารอันร่อแร่กลับมาให้ท่านรักษาอีก ซึ่งท่านก็ได้แต่รักษาได้รักษาเอา สมตามอัชยาศัยของเพื่อนผู้มิได้ระย่อต่อโรคภัยไข้เจ็บหรือความตาย

ครั้งนั้น *ไอ้ผี* ของเพื่อนพำนักอยู่ที่บ้านคุณประชุม ชาตบุตร หลังห้องถ่ายรูปชาตพงศ์ ถนนวรจักร เพื่อนหนีจากโรงพยาบาลไปหา พอเปิดประตูบ้าน ประจันหน้ากันเข้าเท่านั้น ต่างฝ่ายก็ต้องหันหน้าไปสู่ที่ใดที่หนึ่งซึ่งใกล้กายในอันจะปล่อย *โอ้ก* ทำไมมันถึงดันมีออกมาได้เป็นการใหญ่เพียงแต่ว่าเราได้เห็นหน้ากันเท่านั้นก็ไม่ทราบ

หลังจากที่เราได้กลับไปโรงพยาบาล และ *ไอ้ผี* ได้นอนเป็นเพื่อนอยู่กับเพื่อนต่อมาสักสองสามราตรีแล้ว *ไอ้ผี* ของเพื่อนก็ได้คิดที่จะไม่ขอยอมเป็นเพื่อนกินเหล้ากับเพื่อนต่อไปอีก เป็นอันขาด นับแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา เพราะคิดว่าชีวิตของเพื่อนยังมีประโยชน์สำหรับทำความอภิรมย์ให้แก่คนไทยได้อีกเป็นอย่างดี ตามความมั่นหมายของเพื่อนเองก็คงจะเป็นเช่นนั้น

แต่อย่างไรก็ตาม กิตติศัพท์ *ไอ้ผี* ได้ยินต่อต่อมาก็ไม่ว่างเว้นลงเช่นเคย จนเพื่อนล้มเจ็บและโงเงขนมาได้ แล้วก็ค่อย ๆ เพียบลงเพียบลง กระทั่งก่อนวันสุดท้ายของชีวิต เพื่อนก็ขอเอามันเป็นยาขนานสุดท้าย ขนานที่สำคัญที่สุด ในอันจะเยียวยาให้เพื่อนเดินทางไปสู่ความตายด้วยความเป็นสุข

แม้ว่าความตายจะเป็นโทษส่วนตัวของเพื่อนเอง แต่ความตายของเพื่อนก็ยังเป็นประโยชน์ อย่างน้อยที่สุดก็คนหนึ่งคือ *ไอ้ผี* ของเพื่อนนั่นแหละ นั่นคือ เมื่อ *ป. บุรณปกรณ์* ตายไปนั้น เขามีอายุได้ ๕๘ ปี และเมื่อเพื่อนตายก็อายุเท่านั้น ทำให้ *ไอ้ผี* ซึ่งผ่าน ๕๘ ปีไปเมื่อไม่กี่วันนี้ สำนึกคนว่าอาจจะมาถึงตัวเข้าในวันเดียวกันนั้นเข้าบ้างก็ได้ จึงได้ยับยั้งใจในอันที่จะไม่ทำลายตนเองลงไปเสียด้วย *ยาขนานพิเศษ* ขนานเดียวกันกับเพื่อน

ทั้งนี้เพราะอะไร ? ก็เพราะเกรงว่ายังไม่อยากที่จะได้ชื่อว่า เกิดมาเป็นคนกับเขาทั้งทีก็เสียชาติเกิด ซึ่งเป็นการตรงกันข้ามกับเพื่อนที่เกิดมาเป็นคนกับเขาแล้วไม่เสียชาติเกิด

ไอ้ผี ของเพื่อนยังไม่อยากตาย เพราะว่าเกิดมาจนอายุถึงเพียงนี้แล้ว ยังไม่เห็นได้ทำงานอันใดเป็นชิ้นเป็นอันพอที่จะโชว์กับเขาได้เหมือนอย่างเช่นเพื่อนเลย เพื่อนได้ชื่อว่าเป็นคนเกียจคร้าน แต่ช่างเป็นคนเกียจคร้านที่น่ารักอะไรเช่นนี้ เพื่อนทำงานอะไรไว้บ้าง *ไอ้ผี* ไม่ต้องบอกดอก ใครๆ เขาก็รู้อยู่แก่ใจกันทั้งเมือง

แต่จะเอาอะไรแน่กับความตาย ถ้า *ไอ้ผี* เกิดปุบปับตายไปในเวลานี้ นั่นแล้วเป็นการตายสนิท ไม่มีอะไรเหลือ ส่วนเพื่อนผู้ได้ชื่อว่าตายไปแล้วก็จริง แต่คนไทยยังจะเรียกเพื่อนต่อไปเสมอว่า "*ยาขอบผู้ไม่ตาย*"

เท่านี้เองหรือสำหรับเพื่อนผู้คบกันมาร่วม ๓๐ ปีที่จะเขียนคำรำลึกถึงกัน เมื่อเพื่อนคนหนึ่งได้จากไปแล้ว ? ช่างสนอะไรอย่างนี้!!

ไม่สิ้นดอกเพื่อนเอ๋ย, นี่เป็นคำของเพื่อนคนหนึ่งเท่านั้นในชั่วชีวิตของเพื่อนเพียง ๕๘ ปีเท่านั้น เพื่อนเป็นวณิพพกผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกายเท่านั้น แต่เพื่อนมีมากมายเหลือเกินในผู้ซึ่งเป็นที่เคารพรักของเพื่อน ในมิตรสหายทั้งหลายของเพื่อนที่จะเขียนคำนิยม และในประชาชนผู้ที่จะกล่าวคำชมชื่นให้เพื่อน ตราบใดที่เพื่อนยังเป็น '*คนของประชาชน*' ตราบนั้นเขาทั้งหลายย่อมจะกล่าวขวัญถึงเพื่อนต่อไปอีกเป็นเวลานานแสนนาน และยาวแสนยาว

ลาที, เพื่อนรัก, จนกว่าเราจะพบกันอีก เมื่อ *ไอ้ผี* ได้กลายเป็น ผี ไปโดยแท้จริงแล้ว!

๒๘ มนค. ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ ช ล อ ศ รี ศ ร า ก ร

อนุสรณ์
ยาขอบ

■ *ระหว่างปี* พศ. ๒๔๗๘ ถึง พศ. ๒๔๗๐ ข้าพเจ้าไปสมัครเป็นสมาชิกของสโมสรสมาคม รร. สวนกุหลาบ มีความประสงค์อย่างเดียวคือประสงค์จะเล่นกีฬาเท็นนิส ที่โรงเรียนสวนกุหลาบมีสนามเท็นนิส ๔ สนาม เราเล่นกันอย่างเต็มที่ ได้ออกกำลังกายกันอย่างสนุกสนานสมกับความต้องการจริง ๆ ทั้งนี้เฉพาะในฤดูร้อนและฤดูหนาว ส่วนในฤดูฝนนั้น บางวันเราไม่ได้เล่นเท็นนิสกันเลย เพราะฝนได้เทลงมา บางครั้งน้ำฝนนองเต็มสนามเท็นนิส หรือฝนตกไม่มาก เร ก็เล่นเท็นนิสไม่ได้ เพราะสนามลื่น อาจหกล้มง่าย บางทีถูกเท็นนิสเปียกน้ำ ถูกเท็นนิสก็กระโดดในจังหวะไม่สม่ำเสมอ เราก็เล่นเท็นนิสไม่สนุก

เราไปถึงสโมสรแล้ว ฝนก็เทลงมา เราไม่ทราบว่าจะทำอะไร บางวันเราก็หันเข้าไปเล่นกีฬาในร่ม มีปิงปอง, บิลเลียดและหมากฮ่อส ข้าพเจ้ามักจะเล่นบิลเลียดบ่อย ๆ การเล่นบิลเลียดบ่อย ๆ นี้จึงทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักชอบพอกับ *โชติ แพร่พันธุ์* แม้ว่าเราจะแตกต่างทรรศนะกันบ้าง คือคนหนึ่งดื่มแต่น้อย อีกคนหนึ่งดื่มมาก ๆ เราก็คบกันได้

วันหนึ่ง *โชติ แพร่พันธุ์* ได้ปฏิบัติตามทรรศนะของเขามากไปหน่อย สนทนากันหลายเรื่องหลายรส มีเรื่องหนึ่งข้าพเจ้าพูดกับ *ยาขอบ* ว่า

"เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของคุณอ่านสนุกดีจริง ๆ แต่พระเอกของคุณออกจะมีเมียมากสักหน่อย"

"พิขุนอ่านชื่อพระเอกของ *ผู้ชนะสิบทิศ* ให้แน่นอนหน่อย พิขุนอย่าอ่านตัว "จ" เป็นตัวอื่นไป ซึ่งอาจทำให้พิขุนเข้าใจผิดไปได้ และถ้า จะเด็ด มีเมียคนเดียวแล้ว เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ก็จบเร็ว และชื่อ *สิบทิศ* ก็เหลือ *ทิศเดียว*" *ยาขอบ* กล่าวตอบซึ่งอยู่ในลักษณะร่าเริงเช่นเคย

โชติ แพร่พันธุ์ เป็นคนร่าเริงสนุกสนานตลอดเวลาแห่งชีวิตของเขา เราพบเขาครั้งใดก็จะพบในลักษณะสนุกสนานร่าเริง ดูเหมือนว่าเป็นคนที่มีแต่ความสุขในชีวิต

วันหนึ่ง เป็นวันงานฌาปนกิจ *รท. ขจร สหัสรจินดา* [*พันเพ็ชร์*] ซึ่งเป็นเพื่อนคู่หูกัน เพราะเขามีทรรศนะทางเดียวกัน ในฐานะที่ *รท. ขจร สหัสรจินดา* เป็นเพื่อนสนิทกับข้าพเจ้าและเป็นนักเรียนนายร้อยรุ่นเดียวกัน ข้าพเจ้าจำต้องไปในงานศพ *รท. ขจร สหัสรจินดา* ข้าพเจ้าได้พบกับ *โชติ แพร่พันธุ์* ระหว่างแขกเหรื่อมากมาย เขาตะโกนมายังข้าพเจ้าว่า

"เป็นอย่างไร! พี่ขุน! หมู่นี้เขียนอะไรใหญ่เชียวนะ ไม่กลัวถูกตะกั่วบ้างหรือ?" กล่าวแล้วก็หัวเราะเสียงดัง

ข้าพเจ้าได้แต่โบกไม้โบกมือ ไม่เข้าไปใกล้ เพราะเขากำลังมีทรรศนะอย่างว่า

รท. ขจร สหัสรจินดา ก็ดี โชติ แพร่พันธ์ ก็ดี ต่างมีชีวิตสั้น เขาควรจะมีอายุยืนนานกว่านี้ อะไรทำให้เขามีชีวิตสั้นเช่นนั้น? จะมีอะไรอื่นไม่ได้ นอกจากทรรศนะอย่างว่า

▶▶▶ สุราทำให้ร่างกายทรุดโทรมจริง ๆ บางวันเราต้องโทรศัพท์แจ้งเพื่อนว่า วันนี้ไปตีกอล์ฟตามนัดไม่ได้ เพราะเมื่อคืนดื่มจัดไปหน่อย เท็นนิสก็เหมือนกัน เราจะเล่นเท็นนิสไม่สนุกเลย หลังจากการดื่มสุรามากไป โทษของการดื่มสุรามีมากจริง ๆ

โทษของสุรา ตามพุทธวจนะ คือ

๑. ทำให้เสียทรัพย์
๒. เป็นเหตุก่อวิวาท
๓. นำโรคมาให้
๔. ทำให้เสียชื่อเสียง
๕. เป็นเหตุให้ทำสิ่งที่น่าอดสู
๖. บั่นทอนกำลังปัญญา

โรคอันเกิดจากสุรา

[ก] **พลตรี หลวงมงคลแพทยาคม** กล่าวว่า โรคที่เกิดจากการดื่มสุรามีมาก เช่น

๑. ทางเดินอาหาร ทำให้กะเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ

๒. ทางระบบประสาท ทำให้มือสั่น ตามัว และบอด ทำให้เกิดวิกลจริต ที่เรียกว่า *"บ้าพิษสุรา"*

๓. ระบบทางเดินโลหิต ถ้าดื่มพอสมควร ทำให้ชีพจรเต้นเร็ว ถ้าดื่มมากทำให้ชีพจรอ่อนลง เต้นระยะไม่เท่ากันและสุดท้ายหมดสติ

๔. ต่อมไม่มีสาย ทำให้อักเสบเรื้อรัง ทำให้เป็นโรคเบาหวาน ปวดข้อ และโรคตับแข็ง

๕. ระบบการหายใจ ทำให้ผู้ดื่มหายใจช้าลง ระยะหายใจไม่เท่ากัน

[ข] **นายแพทย์ประสพ รัตนากร** กล่าวว่า โรคติดสุรามีอยู่ ๔ ประการคือ

๑. Pathological คือโรคเมาเหล้า

๒. Delirium Tremens คือโรคไข้เหล้า มีอาการสั่นตัว ผวาง่าย มีไข้สูง ๓ ถึง ๑๐ วัน ระแวง มองเห็นภาพลวงตาแล้วหวาดกลัว รู้สึกแปลก ๆ คล้าย ๆ แมลงไต่ตอมตามผิวหนัง อัตราตายสูงถึง ๑๐ %

๓. Korsakoff's Syndrome คือโรคเหล้าละลายประสาท ไม่อยากกินอาหาร เหน็บชา ลืมตัวง่าย พูดพล่าม

๔. Acutehallucinosis คือโรคเหล้าละลายจิตมีอาการเหมือนโรคจิต มีความระแวงและสำคัญผิด เห็นและได้ยินสิ่งลวงตา ลวงหู บางครั้งทนไม่ได้ต้องด่า หรือออกท่าทางประกอบ

[ค] **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส** ทรงอธิบายไว้ในหนังสือ เบญจศีล–เบญจธรรม ว่า เหล้าทำให้เกิดโรคหลายอย่าง เช่น โรคขัดตามข้อ, โรคเมื่อยขบ, โรคแน่น, มึนมึนในกะเพาะ, โรคจุกเสียด, โรคอืดอก, โรคอ้วนฉุ, โรคอ่อนเพลีย, โรคนอนไม่หลับ, โรคเบื่ออาหาร, โรคคันเป็นผื่น, โรคคอแห้ง ฯลฯ เป็นต้น

จะเท็จจริงอย่างใด หวังว่าทกท่านอาจจะพิสูจน์ได้ รวมความว่า หลักวิชาอันหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เมื่อ ๒๕๐๐ ปีก่อนโน้นว่า "เหล้านำโรคมาให้" ยังนับว่าถูกต้องอยู่จนทุกวันนี้ หมอทั้งแผนเก่าแผนใหม่ ทั้งหมอไทยหมอฝรั่งรับรองต้องกันทั้งสิ้น

รท. ขจร สหัสรจินดา และ *โชติ แพร่พันธุ์* มีทรรศนะหนึ่ง อาจจะไม่ตรงกับพุทธวจนะ โรคพิษสุราจึงเข้ามาใกล้ ทำให้ท่านทั้งสองจากพวกเราไปเร็วกว่าระยะเวลาอันสมควร

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ เพื่อให้ได้เป็นอนุสรณ์เครื่องเตือนใจแก่ท่านผู้อ่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าเสียใจที่เราเสียนักประพันธ์ชั้นดีเยี่ยมของเราไปเร็วกว่าเวลาอันควร ความเสียใจนี้มีอยู่จนบัดนี้และทำให้เขียนเรื่องนี้

ตามคติศาสนาพุทธ คนตายแล้วต้องเกิด เมื่อ โชติ *แพร่พันธุ์* ถึงแก่กรรมไปแล้ว ย่อมจะต้องไปเกิดใหม่ ฉะนั้น ถ้าภพใดที่สันติสุข ขอให้วิญญาณของ โชติ *แพร่พันธุ์* ได้ไปเกิดยังภพที่สันติสุขโน้น เทอญ.

บ้านอิฏฐารมณ์, ถนนศิริพงษ์,
เสาชิงช้า, พระนคร ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ ช ล อ เ ภ ก ะ นั น ท น์

จากราชสำนัก
นายผี

■ *ครั้งโน้น* เมื่อข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก จำได้ว่าฝนตกลงบนหลังข้าพเจ้าประมาณ ๑๓ ฤดู ข้าพเจ้าเป็นเด็กที่มีความประพฤติเกเร ยากแก่การจะนำมาเล่าให้ท่านผู้ปกครองของเด็กคนใดฟังได้ บิดาของข้าพเจ้าเป็นผู้พิพากษาอยู่ ณ เมืองกบินทร์บุรี การเดินทางในสมัยนั้นต้องใช้เรือแจวหัวท้าย กว่าจะถึงบางกอกก็ต้องร่วมเดือน ไม่มีรถไฟที่ไปถึงได้ เพราะความเกเร บิดาของข้าพเจ้าเห็นเหลือกำลังที่จะสู้รบตบมือไหว จึงนำเข้าไปฝากไว้กับ *ผู้บัญชาการนายผี* สำหรับดัดสันดานเด็ก เพราะที่บ้านท่านมีเด็กอยู่คนหนึ่ง ซึ่งพ่อแม่ส่งลูกมาฝากไว้ เป็นเชื้อสาย *เทพวงศ์* ผู้ครองเมืองแพร่คนสุดท้าย เพื่อสะดวกแก่การเล่าเรียนที่บางกอก ทั้งจะได้อยู่ในที่ทีมการดัดสันดานควบคุมโดยเข้มงวด

เด็กคนที่ว่าน คือ *โชติ แพร่พันธุ์*

โชติและข้าพเจ้ามีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่โชติมีอายุแก่ปีกว่าข้าพเจ้า เรามีงานประจำแบ่งสันปันส่วนกัน ตอนตี ๔ โชติและข้าพเจ้าจะต้องลุกขึ้นหุงข้าว, ตักน้ำใส่โอ่ง, จัดสำรับคาวหวานให้ท่านผู้บัญชาการนายผีกิน ขัดท็อปบู๊ตให้เป็นเงางาม นำกระโถนเยี่ยวมาทำความสะอาด รีบซักผ้าของท่าน ของเมียของลูกท่านให้เสร็จ และถูบ้านให้เรียบร้อยก่อนไปโรงเรียน คราวใดถ้าการถกระโถนไม่สะอาด และการซักเสื้อผ้าไม่ขาว หมายความว่าโชติและข้าพเจ้า จะต้องถูกอาญาด้วยท็อปบู๊ต กระเด็นลงไปในคลองทั้งสองคน เพราะบ้านที่อยู่เป็นระเบียงคร่อมคลอง

เวลากลับจากโรงเรียน เราทั้งสองจะต้องวิ่งแข่งกันจากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์กลับมาบ้าน บ้านอยู่ข้างวัดข้างแสง ไม่เกิน ๕ นาที ถ้าผิดเวลาหมายความจะต้องอาญามาตรา ๕ คือเฆี่ยนหลัง ๕ ที

กลับมาถึงบ้าน จะต้องเข้าครัวหุงเข้า หาฟืน ตำน้ำพริกไปหาผัก และบางทีก็จะต้องวิ่งไปที่คลองหัวลำโพงเพื่อซื้อหอยกะพงและหอยแมลงภู่ ๒-๓ สตางค์ก็ได้เยอะแยะ เพราะมีเรือนำหอยมาขายจากปากน้ำเมืองสมุทรปราการ

งานสำคัญที่ทุกคนหลีกเลี่ยง คือการอ่านหนังสือพงศาวดารจีน, เลียดก๊ก, สามก๊ก, จอยุ่ยเหม็ง, ง่วนเฉียว ฯลฯ หรือตำนานยุทธศิลป์ของเสด็จในกรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ และหนังสือที่เกี่ยวด้วยยุทธศาสตร์ยุทธวิธี ให้ท่านผู้บัญชาการนายผีฟัง เพราะว่าอ่านไปเถิด รีดเค้นเท้ยงคืนไม่ต้องหยุดกันละ เป็นงานที่ต่อแหลมต่ออาญาของท่านผู้บัญชาการนายผีอย่างยิ่ง

ถ้าเวรโชติอ่าน ข้าพเจ้าต้องนวด เริ่มต้นต้องอ่านให้ขัดคำขัดวรรค ขั้นต่อไป การอ่านหนังสือผู้ฟังย่อมหลับๆ ตื่นๆ เช่น อ่านวันนี้ต้องเล่าความที่อ่านให้ฟังเมื่อวันก่อน ถ้าบกพร่องก็ต้องโทษ คือโชติมาทำหน้าที่เป็นพะทำมะรงโบยเสีย ๑๐ ที่ผลัดกัน หน้าที่อ่านหนังสือน พวกเราเวลานั้นอายุ ๑๐–๑๓ ปีด้วยกัน จึงเห็นว่าเป็นงานที่น่าสยดสยองยิ่งนัก

ในคืนวันฤดูหนาวที่สุด พวกเราจะต้องดำน้ำลงไปอุดท่อน้ำในคลองในบ้าน เวลานำขึ้นก็ดำลงไปเปิดท่อ น้ำลงก็ดำลงไปอุดท่อ เพราะน้ำขึ้นน้ำลงไม่เลือกเวลา สุดแต่วิถีโคจรของโลก ครานใดถ้าอุดท่อไม่แน่นน้ำรั่วออก จะต้องอาญา คือให้นอนข้างนอกโดยไม่มีฝากั้น ไม่มีแม้ผ้าห่มนอน จะหนาวอย่างไรก็เชิญหนาวกันไปซีวะ

ครั้งหนึ่ง แจกันซึ่งเป็นของมีค่ามาก พวกจีนกลับจากเมืองจีนนำมาให้เป็นของกำนัล ตั้งไว้อยู่ในตู้ ตกลงมาแตกกระจายได้อย่างไร โชติและข้าพเจ้าถูกอาญาโบยเป็นเวลาหลายวัน ใส่โซ่ล่าม และถูกซักเอาความการตกลงมาแตกได้โดยเหตุผลกลใด ซึ่งพวกเรายืนกระต่ายขาเดียวไม่ยอมรับสารภาพ ที่สุดทนการถูกบีบบังคับด้วยวิธีการทรมานต่างๆ ไม่ไหว ก็บอกความจริง คือระหว่างที่นายผีและใครๆ ไม่อยู่บ้าน ข้าพเจ้าและโชติซ้อมมวยกันบนบ้าน ความกระเทือนอย่างแรงทำให้แจกันนั้นตกลงมา การทำโทษคั่นต่อไปก็คือให้ชกมวยทั้งวันทั้งคืนโดยไม่หยุดยั้ง โรงเรียนก็ไม่ต้องไปกันละ ดูเอาซี, ท่านที่รัก, ความเกเรของเราทั้งสองในสมัยนั้นมีขนาดไหน

ความหิวโหยก็คือไม่มีสตางค์ซื้อขนมกิน จึงนัดหมายกันว่า ครานใดที่ได้ยินเสียงไก่กระต๊ากเมื่อไก่ตัวเมียบอกกับไก่ตัวผู้ซึ่งอยู่ไกลว่า

ฉันออกไข่แล้ว นั้น ข้าพเจ้าเป็นคนดูต้นทาง โชติเป็นคนวิ่งไปขโมยไข่ซ่อนไว้ใต้รัง ตกกลางคืนก็รีบวิ่งไปที่สะพานยศเส เพื่อนำไข่ไปขาย ได้มาฟองหนึ่งราว ๒ สตางค์ แล้วก็เก็บไว้ซื้อขนมกินที่โรงเรียน

ขุมนรกซึ่งวัยเด็กต้องแช่งชักหักกระดูกอยู่ในดวงใจทุกวันนี้นี่แหละ คือขุมนรกแห่งชีวิต

เพราะความทุกข์ยากลำบากของชีวิต โชติและข้าพเจ้าจึงกำหนดแผนการที่จะเผ่นออกจากบ้านนายผี แต่การเผ่นอย่างมือเปล่านั้นย่อมไม่ได้ จึงกำหนดเอาวันที่ได้ถือเงินไปชำระค่าเล่าเรียนนั่นเอง ด้วยประการฉะนี้ เหตุการณ์จึงบังคับให้เผ่นออกจากบ้านและโรงเรียนพร้อม ๆ กัน คือวันได้เงินค่าเทอม จำได้ว่าคนละ ๑๓.๕๐ บาท ข้าพเจ้าไปตีสนิทกับพ่อค้าเรือข้าวอยู่แถวหัวลำโพง เพื่อขออาศัยเดินทางไปสู่บ้านเดิมของข้าพเจ้าที่เมืองกาญจนบุรี รอนแรมไปเป็นเวลา ๑ เดือนเศษ แต่ข้าพเจ้าก็ถูกส่งเข้ามาสู่ราชสำนักของนายผีอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้ข้าพเจ้าคนเดียว ถูกโบยอย่างชอกช้ำบอบตัวแล้วร้องไห้ดูจอาบหะซันตกที่นั่งของพระเจ้ากาหลิบโดยไม่มีโชติอยู่ด้วย ที่สุดของที่สุดข้าพเจ้าก็จำต้องแหงนหน้าขึ้นส่องฟ้าดูดวงดาวว่าควรจะไปสู่ทิศใด คราวนี้ ข้าพเจ้าไปสู่วัดทองธรรมชาติ แก่ขนบุรีนั่นเอง ได้มีโอกาสเข้าศึกษาอยู่กับอาจารย์ ฟ.ฮ์ แดร์ ในโรงเรียนอัสสัมชัญ ได้ตั้งความพากเพียรเรียนต่อไป เพื่ออนาคตของตัวเอง กลางคืนก็ไปแปลหนังสือให้นายอุทัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *บางกอกการเมือง* และหัดเขียนบทความกับท่านเพื่อได้เงินมาเป็นค่าขนมที่โรงเรียน

ข้าพเจ้ามาพบกับโชติในตอนหลัง เมื่อเรามาเช่าบ้านหลังคาจากเดือนละ ๓ บาท เราได้มั่วสุมเขียนหนังสือกันจากสำนักอันน้อยนี้ ฟอร์ด เภกะนันท์ น้องชายข้าพเจ้า [ขณะนี้เป็น พตอ. พจน์ เภกะนันท์] ซึ่งเพื่อน ๆ

หนังสือพิมพ์เรียกเขาว่า *สุภาพบุรุษแห่งสันติบาล* ก็มาคลุกคลีกับการหนังสือพิมพ์ โชติเขาไปเขียนเรื่องอิงพงศาวดาร สร้างชื่อสร้างเสียง *ยอดขุนพล* และ *ผู้ชนะสิบทิศ* เป็นที่คิดปากคิดใจคนอ่านนัก เรื่องยังไม่จบ มาติดอยู่ตรงเรื่องเพ็ชรนิลจินดา ขอให้ข้าพเจ้าช่วยค้นให้ พอข้าพเจ้าค้นได้โชติก็มาด่วนตาย เขาบอกข้าพเจ้าว่าจะจบลงตรงบุเรงนองมหาราช คือตัวจะเดินปลอมตัวเป็นพ่อค้าขายเพ็ชรเข้าไปจนถึงตีเมืองยะไข่เลยเข้าไปถึงกรุงสยาม [ยังมีบทประพันธ์ของโชติอีกหลายเรื่องเขียนทิ้งไว้กับข้าพเจ้ายังไม่ได้เคยตีพิมพ์] ส่วนข้าพเจ้าสมัครใจไปเล่นการเขียนบทนำในสมัยที่นายพันตรีหลวง พิบูลสงครามกำลังก้าวขึ้นสู่ความเป็นจอมพลนายกรัฐมนตรีของเมืองไทย ในปีนั้นเป็นมรสุมของการเมือง ข้าพเจ้าเสี่ยงตัวกระโดดเข้าเขียนเรื่องการบ้านการเมือง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ประชาธิปไตย* ส่งไปสัมภาษณ์เจ้าคุณทรงสุรเดชที่เชียงใหม่ ฯลฯ

จากสำนักของนายผี ท่านเดิม จามรกุล [พลอ. พระยาบริหารนครินทร์] *โชติ แพร่พันธุ์* เชื้อวงศ์ผู้ครองเมืองแพร่ก็ได้จากโลกนี้ไปแล้ว วรรณกรรมที่เขาได้สร้างค้างไว้คือเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* อันเป็นบทประพันธ์ที่ทุก ๆ คนพูดถึงเขาอยู่ เพราะหนังสือเรื่องนี้เองทำวรรณกรรมได้ประสบความวิปโยคอันยิ่งใหญ่

ด้วยประการฉะนี้ *โชติ แพร่พันธุ์* จะสถิตยังทิพยสถานวิมานใดก็ดี เรื่องราวที่ข้าพเจ้าได้เขียนนี้เพียงส่วนน้อยอุปมาดั่งเพียงดอกเอื้องดอกหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ขอถือเอาสิ่งที่ตัวมีอยู่ตามมีตามเกิดนี้ เป็นสักการะมาลาน้อมวางลงบนหีบศพของโชติด้วยดวงจิตอันระลึกนึกถึงโชติซึ่งอยู่กันมาแต่น้อย มิได้ด้อยน้อยกว่าเจ้าของดวงจิตอย่างเดียวกันที่เพื่อน ๆ ของเขาอีกมากหลาย ซึ่งกำลังนำหรีดมาลาพวงใหญ่ ๆ นั้นเลย.

๓๑ มีนาคม ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ สิ ก ส วั ต

มุมที่ไม่มีด

มุมหนึ่ง.....

■ *ประมาณ* ๑๑ น. วันหนึ่ง ต้นปี พศ. ๒๔๗๗ ซึ่งขณะนั้นผู้เขียนเป็นนิสิตอักษรศาสตร์ปีที่ ๑ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั่งสนทนาอยู่กับ *คุณจรัญ วุธาทิตย์* บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ในสมัยนั้น อยู่ในห้องบรรณาธิการ ณ สำนักงานหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ตรอกกัปตันบุช ส พระยา

ในระหว่างการสนทนานั้น หนุ่มวัย ๒๗ ปี รูปร่างสันทัดสมบูรณ์ หัวเราะรื่นอยู่เป็นนิตย์ นุ่งกางเกงแพรจีน สวมเสื้อนอกแพรกระดุม ๕ เม็ด อันเป็นเครื่องแต่งกายสำหรับของชายในสมัยนั้น ปล่อยกระดุมเสื้อนอกไม่กลัดเลยตลอด ๕ เม็ด ถือวิสาสะเดินเข้ามาในห้องบรรณาธิการอย่างกันเอง กล่าวว่าไปธุระผ่านมาเลยแวะเข้ามาหน่อยหนึ่ง ผู้เข้ามาใหม่นี้เป็นผู้มีอัธยาศัยดี

สนุกสนานร่าเริง เป็นกันเอง พูดจาคมคาย หัวเราะรวดด้วยอารมณ์ขัน เห็นครั้งแรกก็รู้สึกว่าจะเป็นผู้มีไมตรีจิตต่อมนุษย์ทั่วหน้า ขณะที่ร่วมวงพูดคุยด้วยนั้นไม่นั่ง คงเดินกลับไปกลับมาอยู่ไม่ติดที่ ขยับเสื้อนอกเบี่ยออกกระพือลมระบายร้อนอยู่ตลอดเวลา

เราสามคนทั้งอาคันตุกะผู้เข้ามาใหม่นั้นด้วย ได้ร่วมวงคุยกันอย่างสนุกสนาน โดย คุณจรัญ วุฒาทิตย์ มิได้แนะนำให้รู้จักกันว่าใครเป็นใคร แต่ด้วยวัยที่เป็นเด็กรุ่นน้อง ผู้เขียนจึงสนทนากับทั้งสองท่านด้วยอากัปกิริยาอันสงบเสงี่ยม ล่วงไปเป็นนาน คุณจรัญ วุฒาทิตย์ เอ่ยขึ้นว่า

"ไม่ขอเรื่อง *ยาขอบ* บ้างหรือ?"

นั่นแหละ ผู้เขียนจึงได้ทราบว่าบุรุษหนุ่มร่างท้วมเจ้าสำราญที่เข้ามาร่วมวงคุยอยู่ด้วยอย่างกันเอง ซึ่งเพียงแต่สนทนาปราศรัยกันไม่ถึงชั่วโมง ก็ให้เกิดความรู้สึกรักใคร่ในกันเหมือนกับได้เป็นพี่น้องมิตรสหายรักใคร่กันมาแรมปีนั้น คือ *ยาขอบ – โชติ แพร่พันธุ์* เพื่อนที่ผู้เขียนรักเสมือนพี่ที่ใกล้ชิดผู้หนึ่งในเวลาต่อมา

จากวันนั้น ชั่วโมงนั้นเอง มิตรภาพของเราก็สร้างสานขึ้นด้วยความบริสุทธิ์ ผู้เขียนได้รับการแนะนำจากเขา-*ยาขอบ* ให้ได้รู้จักกับสุภาพสตรีผู้เป็นชีวิตของเขาในครั้งนั้นในโอกาสต่อมา ได้มีโอกาสเห็นสมุดบันทึกสำนวนรักส่วนตัวของเขา ที่คัดลอกสำนวนรักในแบบฉบับของเขา—*ยาขอบ* ไว้มากมายหลายสิบสำนวน รวมเป็นเล่มสมุดปกแข็งขนาดหนา สำนวนเหล่านั้นกลั่นกรองออกจากสมองอันวิจิตรล้ำค่าของเขา เป็นบรรณาการแด่ชีวิตของเขาในครั้งนั้น ทั้งสองท่าน คือ *ยาขอบ* และสุภาพสตรีชีวิตของเขาได้ให้ความรักใคร่แก่ผู้เขียนอย่างใหญ่หลวง โดยอนุญาตให้คัดเลือกสำนวนรักอมตะ

เหล่านั้นคัดตอนไปลงพิมพ์ในหนังสือ "*นิสิตานุสรณ์*" อันเป็นหนังสือพิมพ์ที่ขนาดหนาเล่มมหึมา ที่นิสิตอักษรศาสตร์ปีที่ ๑ แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ใน พศ. ๒๕๗๗ นั้น ได้ร่วมประดิษฐ์จัดทำขึ้น เป็นหนังสือประจำภาคเรียน ปรับปรุงให้มีพร้อมทั้งบันเทิงคดี และสารคดีวิชาการ ผู้เป็นกำลังในการวางเค้าจัดทำ ก็มีเช่น *ทรง สาลิตุล*, *ประยูร ณ นคร* และ *สุภร ผลชีวิน* เป็นต้น ต่างก็เป็นผู้มีชื่อเสียงในวงการประพันธ์ในเวลาต่อมาทั้งสิ้น "*นิสิตานุสรณ์*" เคยได้รับความกรุณาร่วมมือในการจัดทำจากท่านนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงในยุคนั้น กรุณาเขียนบทประพันธ์ขนาดสั้นยาวและใหม่เอี่ยม ให้เป็นกำนัลหลายท่าน เช่น *ครูเทพ*, *อ น.ก.*, *เสฐียร โกเศศ* และ *นาคะประทีป*, *ศิวะศริยานนท์*, *แสงธรรม*, *ศรีบูรพา*, *นวนาค*, *พระอภัย*, *ร. วุธาทิตย์*, *ไชยวัฒน์* ฯลฯ จิตรกรประจำคือ *เหม เวชกร* และ *ทรง สาลิตุล* *เหม เวชกร* ได้บรรจงเขียนภาพชุดขนาดย่อมแผนเป็นภาพวิจิตรระบายสีสดแพรวพราว แบบเดียวกับภาพรามเกียรติ์รอบระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ลงประกอบเล่ม ภาพเหล่านั้นเป็นภาพวิจิตรที่เขียนจากปลายพู่กันโดยแท้ มิได้ถ่ายจำลองทำแม่พิมพ์มาตีพิมพ์ จึงนับได้ว่าเป็นงานศิลป์ชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของ *เหม เวชกร* ซึ่งไม่ค่อยจะได้ปรากฏแก่สายตาโดยทั่วไป

สำนวนรักอมตะของ *ยาขอบ* ที่ลงพิมพ์ใน "*นิสิตานุสรณ์*" นั้น เป็นการเปิดเผยสาส์นรักฉบับแท้จริงที่ *ยาขอบ* บรรจงเขียนถึงขวัญชีวิตในชีวิตจริงของเขา ออกเป็นปรากฏการณ์แรกในวงการประพันธ์ไทย

นี่–เป็นมุมสว่างมุมหนึ่ง ในห้วงแห่งความทรงจำของผู้เขียน และเพื่อนในยุคนั้น!

นี่ – นับได้ว่าเป็นมุมหนึ่ง ที่โชติช่วงชัชวาลย์ในประวัติวรรณคดีไทย!!

อีกมุมหนึ่ง.....

■ *เช้าวันอาทิตย์หนึ่ง* ราวเดือนพฤษภาคม พศ. ๒๕๘๐ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* พาสุภาพบุรุษหนุ่มผู้หนึ่ง นั่งรถยนต์คันโปรดของคุณโชติในสมัยนั้นที่พวกเรายังจำกันได้ คิดตาอยู่จนบัดนี้ ไปหาผู้เขียนที่บ้าน และให้คำแนะนำว่า ท่านผู้นั้นคือ *คุณฮอง ทรัพย์สุนทร* ผู้จัดการโรงพิมพ์พานิชศุภผล สำเพ็ง

คุณโชติแจ้งว่าพาเพื่อน—คือคุณฮอง มาหาเพื่อน—คือผู้เขียน ด้วยความรัก อยากจะช่วย *ประโยชน์ของเพื่อน* ร่วมกัน แล้วก็ชวนคุณฮองกับผู้เขียนไปรับประทานอาหารกลางวันกันที่ร้านไอศครีมถนอมคอน ที่ราชวงศ์

ประโยชน์ ที่คุณโชติมีความตั้งใจอยากจะช่วยเพื่อนร่วมกันนั้นมีเพียงว่า ขณะนั้นเป็นวาระที่ผู้เขียนได้รับการแต่งตั้งจากสโมสรจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ให้เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “*มหาวิทยาลัย*” คุณโชติได้เห็นหนังสือพิมพ์ “*มหาวิทยาลัย*” ยุคก่อนที่ผู้เขียนจะรับหน้าที่บรรณาธิการนั้นขาดความประณีตในการจัดวางรูปเล่มและฝีมือการพิมพ์ คุณโชติทนไม่ได้ ที่จะยอมให้ผู้เขียนซึ่งเป็น “เพื่อน” ของคุณโชติ ฝืนทำหนังสือพิมพ์ “*มหาวิทยาลัย*” ไปในรูปเดิม จึงขอให้ผู้เขียนเปลี่ยนโรงพิมพ์เสียใหม่ โดย “ดึง” คุณฮองให้มาช่วยรับพิมพ์ “*มหาวิทยาลัย*” ด้วยราคาย่อมเยาว์กว่าที่ “*มหาวิทยาลัย*” เคยจ้างพิมพ์ที่โรงพิมพ์เดิม ทั้งกำชับให้พิมพ์ให้งดงามกว่าประณีตกว่า ในคอนนั้นคุณโชติเข้ารับหน้าที่เป็นผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ของบริษัทสยามพาณิชยการอยู่ มีฝีมือในการเข้าหน้าวางรูปและปรับปรุงหนังสือ เป็นยิ่งในวงการหนังสือพิมพ์เมืองไทยยุคนั้น มีภาระในการงานอยู่เต็มมือ ยังห่วงใยเพื่อน ไม่ทิ้งเพื่อน ด้วยความรักในศิลปแห่งการ

ทำหนังสือร่วมกัน คุณโชติได้โดดเข้ามาช่วยควบคุมจัดหน้าหน้าหนังสือพิมพ์ "*มหาวิทยาลัย*" อย่างขนาดที่เรียกว่า "คุมหน้าแท่น" ที่เดียว หนังสือพิมพ์ "*มหาวิทยาลัย*" ยุคนั้นออกปีหนึ่งเพียง ๖ เล่ม คิดเฉลี่ยแล้ว ๒ เดือนต่อ ๑ เล่ม เล่มหนึ่ง ๆ หนาด ๘ หน้ายก หนาประมาณ ๒๕ ยก การจะปลีกเวลาจากงานที่รัดกุมตัวอยู่โดยรอบมาช่วยทำอย่างจริงจังนั้น เป็นการทำได้โดยยาก แต่คุณโชติในยุคนั้น–ก็พยายามช่วยทำ เพื่อศิลป์ของงาน เพื่อเพื่อน โดยไม่เห็นแก่เหนื่อยยาก และไม่มีผลกำไรได้เสี่ยด้วยประการใดเลย การเขียนเรื่องลงตีพิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ ในครั้งนั้น ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ที่เรียกว่า "ขอฟรี" ไม่มีการสมนาคุณค่าเรื่องกันอย่างไร ถึงกระนั้นนิตยสาร "*มหาวิทยาลัย*" ในสมัยที่ผู้เขียนจัดทำ ก็ยังได้รับเกียรติเป็นที่ให้กำเนิดนวนิยายเรื่องใหม่ที่สุดของ *ยาขอบ* ถึง ๒ เรื่อง คือ "*มุมมืด*" และ "*ชื่นจิต*"

"คุณประกาศลงไปได้เลยว่า *มหาวิทยาลัย* เล่ม ๒ ปีนี้ จะมีเรื่องสั้นของ *ยาขอบ* ลงคู่กับ *ศรีบูรพา* เป็นเรื่องใหม่เอี่ยมดีที่สุดทั้งคู่"

คุณโชติยินยันกับผู้เขียน เมื่อได้ทราบจากผู้เขียนว่า *ศรีบูรพา* ได้กรุณาเขียนนวนิยายสั้นเรื่องใหม่ให้แก่ "*มหาวิทยาลัย*" แล้ว คือ เรื่อง *ก่อนแต่งงาน* ยุคนั้น *ศรีบูรพา* เป็นนักเขียนนวนิยายผู้มีอิทธิพลคู่เคียงกับ *ยาขอบ* ไม่มีนิตยสารฉบับใดจะใจป้ำพอที่จะนำนวนิยายจบในฉบับเรื่องใหม่เอี่ยมของ *ศรีบูรพา* ลงคู่กับ *ยาขอบ* เลยสักฉบับเดียว นอกจากจะแยกออกนำไปลงเป็นเรื่องนำต่างเล่มกัน อนึ่ง การขอเรื่องจาก *โชติ แพร่พันธุ์* นั้น เป็นที่ทราบกันอยู่ว่ายากแสนยาก ถ้าขืนประกาศลงไปอย่างนั้นก็เห็นทีจะต้องรอเรื่องของ *ยาขอบ* อยู่ หนังสือไม่ต้องออกกัน เมื่อผู้เขียนได้แย้งออกไปถึงความจริงและข้อหนักใจนี้ คุณโชติกล่าวว่า

"ประกาศเถิด *มหาวิทยาลัย* สมัยคุณทำจะต้องมีเรื่องของ *ศรีบูรพา* ลงคู่กับ *ยาขอบ* ให้เป็นพิเศษให้ได้"

ผู้เขียนต้องเชื่อและประกาศไปตามนั้น – –

และ *โชติ แพร่พันธุ์* ก็ลงมือเขียนเรื่องจริง ๆ ตามนั้น โดยลงมือโปรยเรื่องด้วยลายมือตัวเองเป็นระเบียบด้วยหมึกสีน้ำเงิน ลงบนกระดาษสีชมพู อันเป็นสัญญลักษณ์ของ *ยาขอบ* ด้วยกระบวนความว่า

นี่เป็นเรื่องสั้นที่ใหม่ที่สุด ของนักประพันธ์ซึ่งไม่เขียนในปีหนึ่งมากเรื่องนัก แต่เมื่อใดเขาได้เขียน ก็เขียนอย่างที่ไม่ง่ายเลยสำหรับคนกลางที่จะยกเรื่องหนึ่ง เรื่องใด ในประเภทเดียวกัน ขึ้นมาเทียบเคียง เพราะแม้จนจะยกเรื่องเก่าที่เขาเขียนไว้เองมาเทียบ ก็ยังอยู่หลังเรื่องใหม่ห่างไกลทุกครั้งไป

แล้วเขาจึงเริ่มเรื่อง – –

■ เมื่อข้าพเจ้านั่งสงบอยู่กับโต๊ะเขียนหนังสือ ตรองหาโครงเรื่องสั้นสำหรับสนองคุณหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัยนั้น เป็นเวลาดึกแล้ว ถนนหน้าบ้านไม่มีไฟฟ้า มองออกไปทางหน้าต่างจึงมืดครึ้มน่ากลัวนัก ยิ่งที่ตรงมุมถนน มืดราวกับเป็นใจให้ความชั่วร้ายเกิดขึ้นได้ทุกชนิด

■ ทั้งนี้ เป็นเหตุให้เกิดรูปความคิดขึ้นว่า ถ้าทุกอย่างในโลก ย่อมมีทั้งความดีความชั่วอยู่ในตัวของมันเองจริงแล้ว มุมมืด--ที่ใคร ๆ ก็พากันมองโดยคาดว่าจะพบแต่แง่ร้ายฝ่าย

เดียวนั้น ก็ควรจะมีแง่ดีที่น่าชนใจปะปนอยู่ด้วย นักประพันธ์คือผู้ชนะโลกด้วยความเพ้อฝัน ข้าพเจ้าจึงอนุญาตให้ตัวเองฝันถึงมุมมืดมุมหนึ่ง ที่เกิดแต่เรื่องของคุณงามความดี

■ ดังนั้น ก็จะได้ลงมือเขียนเรื่องด้วยรูปความคิดนี้ ตามแต่ที่จะสามารถเขียนได้

■ เมื่อ ๕๐ บีที่แล้วมา ก็มีพื้นที่ประมาณ ๕ ไร่ [เหมือนเดียวนี้] มีบ้าน ๒ หลังอยู่ในเนื้อที่นั้น และหลังเล็กก็เนื้อที่เพียง ๑ ใน ๕ ของพื้นที่ทั้งหมด [เหมือนเดียวนี้] เจ้าของบ้านทั้งสองเป็นใคร จะผ่านเลยไป, เพราะเขาไม่ใช่คนสำคัญของเรา ลูกชายเจ้าของบ้านทั้งสองต่างหากเล่า ที่เราจะกล่าวถึง และจำ

■ *กระทิง* เป็นลูกชายเจ้าของบ้านหลังใหญ่

■ *ลมุล* เป็นลูกชายเจ้าของบ้านหลังเล็ก

เท่านี้เอง "*มุมมืด*" เริ่มต้นในวันแรกได้เพียงเท่านี้ แล้วคุณโชติก็ส่งต้นฉบับให้คุณฮองส่งผ่านให้หัวหน้าช่างเรียงดงมือเรียง เรียงจบตามที่เขียนทิ้งไว้นั้นแล้ว ผู้เขียนตรวจปรู๊ฟแล้วอย่างถี่ถ้วนไม่ยอมให้ผิดพลาดแม้จนเครื่องหมายกำกับพยัญชนะ แล้วก็รีบต้นฉบับต่อ ทั้งรอ ทั้งติดตาม ทั้งเร่งรัด อีกร่วมเดือน "*มหาวิทยาลัย*" ก็ยังเรียงค้าง *มุมมืด* อยู่ ออกไม่ได้ คุณโชติก็มัวเพลินเห็นนิสอยู่ที่สามัคยาจารย์ เล่นเห็นนิสอยู่ได้ตลอดวันแม้จนเวลาเที่ยง *มุมมืด* ก็ยังคงเป็นความมืดของ "*มหาวิทยาลัย*" อยู่ต่อไป ไม่รู้ว่าจะออกได้เมื่อไร ผู้เขียนก็ไม่ยอมออก "*มหาวิทยาลัย*" เล่ม ๒ โดยขาดเรื่องของ *ยาขอบ* ให้ผิดไปจากคำประกาศที่ *ยาขอบ* เป็นฝ่ายคาดคั้นให้ประกาศออกไปเอง สุดปัญญาที่จะคิดตามเร่งรัด จนแทบจะตัดญาติขาดมิตรกัน เพราะสมาชิก "*มหา*

วิทยาลัย" ก็เร่งให้หนังสือออกกันอยู่รุมไป พอดีผู้เขียนล้มเจ็บลงด้วยไข้ต่อมทอน ซิลอักเสบ พูดไม่ได้ ทำงานไม่ได้ ต้องลาป่วยอยู่กับบ้านร่วม ๑๐ กว่าวัน

พอทราบว่าเพื่อนเจ็บถึงนอนอยู่กับบ้าน คุณโชติก็เล่นเก็นนิสอยู่ต่อไปไม่ได้ นึกถึงหน้าที่ของมิตร เห็นว่าจะปล่อยให้เพื่อนซึ่งป่วยทั้งจะต้องเตรียมสอบประจำภาคให้ไปทน "สู้" อยู่กับหนังสือพิมพ์ "มหาวิทยาลัย" อีกในระยะนั้น ดูจะไม่เข้าที่แน่แล้ว คุณโชติจึงวางมือจากเก็นนิสที่กำลังดุมหลงอยู่นั้นทันที เข้าช่วยกับคุณฮองเป็น ๒ แรงด้วยกัน ช่วยกันเป็น "มหาวิทยาลัย" เล่ม ๒ ของปีนั้นแทนผู้เขียนออกมาได้ พร้อมด้วย มุมมืด ที่จบบริบูรณ์ในฉบับอย่างงดงาม เมื่อลงพิมพ์ใน "มหาวิทยาลัย" แล้ว จึงได้นำมุมมืด ลงตีพิมพ์ต่อเป็นประจำวันใน *สยามนิกร* รายวันเป็นอันดับ ๒ แล้ว มุมมืด ก็รุ่งโรจน์โชตนาการอยู่ในวงวรรณกรรมไทย

นี่ – เป็นเรื่องที่แสดงถึงน้ำใจที่ปราณีต่อมิตรรุ่นน้องของเขา! – *ยาขอบ โชติ แพร่พันธุ์!*

นี่ – เป็นมุมสว่างอีกมุมหนึ่งในประวัติวรรณคดีไทย!!

★★★

อีกมุมหนึ่ง ––

ประมาณ พศ. ๒๔๘๑

วันหนึ่ง *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ปรารภอยากจะให้ผู้เขียนช่วยนำไปแนะนำเยี่ยมเยียนรู้จักกับ *ดอกไม้สด* เพื่อติดต่อขอเรื่องของ *ดอกไม้สด*

ไปลงพิมพ์ในหนังสืออะไรผู้เขียนก็จำไม่ได้เสียแล้ว ผู้เขียนรับคำด้วยความยินดี เพราะการที่จะได้เป็นสื่อโยงให้ท่านนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุค ได้เสวนาวิสาสะ เป็นที่รู้จักมักคุ้นกันนั้น ควรผู้ที่ได้รับมอบให้กระทำหน้าที่นี้จะพึงถือเป็นเกียรติ อันควรภาคภูมิอย่างยิ่ง และโอกาสที่ *ยาขอบ* จะพึงได้พบเห็นเป็นที่รู้จักกับ *ดอกไม้สด* นั้นก็ควรจะถือเป็นโอกาสทองของวงวรรณกรรมไทย

ดอกไม้สด เป็นสุภาพสตรีรุ่นพี่ ที่เคารพรักใคร่โดยใกล้ชิดของผู้เขียนด้วยท่านหนึ่ง เมื่อ *ยาขอบ* แสดงสัญญาเจตนาจะได้เข้าพบปะเยี่ยมเยียนโดยการอะเช่นนี้ ผู้เขียนจึงได้ไปเรียนขออนุญาตจากท่านสุภาพสตรีนักประพันธ์เอกแห่งยุคผู้นั้น เมื่อได้เป็นที่ตกลงกันว่า การที่ *ยาขอบ* จะเข้าเยี่ยมนั้นเป็นการเยี่ยมเยียนให้เป็นที่รู้จักกัน ไม่ใช่การสัมภาษณ์แล้ว *ดอกไม้สด* ก็ตกลงนัดวันให้ผู้เขียนเชิญ *ยาขอบ* ไปพบได้

ระยะนั้น ทั้งสองท่านต่างได้ยินชื่อเสียงและรู้จักฝีไม้ลายมือกันอยู่แล้วเป็นอย่างดี เพราะต่างก็เป็นผู้ที่กระเดื่องเลื่องลือกันอยู่ในวงการประพันธ์....

ในบ่ายวันนัด *ยาขอบ* ในการแต่งกายที่ประณีตเป็นพิเศษกว่าทุกครั้ง คือ นุ่งกางเกงแพรขาว เสื้อนอกดุม ๕ เม็ดไม่ปล่อยกระดุมเปิดอกอย่างที่เคย นั่งสามล้อกับผู้เขียนพากันไปยังวังบ้านหม้อ อันเป็นเคหะสถานของพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ ท่านผู้เป็นพี่ชายของ *ดอกไม้สด*

ตลอดทางก่อนจะถึงวังบ้านหม้อ คุณโชติซึ่งเคยว่าเริงเบิกบานดูจะเงียบหงอยไปกว่าทุกครั้ง จนเป็นที่แปลกใจของผู้เขียน ได้ถามดูได้ความว่า เพราะอึดอัดที่ต้องสวมเสื้อนอกกดัดกระดุมประการหนึ่ง กับต้อง

ทรมานเตรียมสำรวยกิริยาประการหนึ่ง ด้วยได้ฟังกิตติศัพท์มาว่า *ดอกไม้สด* นั้นเป็นผู้ดีที่มีระเบียบจัดเคร่งครัดนัก

ยาขอบ เผ้าถามผู้เขียนถึงนิสัยใจคอของ *ดอกไม้สด* ตลอดจนรูปร่างท่าทาง สารภาพว่าไม่เคยคุยกับคนที่มีระเบียบเรียบร้อย การที่มาเยี่ยม *ดอกไม้สด* วันนั้น จึงดูจะเป็นการทนทุกข์ทรมานอยู่มิใช่น้อย

ครั้นเมื่อได้พบกับ *ดอกไม้สด* ผู้เขียนได้เรียนแนะนำขึ้นแด่ *ดอกไม้สด* ปราศรัยว่ายินดีที่ได้รู้จัก เคยแต่ได้ยินชื่อเสียง พร้อมกับยื่นมือมาให้สัมผัสแล้วก็สนทนาปราศรัยกันด้วยเรื่องต่าง ๆ เช่นเรื่องงาน หนังสือพิมพ์และกิจการประพันธ์ *ยาขอบ* จึงได้คลายความอึดอัดลง ชักจะคุยได้สนุกค่อนข้างจะเป็นกันเองตามแบบฉบับของ โชติ *แพร่พันธุ์* ขึ้น บ่ายวันนั้นเรา ๓ คน *ยาขอบ*, *ดอกไม้สด* และผู้เขียน ได้สนทนากันอยู่นาน เมื่อจะลากลับผู้เขียนได้เปิดเผยขึ้นว่า ในการมาเยี่ยม *ดอกไม้สด* วันนี้ *ยาขอบ* ได้ระมัดระวังสำรวมกายเป็นพิเศษ จึงคุยไม่ได้สนุกเท่าที่ควร เพราะอึดอัดใจ คุณโชติหัวเราะขอบอกขอบใจแถมขึ้นว่า "อึดอัดเพราะต้องสวมเสื้อนอกกลัดกระดุมอันเป็นการฝืนนิสัย"

ได้ฟังดังนั้น *ดอกไม้สด* อมยิ้มก่อนที่จะตอบว่า "แต่ก็กลัดไม่หมด ยังหลุดอยู่อีกเม็ดหนึ่งนั่นแน่ะ" พร้อมกับชี้ให้ดูกระดุมเม็ดที่ไม่ได้กลัดนั้น

ภาพวันที่ *ยาขอบ* ไปเยี่ยมเยียนเป็นที่รู้จักกับ *ดอกไม้สด* ในวันแรกนั้นยังติดตาเตือนใจผู้เขียนอยู่อย่างแม่นยำจนทุกวันนี้ วาระนั้นย่อมเป็นมมสว่างอีกมุมหนึ่งในประวัติวรรณคดีไทย!

■ บัดนี้ *ยาขอบ โชติ แพร่พันธุ์* สิ้นชีวิตไปแล้ว แต่จะไม่มีวันสิ้นชื่องานของ *ยาขอบ* ชื่อ *ยาขอบ* จะสุกสว่างพลุ่งโพลงในจักรวาลวรรณคดีไทยอยู่ทุกกาลสมัยทุกแง่ทุกมุม งานของคุณโชติจะไม่มีวันมืด แม้แต่งานเขียนเรื่องสั้นเรื่องสกกเด็ก ๆ น้อย ๆ อันเป็นที่เกิดแห่งนามปากกา *ยาขอบ* ซึ่งล้อเสียงมาจากนักประพันธ์เรื่องสั้นผู้ยิ่งใหญ่ของอังกฤษยุคก่อน คือ W.W. Jacob เมื่อครั้งที่เขียนลงประจำในหนังสือ *ไทยใหม่*, *ผู้นำ* และ *สุริยา* ประมาณ พศ. ๒๔๗๐ กว่า ๆ นั้น ตราบจนกระทั่ง *ผู้ชนะสิบทิศ* นิยายอมตะซึ่งยากที่จะหาใครเขียนขนเทียมเคียงในยุคนี้

ชื่อเสียงและผลงานของ *ยาขอบ* ก้องอยู่ในหัวใจไทยทั้งชาติ น้ำใจและกิริยาท่าทีของ *โชติ แพร่พันธุ์* ทุกประการติดตาตรึงใจผู้ที่ได้เสวนาวิสาสะด้วยโดยทั่วไป *โชติ แพร่พันธุ์* เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะอันยากจะลืม ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่จะไม่มีวันลืมคุณโชติ ลายมือของคุณโชติยังมีปรากฏอยู่บนหนังสือหลายเล่มที่คุณโชติได้กรุณาเข้าปกให้แก่ผู้เขียนเป็นพิเศษ นับแต่ *ผู้ชนะสิบทิศ* ยุคแรกเป็นลำดับมา บนโต๊ะหนังสือตรงหน้าบันได ผู้เขียนก็ยังหยิบบทประพันธ์ของคุณโชติมาวางไว้ดูเล่มหนึ่ง คือเรื่อง *ผู้หญิง* ฉบับพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ คุณโชติได้เขียนมอบให้ไว้ว่า สำหรับผู้เขียน "*เป็นที่ระลึกของความเป็นเพื่อนเก่า—โชติ แพร่พันธุ์ ๒๒ ธันวา ๔๖*" ด้วยลายมือเส้นอ่อนเอนงามเป็นระเบียบ ลายมือนี้ใช่หรือเป็นลายมือหนึ่งซึ่งคารวรรณคดีฝากไว้ในประวัติวรรณคดีของไทย ผู้เขียนมั่นใจและเชื่อใจอย่างนั้น.

ยาขอบ--โชติ แพร่พันธุ์ ได้ไปดีแล้ว, สวัสดี!

๒๐ มิย. ๒๕๐๐

โดย ★★★ ชอุ่ม ปั้ญจพรรค์

จาก ชอุ่ม ปั้ญจพรรค์
ถึง ยาขอบ

และจาก ยาขอบ
ถึง ชอุ่ม ปั้ญจพรรค์

ดวงวิญญาณอาโชติขา หลานกราบ

■ คุณอาคงไม่ตำหนิหลานนะคะที่นำจดหมายส่วนตัวมาลงในที่นี้ฉบับหนึ่ง ใช่ว่าจะไม่หวง หลานหวงมากที่สุด กว่าจะปลีกฉบับมาให้เขาพิมพ์ได้ก็เหมือนกับปลิดใจทีเดียว แต่คะเนดูว่ากุศลผลบุญอันอาจเกิดอาจมีจากจดหมายของหลานนี้มากนัก สำหรับผู้ที่สนใจและใฝ่ศึกษาประพันธการจะได้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป เพื่ออย่างน้อยก็จะได้ผ่านการสอนของ *ยาขอบ* ... จอมพลแห่งบรรณโลก มาบ้าง

■ ทั้งนี้และทั้งนั้น ขอออกตัวก่อนว่าหลานนั้นหากให้คุณอานับเป็นลูกศิษย์ลูกหา คุณอาก็คงไม่รับหรอกนะคะ เพราะสอนไปก็เข้าหูซ้ายออกหูขวาหมด เก๊และเหลวไหลไม่ฟังคำสอนเลย จะให้ขึ้นบันไดทอง ก็ไปปีนบันไดเชือกบันไดอิฐหยองแหยงๆ ตกลงมาไม่ได้หยุด เขียนเรื่องไหนต่อเรื่องไหนก็บกพร่อง ไม่มีสิทธิที่จะเข้าไปยืนแม้สุดท้ายปลายโด่งในแถวลูกศิษย์ของคุณอาเลย

■ เพื่อใคร่จะให้คุณอาได้บุญในการสร้างกุศลจากจดหมายนี้ เพื่อแสดงว่าหลานไม่ใช่นักเขียนใจแคบดังที่คุณอาเคยพบเคยเห็น หลานจึงให้เป็นวิทยาทานแก่ผู้สนใจในการเขียนทุกคน ณ บัดนี้ และที่นี้ ขอกุศลผลบุญอันเกิดจากจดหมายนี้จงส่งดวงวิญญาณของคุณอาไปสู่สุคติ ณ ปรภพด้วยเถิด

■ และขอดวงวิญญาณของคุณอา *ยาขอบ* จงช่วยปกป้องครองคุ้ม “ลิขสิทธิ์” จดหมายนี้ ให้คงอยู่เป็นของ *ชอุ่ม บัญจพรรค์* แต่ผู้เดียว ขอให้ผู้ได้อ่านจดหมายจาก *ยาขอบ* ถึง *ชอุ่ม บัญจพรรค์* จงถือเอาเป็นความรู้ที่ *ยาขอบ* ยืนให้ *ชอุ่ม บัญจพรรค* และ *ชอุ่ม บัญจพรรค์* ยืนให้เฉพาะตนอีกทอดหนึ่ง, นะคะ, คุณอาขา

กราบเท่นเคยค่ะ,

ชอุ่ม บัญจพรรค์

๑๙ มนค. ๒๕๐๐

ชอุ่ม หลานรัก

▶▶ อาค์ใจหาที่เปรียบมิได้ ซึ่งคุณแสดงออกถึงความรักศิลปประเภทนี้ ไม่ใช่เพราะเขาทำในสิ่งที่ตัวชอบจึงชอบ หากแต่การเขียนนั้น กล่าวโดยประโยชน์อันล้ำค่าก็เป็นมหาวิทยาลัยของเราทางใจ ซึ่งจะอบรมให้ผู้ที่คลุกคลีกับมัน รักเกียรติยศ รักคุณงามความดีและความสดสวยงดงาม รักจะทำการเผื่อแผ่และเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ค่าที่เมื่อเราเขียนเรื่อง เราก็ต้องบันให้พระหรือนางของเราเป็นคนดี แม้เป็นโจร เราก็เขียนให้เป็นโจรที่มีธรรมะ รวมความว่า ต่อหน้าการเขียนเรื่องนั้น หัวใจเราจะถูกบ่มให้ครุ่นฝันแต่สิ่งที่งาม อาค์ใจเพราะเคยวนคุณได้เดินเข้ามาสู่เครื่องบ่มอันนั้นแล้ว นับวันแต่จะเป็นศรีเป็นศักดิ์ เป็นผู้ใฝ่สูงและใจงาม อย่างน้อยก็ไม่เบนผู้แปรปรวนง่ายในความรักเหมือนหัวใจผู้หญิงธรรมดา ซึ่งข้อนเป็นคุณสมบัติอันพึงสรรเสริญยิ่งของลูกผู้หญิง

▶▶ ที่นกล่าวถึงท่านองเขียน ขอโทษ อายังไม่จุใจเลยที่จะชมคุณ อย่าโกรธ และขอให้ถือว่าคำทักท้วงของมิตรแท้ คือยาทิพย์ ในการสนับสนุนนักเขียนใหม่นั้นอาถือความเห็นของคุณกุหลาบ คือ เขียนเรื่องขนาด *ค่อนข้างดี* ๑๐ เรื่องสั้นเขียน *เรื่องดี* ๒ เรื่องไม่ได้ มันสะดุดใจคนอ่านมากกว่ากัน เราชินบันไดทอง ไม่ใช่บันไดอิฐ อาจึงอยากจะให้คุณทำแต่เรื่องดี สำหรับเรื่องนโครงเรื่องดีแล้ว เสียแต่ตอนท้ายที่เอา *เจอดศร* ใส่เข้ามาหาควรไม่ นักเขียนที่จะขึ้นเร็วควรเขียนเรื่องโศกและกินใจซึ่งถูกใจคนอ่านเสียครึ่ง ๘๐% *การเขียนเรื่องโศกกินใจเราต้องเขียนกดอารมณ์คนอ่านลงไปๆ ยิ่งใกล้จบยิ่งแทบหายใจไม่ออก แล้วก็จบลงโดยให้เขาต้องเอาหนังสือพาดตัก และนั่งเหม่อตาลอยคิดเศร้าไปตามเรื่องของเรา* เรื่องของคุณทำมากำลังจะดี พอเอา *เจอดศร* เข้ามาใส่กลายเป็นเรื่องอะไรเสียก็ไม่รู้ จะตลกก็ไม่เชิง จะเศร้าก็ไม่ใช่ พะอืดพะอมอยู่ ถ้าเชื่อก็ควรแก้ตามความเห็นอา บรรจงจบให้ดี นักเขียนนั้นที่ได้ที่เสียของเขา

สำคัญตอนจบ พยายามกดคนอ่านให้นิ่งลงไป และเอาตอน *เจอดศรี* ออกเสีย ทั้งนี้เป็นเพียงคำแนะนำ หากคุณพอใจตามที่เขียนไว้เดิมก็สุดแต่ใจอีกประการหนึ่ง *การตั้งชื่อคน ต้องหาคำแปลของศัพท์ก่อน* ชื่อเจ้าพระเอกของคุณ แปลว่า "คนตาบอดมาแต่กำเนิด" ไม่มีบิดามารดาคนใดตอกที่จะตั้งชื่อลูกชายของเขาว่า *อ้ายตาบอด*

▶▶ สำนวนเป็นอุปกรณ์สำคัญยิ่งของการเขียนโครงเรื่องเป็นเพชรทั้งก้อน จะงดงามล้ำค่าขนอกก็อาศัยการเจียระไนอันชื่นอยู่กับผีมือ ความจริงคุณเป็นผู้หญิงเขียนหนังสือ ตามโครงเรื่องเป็นเรื่องความในใจของลูกผู้หญิง เมื่อบวกกันเข้าทั้งสองประการนี้แล้ว เรื่องนี้จะต้องเป็นเรื่องที่สำนวนดำเนินไปด้วยความระโหยและอ่อนไหวมากที่เดียว แต่คุณเขียนเหมือน *สำนวนเรียงความ* ประการหนึ่ง และเขียนด้วย *คำกระด้างสำนวนเหมือนผู้ชาย* อีกประการหนึ่ง การเขียนเหมือนเรียงความอาจห่างไกลยากรณ์หรือหลักเกณฑ์ตามวิสัยผู้รู้ทางอักษรศาสตร์ การเขียนเรื่องอ่านเล่นต่างกับการเขียนทางวิชาการ เป็นการแสดงออกของอารมณ์ เพราะฉะนั้น ปล่อยให้ถ้อยคำสำนวนลงเป็นไปตามธรรมดาของสามัญมนุษย์ เขียนอย่างที่จิตใจเราจะคิดคำนึงตามธรรมดา อย่าเป็นห่วงไวยากรณ์หรืออื่นใด เมื่อเราเขียนเรื่องอ่านเล่น เราเป็นเจ้าเป็นใหญ่อยู่กับหน้าที่ของเรา เราไม่ต้องแยแสต่อกฎเกณฑ์ใด *อ.บ.* หลายคนแล้วที่อยากสนุกกับการแต่งหนังสือ แต่ไปไม่สำเร็จ เขียนเข้ากลายเป็นบทเรียนสอนเด็กไป เพราะฉะนั้น *ในคราวแต่งเรื่อง จงโยนความรู้ทางอักษรศาสตร์ไปเก็บไว้แต่อารมณ์ของคนธรรมดา* เป็นต้นในเรื่อง *แม่หม้ายชฎาใจ* นี้ก็จะต้องใส่ลงไปให้เต็มที่ถึงอารมณ์และความงดงามจากน้ำใจของกุลสตรี ซึ่งมีต่อความรักอันสะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากตัณหาราคะของเขา นี่, ต้องการสำนวนที่หวานและเศร้า ไม่ใช่เขียนพอให้ผู้อ่านรู้เรื่องได้ความดีดังจะเขียนเรียงความ อาขอให้คุณระมัดระวังในข้อนี้สำหรับต่อ ๆ ไป

▶▶ ส่วนสำนวนยังกระด้างเหมือนผู้ชายไปนั้น ข้อนี้ต้องระวังอย่างยิ่ง คนเราจะทำสิ่งใดในประเภทงานต้องทำให้มีคนชม อาอาจมีชีวิตเหลวไหลใช้ไม่ได้ แต่เมื่อจะจับงานเขียนหรืองานอันใดก็ตาม จะไม่ยอมฉุดให้งานนั้นมามีราคีกับความเหลวแหลกด้านชีวิต ดังนั้น เมื่อคุณเขียนหนังสือ คุณจะต้องเขียนเพื่อความตรึงใจและให้ผู้อ่านพากันชมเชย ซึ่งมันก็เป็นยาบำรุงใจเราเองขนานสำคัญด้วย เป็นยาบำรุงหัวใจที่เราจะต้องผสมและบดของเราเอง ไม่มีใครช่วยเราได้เท่าตัวของเราเอง นอกจากจะแนะเครื่องยาให้บางประการ

▶▶ ในทางหนังสือ ภาษาของร้อยแก้วต้องการความละมุนละมัยไพเราะเป็นอย่างเดียวกับภาษาร้อยกรอง แต่ทางร้อยกรองเสียอีกยังง่าย ซึ่งมีกฎบังคับหรือนำเราไปสู่ความไพเราะนั้น ส่วนร้อยแก้วไม่มีข้อเปรียบง่ายที่สุด เหมือนอากาศหรืออ็อกซิเยน เราไม่เห็นจับไม่ได้ แต่ทำไมเล่าเรารู้ว่าทนอากาศดีทนนั้นไม่ดี ฉันใดฉันนั้น ตามความเห็นของอา ซึ่งอาจผิด สำนวนเรียบและง่ายน่าจะทนทานดำรงอยู่ได้ดีกว่าสำนวนโลดโผนหรือดังที่เรียกกันว่าสำนวนสะวิง แต่ในความเรียบและง่ายซึ่งไม่ควรจะมี "อะไร" เป็นที่น่าตรึงใจนั้น เรามี "อะไร" เล่าที่จะตรึงใจคน อาจะยกตัวอย่างจากของจริงคือสำนวนของคุณเอง

▶▶ เช่นในวรรคสองของการตั้งต้นเรื่อง คุณเขียนว่า "*หน้าตาก็ไม่แจ่มใส หาความใยดีต่อชีวิตแม้แต่น้อยก็ไม่ได้*" ถ้าเผอจะแก้เป็น "หน้าตาก็สูญสิ้นความแจ่มใส มิแต่เว้นรอยของการหมดอาลัยใยดีต่อชีวิต" ความอันเดียวกัน แต่จะดูนุ่มนวลขึ้นอีกไม่น้อย และต่อไปของคุณ "*เธอก็มิได้เกี่ยวดองอะไรกับเขา ไม่ใช่ลูกเมียเขา จะได้มานั่งหลั่งน้ำตาอาลัยอาวรณ์ในการจากไปไม่มีวันกลับของเขา*" มี "เขา" ถึง๓คำในประโยคนี้ ถ้าเผอจะแก "เธอก็มิได้มีส่วนเกี่ยวดองอันใดไม่ใช่ลูกไม่ใช่เมีย จะได้มานั่ง..." เราตัด "เขา" ลงไปได้ถึงสอง

"เขา" เหลือไว้แต่ตรงสุดท้ายประโยค ทั้งคำว่าไม่ใช่ลูกเมียก็ดูกระด้างกว่า *ไม่ใช่ลูก ไม่ใช่เมีย* อันเป็นความที่ควรรำพันรำพึงของหัวอก หรือสำนวนธรรมดาสามัญ นี่แหละเป็นความไพเราะของร้อยแก้ว หรือ "*จะต้องคอยผัวนับวันกลับ*" หากกลับกันเสียว่า "จะต้องคอยนับวันกลับของผัว" จะนุ่มขนอีกกว่าเดิม "*วันกลับ ชฎาใจจ้า ผัวจะลงจากเครื่องบิน*" ถ้าเติมคำลงไปอีกคำเดียวประโยคนี้จะซังยังขนคือ "วันกลับ นะ ชฎาใจจ้า" นี่เป็นตัวอย่างคร่าว ๆ ที่อายกให้ดู อย่าโกรธว่ามาทำท่าเป็นครู อาไม่กล้าเป็นครู *อ.ป.* แต่กล้าเป็นผู้สุจริตต่อผู้ที่อารัก และอยากเทิดทูนไปสู่หนทางแห่งชื่อเสียงและเกียรติยศ ซึ่งอาได้พากเพียรตะลุยมา

▶▶ อาขอร้องให้คุณร้อเรื่องนอก ใช้โครงเรื่องเดิม แต่เขียนเสียใหม่ด้วยสำนวนอันใคร่ครวญแล้วให้ประณีต ให้สมเพศสมศักดิ์ของตัวละคร และอากล้ารับรองว่าเรื่องนจะดึงความสนใจจากนักอ่านให้มาจดจ่อได้เป็นอย่างดี *และเมื่อสำเร็จในเรื่องนี้แล้ว เมื่อรู้สึกว่าคนชอบ ต้องเขียนเรื่องในทำนองนี้ซ้ำอีกเรื่องหนึ่ง นี่เป็นเคล็ดสำคัญของการเขียน* ตลอดจนการแสดงละครหรือภาพยนตร์ คุณคงสังเกตเห็น เช่นละคร เมื่อจำอวดเรียกฮาได้ตรงใด เขาจะจซ้ำทำนองนั้นอีกครั้ง เพื่อให้จับหัวใจคนดู การเขียนก็เช่นเดียวกัน อามีโครงเรื่องที่สองทำนองเดียวกันให้คุณแล้ว ทำไว้คร่าว ๆ ยังไม่ได้ขยาย ทำทิ้งไว้ตั้งสองอาทิตย์แล้ว พ้องกับเรื่องของคุณอย่างประหลาด อาได้ส่งมาพร้อมจดหมายนี้ เพื่อให้คุณลองขยายดู แต่เรื่องนต้องเป็นเรื่องที่สองจากชฎาใจ อาจะทำเองก็ไม่มีประโยชน์เสียแล้ว ค่าที่เรื่องมันเผอิญไปเดินทำนองเดียวกัน คนอ่านจะรู้สึกว่า *นี่มันอย่างไรกัน* ไปด้วย

โดยสุจริต

โชติ

โ ด ย ★★★ ช า ญ หั ต ถ กิ จ

ยาขอบ กับ ปัญหา ที่ข้าพเจ้ายังตอบไม่ได้

■ *ชีวประวัติ* ของคนเราสิ้นสุดลง ตรง หลุมฝัง ศพ หรือไม่ก็ที่จิตกาธาน แต่สำหรับบางคนหาเป็นเช่นนั้นไม่ ท่าน *สุนทรภู่* จินตกวีเอกของไทย ล่วงลับมาร้อยปีเศษแล้ว แต่ใคร ๆ ก็ยังกล่าวขวัญถึงท่าน และงานอันรุ่งโรจน์โดดเด่นไม่มีวันตายของท่าน เสมือนกับว่าตัวท่านยังมีชีวิตรุ่งโรจน์โดดเด่นไม่มีวันตายของท่าน เสมือนกับว่าตัวท่านยังมีชีวิตอยู่ใกล้ๆ กับเราในขณะนี้

โชติ แพร่พันธุ์ หรือ *ยาขอบ* นักประพันธ์เรืองนามผู้ยิ่งใหญ่ เป็นคนหนึ่งที่จากเราไปแต่เพียงชีวิตและร่างกายเท่านั้น !

เมื่อเอ่ยถึง *ยาขอบ* เราก็จะนึกถึง *ผู้ชนะสิบทิศ* อันเป็นงานอมตะชิ้นเยี่ยมของเขา และเมื่อเอ่ยถึง *ผู้ชนะสิบทิศ* เราก็จะนึกถึง *ยาขอบ* ผู้เป็นเจ้าของด้วย เป็นคู่กันไปอย่างแยกไม่ออก เช่นเดียวกับ *สุนทรภู่* และ *พระอภัยมณี* ย่อมแยกกันไม่ออกฉันนั้น

บทประพันธ์ทุกชิ้นที่แต่ละท่านได้เขียนขึ้น ในหนังสือ *อนุสรณ์ยาขอบ* เล่มนี้ ย่อมจะเกี่ยวโยงกันอยู่ด้วยคำ *ยาขอบ* และ *ผู้ชนะสิบทิศ* ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ความจริงก็น่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อเรากล่าวถึง *ยาขอบ* แล้วไม่ได้กล่าวถึงเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* เราก็นึกไม่ออกว่าควรจะกล่าวถึงเรื่องอะไรในทำนองเดียวกัน เมื่อเรากล่าวถึง *ผู้ชนะสิบทิศ* แล้วไม่กล่าวถึงตัว *ยาขอบ* เราก็ไม่รู้จะกล่าวถึงใครดี

ชีวิตของ *ยาขอบ* เป็นชีวิตที่แปลกประหลาดและน่าสนใจอย่างยิ่ง บทบาทของชีวิตบางเรื่องบางตอน ซึ่งไม่มีวันจะเกิดขึ้นแก่คนธรรมดาทั่วๆ ไป แต่กับ *ยาขอบ* มันได้เกิดขึ้นแล้ว และเป็นจริงแล้วอย่างไม่น่าเชื่อ สำหรับผู้รู้จัก *ยาขอบ* แต่เพียงผิวเผิน อาจสงสัยว่าพฤติการณ์ท่านองนั้นๆ จะบังเกิดขึ้นแก่ชีวิตจริงๆ ได้เทียวหรือ ? แต่สำหรับมิตรสหาย หรือผู้ใกล้ชิดสนิทสนม และคุ้นเคยกันมาเป็นเวลานานปี จะยอมรับในเรื่องนี้ ดังที่ท่านทั้งหลายจะได้อ่านพบในบทประพันธ์ ซึ่งต่างคนต่างเขียนขึ้นจากทรรศนะและแง่มุมต่างๆ กัน ใน *อนุสรณ์ยาขอบ* เล่มนี้

เรื่องราวของ *ยาขอบ* เป็นเรื่องนำมาเล่าสู่กันฟังได้ไม่มีวันจบสิ้น ไม่ว่าจะในวงการประพันธ์ วงการหนังสือพิมพ์ วงการภาพยนตร์ วงการละครหรือในวงการอื่นๆ อีกหลายอย่าง ความมีอารมณ์สนุกสนาน ความเป็นนักประพันธ์เจ้าสำราญ ไม่แยแสต่อความคับแค้นยากจน ไม่ประหวั่นพรั่นพริ้งต่อ

ความตาย ความมีน้ำใจกว้างขวางเผื่อแผ่ ความนึกถึงเพื่อนมากกว่าตัวเอง ความแหลมคมในสติปัญญา ตลอดจนความมีเสน่ห์ทั้งที่ผีปากและปากกา เหล่านี้ทำให้ *ยาขอบ* สามารถมีมิตรสหายได้ทุกรุ่นทุกวัย ทุกอาชีพ เกือบจะทั่วทุกหัวระแหง หากบรรดามิตรสหายเหล่านั้นทุกคนต่างร่วมมือช่วยกันเขียนเรื่องราวทั้งหลายระหว่างตัวเขากับ *ยาขอบ* อย่างละเอียดเต็มที่แล้ว *อนุสรณ์ยาขอบ* เล่มนี้จะหนาไม่แพ้ *ผู้ชนะสิบทิศ* เสียอีก และ, แน่ละ, ควรจะมีหลายบทหลายตอนในข้อเขียนต่าง ๆ เหล่านั้นซ้ำกันเข้าบ้าง ไม่ต้องสงสัย

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่วันเวลารวบรวมบทประพันธ์ต่าง ๆ เพื่อพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มนี้ มีจำกัดเกินไป หลายต่อหลายท่านคงจะเขียนได้ไม่จุใจรวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วยผู้หนึ่ง ไม่เช่นนั้นแล้ว เราจะได้หนังสือขนาดใหญ่เล่มหนึ่ง ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาชีวิตอันแสนประหลาดและน่าสนใจของคนคนหนึ่ง ผู้มีอะไร ๆ หลายอย่างให้เราศึกษาเมื่อระหว่างมีชีวิตอยู่ และผู้จากเราไปในวัยอันยังไม่สมควร ท่ามกลางความรัก ความอาลัยเสียดายอย่างสุดซึ้ง และท่ามกลางความตกตลึงใจหายของบรรดามิตรสหายถ้วนหน้า

หวนระลึกถึงวันคืนแต่เก่าก่อนในหนหลัง ระหว่างที่เราคบหาสมาคมกันอยู่แล้ว อดสะท้อนสะท้านและสะเทือนใจไม่ได้ เมื่อนึกขึ้นมาอีกครั้งว่า เพื่อนเราผู้เคยหยอกล้อเล่นหัวกันเสมอ ๆ โต้เถียงเพื่อให้ออกรสสนุกกันบ่อย ๆ ปรึกษาหารือกันเป็นบางครั้ง พึ่งพาอาศัยกันเป็นบางคราว คนนั้นบัดนี้ได้จากเราไปแล้วอย่างไม่มีวันจะกลับคืนมา

ข้าพเจ้ายังจำได้ว่า ในวันฌาปนกิจศพ *ร. จันทพิมพะ* นักประพันธ์สตรีผู้มีชื่อเสียงรุ่งโรจน์คนหนึ่งที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันเสาร์ที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๙๘ นั้น *ยาขอบ* ได้อุตส่าห์พยุงร่างโซเซไปในงานนั้นด้วย

ร่างกายของเขาซูบผอมผิดตา แต่น้ำเสียงของเขายังดังกังวานและแจ่มใสดีอยู่ อาการหัวเราะยังคงระรื่นอย่างเดิม ไม่มีท่าว่าจะเศร้า กิริยาอาการยังคงร่าเริงเป็นปรกติ ข้าพเจ้าเชื่อว่าจิตใจของเขายังคงแข็งแกร่งอยู่อย่างเดิม ไม่แสดงความวิตกทุกข์ร้อนต่อความเปลี่ยนแปลงของร่างกายซึ่งทรุดโทรมลงไปมากให้ผู้ใดเห็น ซึ่งจะพลอยวิตกทุกข์ร้อนไปด้วย อันเป็นคุณลักษณะที่น่านิยมอย่างยิ่ง เราได้ถือโอกาสนั่งคุยกันอยู่พักใหญ่ใต้ต้นโศกซึ่งแผ่กิ่งใบให้ร่มเงา ยัวเยากันเสียกอนนดหนอยตามวิสัยคนที่เคยวเยากันทุกครั้งเมื่อแรกพบกัน แล้วจึงจับบทสนทนาด้วยเรื่องจริงจัง เรื่องแรกที่สนทนากันก็คือเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยของเขา ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกวิตกกังวลแทนอยู่ไม่น้อย ลักครู่เปลี่ยนหัวข้อเรื่องสนทนาไปเป็นเรื่อง *ความตาย* ซึ่งผู้ไปในงานฌาปนกิจศพมักจะไม่วายยกเอาขึ้นมาปรารภสู่กันฟังเป็นธรรมดา เขาออกปากปรารภถึงพวกเรา บรรดานักเขียนผู้โชคร้ายได้วายชนม์ไปก่อนหน้าเป็นคนๆ ไป... ในที่สุดก็มาถึง *ร. จันทพิมพะ* ผู้ซึ่งเราไปในงานของเขอเย็นวันนั้น

"คุณเริ่มแก่สบายไปแล้ว" ตอนหนึ่งเขาปรารภขึ้น "ร่อยหรอกันไปทีละคนสองคน ยังอยู่แต่เราเท่านั้น... ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่..."

"ยังหรอกน่ะ" ข้าพเจ้าตอบไปเพราะนึกอะไรไม่ออก "คนดีๆ ไม่เจ็บไม่ไข้ ตายไปก่อนเราก็เยอะแยะถมไป"

ยาขอบ อดเย้าออกมาไม่ได้ว่า คนอย่างข้าพเจ้านี่แหละอาจ "ไป" ก่อนเขาก็ได้ ไม่แน่

ข้าพเจ้าไม่รับคำ แต่ก็ไม่กล้าปฏิเสธ เพราะมันอาจเป็นไปได้ และเคยเป็นมาแล้วบ่อยๆ ตัวอย่างก็มีมากมายที่คนร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บไม่ไข้ ต้องมีอันเป็นไปก่อน คนที่เจ็บป่วยเรื้อรังแรม

บี แล ะมีร่องรอยว่าอาจจะตายในในวันพรุ่ง ใครคนไหนจะบังอาจท้าทาย มฤตยูซึ่งไม่เคยมีวันจะเวทนาปรานีต่อชีวิตใด ๆ เลย ไม่ว่าคนหรือสัตว์ ข้าพเจ้าจึงตอบไปอย่างกลาง ๆ แบ่งรับแบ่งสู้ว่า

"ใครอยู่หลังช่วยเผากันมั่งก็แล้วกัน"

สังเกตดู *ยาขอบ* เงียบงันไปนิดหนึ่ง ชั่วขณะสั้น ๆ แต่วิสัยคนช่างเล่นเจรจา เขาก็อดพูดขึ้นอีกไม่ได้

"ไอ้ตายเมื่อไหร่น่ะไม่สำคัญหรอก มันต้องตายวันยังค่ำแน่ ๆ" แล้วเขาก็หัวเราะ "แต่อีตอนที่ตายแล้วนี่ ไม่รู้ว่าจะไปเป็นอะไร ? อยู่ที่ไหน ?"

ถ้อยคำของ *ยาขอบ* ดูเหมือนจะเป็นการพูดเล่นเสียมากกว่าที่จะอยากรู้คำตอบอย่างจริงจัง แต่ทั้ง ๆ ที่คิดว่าเขาพูดเล่นสนุก ๆ เกือบจะไม่มีความหมาย ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถจะตอบได้ เพราะมันเป็นเรื่องเกินสติปัญญาจริง ๆ จึงได้แต่กล่าวลอย ๆ เป็นเชิงตัดบทออกไปว่า

"จะไปรู้มันทำไม ?"

.....จากวันนั้นมาอีก ๑๑ เดือน มิตรรักผู้นี้ก็ได้อำลาจากโลกตาม *ร. จันทพิมพะ* ไปอีกผู้หนึ่ง.... อายุไม่ทันจะเต็มครึ่งศตวรรษ

เพื่อนนักเขียนรุ่นน้องของข้าพเจ้าบางคน เคยตั้งข้อสังเกตว่า นักเขียนหลายคนมักจะอายุไม่ยืน เขายกตัวอย่างนักเขียน [ซึ่งหมายรวมทั้งจินตกวีด้วย] ผู้มีชื่อเสียงรุ่งโรจน์ของโลกหลายคนที่ล่วงลับไป

แล้วมาให้เห็น [ซึ่งข้าพเจ้าลืมชื่อไปหลายคน] เช่น *คิตส์* อายุเพียง ๒๖, *เชลลีย์* ๓๐, *ไบรอน* ๓๖, *โรเบิตเบินส์* ๓๗, *เอ็ดการ์ แอลแลน โป* ๔๐, *เจน ออสเต็น* ๔๒, และ *กีย์ เดอ โมปาซังต์* เพียง ๔๓ ข้าพเจ้าไม่ปฏิเสธในความจริงที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเขายกตัวอย่างมาให้เห็น แต่ก็ไม่บักใจเชื่อว่ามันจะเป็นจริงสำหรับทุกคนไป ความมีอายุสั้นหรืออายุยืนมิได้ขึ้นอยู่กับความเป็น *นักเขียนเอก* หรือไม่ บุคคลเหล่านั้นอายุสั้นจริง คือตายในวัยที่ยังไม่สมควรจะตาย เขาควรจะมีชีวิตอยู่เพื่อสร้างงานชิ้นสำคัญ ๆ โดดเด่นให้แก่โลกต่อไปอีก แต่ก็มิถมไปที่นักเขียนผู้มีชื่อเสียงของโลก [แน่ละ รวมทั้งจินตกวีด้วย] อายุยืนเหนือระดับธรรมดาทั่ว ๆ ไป ข้าพเจ้าได้ยกตัวอย่างให้มิตรผู้นั้นฟัง เช่น *ตอลสตอย* ๘๒, *เกอเต้*, *เท็นนิสัน*, *ฮูโก* อายุ ๘๓, *วอลแตร์* และ *เบ็นจามิน แฟรงกลิน* ๘๔, *โธมัส คาร์ไลย์ล* ๘๖, *โธมัส ฮาร์ดี* ๘๘ และ *ยอร์ช เบอร์นาด ชอว์* มีอายุยืนถึง ๙๔ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะมีกฎเกณฑ์อะไรหรือทิบัญญัติว่านักเขียนจะมีอายุสั้นหรืออายุยืน คนเราเมื่อชะตากรรมได้กำหนดไว้อย่างไร มันก็จะต้องเป็นไปอย่างนั้น เท่านั้นเอง! มนุษย์หน้าไหนจะฝืน "กรรมลิขิต" ไปได้?

เพราะว่า.....

■ *"สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย สัตว์ทั้งหลายทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว [เขา] จักเป็นทายาทแห่งกรรมนั้น กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทรามและประณีต ฯ"*

■ *"โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมควบคุมไว้ เหมือนลิ่มควบคุมรถที่กำลังแล่นไปอยู่ ฉะนั้น ฯ"*

พระพุทธวจนะดังได้ยกมาอ้างนี้จริงแท้แน่นอนนัก!

โลกของ นักเขียนอาจ เป็นโลกค่อน ข้างเศร้าและ อาภัพ น่าสงสาร แต่ก็เป็นโลกอิสระและหยิ่งผยองอย่างที่ไม่มี โลกใดจะเสมอเหมือน เมื่อนักเขียน [ข้าพเจ้าหมายถึงนักเขียนผู้มีจิตใจ และธาตุแท้ของนักเขียนเท่านั้น] ได้จากโลกของเขาไปสู่โลกใหม่อีกโลกหนึ่งนั้น มันจะอิสระและหยิ่งผยองเหมือน โลกเก่าหรือไม่? ข้าพเจ้าสงสัย!

ข้าพเจ้าเลือกเขียนตอนนี้ ก็เพราะเหตุที่มั่นใจว่า จะไม่ซ้ำกับของท่านผู้ใดแน่... และเมื่อถึงตอนนี้ก่อนจะจบก็อดสะดุ้งใจอีกครั้งหนึ่งไม่ได้ เพราะข้าพเจ้ายังตอบ *ยาขอบ* ไม่ได้ที่ถามเล่นๆ ไว้ว่า "ตายแล้วจะไปเป็นอะไรอยู่ที่ไหน?" ในวันนั้น..., จนกระทั่งบัดนี้.... ใครจะตอบได้ถูกต้องเล่า, เพื่อนรัก, ในเมื่อคนบางคน – แม้เมื่อยังมีชีวิตอยู่แท้ๆ ยังตอบไม่ถูกด้วยซ้ำไปว่า ขณะนี้ตัวเป็นอะไรอยู่ที่ไหน.....?

๒๕ มีนาคม ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"...รำเพยเป็นอะไรเล่า? ไม่ใช่ผู้หญิง ไม่ใช่คนรัก ที่นพจะต้องปกป้องรักษาประเล้าประโลมอยู่เสมอดอกหรือคะ? ธรรมชาติของผู้หญิงที่มีเรือนแล้วเขาไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าคำปลอบโยนและความเห็นอกเห็นใจของสามี ผู้หญิงต้องการความแตกตื่นของผู้ชายที่มีกับตัวหล่อน ผู้หญิงอาจร้องเสียงขรมเมื่อถูกยุงกัด แต่นั่นไม่ใช่เพราะหล่อนถือเคร่งในข้อที่ว่ายุงร้ายกว่าเสือ หล่อนร้องเพราะอยากเห็นผู้ชายแสดงท่าตื่นเต้นกุลีกุจอราวกับเห็นเสือมากัดหล่อน นี่แหละคือสภาพของหญิง เป็นสภาพที่ชายควรจะเรียนรู้ไว้สำหรับดำรงชีวิตในบ้านหรือชีวิตหลังฉากของเขาให้ถูกต้องตามอย่างตามทำเนียม"

จาก *หลังฉากผู้ชาย* หน้า 177

โ ด ย ★★★ แ ข ณ วั ง น้ อ ย

วันนี้...
ไม่เหมือนวันนั้น

■ *ข้าพเจ้า* รู้จัก *ยาขอบ* เมื่อครั้งกระโน้น เป็นเวลาร่วม ๒๐ ปีมาแล้ว หมายถึงเมื่อข้าพเจ้าเพิ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ ๒๑ และคงจะเป็นขณะเดียวกับที่ *ยาขอบ* มีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี เป็นวัยฉกรรจ์ปราดเปรื่องหอมหวนอยู่กับ *ผู้ชนะสิบทิศ* อันลือชื่อ ไม่มีวันที่ข้าพเจ้าจะลืมวันนั้นได้ *ยาขอบ* ยกมือไหว้ข้าพเจ้าก่อน ไม่ใช่เพราะ *ยาขอบ* รู้ว่าข้าพเจ้าเป็นนักเขียนเหมือนตัวเขอ ทั้งๆที่คุณ *ร. จันทพิมพะ* กล่าวนำว่า

"นี่ไงคะ แข ณ วังน้อย"

แน่ละ, นาม *แข ณ วังน้อย* ในขณะนั้นไม่มีความหมายอะไรเลย เพียงแค่เพิ่งเหยาะย่างเข้าสู่ขอบบรรณโลกไม่ถึงครึ่งปี แต่

ยาขอบ ยกมือประณมให้แก่ข้าพเจ้าตามวิสัยคนสุภาพและให้ก่อนเพราะความเป็นผู้หญิงของข้าพเจ้านั่นเอง เธอมองข้าพเจ้านานหน่อย อาจไม่ใช่เพราะข้าพเจ้าเป็นหญิงสาวที่มีความสวยชนิด "พอไปวัดไปวา" แต่เป็นเพราะคุณครู *ร. จันทพิมพะ* กล่าวสิบไปว่า

"แช ณ วังน้อยเจาะจงตัวที่เดียว อยากรู้จักคุณโชติเป็นคนแรก"

ข้าพเจ้าไม่กระดากอายที่ถูกกล่าวนำชื่อ ๆ หน้าเช่นนั้น เพราะว่าความต้องการเช่นนั้นมีมากเกินกว่าจะต้องใช้มารยาหญิง ซ้ำยังเสริมต่อไปเสียด้วย

"จริงค่ะ ดิฉันอยากรู้จักมานานแล้ว"

คุณโชติ หรือ *ยาขอบ* โค้งตัวต่ำ มีแววชื่นชมอยู่ไม่น้อย เมื่อกล่าวถ่อมตัวตามวิสัยของเธอว่า

"ขอบคุณครับ ที่อยากรู้จักกับนักเลงสุรา"

ข้าพเจ้ารีบโบกมือทันควัน

"หามิได้ ดิฉันกำลังภาคภูมิใจที่สุดที่กำลังสนทนากับนักประพันธ์ใหญ่ของเมืองไทย"

คุณโชติ แพร่พันธุ์ ขมวดคิ้วเหมือนชั่งน้ำหนักในคำพูดของข้าพเจ้า แต่แล้วเธอก็ถูก *คุณจำนง สิงหเสนี* ชวนตัวไปร่วมวงสุราทางด้าน

อัน จากนั้นข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงเฮฮาครื้นเครงดังมาจากโต๊ะนั้น แน่นอนทีเดียว ข้าพเจ้าเชื่อว่าเธอไม่ได้พูดปดที่จะจารึกลงในสมุดถ้อยเฉลยวันนั้นว่า

"ไม่มีเวลาใดที่จะรื่นรมย์ยิ่งไปกว่าเมื่อข้าพเจ้าอยู่ในหมู่มิตรสหายและแก้วเหล้า"

วันนั้นเป็นวันชุมนุมนักประพันธ์ และนักหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศไทย ณ โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม จำไม่ได้ว่างานนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร? ใครเป็นผู้จัดขึ้น?. บัตรเชิญวันนั้นใครเป็นผู้ส่งมาให้ก็จำไม่ได้ เหตุการณ์ต่าง ๆ ทับถมเหตุการณ์วันนั้นมาถึง ๒๐ ปี แต่ยังผุดเด่นอยู่ไม่รู้ลืม ก็คือรสชาติความสนุกสนานในวันนั้น เกือบจะกล่าวได้ว่าเป็นความสุขที่ครึ้งใจยิ่งกว่าครั้งใดในชีวิต ไม่มีดนตรี ไม่มีลีลาศ แต่วันนั้นมีเสียงหัวเราะอันแจ่มใสของนักประพันธ์ที่หลั่งไหลมาจากทุกซอกทุกมุมในประเทศไทย

คุณขจร สหัสรจินดา ผู้เข้าใจข้าพเจ้าดีว่ารักศิลปในเชิงนี้ไม่เบื่อหน่ายในการที่จะนำใคร ๆ มาให้ข้าพเจ้าได้เคารพไว้เป็นนักประพันธ์รุ่นพี่ชายเช่น *ศรีบูรพา, เรียมเอง, สด กูรมะโรหิต* และใครต่อใครจนจำไม่หวาดไม่ไหว ครั้นแล้วข้าพเจ้าก็นั่งอยู่ในหมู่นักเขียนสตรีอันมี *"เนียน"*, *ถนอม มหาเปารยะ, อมราวดี, จูเลียต* คุณ *ร. จันทพิมพะ* เคยเป็นครูของข้าพเจ้าเมื่อครั้งยังอยู่โรงเรียนสามัญ และบัดนี้ยังทำหน้าที่ครูให้ข้าพเจ้าอบอุ่นด้วยการชวนสนทนา *ม. ประภาสถิต* เป็นอีกผู้หนึ่งที่ช่วยให้ข้าพเจ้าหายเคอะเขิน คอยหยิบโน่นยกนี่ให้อย่างพี่สาวที่น่ารัก เธอให้กำลังใจในการเขียนของข้าพเจ้าว่า

"ได้อ่านเรื่องของคุณแล้ว สำนวนดีทีเดียว พล็อตเรื่องก็ไม่เลว เสียแต่บทบาทของตัวละครอีดไปหน่อย"

ข้าพเจ้าไม่ลืมที่จะกล่าวขอบคุณเธอที่แนะนำให้อย่างกันเอง คุณ *ร. จันทพิมพะ* เสริมว่า

"นักเขียนที่จะมีชื่อต้องกินเลือดคนอื่น ไม่ใช่กินเลือดตัวเอง จึงจะเจริญยืนนาน"

ข้าพเจ้าทำท่างงงัน เธอให้คำอธิบายว่า

"ต้องอ่านหนังสือมาก ๆ ไม่ใช่อ่านแค่สำนวนของตัวเอง เพื่อให้ได้ความรู้กว้างขวางมากขึ้น ต้องหูไวตาไวอยู่เสมอ"

อมรวดี เป็นคนเดียวที่ข้าพเจ้ารู้จักมากกว่าใคร ๆ ในที่นั้น จึงต้องคอยกวนกระซิบถามเธอตลอดเวลาว่าใครอยู่ที่ไหน

นั่นครู *ธิวเมอริสต์*, นั่น *ยะโสธร*, โน่น *อ.ร.ด.* หน้าตาเป็นอย่างนี้เองไม่เห็นมีอารมณ์ขันซ่อนอยู่ตรงไหนเลย นั่นเอง *ป. บูรณปกรณ์* ของพี่เด็ก อ้อ, คนนั้นเองสามีคุณถนอม มหาเปารยะ *คุณเทพ มหาเปารยะ* ตัวเล็กนิดเดียว *คุณชิต บุรทัต* ไม่น่าจะมีสมองใสเฉียบแหลมได้ถึงขนาดนั้น คุณ *ดำรา ณ เมืองใต้* ยังหนุ่มพ้อ *หม่อมเจ้าประสพสุข สุขสวัสดิ์* ท่าทางเป็นคนพระทัยดีไม่ถือองค์ ยิ้มกริ่มตลอดเวลา คุณ *ถกล เรืองศุข* นักเขียนรุ่นลายครามก็อุตส่าห์มาด้วย

ความครึกครื้นของสุภาพบุรุษในวันนั้นอาจเป็นเพราะได้พบปะมิตรสหายพร้อมเพรียงในวงสุราและอาหารอันโอชะ แต่สุขที่สุดของข้าพเจ้าวันนั้นอยู่ที่ได้ร่วมอยู่ในหมู่นักปราชญ์บัณฑิตที่มีชื่อที่สุดในยุคนั้น เกือบจะเรียกว่าเป็นวาระที่วรรณกรรมทางร้อยแก้วรุ่งเรืองอย่างหาที่เปรียบมิได้ เป็นบรรยากาศที่คราคร่ำด้วยผู้คงแก่เรียน เฉลียวฉลาด และอยู่ในวัยเดียวกัน รักศิลปศาสตร์

อย่างเดียวกัน มุ่งหน้าที่จะบากบั่นไปสู่บรรณโลกอันบรรเจิด ไม่มีวันใดที่ประสาทของข้าพเจ้าจะตื่นตัวไหวอย่างสดชื่นเท่าวันนั้น ฉะนั้น จึงเป็นการไม่ผิดพลาดไปจากความจริงที่ข้าพเจ้าได้จารึกถ้อยเฉลยลงในสมุดเล่มนั้นพร้อม ๆ กับนักเขียนอื่น ๆ ว่า

■ "ความสุขของข้าพเจ้าคืออยู่ในหมู่บุคคลที่มีความคิดมุ่งไปในแนวเดียวกัน"

ซึ่งก็ได้รับการปรบมืออย่างอุ่นหนาฝาคั่ง สนุกที่สุดในวันนั้นอยู่ตรงได้ขยายความคิดความรู้สึกของตัวเองออกเป็นภาษาสั้น ๆ สละสลวยและคมชำ แล้วก็อ่านให้ที่ประชุมฟังด้วยเสียงดัง ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าใครคนหนึ่งได้เขียนลงไปว่า

■ "ความสุขของฝูงปลาอยู่ในน้ำ ความสุขของเสืออยู่ในป่า และความรื่นรมย์ของนักเขียนอยู่ที่กระดาษและดินสอ"

ข้าพเจ้าพอใจคำพูดของเขา เพราะมันเป็นความคิดของข้าพเจ้าด้วย และนั่นก็คือคำพูดของข้าพเจ้ามีผลสมบูรณ์เมื่อเขียนลงไปว่า *ความสุขของข้าพเจ้าคืออยู่ในหมู่บุคคลที่มีความคิดมุ่งไปในแนวเดียวกัน*

๕ นาทีที่ได้สนทนากับ *ยาขอบ* เมื่อ ๒๐ ปีก่อนนั้น ไม่ใช่มิตรภาพอันน่าอุ่นใจที่จะทำให้ข้าพเจ้าคิดว่าเขาจะยังจำข้าพเจ้าได้ แต่แล้วข้าพเจ้าก็ต้องสะดุ้งใจ เพราะเมื่อปีที่แล้วมา ก่อน *ยาขอบ* จะถึงแก่กรรมไม่นานนัก *ยาขอบ* ได้เขียนหนังสือให้แก่หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง รำพึงรำพันอย่างน้อยเนื้อต่ำใจในตัวเองว่า

"ทำไมหนอตัวเธอเอง จะเขียนหนังสือกับเขาทั้งที่ก็ต้องดื่มเหล้าย้อมใจเสียก่อน? ก็ทำไมเล่านักเขียนผู้หญิงอย่าง *วรรณสิริ* ก็ดี *ก. สุรางคนางค์* ก็ดี *จูเลียต* และ *แข ณ วังน้อย* จึงไม่ต้องย้อมใจด้วยสุรา"

อา, *ยาขอบ* ยังไม่ถึงข้าพเจ้า เช่นเดียวกับที่ข้าพเจ้ายังไม่เคยจืดจางความนิยมในตัวเธอ มิหนำซ้ำเธอยังคิดถึงข้าพเจ้าในแง่ดีงามถ้าเธอมีญาณวิถีที่จะเข้าใจความคิดของข้าพเจ้าว่า ทุกครั้งที่ได้อ่านหนังสือที่เธอเขียน ข้าพเจ้าเคยทอดถอนใจยาว รำพึงแก่ตัวเองว่า เมื่อไรหนอข้าพเจ้าจะเขียนหนังสือได้ซาบซึ้งตรึงใจเท่า *ยาขอบ* . .

ยาขอบ ไม่เคยรู้ว่าข้าพเจ้าสนใจชีวิตของเธออยู่ห่าง ๆ ถูกละ ชีวิตของ *ยาขอบ* ตุ่ม ๆ ตอน ๆ ไม่ต่างอะไรกับ *ศรีปราชญ์, นริมทร์อิน สุนทรภู่, ชิต บุรทัต* *ยาขอบ* อาจเล่นกับชีวิตเหมือนเป็นสิ่งไร้ค่า แต่ *ยาขอบ* จะไม่ยอมเล่นกับตัวอักษรดังนั้นเป็นอันขาด นี่แหละคือชีวิตของศิลปินที่รู้จักราคาของศิลปะอย่างแท้จริง

วันนี้ไม่เหมือนวันนั้น ชีวิตเป็นอนิจจัง ไม่มีอะไรยั่งยืนแน่นอน ในความจำของข้าพเจ้ายังจำสีหน้าของนักประพันธ์ใหญ่แห่งเมืองไทยในครั้งกระนั้นได้อย่างดี *ยาขอบ* ดื่มเหล้าแก้วแล้วแก้วเล่าอยู่ข้าง *ขจร สหัสรจินดา* อันมี *ป. บูรณปกรณ์* อยู่อีกข้างหนึ่ง โต๊ะนั้นล้อมรอบด้วย *วรรณสิทธิ์ พรานบูรพ์ ศรีบูรพา สันต์ เทวรักษ์ ไม้ เมืองเดิม จำกัด พลางกูร อิวเมอริสต์ อุดม ชาตบุตร เหม เวชกร* ทุกคนมีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มี *สด กูรมะโรหิต* นั่งยิ้มอยู่ข้าง ๆ *เรียมเอง*

หากวันนี้จะมีการชุมนุมกันเหมือนวันนั้นอีก โต๊ะยาวตัวนั้นอาจยังมีอยู่ อาหารก็อาจเหมือนวันนั้นไม่มีผิด ตลอดจนเหล้าแดงโซดา

ยังคงมีรสชาติอย่างนั้น โต๊ะนั้นอาจยังมีใคร ๆ รวมอยู่ด้วยรวมทั้งตัวข้าพเจ้า แต่ทว่าบรรยากาศอันแจ่มใสคึกครื้นอย่างนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไรเล่า ในเมื่อต่างคนต่างได้ต่อสู้ชีวิตมาถึง ๒๐ ปี ความตรากตรำในการงาน ความผยองอย่างม้าหนุ่มที่ขับเคี่ยวมาในสมรภูมิได้มลายตามวัยลงไปบ้างแล้ว รวมทั้งหลายต่อหลายคนหายไปจากบรรณโลกเสียนานวัน ไม่ใช่หายไปอย่างหมดแรงที่จะหยิบปากกา นักเขียนมักไม่มีความคิดอย่างนั้น ตราบใดที่แรงยังมี ก็ต้องพยายามเข็นตัวอักษรขึ้นสู่เวทีบรรณโลกได้เสมอ ไม่เคยท้อถอย แต่ทว่าพวกเราถูกพรากจากบรรณโลกไปด้วยมือมัจจุราช

มัจจุราชอัญเชิญพวกเราไปทีละคนสองคน *เทพ มหาเปารยะ* นำขบวนไปเป็นคนแรก ติดตามด้วย *ไม้ เมืองเดิม, ทรง สาลิตุล, จำกัด พรางภูร, ขจร สหัสรจินดา, วรรณสิทธิ์, ชิต บุรทัต ร. จันทพิมพะ, ป. บุรณปกรณ์* แล้วก็ถึง *ยาขอบ* แล้วความสดชื่นแจ่มใสอย่างวันนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ถ้าหากจะบังเอิญมีวันนั้นขึ้นจริง ๆ

ข้าพเจ้าไม่มีวันลืมวันนั้น เช่นเดียวกับข้าพเจ้าไม่มีวันลืม *ยาขอบ* เพราะข้าพเจ้ายังคงต้องมีชีวิตอยู่ และมีหน้าที่ต้องบำรุงบำเรอใจประชาชนด้วยการเขียนหนังสือ

ยามใดที่สมองชุ่นมัวไม่แจ่มใสที่ *ยาขอบ* เคยต้องย้อมใจด้วยสุรายาเมา ยามนั้นวิญญาณของ *ยาขอบ* ควรจะรู้ว่าข้าพเจ้าต้องหยิบหนังสือของ *ยาขอบ* ขึ้นมาอ่านเป็นเครื่องแนะแนวทาง ดังนั้น จะไม่เป็นการอกตัญญูเกินไปหรือ ถ้าข้าพเจ้าจะไม่จุดธูปเทียนบูชาวิญญาณของเธอ ถือเสมือนเป็นอาจารย์ผู้ประสาทศิลปะวิทยาให้ข้าพเจ้าด้วยผู้หนึ่ง ?

๑๓ มกค. ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ ม นั ส จ ร ร ย ง ค์

กามหน่อย

■ *ข้าพเจ้า* เขียนหนังสือเรื่องนี้ตอนที่ข้าพเจ้านอนป่วยอยู่ในโรงพยาบาลวชิระ ตัวหนังสือที่เขียนก็เกือบจะไม่เป็นตัวอยู่แล้ว เพราะข้าพเจ้ามึนงงไปหมดด้วยโรคพิษสุราเรื้อรังและขาดอาหาร แถมยังมีโรคความดันโลหิตสูงเข้าแทรกแซงอยู่ด้วย แต่ถึงมันจะเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็ต้องเขียน --- เขียนเพื่อวิญญาณอันจะหาอิกที่ไหนไม่ได้แล้ว นอกจากในสัมปรายิกภพ

มีเรื่องของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* หรือ *ยาขอบ* หรือ *เจ้าอินทรเดช ณ แพร่* องค์นอกมากมายนัก แต่ข้าพเจ้าพยายามเลือกเฟ้นคิดหาสักเท่าไร ๆ ก็ไม่พบ ถึงพบก็ไม่รู้ว่าจะดีหรือไม่เพียงไร ? และจะถูกใจข้าพเจ้าหรือผู้อ่านอื่นไปแล้วเพียงไหน ? มีอยู่เรื่องหนึ่ง ตัวหนังสือกำลังจะหมึก ข้าพเจ้าไม่ได้เขียนมันเสียแล้ว แต่มันต่างหากที่กำลังจะเขียนข้าพเจ้า แล้วผลักไสข้าพเจ้าไปเข้านอนเสีย เสียงคนไข้ตรวญครางอยู่ใกล้หู ที่ค่อยยังชั่วแล้วก็คุยกันถึงเรื่อง

ต่าง ๆ เขาถามข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้าเขียนจดหมายถึงใคร ข้าพเจ้าตอบว่าเขียนไปถึง *เพื่อน* หรือ *พ่อ* หรือ *นาย* ของข้าพเจ้าก็ได้ ในโลกอื่น, ไม่ใช่โลกนี้

เอาละ, ข้าพเจ้าจะเขียนถึงเรื่อง *กามหย่อย* แต่จะได้ไปล้อเลียนก่อนแคะหรือเสียดสีเรื่อง *กามนิด* แม้แต่น้อยก็หามิได้ คืนวันนั้นเรานั่งตรวจปรู๊ฟกันอยู่ด้วยกัน ๒ คนจนสว่างคาตา ท่านทีรัก, แม้จะง่วงแสนง่วงเพราะอ้ายเจ้าบีศาจร้ายที่มันทำให้เราอ่อนเปลี้ยเพลียแรงฉิบหายวายวอดและสิ้นเนื้อประดาตัว ทำให้อยากดื่มน้ำสักบี๊บหนึ่ง แต่ข้าพเจ้ากลับหัวเราะได้หัวเราะดี---หัวเราะมนุษย์เจ้าสำราญที่คนรู้จักทั่งแผ่นดินนี้เสียจนท้องคัดท้องแข็ง

คุณโชติท่านกำลังตรวจปรู๊ฟเรื่อง *สินในหมึก* อันถือชื่อ เรื่องตอนนั้นเป็นตอนแรก ในหมู่พวกเราก็ย่อมรู้กันอยู่ทุกคนแล้วเรื่องความละเอียดถี่ถ้วนเป็นไม่มีใครเกิน ปรู๊ฟหนึ่งขนมา คุณโชติก็ตรวจไปพลางและด่าไปพลาง ช่างเรียงซังมือแข็ง ๆ ไปเรียงให้แก่เรื่องอื่นเสียหมด แต่ส่วนเรื่องของคุณโชติช่างเรียงมือออนเต็มที่ ปรู๊ฟ ๓ ที่ดึงออกส่งลงไปข้างล่างเปรอะไปด้วยดวงน้ำหมึก มอง ๆ ดูก็เหมือนบ่าดิบทางมะลายู แก้จนกระทั่งหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ประชามิตรในเวลานั้นดูจะเด็กสักเท่าใบลาน สำหรับตัวข้าพเจ้าเองนั้นจำไม่ได้ว่าได้เขียนสาระคดีหรือเรื่องเรื่องใดจำหรือ *อ้ายขวัญอีโรย* แต่อย่างใด?

"ดูซิคุณ-ดูมันเรียง นี่มันไม่ใช่เอามือเรียงเลย ปรู๊ฟ ๒ แล้วดูหรือนี่ เป็นอย่างนี้?

ข้าพเจ้าได้รับหยิบใบปรู๊ฟครั้งที่ ๒ ติดรอกแล้วกระชากกระดึง การชักรอกได้เป็นไปเช่นนี้ถึง ๓-๔ ครั้ง จนกระทั่งครั้งที่ ๕ ตัวหนังสือจึงค่อยยังชั่วขนมาคอยรับใบปรู๊ฟครั้งที่ ๖ ต่อไป

คืนวันนั้นเราไปดื่มเหล้ากันที่ไหน ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้อีกเหมือนกัน คุณโชติ หรือ *เจ้าอินทรเดช* จะได้เข้าไปอยู่ในโรงพิมพ์อักษรนิติ

แล้วหรือยังข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ ทราบแต่ว่าเราคุ้นกันแต่เพียง๒คนเท่านั้น ข้าพเจ้าต้องขอประทานโทษ ข้าพเจ้าเขียนข้อความเหล่านี้ในเวลาที่กำลังเจ็บอยู่ในโรงพยาบาลจริง ๆ ขออย่าได้โปรดเอาสถิติหรือสำนวนกระบวนความอะไรเลย ข้าพเจ้างงไปหมด ไม่รู้ว่าจะบรรยายบรรยากาศได้อย่างไร เดี๋ยวเสียงร้องเดี๋ยวเสียงตะโกนเรียกหมอ ข้าพเจ้าจะเขียนเอาแต่เนื้อถ้อยกระทงความเท่านั้น

ในระหว่างที่เราคอยใบปรู๊ฟครั้งที่หกนั้นเอง เสียงไก่โรงไก่เล็กฮอร์นไก่ในเช่งเจ็กกรอง ประสานเสียงกันอย่างแซ่ มองดูนาฬิกาที่ผนังบ้านบอกเวลากว่าค่อนเช้าไปแล้ว เราไม่มีอะไรจะคุยกันมาก ข้าพเจ้าจึงเรียนถามท่านขึ้นก่อนเป็นทำนองปรับทุกข์ว่า

"เอ! คุณโชติครับ! อ้ายผมนี่เขียนหนังสือมาก็หลายปีแล้ว อายุมันก็มากขึ้นทุกที ๆ ยังได้มีเรื่องอะไรพอที่จัดว่าจะนับเป็นมรดกให้ลูกหลานเก็บไว้พิมพ์กันได้ในเมื่อผมตายไปแล้ว"

คุณโชติพยักหน้าแล้วข้าพเจ้าจึงพูดต่อไป

"สำหรับตัวผมเองนั้น ไม่มักใหญ่ใฝ่สูงถึงกับจะแต่งเรื่องขนาด *ผู้ชนะสิบทิศ* หรอกครับ! เอาขนาดที่มันดูดดื่มจับใจคน ขนาด *กามนิด* ของ *เสฐียรโกเศศ* ก็ยังดี"

"ออได้" คุณโชติพยักหน้าช้า ๆ "คุณเคยอ่านเรื่องพระถังซำจั๋งเดินทางไปอินเดียบ้างหรือเปล่า?"

"ผมเคยอ่านครับ! แต่ก็ชักเลือนเต็มที"

"คุณไปอ่านเสียใหม่!" คุณโชติสั่งข้าพเจ้า "หรือไม่ก็ไปค้นให้พบทางเดินของท่านให้ได้ ว่าเดินมาผ่านไปทางไหน"

"เอามาทำไมครับ?" ข้าพเจ้าถามขึ้น

"คุณตั้งตัวละครของคุณขึ้น แล้วมีเพื่อนพระเอกไปด้วยสัก ๓ คน อ้ายคนหนึ่งซื่อเหมือนหมา อ้ายคนหนึ่งมุทะลุ อ้ายอีกคนหนึ่งผีมือดีแต่ขี้เมา ขณะพักที่ไหนพระเอกก็จะสร้างบทรักของเขาขึ้นเรื่อยไปตามทาง จนกระทั่งพระเอกของคุณได้ไปเผ้าพระพุทธองค์ และได้เข้าเผ้าพระเทวทัตคู่แข่งของพระพุทธองค์ พบพระอานนท์พระอนุชาต่างพระมารดาของพระพุทธเจ้า เท่านี้แหละคุณเอ๋ย คุณก็จะมีมรดกลิขสิทธิ์ให้ลูกหลานกินกันต่อไป ทุกสิ่งทุกอย่างในเมืองไทยเสื่อมโทรมไปได้ แต่ทว่าพระพุทธศาสนาจะไม่มีวันเสื่อมโทรมไปเลย"

ข้าพเจ้าเกือบหายเมาไปทีเดียว เพราะความปลื้มปีติที่ได้รับคำแนะนำจากมิตรอาวุโสผู้มีอุปการะคุณผู้นั้น ข้าพเจ้ารีบวิ่งไปที่รอกและหยิบเอาใบปรู๊ฟมาให้คุณโชติตรวจ คุณโชติตรวจเสร็จแล้วข้าพเจ้าก็จัดการส่งมันกลับลงไปอีกเพราะมันยังผิดบ้างประปราย ข้าพเจ้ากลับมานั่งแกะเบี้ดไซด์บอร์ดเอาเหล้ามาดื่มแก้ง่วงเสียหน่อย

ข้าพเจ้าวางแก้วลง แล้วชะโงกหน้าหันไปหาคุณโชติ ข้าพเจ้าเป็นคนคิดซื้อเรื่องจนหัวเสียทุกครั้ง ไม่อยากไปเอาซื้อที่ซากับคนอื่นที่เขาใช้กันมาแล้ว เดี๋ยวเขาจะว่าเอาอย่างเขา ซื้อที่ข้าพเจ้าคิดขึ้นก็ไม่อยากให้ใครเอาไปใช้ เพราะเสียดาย ข้าพเจ้าจึงถามคุณโชติขึ้นว่า

"แล้วเราจะให้ชื่อเรื่องนี้ว่าอย่างไรดีล่ะครับ?"

โดยไม่ต้องคิด คุณโชติหัวเราะก้ากออกมา

"ชื่อ *ภามหน่อย* ซี่คุณ"

อนิจจา! ความตายนะความตาย!

รพ. วชิระพยาบาล
๑๗ มนค. ๒๕๐๐

โดย ★★★ พลจ. วัลลภ โรจนวิสุทธิ์

เรื่องไม่รู้จบ

ของ ยาขอบ

■ *เรารู้จักกัน* มานาน แต่เพิ่งจะมาสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดก็เมื่อปลายปี พศ. ๒๕๙๕ นี่เอง ในระยะนั้น ข้าพเจ้าได้รับมอบให้เป็นผู้อำนวยการนิตยสารรายสัปดาห์ฉบับหนึ่งของกองทัพบก นอกเหนือไปจากหน้าที่ราชการตามปรกติ คนแรกที่ข้าพเจ้าวิ่งไปหาคำแนะนำและความช่วยเหลือก็คือ *โชติ—ยาขอบ—แพร่พันธุ์* และก็ได้รับการสนองตอบด้วยดีที่สุดจากมิตรผู้นั้น และประหลาดเหลือที่ในระยะนั้น โชติ *แพร่พันธุ์* ไม่ดื่มเหล้า และประหลาดยิ่งขึ้นไปอีกเมื่อได้ทราบเหตุผลว่าการไม่ดื่มเหล้าครานี้มิใช่เนื่องมาจากความทรุดโทรมของสังขาร หากเป็นเพราะตั้งใจจะไม่ดื่มจริง ๆ ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าเป็นความจริงทั้งสิ้นในคำกล่าวนี้ เพราะแม้จะเพิ่งออกมาจากโรงพยาบาลไม่นานนักก็ตาม แต่สุขภาพของ *ยาขอบ* ขณะนั้น ไม่ใช่ว่าพอดื่มเหล้าแล้วจะ

ชักดันชักงอขาดใจตายไปทันทีก็หามิได้ ซึ่งกาลต่อมาเป็นเครื่องพิสูจน์ในเรื่องนี้อยู่แล้ว และตลอดเวลาที่คลุกคลีกันอยู่อย่างใกล้ชิดประมาณ ๔ — ๕ เดือนนั้น *ยาขอบ* ไม่ได้แตะต้องเลยแม้แต่หยด จนกระทั่งคุณ *กุหลาบ สายประดิษฐ* แปลกใจหนักหนา ถึงกับวันหนึ่งได้มาเยี่ยมเยียนเรือนแพที่เก่าคนนี้ และเผื่อข้าพเจ้าอยู่ ณ ที่นั้นด้วย คุณกุหลาบปรารภว่า "ได้ข่าวว่าไม่กินเหล้ากินยาแล้ว ก็ดีใจ จึงแวะมาเยี่ยม" *ยาขอบ* ยิ้มน้อย ๆ แต่ไม่กล่าวคำอันใดออกไปเป็นเชิงโอ่เลย

"เห็นจะลงมือต่อ *ผู้ชนะสิบทิศ* ให้จบละกระมังคราวนี้" กุหลาบ สายประดิษฐ ตั้งความหวังไว้กับเพื่อนนักเขียนคนที่คุณกุหลาบเองเป็นผู้ปลุกปล้ำกำลังใจให้ต่อสู้กับการประพันธ์

แล้ว—ความคิดในสมองของ *ยาขอบ* ก็หลั่งไหลออกมาทันที "ก็ว่างนั่นแหละ แต่เห็นจะไม่เร็วนัก เพราะขณะนี้คิดจะทำงานใหญ่กันอยู่กับคุณวัลลภ"

"งานอะไรวะ? งานใหญ่" คุณกุหลาบซักต่อ

"สามก๊ก" เป็นคำตอบสั้น ๆ

"เออ! ดี" คุณกุหลาบชม แต่ก็ไม่ได้คิดใจซักไซร้ไล่เลียงอันใดต่อไปอีก

ข้าพเจ้ากล่าวถึงเรื่องนี้เพื่อจะเรียนให้ท่านทั้งหลายได้ทราบว่า บางขณะ โชติ *แพร่พันธุ์* ก็งดดื่มได้ด้วยเจตนาเหมือนกัน อันที่ศัพท์เรื่องการงดดื่มนั้น แม้ *นายวรกิจบรรหาร* ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือยิ่งของ

ยาขอบ ก็ยังพูดอยู่ด้วยไม่น้อยทีเดียว ดังจะเห็นได้ว่า ในคราวหนึ่งที่ท่านผู้นี้เดินทางจากเกาะกระดาษกลับเข้ามาทำธุระบางอย่างในพระนคร ยังกรุณามาหา *ยาขอบ* ด้วยตนเองที่ท้ายบาหลีของโรงพิมพ์อักษรนิติ และมาในลักษณะอย่างกันเองที่สุด ซึ่งโดยธรรมดาแล้ว แม้จะอยู่ในบริเวณเดียวกันก็จริง ท่านมักจะไม่ค่อยมาปรากฏกายที่อาศรมของ *ยาขอบ* หากมีธุระปะบังก็ให้เด็กมาตามตัวไป ซึ่ง *ยาขอบ* มักจะใช้คำว่า "เข้าเฝ้า" เป็นคำอธิบายในการที่ถูกเรียกตัวไปพบกับนายวรกิจบรรหาร และหรือ *คณชลอ รังควร*

เย็นวันนั้น ข้าพเจ้านั่งดื่มอยู่คนเดียว โดยมี *ยาขอบ* เป็นผู้นั่งดู และก็เป็นพยานอย่างดีที่เดียวที่พูดจนให้นายวรกิจบรรหารเห็นด้วยตาตนเอง ระหว่างนั้น *ยาขอบ* ไม่ได้ดื่มจริง ๆ ท่านปรารภกับ *ยาขอบ* ว่า

"ไง! ได้ข่าวว่างดดื่มแล้วไม่ใช่หรือ?"

"ครับ" *ยาขอบ*ตอบอย่างประหยัดถ้อยประหยัดคำและด้วยอาการเคารพนบนอบเป็นที่สุด

"เห็นแม่เขาบอก" ท่านหมายถึงคณชลอ ซึ่งเป็นบุคคลที่ *ยาขอบ* นับถือเสมือน 'แม่' บังเกิดเกล้า และเรียกท่านด้วยสรรพนามเช่นนี้เสมอ "ดีใจด้วยนะ, เห็นจะต่อ *ผู้ชนะสิบทิศ* จบแน่คราวนี้" ท่านทิ้งความหวังไว้อีก

■■

ใคร ๆ ก็หวังกันทั้งนั้นว่า *ยาขอบ* จะต้องจบ *ผู้ชนะสิบทิศ* ของเขาลงได้แน่ในคราวนี้ แต่สำหรับข้าพเจ้าผู้ใช้เวลาเย็นเกือบทุก ๆ วัน

ไปขลุกอยู่กับ *ยาขอบ* กลับมีความคิดเห็นตรงกันข้ามกับผู้อื่นเสียสิ้นเชิงหลังจากที่เย็นวันหนึ่งของฤดูร้อนแห่งเดือนมีนาคม ๒๔๘๕ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว ก่อนหน้านี้ข้าพเจ้าก็พยายามอย่างยิ่ง ที่จะทราบว่า ทำไม *ยาขอบ* จึงไม่จบ *ผู้ชนะสิบทิศ* ของเขาเสียที? ข้าพเจ้าได้เคยถามตรง ๆ ว่า

"พี่โชติ ผมได้ยินเขาว่ากันว่า พี่โชติหมดจินตนาการที่จะจบชีวิตของ *บุเรงนอง* เสียแล้ว?"

"ให้เขาว่ากันไปเถอะคุณ" พูดเสร็จก็ลุกพรวดพราดเข้าไปในห้องนอน และกลับออกมาด้วยมือทั้งสองประคองหีบกระดาษแข็งขนาดใหญ่ซึ่งใช้สำหรับบรรจุวิทยุออกมา วางหีบกระดาษนั้นลงตรงหน้าข้าพเจ้าพร้อมกับว่า "ดูนี่สิคุณ! อ่านเสียประเดี๋ยวเดียว ก็ขเกยจะเขียน แล้วทำไมจะไม่มีจินตนาการ!!"

ข้าพเจ้าหย่อนมือลงไปในหีบกระดาษนั้น ล้วงเอากระดาษแผ่นหนึ่งขึ้นมาดูตามที่ได้รับอนุญาต ท่านทราบไหมว่าเป็นอะไร? ข้าพเจ้าบอกได้แต่เพียงสั้น ๆ ว่า เป็นจดหมายรักที่เขียนโดยลายมือของ *ยาขอบ* เอง พร้อมกับจดหมายโต้ตอบของคู่ชีวิตของ *ยาขอบ* ทั้งหมดนอัดตัวแน่นรวมอยู่ในหีบกระดาษใบนั้น เป็นเอกสารรักแห่งชีวิตจริงของ *ยาขอบ* ข้าพเจ้าจำต้องวางกระดาษสีชมพูเรื่อ ๆ เพราะความเกรงใจผู้อื่นนั้นลงไปในที่เดิม เพราะไม่อยากละลาบละล้วงเข้าไปในเรื่องส่วนตัวของผู้อื่นทั้ง ๆ ที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของแล้ว เอกสารรักชุดนั้นจะทรงคุณค่ายิ่งหากได้รับการเอาใจใส่อย่างเหมาะสม

"พูดแล้วจะว่าโม้ คนอย่างผมแม้อายุชักเจ็ดสิบ ก็ไม่หมดจินตนาการ จะอุ่นสาวอายุสิบหกสิบเจ็ดไว้ในอ้อมกอดเมื่อไรก็ได้ -- ถ้าต้องการ" *ยาขอบ* ต่อความตอนนั้น "เดี๋ยวนผมก็มีพล็อตอยู่ในหัวแล้ว กะว่าอีก

สักยี่สิบยกก็จะจบ *ผู้ชนะสิบทิศ* และนี่ไง! เสร็จไปแล้วสิบยก" พลางตี่แผ่นกระดาษสีชมพูต้นฉบับหนาพอดูลงบนโต๊ะ

ข้าพเจ้าชะโงกหน้าไปดู ก็ปรากฏข้อความเป็นเรื่องของ *ผู้ชนะสิบทิศ* แล้วยุเลยว่า "ต่อเสียให้จบดีกว่าพี่โชติ แล้วเราค่อยเริ่มเรื่องของเราต่อไป"

เขาไม่รับคำ แต่กลับหันเข้ามาหา *สามก๊ก* ต่อไป

■ ■

วันนั้น จะเป็นวันที่เท่าใดจำไม่ได้เสียแล้ว แต่แน่ใจว่าเป็นเย็นของวันในฤดูร้อนแห่งเดือนมีนาคม ๒๔๙๕ วันนั้น เรานั่งกันอยู่สี่คน *ยาขอบ*, *รอ. ลพ แก้วกำเนิด ทอ.*, *รอ. สนอง ถมังรักษ์สัตว์* [ขณะนี้เป็นพันตรี] และข้าพเจ้า ที่โต๊ะยาว ซึ่งเป็นโต๊ะรับประทานอาหาร, โต๊ะรับแขก และโต๊ะทำงานด้วยในตัว ที่โต๊ะทำงานเล็ก ๆ ขนาดนั่งคนเดียวอีกโต๊ะหนึ่งทางด้านตะวันตก "*นายหนหวย*" กำลังคร่ำเคร่งอยู่กับงาน *สามก๊กฉบับย่อ* ของเขาอยู่ พี่โชติได้เอ่ยขึ้นอย่างจริงจังว่า

"นี่, คุณวัลลภ เรามาทำ *สามก๊ก* กันดีกว่า เอาให้สมบูรณ์เลยทีเดียว ผมเองเล่นมาเกือบยี่สิบปีแล้ว ยังไม่หายอยาก"

"อย! ไม่ไหวหรอกพี่โชติ" ข้าพเจ้ารีบอุทาน "มือมันคนละชั้น ผมขืนทำไปคนขันตายเลย"

"ไหวซี่น่า!" พี่โชติปตอบ "อย่าไปชกเลยแบบสวมนวมน่ะ ไหน ๆ จะขึ้นเวทีกันแล้ว ผมจะจับคุณสู้วัวกระทิงเลยทีเดียว พลาดก็ได้ไหล" หันไปทางคุณสนอง "ว่าไงคุณสนอง เอามั้ยล่ะ?"

"ผมเอาด้วยคนซิ" คุณสพอาสา

"ท่านเจ้าคุณพระคลัง ๆ ท่านทำไว้ในสมัยทลกระหม่อมบุ๋ แต่เรากระทาชายทั้งสี่จะทำลวายไว้ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๙ นี้" พี่โชติเริ่มบรรยายแผนการ "ท่านทำของท่านไว้อย่างไรในครั้งกระโน้น คงของท่านไว้แต่เราจะทำอย่างชนิดที่เรียกว่า 'สมบูรณ์' ละ คืออะไรของท่านมี, เราก็มี แต่ไอ้ที่ท่านไม่มี, เรามี คุณก็เห็นอยู่แล้วว่า *บรีวิท เทเล่อร์* นั้นสำหัสนัก ถ่ายออกมาจากจีนเกือบตัวต่อตัวทีเดียว ยิ่งไปกว่านั้น เราจะเอาข้างจีนมาเทียบด้วย อะไรกิมเซียถ่างว่าไว้เราก็ใส่เข้าไปอีก ถ้า *บรีวิท เทเล่อร์* ไม่ได้ใส่เข้าไว้ นี่ละที่ว่า 'สมบูรณ์'" น่ะ

"มันจะไปไม่รอดนา, พี่โชติ" ข้าพเจ้าท้วง

"ทำไม?" พี่โชติถามเองแล้วก็ตอบเอง "คุณ ๆ ว่ากันมาจาก *บรีวิท เทเล่อร์* ตามสำนวนถนัดของคุณ แล้วผมจะทำให้มันเป็นสำนวนเดียวกันให้หมด"

"แต่พี่โชติต้องงดเหล้าไปอีกนานนะ" คุณสพัยอก

"ไอ้อย่างนั้นมันของแน่" ข้าพเจ้ารีบเสริมรับ

"ว่าไง คุณสนอง?" พี่โชติหันไปถามคุณสนอง

"แม่กองเอาผมก็เอา" คุณสนองตอบเป็นเชิงว่าถ้าข้าพเจ้า--ซึ่งขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นแม่กองข่าว--เอาด้วย

"ผมกลัวจะไม่จริงจังกันเท่านั้นละ" ข้าพเจ้าติง แต่ในใจนั้นเอาด้วยร้อยเปอร์เซ็นต์ "ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า พี่โชติจะต้องรับภาระหนักในการเกลาสำนวนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแปลน่ะผมพอสู้"

"ไม่หนักอะไร" พี่โชติกล่าวพร้อมกับหัวร่อร่า "ผมจะไม่ทำคนเดียว เราต้องทำพร้อมกันทั้งสี่คน ทุกบ่ายวันเสาร์และกลางวันวันอาทิตย์ พร้อมกันทน อ่านทีละบทแล้วตรวจแก้กันพร้อม ๆ หน้า จะว่าใครเอาเปรียบใครหรือหนักเบากว่ากันไม่ได้"

"เข้าที" คุณสพเห็นพ้องด้วย

จากนั้น เราก็ถกกันถึงรายละเอียดต่าง ๆ อีก จนเป็นที่พึงพอใจด้วยกันทุกฝ่าย แล้ว *ยาขอบ* ก็งัดเอาต้นฉบับของ *บริวิท เทเล่อร์* ออกมากางลงบนโต๊ะ เริ่มชำแหระแจกจ่ายกันคนละห้าบทและแถมด้วย *หนังตัวอย่าง* อีกคนละหนึ่งบท และกำชับว่าให้ส่งบทตัวอย่างก่อนเพื่อจักได้นำลงในนิตยสารรายสัปดาห์เป็นการโฆษณา

นี่เป็นที่มาของ "*สามก๊กฉบับสมบูรณ์*" และเป็นแก่นสำคัญของ "เรื่องไม่รู้จบ"

การปฏิบัติตามแนวความคิดนี้ดำเนินต่อมา ด้วยดีเฉพาะส่วนที่จะนำออกเป็นหนังตัวอย่าง ส่วนการแปลในบทอื่น ๆ นั้น ข้าพเจ้าทราบแต่เพียงส่วนที่เป็นภาระของข้าพเจ้าผู้เดียว พอข้าพเจ้าแปลเสร็จก็ส่งให้พี่โชติเก็บรักษาเพื่อการตรวจแก้ต่อไป ซึ่งเหตุการณ์ดังนี้ดังเอาเวลาและความคิด

ของ *ยาขอบ* เข้ามาหมกมุ่นอยู่กับ *สามก๊ก* เสียเป็นส่วนมาก เลยทำให้การประพันธ์เรื่องอื่นต้องชงักไป และข้อเท็จจริงก็ปรากฏว่า เรื่องที่ออกมาจากสมองของ *ยาขอบ* ในระยะหลังนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ *สามก๊ก* แทบทั้งสิ้น --- ถ้าไม่ใช่เรื่องที่ได้แต่งไว้แต่ดั้งเดิม *ยาขอบ* คงวุ่นอยู่กับพวกเราตลอดมาด้วยเรื่อง *สามก๊ก* และข้าพเจ้าเองเชื่อเหลือเกินว่า ขณะนั้น *ยาขอบ* มิได้คำนึงถึง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของเขาเลย คงปล่อยให้ค้างเติ่งอยู่เพียงประมาณสิบยกที่ต่อใหม่เท่านั้นเอง และข้าพเจ้าก็มิได้มีโอกาสเห็นต้นฉบับสิบยกนั้นอีก พบกันคราวใดก็พูดกันถึงเรื่อง *สามก๊ก* อย่างเดียว เช่นพูดกันถึงเรื่องการพิมพ์จำหน่าย เรื่องราคาขาย เรื่องการจัดการ ฯลฯ อื่น ๆ อีกจิปาถะ เพราะหลังจากได้แสดงหนังตัวอย่างไปแล้ว ปรากฏว่าเป็นที่พออกพอใจของท่านผู้อ่านอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะในวงราชการทหารบก ได้มีผู้เขียนจดหมายมาถึงข้าพเจ้า ถามเรื่องการพิมพ์จำหน่ายเป็นเล่มและรายละเอียดอื่น ๆ อีกมาก ข้าพเจ้าก็หอบเอาความปีติและผลงานนี้ไปบอกพี่โชติ ซึ่งต่างก็ยินดีไปตาม ๆ กันตามประสาปุถุชน

จนในที่สุด *ยาขอบ* ก็เบ่าแตรศึก ตั้งกองรบ ออกมาโผงผางว่า "เล่มแรกวางตลาดใน ๔ สิงหาคมนี้"

ทั้งนี้โดยมีแผนการว่า จะพิมพ์เป็นเล่มเล็ก ๆ เล่มละหกบท ในขนาดกระดาษ ๓๒ หน้ายก

ในขณะที่ประกาศตูมออกมานั้น ห้าบทของข้าพเจ้าเสร็จแล้ว รอบทที่หก อันเป็นส่วนรับผิดชอบของผู้อื่น แต่รอแล้วรอเล่าก็ไม่ได้รับต้นฉบับสักที พี่อ้ายแห่งขบวนการ *สามก๊ก* เกิดอารมณ์เสียขึ้นมาทันควัน หันเข้าไปหาสิ่งที่ทำลายพี่โชติ.องในคอนหลังอีก ซึ่งในบัดนั้นเป็นเวลาราวเดือนกรกฎาคม ๒๔๙๕ พอถึงขั้นนี้แล้วข้าพเจ้าเองก็ใจหาย มองเห็นว่าถ้าจะไป

ไม่รอดเป็นแน่ แต่ขวัญยังดีและคิดสู้อยู่ตลอดมา ได้พยายามประเต้าประโถมพี่ใหญ่แห่งขบวนการอีก แต่ก็ได้รับคำตอบอย่างหัวเสียว่า

"คนคนเดียวทำเรื่องเสียหมด"

เหตุที่ก่อให้เกิดเรื่องนี้ก็คือ ปรากฏว่าต้นฉบับภาษาอังกฤษหายไป ซึ่งหมายความว่า ถ่ายทอดต่อไม่ได้เสียแล้วจาก *บริวิท เทเล่อร์*

ต่อมาในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน ความคิดที่ประกาศออกไปว่าจะวางตลาดเป็นเล่มแรกก็ทำไม่ได้ เผอิญข้าพเจ้าเองต้องเดินทางไปราชการต่างประเทศ จึงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าต้องหลุดลอยไปจากขบวนการชั่วระยะหนึ่ง แต่กระนั้นข้าพเจ้าก็ได้ตำมันกับพี่โชติไว้ว่า ข้าพเจ้าไม่ทิ้งแน่ และจะใช้โอกาสนี้ไปหาซื้อสามก๊กฉบับภาษาอังกฤษของ *บริวิท เทเล่อร์* จากเมืองอังกฤษมาให้จงได้ ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้มาใช้อยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้

เหตุการณ์ตอนนี้ไม่มีอะไรดีขึ้นสำหรับ *สามก๊ก* และทั้งสำหรับสุขภาพของพี่โชติ

■ ■

เมื่อข้าพเจ้า กลับมาจากต่างประเทศในกลาง มิถุ. ๒๕๘๖ พร้อมด้วยต้นฉบับภาษาอังกฤษ ข้าพเจ้าได้วกกลับไปหาพี่โชติอีก และได้ย้ำว่าจะทำกันต่อไปไหม? ถ้าไม่ทำกัน ข้าพเจ้าก็จะทำคนเดียว และ

เมื่อถามหาต้นฉบับที่แปล, ตรวจแก้ไว้แล้ว ก็ปรากฏว่าหายไปอีก ความขุ่นใจในเรื่องนี้ทำให้พี่โชติรับกับข้าพเจ้าว่า

"นี่เป็นความเสียใจครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดคำรบสองในชีวิตผม แต่---คุณวัลลภ, คุณทำเถิด---อย่าทิ้ง"

ข้าพเจ้าปลอบใจพี่ใหญ่แห่งขบวนการด้วยความมุมานะว่า "ไม่ต้องกลัว, พี่โชติ ผมจะสู้วักกระทิงตามที่พี่โชติชวนเชิญ และจะสู้จนตายคาเขาที่คู่กับพี่โชติเอง ใครไม่ทำผมทำเอง ขอให้มั่นใจ"

"ผมจะช่วยคุณทุกทาง" พี่โชติกล่าวยืนยัน "คุณทำให้เต็มที่ ทุกอักษรที่ผมได้เขียนไปแล้ว หากคุณชอบและไม่นอกลู่นอกทางจากต้นฉบับจริง คุณเอามาใช้ได้ทุกเมื่อ แต่ขอว่าอย่าเพิ่งด่วนพิมพ์ตามความคิดเดิมของเราเลย"

ข้าพเจ้าไม่เข้าใจความหมายประโยคสุดท้ายนั้นในขณะที่ได้ยน ไม่ได้เฉลียวใจสักนิดว่ามันหมายถึงอะไร เพราะดู ๆ สุขภาพจากภายนอกก็ยังคงเดิม ทรุดโทรมนั้น, แน่ละ, เป็นของธรรมดา แต่ก็ไม่ร่วงโรยมากนักตามสายตาของข้าพเจ้าซึ่งไม่มีโอกาสทราบได้แน่ชัดอย่างนายแพทย์ แล้วข้าพเจ้าก็จากมาโดยไม่กังวลอะไรมากไปกว่าจะต้องรีบทำให้เร็วที่สุดที่จะเร็วได้ และก็ได้ตั้งหน้าตั้งตาทำต่อเรื่อยมา แต่คราวนี้ไม่ได้นำต้นฉบับที่ทำแล้วไปมอบให้ไว้กับพี่โชติอีก เพราะเกรงประวัติศาสตร์จะซ้ำรอยอีกในเรื่องการหาย จึงคงเก็บไว้ที่ตัวเอง

จนวันหนึ่ง ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้าเผ้ากรมหมื่นจันทบุรี ฯ ตามพระประสงค์ที่ทรงรับสั่งมากับนายทหารผู้หนึ่ง หลังจากเข้าเผ้าแล้วในเที่ยงวันเดียวกันนั้นเอง ข้าพเจ้าก็ปรี่เข้าไปหาพี่โชติที่อาศรม

"เกิดเรื่องใหญ่แล้วพี่โชติ" ข้าพเจ้าอารัมภบท

"เรื่องอะไร?"

"เรื่อง สามก๊ก น่ะซี่ครับ"

"ทำไม?"

"ผมเพิ่งกลับจากเฝ้าเสด็จในกรมหมื่นจันทบุรีฯ เดี๋ยวนี้เอง ท่านทรงรับสั่งว่า ท่านได้ทรงหนังตัวอย่าง *สามก๊ก* จาก *'เสนาสาร'* แล้วเป็นที่พอพระทัยมาก และทรงหวังว่าจะได้มีปรากฏไว้ในแผ่นดินอย่างที่เราได้โม้ไว้นั่นแหละ"

"คุณจะไปตกใจอะไร? ทำไปเถิด ผมจะช่วย" พี่โชติให้กำลังใจ

"ผมก็กำลังทำอยู่แล้ว ว่าแต่พี่โชติเถิดเมื่อไรจะว่างตรวจกันสักที่เล่า?"

"คุณว่างเมื่อไหร่ก็มาเมื่อนั้น ผมอยู่ตลอดเวลา"

"ก็ผมเอามาทิ้งไว้ให้ไม่ดีกว่าหรือ? อารมณ์ดี ๆ ก็ค่อย ๆ แก้ไปตามเรื่อง"

"อย่า ๆ, เดี๋ยวอันตรธานอีก" พี่โชติห้ามอย่างแข็งขัน

"แล้วพี่โชติทำอะไรอยู่ล่ะ เดี๋ยวนี่น่ะ?"

"เปล่า! หมู่นี้ค้าของเก่าคล่องดี กระสุนยังสมบูรณ์ก็เลยเบิ้นเรไรไปก่อน"

"ต่อ *ผู้ชนะสิบทิศ* จบแล้วหริอยัง, พี่โชติ?"

"พุทโธ่ คุณก็น่าจะรู้อยู่แล้ว จบเมื่อไหร่ก็ได้ แต่ไม่มีกะจิตกะใจจะต่อเสียแล้ว *สามก๊ก* กวนผมอยู่ตลอดเวลา เอาน่า, คุณทำไปเถอะ ไม่งั้น วังกระทิงขวิดคุณไส้ทะลักเชียวนะ พับผ่า แต่ไม่ต้องกลัวมัน คุณสู้มันไหวแน่ ผมการันตี" *ยาขอบ* ยุให้ข้าพเจ้ามานะต่อไป ซึ่งเบิ้นคำที่มิตรผู้นี้ได้พร่ำกรอกเข้าไปในหูของข้าพเจ้าทุกครั้งที่พบกัน

■■

อ่านมาถึง เพียงนี้ ดูเหมือนจะมีคำตอบ "เรื่องไม่รู้จบ" แล้วไม่ใช่หริอท่าน? ความผูกพันของข้าพเจ้าก็น่าจะหมดลงด้วย แต่ไม่ก่อนที่จะขอกล่าวว่า

▶▶ ขอวิญญาณของ *โชติ ยาขอบ แพร่พันธุ์* จงไปสู่สุคติเถิด อย่าได้มีกังวลเลย มิตรผู้เยาว์คนนี้จะพาความใฝ่ฝันชิ้นสุดท้ายไปสู่จุดหมายปลายทางให้จงได้ และด้วยจิตที่คารวะต่อ *ยาขอบ* เป็นนิจนิรันดร์.

๒๗ มิย. ๒๕๐๐

โดย *** เสือ อินทรทูต

เคล็ดลับ ของคุณโชติฯ

■ ราวๆ ๒๐ ปี มานี้ มีนักเขียนที่ใช้ชื่อ อักษร "ช" อยู่สามคน ซึ่งทั้งสามคนนี้มีวิถีทางแห่งการเขียนต่าง ๆ กัน แต่จุดหมายปลายทางทั้งสามก็หนักไปในเรื่องและสำนวนที่คนใหม่ ๆ เขาเรียกว่าครำครึด้วยกันทั้งสามคน และทั้งสามคนนี้ แต่ละคนต่างก็มี *เคล็ด* และมี *คติประจำตัว* ด้วยกันทั้งสิ้น

นักเขียนอักษร "ช" สามคนที่กล่าวนี้ คือ

๑. นายชิต บุรทัต [*พี่ใหญ่*] ผู้เชี่ยวชาญในการประพันธ์โคลงฉันท์กาพย์กลอน เขามีสัญญาประจำใจที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งตายว่า *ไม่ยอมนั่งทับหรือเหยียบย่ำหนังสือ* และ *ไม่ยอมเอากระดาดที่มีตัวหนังสือเข้าห้องส้วมเป็นอันขาด* ทั้งนี้โดยมีคำตอบจากนายชิตว่า หนังสือเป็นสิ่งที่ควรเทอดทูน เพราะนอกจากสอนให้มีความรู้ต่าง ๆ แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องยังชีวิตตัวและครอบครัวด้วย

๒. นายเชื้อ อินทรทูต [*พี่กลาง*] ผู้ถนัดทางภาพยนตร์และละคร มีสัญญาประจำใจว่า *เมื่อเขียนหนังสือลงกระดาษแล้ว เขาจะไม่ยอมฆ่าตัวหนังสือที่เขาเขียนเป็นอันขาด* เขาต้องละราชการอันมีตำแหน่งก้าวหน้าและโดดเข้ามาอยู่ในวงการประพันธ์อันแห้งแล้ง [ของสมัยโน้น] ก็เพราะเหตุนั้น เหตุผลที่นายเชื้อไม่ยอมฆ่าหนังสือ แต่ใช้ยางลบลบ ก็เพราะถือว่า หนังสือเป็นสิ่งมีพระคุณ ที่ทำให้ได้ค่าเขียนมาเลี้ยงชีวิตตัวและครอบครัวจนกระทั่งบัดนี้ ถ้าไปฆ่า ก็เท่ากบทรยศต่อผู้มีพระคุณเท่านั้น

๓. นายโชติ แพร่พันธุ์ [*น้องเล็ก*] ผู้มีสำนวนเขียนเพริศพริ้งยิงใจผู้หญิงได้ถูกต้องราวกับจับบ้ก เขาก็มีสัญญาหรือเคล็ดลับประจำใจทำนองเดียวกับ "*พี่ใหญ่*" และ "*พี่กลาง*" แต่ทว่าไม่อยู่ในลู่ในทางแบบนายชิดและนายเชื้อ สัญญาของเขาคือ *ไม่ยอมเขียนหนังสือใด ๆ เมื่อเวลาพระอาทิตย์จะลับขอบฟ้า* [เวลา ๖ โมงเย็น] ข้ออ้างของเขาก็คือ *เวลาพระอาทิตย์ตก เป็นเวลาที่พระวิฆเนศวร จ้าวแห่งอักษรศาสตร์ กำลังเข้าเฝ้าพระอิศวร!!*

ข้าพเจ้าใคร่จะเขียนถึงความสนิทชิดชอบระหว่างข้าพเจ้ากับคุณโชติเท่าที่มีต่อกันแต่ครั้งยังหนุ่ม ๆ สมัยเมื่อทำหน้าที่โฆษณาเป็นอาชีพและเป็นคนหนึ่งที่เอาเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ไปพิมพ์เป็นเล่มออกจำหน่าย แต่ข้าพเจ้ามั่นใจว่า ผู้สนิทชิดชอบในรุ่นหลัง ๆ ย่อมเขียนได้ดีกว่า จึงของดไว้เพียงเท่านี้

ขอให้วิญญาณของคุณโชติ ผู้รักใคร่และนับถือข้าพเจ้าเสมือนพี่ จงสถิตเสถียรอยู่ในสัมปรายิกภพตามควรแก่ฐานะและกรรมที่กระทำไว้ และถ้าทราบได้ด้วยญาณวิถีใด ๆ ก็ขอได้โปรดมั่นใจเถอะว่า *พี่กลาง* จะตาม *พี่ใหญ่* และ *น้องเล็ก* ไปในเวลาอันไม่ช้านัก.

๑๕ มกค. ๒๕๐๐

โดย *** มโหสโถ ภิกขุ [*มหาจีน*]

ครั้งหนึ่ง
ยาขอบ น้ำตาตก
เพราะข้าพเจ้า

■ *เมื่อการกำหนด ฌาปนกิจศพ คุณโชติ 'ยา ขอบ' แพร่พันธุ์* ได้กำหนดแน่ลงไปแล้ว ข่าวเรื่องทำหนังสือที่ระลึกในงานนั้นได้แพร่สะพัดไปในหน้าหนังสือพิมพ์และในหมู่มิตรสหาย ตลอดถึงผู้สนิทคุ้นเคยกับผู้ตาย ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่ได้รับอาราธนาให้เขียนข้อความ เพื่อเป็นที่ระลึกคราวนี้ด้วย ได้ตั้งใจอยู่ก่อนแล้วว่าถ้ามีโอกาสเขียนคำไว้อาลัย *ยาขอบ* แม้นิดหน่อย ก็จะไม่ละโอกาสนั้น

ข้าพเจ้ารู้จักและคุ้นเคยกับ *ยาขอบ* อย่างไร ? และด้วยเหตุใดนี่ที่ครั้งหนึ่ง *ยาขอบ* ได้น้ำตาตกเพราะข้าพเจ้า ? ข้าพเจ้ากำลังจะเล่าอยู่เดี๋ยวนี้ แต่ขอท้าวความสาเหตุไปในอดีตสักนิด

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว กาลคณนาไม่น้อยกว่า๒๐ปี ในเรือเมล์แดงลำหนึ่งซึ่งเดินระหว่างท่าเตียน ผ่านเกาะใหญ่ ลานเท ราชคราม สีกุก บ้านแพน ล่องลอยไปตามลำน้ำเจ้าพระยาตอนเหนือ ในห้องโดยสารชั้นหนึ่งคือตอนที่อยู่ใกล้นายท้ายทางหัวเรือขึ้นบนนั้น นอกจากจะมีผู้โดยสารอื่น ๆ ๒—๓ คนแล้ว ยังมีพ่อค้าและเอเย่นต์หนังสือพิมพ์รายวันลำแคว้นน้อยนายหนึ่งกับพระภิกษุรูปหนึ่งรวมอยู่ด้วย จากการสังสรรค์สนทนากันตามประสาคนร่วมเดินทางไกล จึงต่างรู้จักชื่อของกันและกัน นอกการเริ่มต้นแห่งการพบและรู้จักระหว่าง *คุณจำรัส สายะโสภณ* กับข้าพเจ้า เราเริ่มรู้จักกันใน "เรือเมล์" ก็จริง แต่ไมตรีจิตมิตรภาพได้เจริญยั่งยืนตลอดมา หาได้สลายตัวเร็วเหมือนดังคำพังเพยที่ว่า" ฯลฯ เรือเมล์ ฯลฯ" นั้นไม่

จากนั้นต่อมา ๒—๓ ปี ค่าวันหนึ่งจะเป็นวันเดือนอะไรจำไม่ได้เสียแล้ว แต่ในราวปี พศ. ๒๔๘๒ คุณจำรัสได้นำกะทาชายนายหนึ่งมาเยี่ยมที่กุฏิ พร้อมทั้งบอกชื่อและนามปากกา ข้าพเจ้าได้มีโอกาสรู้จัก *คุณโชติ แพร่พันธุ์* หรือ *ยาขอบ* ตั้งแต่บัดนั้น

อาคันตุกะทั้ง ๒ ต่างล่วงศีล ๕ มาจากข้างนอกกันพอสมควร ดังนั้นด้วยความช่างคุยของ *ยาขอบ* เขาจึงได้อารัมภบทออกตัวกลายๆ ไม่อยากจะเข้ามาในวัดซึ่งเป็นที่อยู่ของสมณชีพราหมณ์เลย เพราะรู้สึกตัวว่า ตนเองยังเขรอะขระรุ่มร่ามไปด้วย "กิเลส" อยู่มาก แน่ละ *ยาขอบ* คงหมายถึงฤทธิ์เดชของแอลกอฮอล์ ซึ่งกำลังโชยกลิ่นรวยรินออกมาจากผีปากของคนนั้นเอง ทั้ง ๒ คนต่างแย่งกันเป็นคนช่างคุย เพราะน้ำพรรณอย่างนั้นกระตุ้นเตือนและทำหน้าที่ของมันอยู่ข้างใน

การสนทนาของเราหนักไปทางหนักไปทางหนังสือ เพราะผู้มาเยือนทั้ง ๒ เป็นนักประพันธ์ ส่วนข้าพเจ้าเป็นคนชอบหนังสือ งานของ

คนทั้ง ๒ ได้ผ่านสายตาข้าพเจ้ามาแล้วเป็นส่วนมาก ดังนั้น ถึงแม้จะใหม่ต่อกันในเชิงพบปะ แต่ก็ไม่ใหม่ในเชิงรู้จัก * การพบปะครั้งแรกได้ผูกพันให้เราสบอัชยาศัยซึ่งกันและกัน เท่าที่ขอบเขตของฤหัสถ์และบรรพชิตจะพึงสนิทสนมกันได้ และแล้วสัมพันธภาพก็ดำเนินต่อมาตามโอกาสอันควร เช่นในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย *ยาขอบ* ก็จะส่ง "ม้าใช้" มาบอกข้าพเจ้า พร้อมทั้งสั่งมาด้วยความเกรงใจว่า ถ้าว่าง, นิมนต์ไปเยี่ยมบ้าง

ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าทราบจาก "ม้าใช้" ของ *ยาขอบ* ว่าเขาป่วยมาหลายวันแล้ว สาเหตุก็เนื่องมาจากโรคพิษสุรานั่นแหละ. ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยม ณ สถานที่นัด ท้าย รพ. อักษรนิติ บางขุนพรหม จำต้องบันทึกไว้ในที่นี้ด้วยว่าแทบทุกครั้งที่ข้าพเจ้าไปเยี่ยม *ยาขอบ* มักจะปฏิสันฐานด้วยประโยคแรกทำนองว่า "เป็นบุญเหลือเกินที่พระมาโปรดเปรต" หรือไม่ก็ "เปรตกำลังระลึกถึงพระอยู่ที่เดียว"

จากการสนทนากันในวันนั้น ตอนหนึ่งได้วกเข้าหาเรื่อง*เพื่อนแพง* ของ *ยาขอบ* ข้าพเจ้าได้กล่าวสรรเสริญด้วยใจจริงว่า "คุณเข้าใจถอดความแห่ง *ลิลิตรพระลอ* วรรณคดีชั้นอมตะของไทยสมัยโบราณออกมาเป็นนวนิยายสมัยปัจจุบันได้อย่างแนบเนียนกลมกลืนดีมาก แต่คุณโชติ, คุณได้ซ่อนอะไรไว้เกือบจะมิด แต่ยังไม่มิด คือคุณเขียนข้อความตอนนั้น ด้วยเจตนามุ่งหมายอย่างแท้จริงเป็นเช่นนั้นใช่ไหม?" พระเป็นพยานเถิด! *ยาขอบ* ทั้ง ๆ ที่นอนป่วยอยู่ ได้ตะแคงร่างมาทางข้าพเจ้าพร้อมทั้งยื่นมือทั้ง ๒ มาจับคล้ำมือข้าพเจ้าเบา ๆ ขณะเดียวกันน้ำตาของ *ยาขอบ* ได้ไหลรินเย็มเบ้าทั้ง ๒ พลางสารภาพต่อข้าพเจ้าด้วยเสียงสั่นเครือระคนด้วยบีบคั้น เพราะคงปิดมิดใจว่าสิ่งที่ตนมุ่งหมายให้คนรู้ แต่ไม่อาจจะวางไว้ในที่โล่ง เพราะจะเป็นของน่าเกลียดนั้น บัดนี้มีผู้ชอกแชกมาพบเห็นสมใจตนเข้าแล้ว ก็อดที่จะ

ปลื้มจนน้ำตาไหลไม่ได้ น้ำตา ยาขอย ได้ตกเพราะข้าพ.จ้า ด้วยประการฉะนี้!!

ขออนุญาตให้ข้าพเจ้าเฉออกนอกเรื่องอีกนิด ไหนๆก็ได้เอ่ยชื่อ คุณจำรัส สายะโสภณ ไว้ข้างต้นแล้ว ขอบันทึกไว้ในที่นี้ว่า คุณโชติกับคุณจำรัสเป็นเพื่อนรักเพื่อนเกลอกันทีเดียว คุณจำรัสถึงแก่กรรมแล้ว และเมื่อถึงคราวฌาปนกิจ คุณโชติได้เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้า แสดงน้ำใจซึ่งมีต่อมิตร แม้ว่าเมื่อมิตรผู้นั้นไม่มีโอกาสจะได้อ่านข้อความนั้นในโลกนี้อีกแล้ว ข้าพเจ้าคิดอย่างฝั้น ๆ ว่า ถ้าโลกหน้ามีจริง และถ้าวิญญาณต่อวิญญาณจะสื่อสัมพันธ์กันได้จริงแล้ว วิญญาณของ ๒ นักประพันธ์นี้ คงจะกอดคอสนุกสนานและจะเล่าอะไรต่อมิอะไรสู่กันฟังไม่เว้นแต่ละวัน และใครเลยจะอาจปฏิเสธได้ว่าวิญญาณของคนทั้ง ๒ จะไม่ไปร่วม ก๊ง กันทุกเย็น---ถ้าในที่นั้นมี สุรา

จดหมายนั้น มีข้อความบางตอน ดังนี้

"กระผมเสียใจอย่างยิ่ง ที่มางานเผาคุณจำรัสไม่ได้ เพราะต้องเข้าโรงพยาบาลตั้งแต่วันที่ ๑ นี้เป็นต้นมา เนื่องจากเสพสุรามาก ไม่ได้รับอาหารเลย ๔—๕ วัน ล้มพับหมดแรงลงไปเฉยๆ นอนเตียงนอนตั้งแต่วันนั้นจนวันนี้ ต้องใช้น้ำเกลือบำรุงหัวใจวันละ ๑๐๐๐ ซีซี. เรื่อยมา พร้อมทั้งฉีดยาอื่นๆ แทบทุก ๒ ชั่วโมง วันนี้อาการดีขึ้น อยู่ในเขตพ้นอันตราย แต่แพทย์ยังห้ามลุกจากเตียงโดยไม่จำเป็น และมิให้ไปไกลอีก ๗ วัน ความจำเป็นมีดังนี้

"ผู้ตายกับผมคบกันเป็นมิตรแท้ โอกาสนี้ก็เป็นครั้งสุดท้ายที่เราจะได้พบกัน แม้คนละฐานะก็ตาม ผมจึงเสียใจที่สุดที่มิได้มา

"ผมขอสมทบเงินมาช่วยประกอบกุศลในงาน เผาสพคุณจำรัส ฯ ล ฯ สุดแต่ท่านจะเห็นสมควรจ่ายทางใด---"

โชติ แพร่พันธุ์
๖/๔/๖๖

น้ำใจของคุณโชติเป็นอย่างนี้ แม้ในขณะที่ตนเองกำลังนอนป่วยอยู่ขนาดที่ต้องใช้น้ำเกลือบำรุงหัวใจ แต่ก็อดที่จะเป็นห่วงถึงเพื่อนฝูงมิได้ และทั้ง ๆ ที่เพื่อนผู้นั้นได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ไม่มีโอกาสที่จะลุกขึ้นมาตอบแทนบุญคุณประการใดอีก แม้เพียงจะกล่าวคำขอบคุณ ก็ยังแสดงให้เห็นน้ำใจอันดีงามของคุณโชติว่าน่าสรรเสริญยิ่งนัก

บางคราว เมื่อดึกดื่นวันชาติจะเวียนมาถึง *ยาขอบ* จะส่งคนมานิมนต์ข้าพเจ้าไปฉัน ไม่เช้าก็เพล เจ้าภาพคนเดียว พระรูปเดียว เรื่องอาหาร อ่อ! มี "ม้าใช้" ติดต่อไปที่ร้านใกล้ ๆ นั้น *ยาขอบ* เคยพูดที่เล่นที่จริงว่า ตัวอยู่เมืองไทยก็จริง แต่ความเป็นอยู่เหมือนอยู่เมืองนอก [เมืองนอกของคุณโชติและของข้าพเจ้า คือ เมืองนอกตามคำบอกเล่าของคนอื่น] เพราะว่าไม่มีครัวในบ้านของตนเอง อาหารสำเร็จรูปมาแต่ข้างนอก นั่นคือบ้านหรือความเป็นอยู่ตามปรกติของ *ยาขอบ*

ยาขอบ เป็นนักประพันธ์เจ้าสำราญอย่างแท้จริง กระเป๋าจะตุงหรือแฟบ ไม่ได้ทำให้ *ยาขอบ* ประหวั่นพรั่นพริ้งต่อความเป็นอยู่แต่ประการใด มุ่งหมายสรรเสริญหรอก แต่ดูเป็นเสมือนประจานให้ได้อายที่จำเป็นต้องกล่าวความจริงว่า บางเวลาในขณะ "ม้าใช้" ต้องวิ่งเซ็นบุหรี่ น้ำชา กาแฟและแม่โขง ฯลฯ เพื่อเจ้านายของตน ที่ร้านใกล้ ๆ ด้วยสีหน้าอันไม่ค่อย

จะสดชื่นนักนั้น ส่วน *ยาขอบ* ก็ กำถังบรรจงสร้างวลีเพราะ ๆ เพื่อจะให้เป็นคำพูดของตัวละครในนิยายของคนสนทนาโต้ตอบกัน *ยาขอบ* อาจจะจนธนบัตรในบางครั้ง แต่เครดิตของ *ยาขอบ* แจ่มจรัสอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะความ "ใจเติบ" ของ *ยาขอบ* นั่นเอง ได้ทราบจากปากคำของ *ยาขอบ* ว่า วันหนึ่งนั่ง ๓ ถ้อ แต่แล้วก็ไม่มีสตางค์จะชำระ หมดเลี้ยแต่เมื่อไรแม้เจ้าตัวก็ไม่ทราบ จึงขอค้างไว้ก่อน ๓ ถ้อจำเป็นต้องยอมเพราะไม่มีทางเลือก อาศัยที่รู้จักหน้าและทราบสถานที่จอด วันต่อมา "ลูกหนี้บรรดาศักดิ์" ร่ำรวยขึ้น จึงเรียกมาตกรางวัลด้วยใบแดงที่เดียว ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าในโลกนี้ยังจะมีคนเช่นนี้อยู่อีกสักคนหรือไม่ *ยาขอบ* หมุนเงินเกินไปจึงทำให้ขัดพบ "ข้างขึ้นข้างแรม" เดือนหนึ่งหลาย ๆ ครั้ง แต่ดูเหมือนเหตุการณ์ทำนองนี้มิได้ทำให้ความเป็นตัวของตัวแห่ง *ยาขอบ* ลดน้อยถอยลงแต่ประการใด

คุณโชติเคยถวายหนังสือชุด The Encyclopaedia Britanica [ขาดชุดบางเล่ม] แก่ข้าพเจ้า เมื่อ *ยาขอบ* ถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพเจ้าได้ถวายหนังสือชุดนี้แก่สถานการศึกษามหามงกุฎราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่นักศึกษาทั้งหลาย ด้วยมุ่งหมายอุทิศส่วนกุศลแห่งวิทยาทานส่วนนี้ให้แก่ *ยาขอบ* ในปรโลก

ข้าพเจ้าระลึกถึง *คุณโชติ "ยาขอบ" แพร่พันธุ์* ทีไร เจตสิกก็อดที่จะระลึกถึงสุราดิดต่อกันไปไม่ได้ เพราะสุรานี่เทียวได้มาเชิญคุณโชติไปสู่ปรโลกเร็วเกินควร

ยาขอบ เขียนไว้ใน *สินในหมึก* ตอนหนึ่งว่า รู้ว่า
เพื่อนฝูงเจ็บ ผมร้อนใจ ไปเยี่ยมทุกราย ได้ข่าวว่า *ศรีบูรพา* ปรารภอย่าง

เดือดดาลกับพวกเพื่อนสนิท ๆ รุ่นราวคราวเดียวกันฉะนั้น *แต่เจ้านี่* [*คุณโชติ*] *เจ็บผมไม่ไปเยี่ยม คนทั้งหลายเขาพยายามหลีกเลี่ยงโรคภัย แต่หนีไม่พ้นจึงได้เจ็บ แต่นี่มันพยายามหาความป่วยเจ็บมาใส่ตัวเองอยู่ทุกโอกาส* ความป่วยเจ็บที่ *ศรีบูรพา* กล่าวถึงนั้นคือความป่วยเจ็บซึ่งมีสาเหตุมาจากโรคพิษสุรานั่นเอง

อันว่าสุรานี่เอย มาตรว่าเจ้าเป็นเพียงน้ำกลั่นชนิดหนึ่ง ซึ่งสำเร็จมาจากตัวยาตามตำหรับไม่มากอย่างก็จริง แต่พิษสงของเจ้านั้นเหลือหลาย มนุษย์ได้ผลิตสุรานี่ขึ้นมา แต่แล้วสุรานี่แหละเป็นผู้ประหารมนุษย์เสียมากต่อมาก เช่นเดียวกับมนุษย์ได้ประดิษฐระเบิดปรมาณูขึ้นมา แล้วระเบิดนั่นแหละเป็นเครื่องสังหารมนุษย์ และโดยนัยเดียวกันกับสนิม ซึ่งเกิดขึ้นจากเหล็ก แต่แล้วก็เกาะกัดเหล็กให้กร่อนจนสลายตัวไปในที่สุด

ประชาชนชาวไทยได้สูญเสียรัตนกวี *คุณชิต "แมวคราว เจ้าเงาะ เอกชน" บุรทัต* ผู้รจนาขึ้นไว้ซึ่ง *สามัคคีเภทคำฉันท์* ฯลฯ ไปเพราะพิษสุรา

นักนิยมกลอนได้สูญเสียนักกลอน *คุณจำรัส สายะโสภณ* ผู้ประพันธ์ *ยอนเดวา* คำกลอน ฯลฯ ใน *เสนาศึกษา* ไปก็เพราะพิษสุรา

และแล้วต่อมาเมื่อ ๕ มษย. ๒๕๑๙ นักอ่านนวนิยายก็ได้สูญเสียนักประพันธ์เอกแห่งยุค *คุณโชติ "ยาขอบ" แพร่พันธุ์* ผู้สร้างไว้ซึ่งอมตนวนิยาย *ผู้ชนะสิบทิศ* ก็เพราะพิษของสุราเช่นเดียวกัน

แม้ว่า *สุรา* ไม่อาจทำให้ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นนักเขียนของนักประพันธ์ทั้ง ๓ ที่ข้าพเจ้ากล่าวนามมาแล้ว หรือนักประพันธ์อื่น ๆ ให้ลด

น้อยถอยลงแต่ประการใดก็จริง แต่ทว่า, แน่นอน, สุรา ได้เป็นยมทูตผู้มีอำนาจเต็มให้เป็นผู้เชิญนักประพันธ์ทั้ง ๓ ผู้สนทสุนเคยกับข้าพเจ้าไปสู่ปรโลกเร็วเกินไป --- เร็วเกินไปจริง ๆ

สุรา จะมีส่วนดีอยู่ประการใดบ้าง นักสุราคงจะอธิบายได้บ้างกระมัง แต่ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าสุรามีส่วนทำให้มนุษย์เสียคนไปไม่น้อยทีเดียว แต่เราจะอยุติธรรมพอที่จะไปโทษสุราโดยเต็มปากเต็มคอได้อย่างไรในเมื่อความจริง ถ้าสุรายังอยู่ในขวด มันก็ไม่เคยทำให้ใครเมา.

๒๔ มิย. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"....เสียงกลองบอกว่าพระกำลังจะเริ่มเทศน์--- เทศน์ไปเถิดท่านธรรมถึก, แสดงคุณค่าแห่งพระธรรมไปเถิด ในหมู่คนพึงที่ไม่รู้เรื่อง พอจบ, มนุษย์ผู้ความจริงยังหนาอยู่ด้วยกิเลสเหล่านั้นก็จะประสานมือร้องสาธุ เป็นคำรับเห็นพ้องด้วยว่ารสพระธรรมที่ได้พึงมานั้นชอบแล้วดีแล้ว แต่ครั้นออกมานอกศาลาเทศน์แล้ว ก็คงจะเริ่มสร้างความบาปหยาบช้าตามวิสัยของตนต่อไปอีก"

จาก *รอยโครอยเกวียน* หน้า ๑๓๗

***

"....ไม่ได้--- จะทำเช่นนั้นไม่ได้" ฝ่ายหญิงตอบอย่างอ่อนใจ "อิฉันไม่กลัวแม่, ไม่กลัวพ่อ, และไม่กลัวพี่เตือนเลยในเรื่องเหล่านี้ แต่ฉันกลัวอารมณ์ของตัวเอง พี่เตือนประเสริฐเกินไป ---เป็นพระ, ไม่ใช่ผู้หญิง ไม่รู้จักหึง ตรึงทำใจเหมือนแกไม่ได้ ถ้าฉันเป็นเจ้าของตัววิมเท่ากับที่พี่เตือนเป็น พี่เตือนไม่มีหวังจะได้พบความสุข ในที่สุดฉันกลายเป็นมารประหัตประหารพี่สาวของตัวเอง อารมณ์ฉันชั่ว, ฉันรู้ตัวดีในข้อนี้ ฉะนั้นจะยอมทำตามพี่วิมว่าไม่ได้--- ในชาตินี้...."

จาก *รักแท้* หน้า ๑๕๘

โ ด ย ★★★ สั น ต สิ ริ

โชติ แพร่พันธุ์
อาบูหะซันเมืองไทย

■ *นานมาแล้ว* นานจนข้าพเจ้าเสียใจที่จำวันเดือนปีไม่ได้เสียแล้ว จำได้แต่เวลาซึ่งค่อนข้างวิกาล เพราะว่าสามทุ่มกว่ามาก จนเกือบจะสี่ทุ่มอยู่รอมร่อ

ณ เวลาดังกล่าวนี้ ในวันเดือนปีซึ่งจำไม่ได้นั้น ข้าพเจ้าเพิ่งเสร็จจากการเขียนหนังสือ และกำลังเตรียมตัวจะเข้านอน ก็ได้ยินเสียงเอะอะเล็กน้อยที่หน้าบ้าน ทำให้ข้าพเจ้าชักโมโหนิด ๆ ที่เกิดมีเสียงเช่นนั้นขึ้นในเวลาอันไม่สมควร แต่พอเสียงนั้นเงียบหายไปสักครู่ เด็กก็เข้ามาบอกว่ามีเพื่อนมาหา ข้าพเจ้าจึงจำต้องถูกจากที่นอนออกไปพบเพื่อนผู้นั้นทั้งที่ไม่สู้จะพอใจนัก แต่เมื่อออกไปข้างนอก อารมณ์ที่โมโหและไม่สู้จะพอใจก็ต้องพลันหมดไป เพราะเพื่อนที่มาหาข้าพเจ้าในยามวิกาลนั้นเป็นเพื่อนที่สนิทที่สุดคนหนึ่งของ

ข้าพเจ้า แต่เป็นเพื่อนที่คอยหาโอกาสช่วยเหลือเกื้อกูลข้าพเจ้าอยู่เสมอในด้านการประพันธ์ในเมื่อเขามีช่องทาง เพื่อนผู้นี้มิใช่ใครอื่นนอกจาก *โชติ แพร่พันธุ์* ที่ทุกคนรู้จักเขาดีกว่าในนาม "*ยาขอบ*"

หลังจากซักถามถึงการมาหาข้าพเจ้าของเขาในเวลาค่ำคืนดึกดื่นเช่นนั้น จึงได้ทราบจากปากคำของเขาว่า เขามาจากสมาคมหนังสือพิมพ์ และสาเหตุที่เขาอุตส่าห์บากบั่นมาถึงบ้านข้าพเจ้าก็เพราะเหตุว่าเขาเล่นพนันบิลเลียดกับใครก็ไม่ทราบ เทกระเป๋านายนั้นเลี้ยงจนเกลี้ยง ตามธรรมดาเขาเป็นคนที่มีฝีมืออยู่มากในเชิงบิลเลียด ฉะนั้น ผู้ที่รู้จักเขาดีมักไม่มีใครกล้าเล่นพนันเอาจริงเอาจังกับเขา นอกจากว่าเล่นกันสนุก ๆ ชนิดได้เลี้ยกินด้วยกัน แต่เขาบอกว่านายนั้นเป็นใครก็ไม่ทราบมาจากหัวเมือง เกิดท้าทายประลองฝีมือกับเขาตั้งแต่หัวค่ำ ยังไม่ทันจะถึงสามทุ่มเขาก็สามารถเทกระเป๋านายนั้นได้จนเกลี้ยง

เพียงเท่านี้ก็ยังไม่เป็นสาเหตุอันเพียงพอที่เขาต้องมาพบข้าพเจ้าถึงบ้านเมื่อตอนเกือบจะสี่ทุ่ม สาเหตุต่อไปก็คือว่า ด้วยเงินจำนวนที่เล่นพนันบิลเลียดได้มานั้น เขาได้เหมาเฉือนไว้แล้วหาบหนึ่ง สี่ถังเหล้ายาปลาปิ้งไว้มากมาย กับยังได้สั่งไอศกรีมแป๊ะม้อมาจากราชวงศ์ไว้อีกถังหนึ่งด้วย

หลังจากพรั่งพร้อมไปด้วยสุราและอาหารแล้ว เขาก็นึกถึงเพื่อนฝูงทั้งหลายขึ้นมาทันที เพื่อที่จะได้ไปช่วยกันบริโภคสิ่งเหล่านั้นให้มันหมด ๆ ไปเป็นที่สุขสำราญตามวิสัยของคนใจกว้างเช่นเขา และคนหนึ่งที่เขานึกถึง ผู้อุตส่าห์บากบั่นมาตามไปร่วมบริโภค ก็คือข้าพเจ้า

"พวกเราอยู่ที่สมาคมกันแยะแล้ว ยังขาดแต่คุณ ไปเร็ว ๆ เข้าเถอะ" เขาว่า

เหล่านี้คือ เหตุผล ซึ่งข้าพเจ้าไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ และได้นั่งรถไปสมาคมหนังสือพิมพ์กับเขาเมื่อเวลาสี่ทุ่มเศษ

ที่สมาคมหนังสือพิมพ์ ข้าพเจ้าได้พบว่ามีอาหารดังที่เขาพรรณนาให้ฟังตั้งแต่ที่บ้าน กำลังรอข้าพเจ้าอยู่ก่อนแล้ว ที่พร่องไปบ้างก็เพราะเพื่อน ๆ ของเขาและของข้าพเจ้าด้วย กำลังล้อมวงกันอยู่อย่างแน่นขนัด ยังขาดอยู่แต่ไอสครีมแป๊ะม้อจากราชวงศ์ ซึ่งเขาบอกว่าให้คนไปสั่งแล้ว แต่ยังมาไม่ถึง และพวกเราก็ไม่สู้จะสนใจนัก เพราะต่างก็ทราบกันดีว่ามันขัดกับเครื่องดื่มประเภทสุรา

เราใช้เวลานานพอใช้ กว่าจะช่วยให้ความปรารถนาของเขาบรรลุผลสมประสงค์ คือบริโภคสุราอาหารเหล่านั้นให้หมดไป แม้ไอสครีมจะเหลือบ้างก็ไม่เป็นไร เพราะปรากฏว่าสิ่งเหล่านั้นยังไม่ทันจะหมดดี เวลาก็ล่วงเลยสองยามไปมากอักโข เพื่อนบางคนที่สู้ไม่ไหว ต้องยอมแพ้ล่าถอยไปก่อนแล้วก็มีบ้าง จนกระทั่งทุกอย่างก็หมดลงจนได้เมื่อเวลาตีหนึ่งเศษ เพื่อน ๆ ต่างก็ทะยอยกันกลับ นอกจากเขาและข้าพเจ้าแล้ว ดูเหมือนจะเหลืออยู่อีกเพียงไม่กี่คน

ข้าพเจ้ากำลังยืนดังเดอยู่ คิดว่าจะลาเขากลับ เพราะเห็นว่าสมควรแก่เวลาแล้ว นึกอยู่ก็เห็นว่าเมื่อไรหนอข้าพเจ้าจึงจะได้มีโอกาสตอบแทนความมีใจกว้างขวางของเขาเยี่ยงนี้ได้สักครั้งหนึ่ง เผอิญเหลือบไปเห็นเขายืนเก้ ๆ กัง ๆ อยู่กลางสนามย่อม ๆ หน้าสมาคมหนังสือพิมพ์ พอเห็นข้าพเจ้าเขาก็ปราดเข้ามาหาทันที และยังไม่ทันจะเอ่ยปากลา เขาก็เอ่ยขึ้นก่อนว่า

"คุณหงบ, คุณมีตังค์บ้างไหม ขอยืนรถกลับบ้านหน่อยซี"

ข้าพเจ้าเพิ่งทราบจากคำบอกเล่าของเขาขณะนั้นเองว่า เงินที่เขาซื้อเลี้ยงพวกเรานั้น ไม่ใช่เงินที่เขาเล่นพนันบิลเลียดได้ทั้งหมด แต่เขาได้ควักเงินของเขาเองซื้อเลี้ยงด้วยจนหมด และเรียกว่า *หมดจริง ๆ* ถึงขนาด *ไม่มีค่ารถกลับบ้าน* ต้องออกปากขอข้าพเจ้า!

ท่านผู้อ่านที่รัก, ข้าพเจ้ามิได้เขียนเล่าพฤติการณ์ของ *โชติ แพร่พันธุ์* ในวันนั้น เพื่อจะลำเลิกบุญคุณว่าข้าพเจ้าได้เคยช่วยเหลือเขา เพราะสตางค์ที่ข้าพเจ้าให้เขาเป็นค่ารถกลับบ้านในค่ำวันนั้น ย่อมไม่มีความหมายอะไรเลยเมื่อเปรียบกับความช่วยเหลือที่เขาเคยให้แก่ข้าพเจ้าแต่หนหลัง หรือแม้ที่สุด - - - เหล้ายาปลาปิ้งในวันนั้น แต่ที่นำเอามาเขียนเล่าก็เพื่อเป็นการสนับสนุนคำกล่าวที่หลายคนซึ่งรู้จัก *โชติ แพร่พันธุ์* ดี ว่า เขาคือ *"อาบูหะซันเมืองไทย"*

อาบูหะซันตัวเอกแห่งพระราชนิพนธ์ *นิทราชาคริต* ของสมเด็จพระบิยะมหาราชเจ้า อาจเป็นตัวอย่างของความไม่ดีที่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายไม่นึกถึงวันข้างหน้า ข้อนั้นข้าพเจ้าไม่เถียง แต่ว่าถึงในด้านความเป็นเพื่อนแล้วการขนานนาม *โชติ แพร่พันธุ์* ว่า *"อาบูหะซันเมืองไทย"* ข้าพเจ้าถือว่าเป็นการยกย่องน้ำใจของเขาอย่างสุดซึ้ง ยากที่จะหาได้ในเพื่อนคนใดในโลก และที่ข้าพเจ้านำมาเล่านี้ก็เป็นเพียงหนึ่งในร้อยเท่านั้นในลักษณะนิสัยด้านนี้ของเขา

บัดนี้ *โชติ แพร่พันธุ์* ก็ได้ตายจากโลกไปแล้ว ขอความเป็นผู้มีใจกว้างขวางของเขาจงเป็นแรงกุศลแรงหนึ่ง ซึ่งจะช่วยดลบันดาลให้เขาได้ประสบสุขในปรภพทุกเมื่อเทอญ.

๒๕ มกค. ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ กุ ห ล า บ ข า ว

ผู้ใดอยู่บ้านใกล้ ไปถึงก่อน !

■ *คุณโชติ* อยู่บ้านใกล้กว่า จึงถึงบ้านก่อน เข้าบ้านไปเป็นสุขแล้ว อยู่แต่เรากำลังเดินตามไป ยังไม่ถึงบ้าน !

เมื่อผู้เขียนเริ่มรู้จักกับ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* เป็นสมัยที่เรามีครอบครัวด้วยกันแล้ว ฉะนั้นความคึกคะนองของชีวิตคุณโชติในเยาว์วัยมีอย่างไรจึงไม่อาจทราบ และก็เผอิญกุลสตรีที่ประจำใจคุณโชติในบัดนั้น ท่านผู้ใหญ่ของเขอกับของผู้เขียนเป็นมิตรกันมาก่อน การวิสาสะของเราจึงเป็นไปในสภาพสนิทสนมสองชั้น คุณโชติอ่อนวัยกว่า มักจะเรียกผู้เขียนว่า พี่สาว

เมื่อเราจะรำพันกันด้วยความอาลัยรักคุณโชติ เราพูดได้อย่างเต็มปาก ว่า คุณโชติมีอัธยาศัยใจคอแตกต่างกว่าเพื่อนฝูงอีกบางคนที่ยัง

มีชีวิตอยู่ ความดีเยือกเย็นในอัธยาศัยนั้นถ่ายทอดออกเป็นนิสัยของตัวละครในบทประพันธ์ของเธอ จนกระทั่งโลกของคนอ่านหนังสือยอมรับกันว่าเป็นนิยายอมตะประจำยุค

บทประพันธ์ชุดนี้คือ *ผู้ชนะสิบทิศ* ซึ่งผูกพันคนไทยที่อ่านหนังสือเป็นทุกรุ่นทุกวัยทุกเพศทุกชั้นให้คิดตามเป็นกองสะเบียงแก่เธอมาจนวาระสุดท้าย ถ้าเป็นคนอ่านหนังสือไม่ออก ก็ได้พบนิยายชุดนี้แสดงเป็นละครเป็นลิเกยืนยันให้เป็นที่จดจำยืดยาวต่อไปอีก

ชั่วระยะเวลาประมาณ ๒๕ ปีมานี้ คนไทยเราเมื่อใครจับกลุ่มสนทนาฮาเฮแล้ว เปรียบเปรยหยอกล้อกันถึงชื่อ จะเด็ด ถ้าไม่มีใครรู้จักก็จนใจที่จะสนทนาต่อ พวกผู้ชายมักจะชื่นชมถ้าเอ่ยชื่อ จะเด็ด บางทียอมรับสมอ้างเปรียบกับตัวเองเป็นเรืองหรูเด่น พวกผู้หญิงชื่อ จะเด็ด เป็นที่อภิรมย์ก่อให้เกิดความหรรษา มีความสดชื่นแก่คนเหมือนเยาวนารี คนใดคนหนึ่งที่แสนระรื่นอยู่ในอมตะนิยายนั้น

ถ้าจะว่าเป็นพรสวรรค์ คุณโชติก็ได้รับพรสวรรค์ชั้นพิเศษสุด ซึ่งสร้างสรรค์จินตนาการให้แก่เธอ ในการสร้างนิยาย *ผู้ชนะสิบทิศ* และไม่น่าจะเป็นความจริงน้อยไปเลย ถ้าจะยืนยันว่า ไม่ใช่จะเด็ดและหรือ ฯลฯ ดอก แต่หากเป็นตัวคุณโชติเองที่ชนะใจคนทั้งสิบทิศหรือมากกว่านั้น, ถ้ามี

ไม่จำเป็นว่า *ผู้ชนะสิบทิศ* จะดีกว่าบทประพันธ์ของท่านผู้ยิ่งใหญ่หรือของเพื่อนฝูงรุ่นเดียวกัน เพราะว่าท่านผู้อื่นอาจทำหนังสือได้ดีกว่าหนังสือขายดีเล่มนั้นมาก แต่ผู้เขียนก็พูดไม่ถูก ว่า มนต์มหาเสน่ห์อะไรที่คุณโชติผจงลิขิตอยู่ในบทประพันธ์นั้นจึงสามารถดึงใจจดจ่อจากมหาชนเอนกอนันต์ โดยไม่มีการนัดหมาย ผูกพัน บังคับ แต่ได้รวมกันนิยมเป็นสมานฉันท์ ต่อบทประพันธ์เรื่องนี้เป็นจุดหนึ่งใจเดียว

▶▶ ตั้งแต่อ่านหนังสือที่คุณโชติเขียนมาก็มาก เอาเป็นว่า ที่หลงหูหลงตาไม่ได้อ่านคงจะมีส่วนน้อยกว่าที่ได้อ่าน เห็นวิธีเขียนเรื่องของคุณโชติที่ถนัดอยู่มุมหนึ่ง คือ *คุณโชติเป็นนักประพันธ์ที่ไม่ยอมเขียนตัวละครในเรื่องของเธอเอง* เคยเห็นนักประพันธ์อาชีพบางคนเคี่ยวเข็ญระบายสีตัวละคร ซึ่งหมายถึงเป็น *ตัวโกงในเรื่อง* เสียโชกโชน เพื่อจะยกตัวละครที่แสดงนำเรื่องให้มีบุคลิกผิดธรรมดาสามัญชน หรือมีบุคลิกที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถจะรวบรวมไว้ได้ในคนคนเดียว คุณโชติไม่ยอมทำอย่างนั้น จากลีลาของตัวละครที่แสดงออกด้วยวาจา, ด้วยท่าทาง ไม่จำเป็นต้องบอกเล่าผู้อ่านจะได้ทราบว่าเขาเป็นตัวโกง, ตัวมารยา, ตัวประกอบ หรือตัวนำเรื่อง ไม่ใช่หน้าที่ผู้ประพันธ์จะต้องทุ่มเทความน่าชิงชังให้แก่ตัวละครของตนจนเกือบนอกบท

ยิ่งกว่านั้น ที่ไม่มีในบทประพันธ์ของคุณโชติก็คือ *คุณโชติไม่เคยเขียนหนังสือล่วงเกินผู้หญิง* พูดง่ายๆ คุณโชติไม่เขียนหนังสือด่าผู้หญิง เพียงแต่จะค่อนเล่นก็ไม่มี ผู้หญิงของคุณโชติทั้งหลายทั้งสิ้นที่แสดงตัวในท้องเรื่องไม่ว่าจะเป็นตัวโกงตัวแก่นอย่างไรก็มีความเป็นผู้หญิง ความนิยมผู้หญิงของคุณโชติมีค่าสูง จนถึงว่า ถ้ามีใครว่าผู้หญิงทำผิดทำไม่ดี คุณโชติขอเคลือบแคลงเข้าไว้ก่อนว่า *ที่ว่าไม่ดีนั้นไฉนหนอ?* ผู้หญิงหรือจะไม่ดี นอกจากจะมีอะไรกดดันหรือเหนี่ยวรั้ง ?

ความนิยมความเป็นผู้หญิงของคุณโชตินั้น เห็นจะไม่ใช่เพียงจินตนาการ อาจเป็นมาแต่กมลสันดาน เพราะยอดรักยอดบูชาของคุณโชตินั้นคือมารดาและศรีภริยา [คุณโชติไม่มีลูกผู้หญิง] เป็นอารมณ์ผังใจคุณโชติอย่างมากมาย ที่จะให้ความภาคภูมิแก่ความชื่นชมสมเจตนา

เพราะคุณโชติไม่เชื่อว่า ผู้หญิงในโลกเป็นคนทำผิด คุณโชติก็ปรารถนาให้คนอื่นเห็นพ้อง ครั้งหนึ่งคุณโชติเขียนเรื่อง *รักหลังราชบัลลังก์* เพื่อพิสูจน์ให้เห็นทั่ว ๆ กันว่าผู้หญิงไม่มีความตั้งใจจะกระทำผิด พระนางศรีสุดาจันทร์ไม่ได้เป็นคนชั่วช้าในประวัติศาสตร์ อย่างที่ผู้ชายอื่น ๆ เขียนประณามนินทาคนที่ตายแล้วโดยไม่มีโอกาสต่อสู้ พระนางจะผิดก็ตรงรักชายที่สมมุติว่าฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า ซึ่งเป็นของที่ใครก็เลือกเกิดไม่ได้ พระนางไม่ได้เสียความประพฤติมากชู้หลายผัว การที่เกิดเป็นสมมติเทพ เพราะพลัดเข้ามาเป็นบาทบริจาริกาหัวหน้าคนในยุคสมัยหนึ่งนั้น แล้วจะเกิดรักชายสักคนในฐานะร่วมศักดิ์พันเพเดิมนั่นน่ะเป็นความชั่วเป็นบาปถึงกับต้องจารึกลงประวัติศาสตร์ ใส่ใคล้กันตลอดกัปป์กัลป์เทียวหรือ? คุณโชติอยากจะหัวเราะใส่หน้าคนเขียนด่าผู้หญิงแล้วก็ถูกขันยื่นแถลงแก้ความจำเป็นในอกหญิงสารพัดสารพัน เป็นข้อพิสูจน์จนให้ใคร ๆ ช่วยกันเห็นพ้อง

วิธีเขียนหนังสือของคุณโชติเป็นการซื่อสัตย์ต่ออารมณ์และนิสัยตนเองอย่างเดิศ จะเห็นได้จากการวางตัวละครในเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* อันเป็นบทประพันธ์เรื่องใหญ่ที่สุดในชีวิตการประพันธ์ของเธอ ตัวละครทุกตัวเต็มไปด้วยความสภาพในลักษณาการ ตั้งแต่การแต่งกาย ท่วงทีกิริยาวาจา และกระบวนความ จะมีนักเลงก็เป็นขนาดนักเลงใจกว้างขวาง ไม่เชิงเป็นหัวหน้าอันธพาลจริงจัง ทุกมุม ทุกบทตอน ท่านผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนนั่งอยู่ในชมนุมผู้ดี ใจคอเบิกบาน และสบาย

คุณโชติจัดตัวละครในนิยายของเธอคุจเดียวกับตัวละครทุกตัวมีชีวิตจิตใจเลือดเนื้อเช่นเธอ และแน่ทีเดียว, ผู้เขียนเชื่อเหลือเกินว่า ในยามเขียน, จินตนาของเธอ, ตัวละครทั้งนั้นจะผลุดขึ้นจากหน้ากระดาษ มาเจรจากับเธอด้วยดวงหน้าอ่อนโยนเต็มไปด้วย ส่งาราศรีของ ตะละแม่จันทราผู้สาว

ใหญ่ หรือจริตงอนเงื่อนในวงพักตร์งามพิลาศชนิดจับตาจับใจชายอย่างตะละแม่ถูกสาวเจ้าเมืองแปร มิฉะนั้นก็คุกเข่าออเซาะชื่นแฉล้มเอียงอายอย่างแบบนางในราชสำนักดุจกันทิมา แล้วก็บางที, คุณโชติอาจได้เพื่อนดื่มเจ้าสำราญแบบเดียวกับคุณโชติ นั่งคนละมุมโต๊ะ ดื่มพลางตลกคะนองสรวลสันต์หรรษากันถ้วนห้องระโหฐาน ก็อะเบงชเวต จ้าวชีวิตมอญ . . . ใครจะรู้ ?

ผู้เขียน เคย เห็น วิธีเขียน บทประพันธ์ ของ คุณ โชติ แล้ว นิยมสัจจะของเธออีก อย่างว่า คุณโชติต้องเขียนหนังสือด้วยกระดาษสีชมพูเป็นประจำตัว แล้วก็ปากกาปากเล็กๆ หมึกสีน้ำเงินอ่อน ลายมือหวัดแกมบรรจงตัวย่อมๆ ต้นฉบับนั้นต้องช่างเรียงยืนคอย คุณโชติจะค่อยๆ ใช้ทองเหลืองตัดกระดาษส่งให้ครั้งละสามสี่บรรทัดจนครบคอลัมน์

ผู้เขียนเป็นเพื่อนผู้หญิงที่อยู่ห่างคุณโชติบางสมัย และอาจไม่ทราบอัธยาศัยใกล้ชิดนัก ด้วยว่าต่างคนก็ต่างมีธุรกิจประกอบอาชีพ แต่ด้วยการทำเรื่องนวนิยายตามบทประพันธ์ของเธอ ย่อมเป็นการแสดงอัธยาศัยของคุณโชติแก่เพื่อนฝูงโดยแจ่มแจ้ง ใครคนหนึ่งเคยตั้งเป็นข้อสงสัยไว้ว่า "*ข้อเขียนของบุคคลนั้นน่าจะแสดงบุคลิก, รสนิยม, ความเป็นอยู่ของแต่ละคนด้วยหรือไม่? . . .*" ถ้าข้อสงสัยนั้นจะมีผู้ยืนยันว่าเป็นจริง ผู้เขียนก็ว่าคุณโชติคนหนึ่งละได้อยู่ในข่ายนั้นด้วย ในท่วงทีวาจาของสุภาพบุรุษ

คุณโชติ แม้จะเป็นนักประพันธ์เขียนหนังสือบำเรอท่านผู้อ่านผู้มากด้วยเมตตาจิตต่อเธอหลายรสหลายทำนอง แต่คุณโชติก็เป็นปุถุชน—ซ้ำเป็นผู้ชาย—ผู้ชายธรรมดาเรานี่เอง อันปุถุชนคนเรานั้น เกิดมาแล้วย่อมจะไม่เว้นที่จะพบความผิดหวังชนิดอกหักสักครั้งคราหนึ่งอย่างน้อยในชีวิต ใครที่

สนิทชิดชอบกับคุณโชติเนินนานจะไม่ทราบใจคุณโชติบ้างเลยหรือว่าคุณโชติก็น่าจะอกหักเป็นเหมือนคนอื่น ๆ

พระราชนิพนธ์ *อิเหนา* ตอนพระเอกรำพึงว่า "...*มาฉุกใจได้คิดสิการแล้ว ดังดวงแก้วตกต้องแผ่นผา ร้าวระยำช้ำจิตเจ็บอุรา...*" เราก็มักได้ยินบทรำพึงนี้เนือง ๆ ในแก้วเหล้า ในสายลมกลางแดดที่แห้งเกราะหรือในมุมมืด แถะหรืออาจจะเป็นบนหมอนหนุนศีรษะ...ของแต่ละคน

บางที...*บางที* ในมือศัลยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ผ่าตัดบาดแผลคนไข้เป็นผลดีมาแล้วจำนวนนับพันราย ก็พลั้งเผลอทำมีดแคะเล็บเล่นชีพเท่อนิดเดียวบาดมือตัวเองเลือดไหล ฉะนั้น *บางที* อีกเหมือนกัน ที่นักประพันธ์ขวัญใจของพวกเราผู้เป็นเจ้าของมธุรสอมตะ สามารถก่อมเทพีในนวนิยายของเขาด้วยตำนำแสนสวยปานเทพสังคีต ต้องพ่ายแพ้แก่ตนเองจนดวงเพ็ชรรัตน์หลุดหล่นไปจากมือ ตกต้องแผ่นศิลาร้าวสลาย สุดจะคิดค้นคืนได้

แล้วก็, ธุระอะไรที่ใคร ๆ จะต้องคิดว่า ผู้หยอดเหยาะบรรดาสิ่งสราญใจทั้งหลายให้ผู้อื่นนั้นจะได้รับบำเหน็จเป็นผลคล้ายคลึงกัน? จะไม่มีเจ้าหรือท่านใดที่คนทั้งหลายแซ่ซร้องชุมนุมกันปรีดาในกลโฉมอันเป็นกัปปิยโวหารของศาสดาจารย์รักผู้เป็นยอดสมิงมิงชาย คือ จะเด็ด แต่ตัวคุณโชติผู้บรรจงบั้นโฉมจะเด็ดกำดังร้างกลับกลิ้งตัว แล้วก็กำสรด!

หลังจากสงครามอาเซียแล้ว โดยที่หนีภัยแยกย้ายกันไปคนละทิศทางตามสติกำลัง ผู้เขียนได้พบคุณโชติเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อลาอุปสมบทแล้ว ต่อจากนั้นก็ไม่พบกันอีก แต่ได้ถามข่าวคราวเสมอ ทราบว่ายังคงพำนักอยู่กับผู้มีคุณของเธอ คือนางวรกิจบรรหาร สุขสบายตามวิสัยธรรมดา ก็ไม่ได้ร้อนรนจะไปเยี่ยมเยียน เพราะติดกิจธุระอาชีพเรื่อย ๆ มา

วันที่เธอถึงแก่กรรม เผอิญเช้าวันนั้นมีเพื่อนผู้หญิงรุ่นน้องคนหนึ่งมาบอกว่าคุณโชติไม่สบายอีกแล้ว พักอยู่สถานพยาบาลสังฆมของหมอมาลา ศีตะจิต ก็ให้นึกสังหรใจ แต่งตัวเดินทางไปเยี่ยมทันที พอถึงสถานพยาบาล ถามหาห้องคนไข้จะขึ้นไปเยี่ยม พอดีพบ *พตต. เผือน ทองธิว* เพื่อนสนิทของคุณโชติ แจ้งว่าคุณโชติสิ้นเสียแล้วก่อนหน้าไปถึงราวชั่วหนึ่งนาฬิกา !

รูปกายสังขารเป็นของแตกดับ คุณโชติทิ้งพวกเราเข้าประตูบ้านของเธอไปแล้ว อย่างที่เขาว่า "*บ้านใครอยู่ใกล้ ก็ไปถึงก่อน*" แต่ความไม่ตรีของคุณโชติที่มีต่อเพื่อนฝูงมิตรสหายทั้งในทางจิตใจและวัตถุ หวังว่าคงจะเป็นสิ่งผูกพันชั่วกาลนานแก่ผู้หวังดีต่อเธอทั้งหลาย

ด้วยจิตอันเป็นกุศล ขอส่งความ ปรารถนา ให้แก่วิญญาณของคุณโชติ หากจะอุบัติอีก ณ ภพใด จงประสบแต่ความสมมุ่งมาดดวงแก้วดวงไหนที่หมายมั่นไว้อย่าได้มีวันพลัดพรากไปจากอกเหมือนชาตินี้ ด้วยมงคลจิต ที่เธอเป็นผู้บูชาผู้หญิงด้วยใจจริง ขอผู้หญิงนั้น ๆ จงตอบแทนเธอบ้างด้วยมุทิตา, ปรานี และเป็นผู้รับการบูชาของเธอ

คุณโชติจงเป็นสุขด้วยควันธูปเทียน และบุบผา ที่พวกเรามิตรสหาย นำเป็นพลีแก่เธอ บัดนี้.

จากความอาลัยรักของเพื่อนเก่า

๒๘ มีนาคม ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ อิ น ท ร ทั ต ลิ โ ร ร ส

ไปกับ . . .

ยาขอบ

■ *เหตุเกิดขึ้น* ตอนค่ำวันหนึ่ง ประมาณเกือบ ๑๙.๐๐ นาฬิกาของเดือนธันวาคม สมัยมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ เราทั้งสอง คือ ตัวผู้เขียนกับเพื่อนคนหนึ่ง เดินออกจากสมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร มาทางสี่แยกราชประสงค์เพื่อหารถสามล้อจะกลับบ้าน แม้จะยังไม่มืดสนิท แต่โดยที่มีการบ้องกันภัยทางอากาศ มีการพรางแสงไฟ ดังนั้นจึงดูมืดมิดไปหมด เราเดินคุยกันเรื่อยมา โดยไม่ได้พบปะมนุษย์แม้แต่สักคนเดียว ขณะที่จวนจะเลยที่ทำการตำรวจสันติบาลคือกรมตำรวจเดียวนั้น เพื่อนที่กำลังคุยกันมาดึงแขนผู้เขียนเพื่อให้หยุดคล้ายกับมีอะไรบางสิ่งผิดปรกติได้บังเกิดขึ้น และพูดว่า “คุณหยุดรออยู่ตรงนี่ประเดี๋ยว นั่น, เห็นไหม?” แล้วชี้มือไปข้างหน้า ผู้เขียนเพ่งไปในความมืดเห็นว่าในระยะห่างออกไปราวยี่สิบก้าวมีร่างของบุคคลคนหนึ่งเดินไป ผู้เขียนจึงถามว่าทำไม

"ผมจะลองเดาะแม่คนที่เดินไปข้างหน้านั่น จึงขอให้คุณหยุดยืนรอดูหรือตามไปห่าง ๆ" เพื่อนของผู้เขียนพูด และเอ่ยด้วยอารมณ์สนุกตามสันดานของเขาต่อไปว่า "หากเห็นอะไรขัน ๆ จงอย่าเอะอะหรือหัวเราะเป็นอันขาด" ว่าแล้วก็รีบจ้ำตามเงาตะคุ่ม ๆ ที่เดินไปข้างหน้า ผู้เขียนพยายามเดินตามโดยทิ้งระยะไว้พอควร ได้ยินเสียงเพื่อนคนนั้น แต่จับไม่ได้ว่าพูดอะไรบ้าง สักครู่ใหญ่ได้ยินเสียงผู้หญิงร้อง

"ตำรวจ! ตำรวจ! ช่วยด้วย!!"

ผู้เขียนนึกว่าคงเกิดอะไรขึ้นเป็นแน่ ดังนั้น จึงรีบก้าวยาว ๆ ตามใกล้เข้าไป พออีกประมาณ ๗—๘ ก้าวจะถึงได้ยินเสียงผู้หญิงตะโกนก่อนข้างดังว่า "ตำรวจคะ! คนเมา! ช่วยฉันด้วย!!"

แล้วได้ยินเสียงผู้ชายตะโกนมาแต่ไกลว่า "อ้าว, เมารึ? ดีแล้ว มา, ไปโรงพักด้วยกันก่อน"

พอดีผู้เขียนเดินไปถึง เห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจในเครื่องแบบคว้าแขนของเพื่อน และจ้องมองดูตำรวจสำรวจรูปของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคนเมา ครั้นมองเห็นร่างที่อยู่ในกางเกงขาสั้นแบบกีฬา ถุงเท้ายาว มีเสื้อกีฬาพาดแขนแถมยังหิ้วเรือเก็ตเทนนิสอีกด้วย ก็เลยชงักไป [วันนั้นทางสโมสรบีดบาร์ เพราะเก็บเงินไม่ได้ จึงไม่มีเงินซื้อเหล้ามาขาย] เมื่อมองดูท่าทางอย่างไรก็ไม่เห็นท่าว่าจะเมาสักนิด ประกอบกับร่างที่ยืนอย่างสง่า ความประหวั่นใจจึงเกิดขึ้น และเปรยขึ้นว่า "ขอโทษ ผมไม่ทันมองถนัด ไม่คิดว่าคุณเป็นนิสิต"

"อ้า, ใครว่าเป็นนิสิต" เพื่อนผู้มีปฏิภาณอันเหนือเมฆส่วนขึ้นทันที "ฉันเป็นอาจารย์ต่างหาก คุณไม่รู้เรอะ จะจับก็เอาซี มาไปด้วยกัน"

"โธ่ อาจารย์ ผมขอโทษครับ" ยืนชิดเท้าและวันทยาหัตถ์ "ผมไม่ทันเห็น มันมืด อยู่แต่ไกลมองนึกว่าคนเมาจริง ๆ" หันไปทำตาเขียวกับแม่ผู้หญิง ซึ่งขณะนั้นถอยออกไปยืนอยู่ห่างออกไป พลางอ้อนวอนอีกว่า "อภัยผมเถิดขอรับ"

"เอ๊ะ ไม่ได้ ไม่ได้ เมื่อคุณว่าไปโรงพักก็ไปซี่ เชิญจับ เอากุญแจมาซี่" เสียงดังและกังวานอย่างผู้มีอำนาจ พลางยื่นแขนออกไปข้างหนึ่ง "เอ้า จับซี่"

"โธ่ อาจารย์ครับ ผมขอโทษเถิด และผมเพิ่งออกเวร ยังไม่ได้กินข้าวเย็นเลย"

"ไม่ได้ บอกว่าจับแล้ว จับซี่" พลางยื่นมือให้ ขณะที่ฝ่ายผู้อยู่ในเครื่องแบบถอยหนี

"โธ่ ท่านอาจารย์ครับ กรุณาผมเถิดขอรับ ผมไม่ทันดูจริง ๆ และผมจะรีบกลับบ้านด้วย เชิญท่านอาจารย์กลับบ้านตามสบายเถิดครับ"

"เอ๊ะ ไม่ได้ซี่ บอกว่าจะจับแล้วไม่จับไม่ใช่ลูกคนซี่" ยื่นมือตาม ค่ารวจถอย ตะเบ๊ะ และว่า "โธ่ กรุณาเถิดครับ" พลางหันหลังเดินหนี ผู้ได้ที่เดินตามและตะโกนด้วยว่า "เอ้าจับ จับซี่" อีกข้างหนึ่งเดินเร็วเข้า "โธ่ อาจารย์ครับ ผมยังไม่ได้กินข้าวเลย กรุณาเถิดครับ" เดินเร็วขึ้นในขณะที่เสียงตะโกนตามมาว่า "จับซี่ จับซี่" พร้อมทั้งร่างของผู้อยู่ในเครื่องแบบวิ่งหายเข้าไปในความมืด ผ่านหน้าผู้เขียนในขณะที่ต้องกดท้องและต้องโก้งโค้งเพื่อไม่ให้เสียงสำลักจากการหัวเราะดังออกมา

ผู้แสดงตะครุบกันคือ *ยาขอบ* หรือ *โชติ แพร่พันธุ์*

อีกเรื่องหนึ่ง อันเป็นเรื่องจริงเหมือนกัน เกิดขึ้นที่ซอยรางน้ำ พญาไท หลังจากเรื่องแรกประมาณปีหนึ่ง เหตุเกิดขึ้นเมื่อเวลาประมาณ ๒๓.๐๐ นาฬิกา ขณะนั้น *คุณโชติ แพร่พันธุ์* หรือ *ยาขอบ* มีนิวาสถานโดยเช่าเขาอยู่ที่ตำบลดังกล่าว การชุมนุมกันที่บ้านพักของ *ยาขอบ* ค่ำวันนั้นเป็นปรกติวิสัย คือมีบรรดาเพื่อนฝูงสนิทที่พบปะกันอยู่ทุกวันไปร่ำสุราปลาปิ้งกันตามทำเนียม เพราะในระหว่างนั้น *ยาขอบ* เกิดพิศวงขึ้นมาอย่างประหลาดที่สามารถทำงาน "เขียน" ของเขาอย่างที่ชนิดเรียกว่าเป็น "พิเศษ" ได้เงินมาขนาดหาบ้านเช่าราคาหลายร้อยอยู่ และแถมมีเหล้ายาอาหารคอยต้อนรับเพื่อนฝูงได้เป็นประจำอยู่ตั้งเดือนเศษ โดยที่ไม่ต้องรบกวนเพื่อนฝูงคนใดเลย

เรื่องประหลาดอย่างที่นาน ๆ จะเกิดขึ้นได้สักครั้งหนึ่งนั้น มีมูลมาจากเจ้า จะเด็ด แห่ง *ผู้ชนะสิบทิศ* ไปได้ตะละแม่คนหนึ่งมาครอง ซึ่งผู้เขียนเองก็เพิ่งจะมาเห็นหน้าและรู้จักเอาตอนหลังจากเหตุการณ์ที่จะเล่านี้ตั้งหลายปี คือตอนสงครามเลิกแล้ว การที่เจ้าจะเด็ดไปได้ตะละแม่คนนั้นมาครองนั้นเอง เป็นพลังให้คนผู้นี้เพียรทำงานขีดเขียนเป็นเวลาติดต่อกันนานตั้งเดือนเป็นประวัติการณ์ ผู้เขียนจำได้ว่า เมื่อพวกเราไปถึงบ้านของ *ยาขอบ* ค่ำวันนั้น เจ้าของบ้านกำลังเริ่มจะฟัด เมื่อมีพวกเราเข้าไปร่วมบริโภคกันอยู่สักครู่ใหญ่พอเริ่มจะได้ที่ก็พอดีการแสดงน้ำใจของเจ้าของบ้านในอุดมคติที่ว่า *'ให้ทุกห้องจุงเต็มไปด้วยมวลมิตร ทุกถ้วยสุรามฤตจุงเปี่ยมเสมอ"* ไม่สามารถจะรักษาและดำเนินภาระกิจตามอุดมคตินั้นได้ เพราะว่าทุกห้องเต็มไปด้วยหมู่มิตร แต่สุรามฤตหมดเกลี้ยงบ้านไม่สามารถจักทำให้ถ้วยทุกถ้วยเต็มได้ ดังนั้น โดยมติของที่ประชุมให้ชวนกันเดินออกไปหากินเอาแถวตลาดประตูน้ำปทุมวัน

และก็เป็นปรกติวิสัยของ *ยาขอบ* ที่ชอบทำอะไรต่าง ๆ แผลง ๆ และพิสดารผิดมนุษย์ ก่อนออกเดินทาง *ยาขอบ* ตั้งปัญหาขึ้นว่า ในการออกไปกินข้างนอกนี้มีข้อยกเว้นที่จะไม่ให้ผู้บริโภคคนใดคนหนึ่งต้องออกสตางค

โดยให้ผู้นั้นสำแดงอิทธิฤทธิ์ว่าตนเป็นผู้เก่งฉกาจผิดมนุษย์ธรรมดา และให้เริ่มสำแดงได้นับตั้งแต่เดินออกพ้นประตูบ้านไป เป็นที่คาดหมายกันในขณะนั้นว่าหากในวันนั้นไม่บังเอิญมีศรีภรรยาของเพื่อนคนหนึ่งรวมกลุ่มไปด้วย ก็อาจจะมีเพื่อนที่มีความคิดอ่านวิตถารไม้แพ้นาย *ยาขอบ* แสดงระบำ "นายหรั่ง" ให้ชมเป็นขวัญตาบ้างเป็นแน่ จำได้ว่านอกจากมีการแข่งขันเยียวทนเยียวไกลต่าง ๆ ที่นับว่าวิตถารน้อยหน่อยแล้ว มีบางคนได้เอาหน้าอกชนต้นก้ามปูจนกันกระแทกดิน และมีการแสดงป่าหี่ต่าง ๆ อีก แต่จนแล้วจนรอด กะทาชายนาย *ยาขอบ* ก็ยังไม่ให้คะแนนนิยมว่า เป็น "ฮีโร่" อันพึงได้รับการยกเว้นจากการจ่ายทรัพย์ที่จะเปิดการกินกันต่อไป

การแสดงความวิตถารต่าง ๆ ได้ดำเนินต่อไปจนกระทั่งพากันเดินไปถึงเกือบจะออกปากถนนราชปรารภ เกือบทุกคนที่เดินมาด้วยกันซึ่งในระหว่างทางไม่ได้พบมนุษย์มนาแม้แต่สักคน ก็เหลือบไปเห็นมนุษย์คนหนึ่งยืน ๆ อยู่ริมบาทวิถีข้างหน้า ห่างออกไปราวยี่สิบเมตร นาย *ยาขอบ* คนเจ้าความคะนองก็สั่งให้ทุกคนหยุดและระงับเสียง พลางกระซิบว่า "เอาอย่างนี้ดีกว่า พวกคุณที่ว่าเก่งและได้แสดงท่าโลดโผนต่าง ๆ มาแล้วนั้น ยังไม่อยู่ในข่ายแห่งการพิจารณาว่าเข้าขั้น ต้องมาแสดงเรื่องจริงกัน ว่าใครเก่งจริงต้องเดินเข้าไปเยียวรดตำรวจที่ยืนอยู่ข้างทางนั้นได้ จึงจะเป็น "ฮีโร่" และได้รับบำเหน็จด้วยการกินฟรีในค่ำวันนี้ และจะได้รับเลี้ยงไปตลอดอีกสองวันข้างหน้า"

พรรคพวกที่ได้ฟังร้องว้าทุกคนและว่าเล่นบ้า ๆ อย่างนั้นใกล้ตะรางหรืออย่างน้อยถูกซ้อมฟรีได้ง่าย ๆ ซุบซิบหารือกันอยู่ครู่ใหญ่ ไม่มีใครขันอาษาเป็นผู้กล้า แม้แต่คุณคนที่ยอมเอาแผ่นอกชนต้นก้ามปูอันเป็นการเสี่ยงภัยขนาดสามหรือสี่ดาวมาแล้ว ในที่สุดคุณ *ยาขอบ* คนเจ้าบัญญาก็กระซิบว่า "เมื่อไม่มีใครกล้า ผมจะแสดงเอง แต่จะขอความร่วมมือจากพวกเราอย่างเดียว

เท่านั้น คือขอให้ทุกคนยืนอยู่ที่นั่งๆ กับให้อยู่ในความสงบ อย่าเอะอะหรือหัวเราะแต่อย่างใด จะตกลงมั้ยล่ะ?"

เมื่อทุกคนยินยอม คุณ *ยาขอบ* ยังหันมาที่เพื่อนคนที่เอาอกชนค้นก้ามปู และว่า "คุณคนเดียวที่ผมไม่วางใจว่าจะรักษาความสงบอยู่ได้ ดังนั้น จึงขอให้พนมมือกล่าวคำสาบานเสียก่อนว่าตลอดเวลาที่ยืนคุมแสดงละครอยู่นี้ หากคุณเอะอะขอให้จรณีสัป" เจ้าเพื่อนคนนครางออกมาเสียงพิกล ครั้นหันมองเอ็นจีมเพื่อนอีกคนหนึ่งรับประกันจะเป็นผู้ดูแลรักษาความสงบให้อยู่ในสันติสมกับสภาพที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก คือรับจะใช้ "ประชาทัณฑ์" เข้าควบคุมสถานะการณ์ในขณะนั้นให้ *ยาขอบ* จึงตกลง

ตลอดทางที่เดินมาด้วยกันจากบ้าน แม้คนอื่นจะเดินไม่ค่อยตรงทางนัก แต่ตัวกะทาชายนาย *ยาขอบ* มิได้มีกิริยาการอย่างใดที่แสดงว่าเมา ครั้นเขาเริ่มจะแสดงละครฉากสำคัญอันทุกคนกลั้นใจดูด้วยความตระหนก ต่างเห็นเขายืนตัวตรง เอามือสองข้างปลดกระดุมกางเกงขาสั้นของเขาออก แล้วเดินตรงไปที่นายยามคนนั้นโดยค่อยๆ โหย่งตัวมิให้เกิดเสียง ครั้นพอใกล้เข้าไปประมาณ ๕—๖ ก้าว จึงแลเห็นเขาเดินเซคล้ายคนเมาและแล้วงอข้อศอกเอาแขนซ้ายเข้าไปแหมะกับตัวนายยามผู้นั้น ชั้นแรกนายยามสะดุ้ง แต่ครั้นเห็นท่าโซเซเปะปะเดินอย่างคนขี้เมาแท้ๆ ก็พยายามจะใช้มือทั้งสองดันพ่อคนเมาให้ห่างตัวออกไป ที่ไหนได้ พอขยับมือจะดันเท่านั้นก็รู้สึกอุ่นๆ ที่ขา โมโหสุดขีด จึงผลักออกไปเต็มแรง ซึ่งถ้าเป็นคนเมาจริงก็คงหกล้มก้นกระแทกอยู่ตรงนั้น พลางร้องออกไปด้วยความพิโรธว่า

"แล้วกันโว้ย---เมาห่าเหวอะไรวะ มาเยี่ยวรดกันได้ไอ้ห่ะ---เดี๋ยวพ่อด!!"

แต่ก่อนที่จะถูกผลักกระเด็นล้มลงไป คนที่แกล้งทำเมาเบี่ยงตัวหลบนิด ๆ และแสร้งนั่งแปะลงกับพื้นดิน พลางยกมือไหว้ปะหลก ๆ และร้องออกเป็นภาษาเมานิดนิดว่า "หอโทษ เหอะคะ....รับ ผะ....ผม นึก ว่าเสาไฟฟ้า" นายยามผู้เคราะห์ร้ายแต่บังเอิญอย่างที่สุดเป็นคนมีอารมณ์ขัน จึงปล่อยก้ากออกมาแล้วก้มตัวงอลงงอขึ้นอยู่ จนกระทั่งพวกเราที่ยืนดูการแสดงละครเหลือที่จะอดปล่อยออกมาคนละก้ากสองก้ากแล้วต่างค่อย ๆ กลั้นใจ เดินเข้าไปหา เพื่อนคนหนึ่งบัญญาดีหน่อยเข้าไปพูดว่า "อ้าวแล้วกัน นี่ไปทำอะไรหมู่เข้านั่น" นายยามซึ่งความจริงเป็นเพียงพล จึงส่งเสียงอยู่พักหนึ่ง ครั้นพวกเราหลายคนไปออดอ้อนและบอกให้ทราบว่าคนเมาเป็นใคร ทั้งได้ให้กราบขอโทษขอโภยตามสมควรแล้ว จึงได้ยกพลเดินกันต่อไปจนถึงร้านเหล้าที่ตลาดประตูน้ำ และได้มีการฉลองชัยชนะกันอย่างเต็มอัตราในวันนั้น

เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ที่ได้เกิดขึ้นเมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว หากท่านผู้อ่านไม่เชื่อขอให้ถองสอบถามบุคคลที่เป็นเพื่อนของนาย *ยาขอบ* ต่อไปนี้ คือ *คุณสุขเกษม สิงหเสนี* ซึ่งได้วายชนม์ไปก่อนและไปคอยคุณ *ยาขอบ* อยู่ในสวรรค์แล้ว ดังนั้น ท่านจึงคงไม่สามารถจะไปถามเขาในขณะนี้ได้ จึงขอให้ถาม *ภัทรา สิงหเสนี* ศรีภรรยาของ *คุณสุขเกษม* ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือหากจะขอพบคุณหญิง "น้อย" ลำบาก คุณคุณจะสอบถามบรรดาท่านที่ยังคงเป็นอยู่โร่อยู่หลายคนในเวลานั้น และที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งผู้เขียนเรื่องนี้ยังจำได้ คือ *คุณจรูญ สินธุเสก คุณสมุท พวงดอกไม้* หรือ "*คุณสุพัตรา*" ก็ยังได้

ขอวิญญาณของ *โชติ แพร่พันธุ์* เพื่อนยอดที่รักจงไปสู่สุคติเถิด.

เชียงใหม่, ๒๗ มกค. ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ พตอ. พ จ น์ เ ภ ก ะ นั น ท น์

ผงเข้าตา
ยาขอบ

■ *ขณะนั้น* เป็นเวลาค่ำแล้ว ณ จังหวัดกบินทร์บุรี ขณะที่พวกเราถูก ๆ กำลังนั่งล้อมวงรับประทานอาหารกันอยู่ ได้เห็นคนเดินชนมาบนบาน

พ่อข้าพเจ้ากำลังนอนสุบบุหรี่พ่นควันอยู่บนเก้าอี้โยก ผงกศีรษะขึ้นดู คนที่เดินเข้ามาด้วยท่าทางคล้ายไม่ค่อยคุ้นกับสถานที่นัก

“ชลอ!”

พ่อร้องอุทานด้วยเสียงอันประหลาด สงสัย และงุนงง

"ชลอ" คือ ชลอ เภกะนันทน์ พี่ชายของข้าพเจ้านั่นเอง พ่อส่งเข้ามาเรียนในกรุงเทพ ฯ โดยฝากให้อยู่ในความดูแลของพระยาบริหารนครินทร ผู้มิใช่ใครอื่น ที่แท้ก็คือพี่เมียของพ่อข้าพเจ้า

ชลอ คลานเข้ามาหาพ่อด้วยกิริยางก ๆ เงิ่น ๆ ก้มกราบพ่อ แล้วก็ร้องไห้ เล่าเรื่องอย่างยืดยาวกล่าวหาพระยาบริหาร ฯ โบยตีทุกวัน จนสุดจะทนทานไหว จึงต้องหนีจากกรุงเทพ ฯ กลับบ้าน พร้อมกับเด็กเสือกางเกงให้พ่อดูรอยที่แตกทั่วทั้งตัว

พ่อขบกรามนิ่งไม่พูดเรื่องพระยาบริหาร ฯ แต่ถามว่า "แล้วเอ็งมาได้อย่างไร ?"

พี่ก็เล่าให้ฟังว่า เมื่อพระยาบริหาร ฯ ให้เงินไปเสียค่าเทอมที่ รร. เทพศิรินทร ก็เลยถือโอกาส เอาเงินค่าเทอมนั้นใช้เป็นค่าพาหนะรอนแรมจับเรือหนีกลับบ้าน

■ *ชีวิตมนุษย์* เรานี้ขนอยู่กับพรหมลิขิตหรือ ? น่าประหลาดแท้ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง เพราะพี่โชติเป็นผู้มีเชื้อสายตระกูลเจ้าแห่งเมืองแพร่ ไฉนจึงตกเข้ามาอยู่ในบ้านพระยาบริหาร ฯ ในระยะเดียวกับพี่ข้าพเจ้า เรื่องนี้ถ้ามิใช่เพราะเหตุผลในเกี่ยวกับการศึกษาแล้ว ก็ไม่มีใครจะทราบดีกว่าคุณแม่ของพี่โชติเอง

สมัยนั้นญาติมิตรมักจะฝากผั้งบุตรหลานของตนไว้กับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกรุงเทพ ฯ เพื่อจะได้เป็นหลักประกันความรุ่งเรืองแก่เด็กในอนาคต ยิ่งพระยาบริหาร ฯ ผู้มีกิตติศัพท์ในเรื่องกวดขันเด็กดี พ่อแม่ทั้งบุตรชุกชนก็ชอบจะส่งมาให้อยู่กับพระยาบริหาร ฯ เพื่ออบรม

แน่นอนที่เดียว พระยาบริหาร ฯ ต้องมีส่วนสำคัญต่อชีวิตอนาคตของพี่โชติ มีส่วนประสิทธิ์ประสาทวิทยาการในเชิงประพันธ์ให้แก่พี่โชติโดยไม่รู้ตัว พี่โชติเป็นเด็กซุกซนอย่างชนิดหาตัวจับได้ยาก พอ ๆ กับพี่ชดอของข้าพเจ้า ทั้งสองคนเป็นนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร เจ้าคุณ ฯ ให้ค่าขนมไปโรงเรียนคนละ ๒ สตางค์ต่อวัน เพราะบ้านเจ้าคุณ ฯ อยู่ที่วัดช่างแสง จึงไม่ไกลนักต่อการที่ให้กลับมากินอาหารกลางวันที่บ้าน

งานทางบ้านที่พี่โชติและพี่ชดอจะต้องปฏิบัตินั้น ข้าพเจ้าจะไม่จาระไน เรียกได้ว่าเป็นงานสารพัด · แต่งานที่คนทั้งสองเบื่อหน่ายที่สุดก็คือ พี่ชดอมีหน้าที่นวดท่านเจ้าคุณ ฯ ส่วนพี่โชติมีหน้าที่อ่านเรื่องจีน [คำว่า *เรื่องจีน* คือประเภท เลียดก๊ก, สามก๊ก, ฮั่นเฉียว ฯลฯ] นวดไปและอ่านไป ตั้งแต่ท่านเจ้าคุณ ฯ ค่ำจนกระทั่งหลับ หลับแล้วก็ค่ำ อย่าหยุดนวด อย่าหยุดอ่าน ขืนหยุด ท่านก็สั่งให้ทั้งสองคนผลัดกันโบย - - - พี่ชดอเมื่อนพี่โชติ แล้วก็พี่โชติเป็นฝ่ายเมื่อนพี่ชดอผลัดกัน นอกจากอ่านแล้วพี่โชติมีหน้าที่ย่อความให้ท่านเจ้าคุณ ฯ ฟัง ว่า ขณะที่ท่านหลับไปนั้นเรื่องราวมันเป็นอย่างไร ? ใครรบกับใคร ? ใครตกม้าตาย ? ท่านองนี้ ที่ว่าเป็นงานน่าเบื่อหน่ายที่สุดก็เพราะเกไม่ได้ หลบหน้าเจ้าคุณ ฯ ไม่ได้ ต้องสู้หน้าบุคคลที่พี่โชติเรียกว่า "ยมพบาล" อันเป็นการต่อแหลมต่อภัยทุกขณะลมหายใจ

ท่านจะเห็นด้วยกับข้าพเจ้าหรือไม่ ถ้าข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าพี่โชติได้พรสวรรค์ในงานด้านการประพันธ์มาจากกิ่งชะบาของพระยาบริหาร ฯ โดยไม่รู้สึกตัว ในหน้าที่ *การอ่านหนังสือ* และ *ย่อความ*

จริงอยู่ พี่โชติย่อมทั้งเกลียดทั้งกลัวเจ้าคุณบริหาร ฯ ในสมัยนั้น แต่แล้วคราวใดที่เราคุยกันถึงความหลังในยุคที่อยู่กับเจ้าคุณ ฯ พี่

โชติ พิชลอ ก็หัวเราะเฮฮากันอย่างสนุกสนานในเมื่อเล่าถึงตอนชะโมยไข่ไก่เจ้าคุณฯ ตอนเอาน้ำมันหมูของคุณบ้าอิ้นไปทำสกปรกแล้วแม่ครัวเอาน้ำมันหมูไปประกอบอาหารให้เจ้าคุณและคุณหญิงรับประทานเป็นการแก้ลำ ตอนพี่โชติน้ดให้ลูกชายยายซิมตลาดหัวลำโพง เอาหอยแมลงภู่มายิ่นหมู ยิ่นแมว กันที่เชิงสะพานกษัตริย์ศึก ฯลฯ จะเห็นได้ว่า แผลเป็นคิดตัวจากการถูกเจ้าคุณเฆี่ยนตีทเป็นรอยรีวอยู่จนทุกวันนี้ก็ถ้วนแล้วไปด้วยเรื่องเล็กของการผจญภัย

เขาทั้งสองตัดสินใจนัดกันยักยอกค่าเทอมโรงเรียนเทพศิรินทร ที่เจ้าคุณฯ มอบให้นำไปชำระค่าเทอมในวันนั้น ใช้เป็นค่าพาหนะหนีออกจากบ้าน อำลาทั้งท่านเจ้าคุณฯ คุณหญิงฯ และอำลาทั้งเทพศิรินทร โดยทุกฝ่ายไม่คิดใจจะตามพบกันอีก

ข้าพเจ้าพบพี่โชติในปี พศ. ๒๔๗๓ ขณะนั้นพ่อข้าพเจ้าเข้ามารับราชการอยู่ที่ศาลอุทธรณ์แล้ว ทั้งพี่โชติและพี่ชลอต่างเป็นหนุ่มใหญ่ทั้งคู่ พี่ข้าพเจ้าถึงรักผู้หญิง คือพี่สองคนพี่ละใกล้ข้าพเจ้าเวลาน้ ส่วนพี่โชตินั้นทราบว่าได้ผจญชีวิตมาหลาย รวมทั้งการเป็นเสมียนห้างขายยาเพ็ญภาคและทำหน้าที่เป็นผู้โฆษณาประจำห้างนั้นด้วย

จำได้ว่า เมื่อพบพี่โชติครั้งแรกข้าพเจ้ามีอายุ ๑๕ ปีเศษ รู้สึกว่าพี่โชตินเป็นชายหนุ่มทมีเสน่ห์กรุ่มกรมพิลึก มีผิวเนื้อไทยแท้ รูปร่างค่อนข้างเตี้ย ท้วมเล็กน้อย หน้าตาคมขำ ที่แก้มมีลักยิ้ม นัยน์ตาเอกชนิดมองหญิงใดแล้วสายตานั้นจะซ่ำแรกแทรกซึมเข้าไปบีบถึงขั้วหัวใจ ท่าทางสุภาพเรียบร้อย จะพูดจะจาเพราะพริ้ง แฝงคารมอันรื่นหูผู้ฟัง ชนิดที่สาวๆ มักจะต้องเก็บไปคิดหลายๆ วันนั่นเทียว พี่โชติมาพักอยู่ที่บ้านพี่ชลอ ตรอกสะพานยาว หน้าไปรษณีย์กลาง ซึ่งพี่ชลอนี้ก็คนหนึ่งเหมือนกัน บ้านพ่อ

อยู่ในตรอกหมอเพ็ชร์หมอพถอย ไม่ยักอยู่บ้านพ่อ แอบมาเช่าบ้านอยู่ติดหลังบ้านพี่สอางค์ เรื่องนี้ไม่มีใครทราบเหตุผลดีเท่าตัวพี่ชถอเอง

ท่านที่สนใจต่อการหนังสือพิมพ์ครั้งกระโน้นคงจำได้ว่าคณะ *สุภาพบุรุษ* อันมีพิกุหลาบ สายประดิษฐ พี่มาลัย ชูพินิจ พี่โชติ แพร่พันธุ์ ฯลฯ ได้ยกคณะมาประจำอยู่ที่หนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* พิกุหลาบ ฯ เป็นบรรณาธิการ พี่โชติเริ่มมีชื่อเด่นในวงวรรณกรรมแห่งประเทศไทยด้วยการเขียน *ยอดชุนพล* ลงในหนังสือพิมพ์ *สุริยา* ข้าพเจ้าคลุกคลีกับพี่โชติจึงพถอยสนิทกับคนอื่น ๆ ด้วย

■ *ข้าพเจ้า* รู้ว่าพี่โชติมีรักอยู่กับ *พี่สงวนศรี* [ขอโทษที่นำนามของพี่ศรีมากล่าวในที่นี้ด้วย] พี่โชติจนปัญญาไม่รู้จะติดต่อกับพี่ศรีอย่างไร พี่โชติเล่าว่ารักนี้เกิดขึ้นในขณะที่พี่โชติทำงานอยู่กับห้างเพ็ญภาค พี่ศรีเป็นลูกสาวของคุณเตี่ยและนายแม่ ฉะนั้น ไม่มีปัญหาที่จะประสบอุปสรรคเมื่อคุณเตี่ยจับได้ พี่โชติต้องออกจากห้าง คุณเตี่ยเพิ่มความระแวดระวังพี่ศรีเป็นพิเศษด้วยการกักตัวมิให้ลงมาชั้นล่าง อยู่ได้แต่บนชั้นสามเท่านั้น เวลาพี่ศรีมาโรงเรียน ไม่คุณเตี่ยก็ต้องเป็นนายแม่หรือทั้งสองคนนั่งกระหนาบตัวพี่ศรีมาบนรถ ส่งตัวจนถึงมือแม่ชี แถมกำชับความไว้กับแม่ชีเสียอีก ตกเย็นท่านก็มารับกลับ เช่นนี้ทุกวัน

ครอบครัวเรา ลูกผู้ชายทุกคนของพ่อต้องเข้าโรงเรียนอัสสัมชัญ ลูกผู้หญิงเข้าโรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ อันเป็นโรงเรียนเดียวกับพี่ศรี

เมื่อพี่โชติปรับทุกข์รักให้พวกเราเด็ก ๆ ฟังแล้ว ก็สดับความเห็นว่าเราจะมีทางช่วยพี่โชติได้อย่างไรบ้าง เราก็ออกความเห็นไปตามประสาเด็ก พี่โชติก็คัดค้านทุกทางว่าทำไม่ได้ตามที่เราเสนอ เพราะแม่ชีแกคุมตัวพี่ศรีไม่ห่างตา ทั้ง ๆ ที่อยู่ในโรงเรียน นักเรียนหญิงด้วยกันจะเข้าใกล้พี่ศรีก็ไม่ได้ พี่ศรีจะต้องถูกแม่ชีค้นตัวและตรวจหนังสือเรียนทุกเล่มทุกแผ่น

ข้าพเจ้าไม่ทราบใจพี่ศรีในขณะนี้ว่า การที่ครั้งหนึ่งพี่ศรีได้มีพี่โชติเป็นคู่ชีวิตนั้นจะเป็น *รอยบุญ* หรือ *รอยบาป* แต่ถ้าเป็น *รอยบาป* แล้วข้าพเจ้าต้องกราบขอโทษด้วยที่ข้าพเจ้าเป็นผู้มีส่วนในการผูกปมชีวิตปมหนึ่งให้ทั้งสองท่านในครั้งกระนั้น

ข้าพเจ้าเสนอแผนการใหม่ของข้าพเจ้าต่อพี่โชติ ในวันหนึ่งใกล้จะถึงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๗๓ ว่า พี่ศรี [ขณะนั้นเป็นนักเรียนชั้นสูง มีชั่วโมงเป็นครูผีกสอนเด็กชั้นต่ำ] ต้องมาสอนนักเรียนชั้นน้องสาวคนหนึ่งของข้าพเจ้า ฉะนั้น จะอาสาไปพูดจาขอร้องน้องสาวข้าพเจ้าให้ช่วยเป็นพนักงานนำสาส์นให้ พี่โชติดีใจเหลือล้นจนออกนอกหน้า ตบหลังข้าพเจ้าอย่างขอบใจทีเดียว แต่ก็บอกว่าหนักใจเกรงแม่ชีจะค้นพบ ข้าพเจ้าต้องเบิดเผยถูกไม้ของข้าพเจ้าให้พี่โชติฟังว่า หนังสือเรียนของน้องสาวข้าพเจ้าทุกเล่มเขาห่อปกแถวยังแถมทากาว เบิดไม่ได้ หากเรารื้อปกออกเอาจดหมายสอดไว้ภายในแล้วผนึกไว้ตามเดิม ถึงแม่ชีจะค้นก็คงไม่ระแวงถึงกับรื้อห่อปกหนังสือเป็นแน่ แล้วก็ทำตัวอย่างให้พี่โชติดู

พี่โชติตกลงทำตาม จดหมายฉบับแรกเขียนด้วยกระดาษสีชมพูใส่ซองสีชมพู สอดไว้ในระหว่างกลาง สคส. คริสตมาส ๒ แผ่น ผูกด้วยโบว์สีแดงแก่ เย็บไว้ทุกด้านกันคนสงสัย ได้ถึงมือพี่ศรีด้วยความปลอดภัย

ตั้งแต่นั้นมาทุก ๆ ฝ่ายก็ได้รับผลประโยชน์อันพึงพอใจ พิโรดพิศริกได้รัก ข้าพเจ้าก็ได้ค่าขนมจากพิโรดิ ยังแถมได้แอบเซนเซอร์จดหมายพิศริเสียทุกฉบับโดยพิโรดิก็ไม่รู้ แต่อายิร้านกาแฟหน้าบ้านข้าพเจ้ารู้เพราะข้าพเจ้าไปขอไอน้ำหม้อต้มน้ำชงกาแฟมันเบิดผนึกจดหมายพิศริอ่านร่วมกับสิบ เภกะนันทน์และพี่น้องรุ่น ๆ ของข้าพเจ้า อ่านกันอย่างสนุกคึกคัก ๆ

คงจะเป็นเพราะข้าพเจ้าสนใจต่อสำนวนรักของทั้งสองคน เมื่อพิโรดิได้พิศริแล้วจึงยกจดหมายโต้ตอบกองพะเนินทิกทั้งสองฝ่ายให้ข้าพเจ้าเป็นรางวัล ซึ่งต่อมาพิโรดิมาขอคืนว่าจะเอาไปตีพิมพ์ ข้าพเจ้าเกรงว่าสำนวนไพเราะอีกหลายสำนวนของพิโรดิจะกระจายไปในหมู่นักอ่านเสียก่อน ข้าพเจ้าจะไม่ได้เป็นลูกศิษย์ต้นกุฏิของพระอาจารย์ *ยาขอบ* ข้าพเจ้าจึงเอาจดหมายทั้งหมดของพิโรดิไปฝาก *ศิลป เภกะนันทน์* พิชายข้าพเจ้าไว้ และยังไม่ได้เอากลับมาจนบัดนี้ โดยบอกพิโรดิว่าหายตอนย้ายบ้าน.

๓๐ เมษย. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"---บ้านสร้างทั้งทุ่งสว่างขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเกือบจะใกล้ยามสี่ พระจันทร์ดึงดวงหลังฝนเหือดมีสีแดงปน จึงเจือแสงเข้มขึ้นกว่าธรรมดา หยาดน้ำซึ่งค้างบนปลายไม้และหญ้าแห้งวาววับจับนัยน์ตา เป็นประกายดุประหนึ่งท้องทุ่งดาดด้วยเพ็ชร์ และในยามนี้ ถ้าชาวบ้านสร้างคนใดตื่นตาขึ้น จะได้ยินขลุ่ยดังมาจากห้างน้อยข้างคอกควายบ้านพ่อเฒ่าพิศ ในท่ามกลางความสงัดของยามสามต่อยามสี่ แม้ว่าคนเป่าขลุ่ยเป่าเพียงเบา ๆ คลื่นเสียงของดนตรีชนิดนี้ก็แหลมกังวานบันดาลเสียงส่งไปไกล ทำนองเพลงบอกไม่ได้ว่าเป็นเพลงนั้นหรือเพลงนี้ แต่เสียงทุ้มเสียงกลางหลบลงต่ำแล้วกลับย้อนขึ้นสูงซึ่งควรฌเคล้าประสานกันเป็นบทเพลงนั้น เป็นเสียงของความสุดแสนเสน่หาอาใจ และระคนปนเศร้าอยู่ในที"

จาก *เพื่อนแพง* หน้า ๒๑๕

โดย ★★★ จวงจันทร์ *พรานบูรพ์* จันทรคณา

ยาขอบ
กับ พรานบูรพ์

■ *ผมรู้จักโชติ* มาตั้งแต่โชติอายุสักยี่สิบ, รักชอบกันมามากและนานจนเรียกผมติดปากว่าพี่ เพราะผมเกิดก่อนหลายปี แต่คงจะตายทหลังโชติเห็นจะหลายปี, ได้บ้างเมื่อโชติชิงตายไปเสียก่อน จึงได้มีเวลาเหลือเขียนอะไร ๆ เกี่ยวกับโชติจะเขียนแต่เฉพาะที่รู้และที่ร่วมกันเท่านั้น

ในราวปี ๒๔๙๑ เมื่อละครแบบที่ศิลปินเขาเรียกกันว่าใหม่ในกรุงขณะนั้น นิยมเอาพวกจำอวดเข้าแทรกจนเนื้อแท้ของเรื่องไม่มีความสำคัญ ก็มีคณะเทพศิลป์อยู่ในความอุปการะของผู้ที่โชติและผมรักใคร่นับถืออยู่ได้ห้าริอ่าว ใคร่จะขอบทประพันธ์ของ *ยาขอบ* ไปแสดงสักเรื่องหนึ่ง, เรื่องดี ๆ ก็มีแต่ยาว ๆ จะเอามาตัดทอนก็จะกระท่อนกระแท่นเหลือแต่แก่นกระด้างไป, เลือกได้เรื่องสั้นเรื่องหนึ่งซึ่งสั้นจริง ๆ - - - สั้นอย่างไม่สุดสั้น คือเรื่อง *เย็บไทยต้องสู้*

ยาขอบ เขียนปถอมพงษาวดาร *เป็นไทยต้องสู้* แบบจิ้นไทยแยกกันไม่ออกไว้น่าอ่าน แต่ก็เขียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วทิ้งไว้ไม่รู้จักจบลงไปได้ เจ้าของละครแจ้งแก่เจ้าของเรื่องว่า จะให้ผมเขียนต่อจากที่คาราคาซังกระทั่งจบในทำนองบทละคร เขาจะหวงแหนไว้ไหม? โชติบอกว่าถ้าผมจะเป็นผู้ต่อเรื่องของเขาให้จบได้ก็ยินดี, แถมจารึกไว้ในหน้าแรกของหนังสือเล่มนั้นส่งมาให้ผมเป็นหลักฐานว่า *"เต็มใจให้คุณจวง ช่วยทำเป็นละคร เพื่อชื่อของเราทั้งสองจะได้ร่วมเป็นที่ระลึกของกันและกันไว้ โชติ แพร่พันธุ์ ๑๗/๗/๙๑"*

เมื่อโชติบอกว่า *"ถ้าผมเป็นผู้ต่อก็ยินดี"* กลับทำให้ใจผมไม่ดี ห่วงไปว่า จะเอาหางมังกรไปต่อหัวมงกุฎของเขาให้เสียศักดิ์ศรีไป ต้องอ่านหัวมงกุฎของ *เป็นไทยต้องสู้* อยู่จนเจนสำนวนแล้วจึงต่อจากที่เขียนค้างไว้แค่ตัวเอกของเรื่องกำลังเข้าด้ายเข้าเข็มจะเสียสัตย์ เพราะเจาะจงจะเห็นแก่ตัวด้วยใจเจ้ชู้ก็ต้องกู้ให้ถูกผู้ชายเชื้อไทยคนนั้นรักษาถายยอมตัวตายไว้ชื่อโดยรักษาสัตย์และประโยชน์ส่วนใหญ่ คือชาติไทย กลมกลืนกันไปได้ตลอดหัวตลอดหาง จบลงแล้วให้เจ้าของตรวจทานของเขาเอง จนพอใจว่าไม่ใช่ช่วยกันแซมสีให้เรื่องเดิมซีดเซียวลง จึงได้มอบให้ละครคณะนั้นไปผีกซ้อมนำออกแสดงตามบทบาท ไม่อนุญาตให้ตลกโลนลามกเข้าแทรกซึมให้เสียอักษรเป็นอันขาด แต่จะขาดทุนหรือได้กำไรไม่ได้สืบสวน ปรากฏแต่ว่า การแสดงมีระเบียบเรียบร้อยเป็นละครที่ดี เป็นที่พอใจของผู้ดูผู้สุภาพและดูละครเป็น รวมทั้งพอใจของผู้เขียนเรื่องอ่านค้างไว้และผู้เขียนต่อใหม่ให้จบเป็นบทละครด้วย โชติได้บันทึกลงท้ายไว้ในหนังสือเรื่องนั้นทั้งเมา ๆ และอักษรเหยเก ว่า *"กราบจวง, เพราะไม่เห็นใครสุจริตต่อเพื่อนฝูงเช่นนี้"*

ตอนหลัง ๆ ไปเยี่ยมโชติ พบว่าโชติเก็บหมาข้างถนนขึ้นไปเลี้ยงไว้สองสามตัว ให้ชื่อหมาเหล่านั้นตามฐานานุรูป, ถูกรถทับขาด้วน

ชื่ออี๊ด้วน, เก็บจากอดโซข้างถนน ชื่อไอถนน โชติบอกว่าเวลาเหงา ๆ จน ๆ เจ้าพวกนี้เป็นเพื่อนแก้เศร้าได้ดี โชติอยู่ชั้นบนของตึกสองชั้นด้านหลังโรงพิมพ์อักษรนิติ, เวลาไปหาพบหมาวิ่งลงมาก่อนโชติ เมื่อรู้จักทักทายรู้ว่าใครเป็นใคร หมากลับวิ่งขึ้นไปก่อนอีก โชติต้องตามหลัง บ่นว่าหมามันก็มีรู้จักคนและให้คนรักมากเหมือนกัน นึกถึงคำกวีว่าไว้ว่า "*ท่านเลี้ยงหมา ท่านก็ย่อมรักหมา เวทนาหมาของท่าน . . . ก็นึกคนของท่านแท้ ๆ . . .*" โชติรักหมาและหมาก็รักโชติจริง ๆ เวลาบรรจุศพโชติที่วัดมกุฏกษัตริย์ อี๊ด้วนและไอ้ถนนวิ่งวนเวียนคร่วญครางอยู่ไม่ห่างที่นั่นเลย บุญของหมาและบารมีของโชติ, ท่านมหารูปหนึ่งในวัดมกุฏรับอุปการะอี๊ด้วนไอ้ถนนไว้ต่อไปกว่ามันจะตาย

เกิดมาแล้วก็ต้องตายลงด้วยกันทั้งนั้น, โชติตายไกลทุกข์ไปเสียได้ก็ดีแล้ว เพราะตายไปโดยเหลือชื่อดีให้จดเอาไว้จำกันได้อยู่ ไม่ใช่ผู้ที่ประกอบกรรมทำชั่วที่ใครจะจำไว้เอาไปจดให้อ่านทานกันภายหลังเมื่อตัวตายไปแล้ว เหมือนคนบางคนที่มีแต่ชื่อในทางชั่ว, ตายไปชื่อชั่วก็มิใช่จะตายติดไปตามตัว, ชั่วจะคงอยู่มิรู้สูญ.

■ ตายนั้น ต้องตาย ทุกคน
หน้าไหน ใครพ้น ไปได้
ดีชั่ว ตัวทำ กรรมไว้
ไม่ตาย ติดไป ตามตัว

■ *ทำดี ชื่อดี มีเด่น*
ทำชั่ว ชื่อเหม็น เช่นชั่ว
โชติตาย ชื่อไม่ หมองมัว
ดีชื่อ ลือทั่ว ทนนาน ๆ

โดย ★★★ ประสาน มีเฟื่องศาสตร์

มุมหนึ่งในชีวิต ของ ยาขอบ

■ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ได้ใช้เวลาในชีวิตบางส่วนอยู่ที่บ้านของคุณแม่ข้าพเจ้าริมแม่น้ำเจ้าพระยาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ และ ณ ที่นั้น งานอดิเรกชนิดหนึ่ง คือ *สามก๊กฉบับวณิพก* หลายตอนก็ได้ถือกำเนิดขึ้นด้วย ข้าพเจ้าจึงพอจะทราบถึงการทำงานของคุณโชติ ซึ่งก็คือการเขียนหนังสือนั่นเอง คุณโชติเป็นบุคคลที่สมาธิได้ดีเยี่ยมคนหนึ่ง เขียนได้ทุกเวลา สุดแต่จะสบายใจและมีอารมณ์เมื่อใด *"ผมเป็นนักหนังสือพิมพ์คนหนึ่ง จึงเขียนหนังสือได้ทุกขณะที่ต้องการ"* เป็นคำกล่าวของผู้ยิ่งใหญ่แห่งวงการประพันธ์เมืองไทยผู้นี้

อย่างไรก็ตาม เท่าที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นโดยการสังเกตมานั้น เมื่อต้องการจะเขียนหนังสือจริง ๆ แล้ว คุณโชติจะนอนไม่ค่อยหลับ แล้ว

ก็แอบลุกขึ้นมาในเวลาประมาณ ๓.๐๐ น. และลงมือเขียนทีเดียว ที่ข้าพเจ้าใช้คำว่า *แอบลุกขึ้นมา* ก็เพราะคุณโชติจะลุกขึ้นมาอย่างชนิดที่ไม่ต้องการจะรบกวนใครและไม่ต้องการให้ใครมารบกวนด้วย ขณะเขียนหนังสือสูบบุหรี่จัดมาก มวนต่อมวน และอัดควันบุหรี่อย่างแรง ๆ คุณโชติจะนั่งเขียนอยู่จนถึงตี ๕ หรือ ๖ โมงเช้าจึงยุติการเขียน หลังจากนั้นจะเข้าครัวค้นหาอะไรที่เหลือจากมื้อเย็นเมื่อวานนี้พอจะรับประทานได้ ข้าวสักครึ่งจานพร้อม แล้วก็เข้านอนต่อ จะตื่นขึ้นมาอีกครั้งก็เมื่อเวลาประมาณ ๑๐.๓๐ น. ถ้าสบายใจและงานเขียนค้างอยู่ก็จะลงมือเขียนต่อไปจนเที่ยง

ข้าพเจ้าได้ยินหลายท่าน ที่ไม่รู้จักคุณโชติอย่างแท้จริง เข้าใจว่าคุณโชติต้องดื่ม [สุรา] ก่อน แล้วจึงเขียนหนังสือได้ และเขียนได้ดีด้วย นั้น ข้าพเจ้าขอคัดค้าน ว่าไม่เป็นความจริงเลยแม้แต่น้อย ตลอดเวลาหลายปีที่คุณโชติอยู่ร่วมชายคาเดียวกับข้าพเจ้า ตลอดจนย้ายมาอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม เมื่อคุณโชติดื่มแล้วถ้ายังไม่ถึงขนาดก็จะคุย ถ้าได้ขนาดแล้วเป็นต้องขอตัวไปนอน ที่จริงเรื่องเช่นนี้ไม่น่าจะมีผู้ใดคิดอกุศลไปเช่นนั้น เพราะเมาแล้วใครจะมีสมาธิผลิตงานที่ละเอียดอ่อนเช่นการประพันธ์ได้ ข้าพเจ้าจึงขอยืนยันอีกครั้งในที่นี้ว่า *ไม่มีการดื่มแม้แต่เพียงหยด ขณะที่คุณโชติเขียนบทประพันธ์*

สิ่งที่ข้าพเจ้าใคร่ขอบันทึกไว้สำหรับมนุษย์ผู้มีอัจฉริยะภาพอันสูงส่งอีกประการหนึ่ง ซึ่งอาจจะไม่เป็นสิ่งสำคัญประการใด แต่ทว่าพอจะนับได้เป็นของประหลาดอยู่ คุณโชติเป็นคนชอบอาหารที่มีรสจัด --- อยู่ในขั้นจัดผิดคนธรรมดาสามัญ --- และจัดในทุก ๆ รส อยากเปรียบเหมือนสตรีแพ้ท้อง เช่นฝานมะดันจิ้มเกลือ ชอบเผ็ดจัด ขนาดถ้วยน้ำพริกใครร่วมด้วยไม่ได้ ถ้าอยากจะลองกินด้วยก็จะต้องถึงอ้าปากพัดกันทีเดียว เค็มก็เค็มจัด แล้วก็ยังชอบหวานจัดด้วย ปรากฏว่า คุณโชติมีโรคเบาหวานแทรกอย่างแรงขณะป่วย เพราะฉะนั้น เรื่องท้องเสียจึงเป็นเรื่องธรรมดาของคุณโชติเหลือเกิน จนไม่

เคยกินยาแก้ท้องเสีย พูดถึงเรื่องกินยา คุณโชติเป็นคนชอบยาหอมไทย กินเป็นประจำเหมือนคนแก่ ๆ ขเป็นส่วนใหญ่

เกี่ยวกับบทประพันธ์ *ผู้ชนะสิบทิศ* อันเป็นงานอมตะที่ยิ่งใหญ่นั้น เราทราบว่ามีตัวละครมากมายด้วยกันที่ *ยาขอบ* บันดาลขึ้นมาให้เราได้อ่านกันขนาดวางไม่ลง แต่ละตัวล้วนมีบุคลิกลักษณะแตกต่างกัน และเด่นสุกใสยิ่งนัก แต่ท่านผู้ใดบ้างที่ได้ทราบว่าตัวละครตัวใดที่ *ยาขอบ* บันดาลขึ้นมานั้นเจ้าของมีความรักมากที่สุด? หลายท่านอาจจะตอบว่า *จะเด็ด* บางท่านอาจจะคิดว่าเป็น *ท่านอาจารย์ เจ้าอาวาสกุโสดอ* หรือไม่ก็ *มังตรา* พระสหาย หรือบางท่านอาจจะเข้าใจไปถึงว่าเป็น *ตะละแม่* นางใดนางหนึ่ง ข้าพเจ้าเองก็ใคร่จะทราบเหมือนกัน จึงได้ถือโอกาสถาม *ยาขอบ* ขณะที่ได้อยู่ร่วมชายคาและกินข้าวหม้อเดียวกัน นับถือเคารพเสมือนพี่ใหญ่ร่วมอุทร

คำตอบของ *ยาขอบ* ก็คือ: "*ไขลู* ครับ, ไขลู"

"ทำไมละครับ---พี่โชติจึงรักตัวที่ใคร ๆ เขาเกลียดกันทั้งเมือง?"

"การปั้นตัวละครให้คนรักนั้นไม่เป็นของยากอย่าง *จะเด็ด* หรือพระเอกของบทประพันธ์ทุก ๆ เรื่อง ผู้อ่านย่อมอดรักและบูชาไม่ได้ เป็นของธรรมดา ส่วนผู้ร้ายนั้นใคร ๆ ก็พากันเกลียด แต่ตัวร้ายของเรื่องใดจะได้มีบทบาทระยำชั่วช้าติอย่าง *ไขลู* หาไม่ได้อีกแล้ว *ผมจึงรักของผมนัก*"

ขอให้วิญญาณของพี่โชติ ซึ่งตลอดชีวิตเคยแต่หวังดีต่อทุกคน ไม่เคยมุ่งร้ายผู้ใด และผู้ซึ่งเรียกคุณแม่ของข้าพเจ้าว่า *แม่* ได้อย่างสนิทปากไม่น้อยไปกว่าตัวข้าพเจ้าเอง จงได้สู่สุคติในสัมปรายิกภพเถิด

๒๓ มนค. ๒๕๐๐

โ ด ย ★★★ พ ว ง พ ย อ ม

พี่โชติ !

■ *เป็นความจริง* อย่างพี่โชติ *ยาขอบ* ที่รักเคารพของข้าพเจ้าได้พูดไว้ครั้งหนึ่งว่า *ไม่มีสิ่งใดๆในโลกนี้สูญสลาย ทุกอย่างยังคงอยู่ หากเป็นแต่เพียงแปรสภาพไปเท่านั้น* ชีวิตของคนเราก็เช่นกัน เมื่อเกิด แก่ เจ็บ หรือไม่ก็เจ็บมันเป็นต้องตาย ก็ยังคงอยู่ หากเปลี่ยนสภาพเป็นดิน น้ำ ลม ไฟ ตามธาตุเดิมของมัน สิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างรู้ได้ชัดแจ้งเป็นรอยจารึกอยู่ในโลกไม่มีวันสูญสิ้นนั้น ได้แก่ *ความดี ความชั่ว* ที่คนได้สร้างสมเอาไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ใครสร้างคุณงามความดี เมื่อตาย ความดีที่คนประกอบขึ้นนั้นก็ยังอยู่ในความทรงจำรำลึกของผู้อยู่หลัง ในทำนองเดียวกัน ใครก่อกรรมชั่ว สร้างแต่ความระยำก่อเกิดความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ความชั่วที่คนสร้างเอาไว้นั้นก็ยังลอยวนอยู่ในความจำรำลึกของผู้อยู่หลังไม่มีวันลืมเลือนเช่นกัน

แต่พี่โชติของเราได้บำเพ็ญตนเป็นผู้มีใจใหญ่ในทางดี อารีอารอบกับมิตรสหาย และบุคคลที่พบปะทั่ว ๆ ไป จึงยังคงอยู่ในความทรงจำของพวกเราอย่างที่เรียกว่าฝังจิตฝังใจ

นอกจากการแสดงออกซึ่งนิสัยใจคออันงดงาม ตลอดจนกรณียกิจที่พี่โชติประกอบขึ้นในด้านงานหนังสือพิมพ์และงานประพันธ์ ซึ่งพวกเรายกย่องว่าเป็นวรรณกรรมที่มีค่ายิ่งสมควรจะเป็นแบบฉบับของผู้จะดำเนินรอยตามแล้ว 'พี่โชติ ยาขอบ แพร่พันธุ์' ยังได้สอนให้มนุษย์ทุกผู้ได้รู้ความจริงอีกอย่างหนึ่งว่า *'สมบัติพัสถานใด ๆ ที่ได้มาจากหยาดเหงื่อแรงงานของเรานั้น จะจับจ่ายใช้สอยหมดไปเช่นไร ก็ไม่มีใครเขาสาปแช่ง แต่สิ่งใดที่ได้มาด้วยการคดโกง จะโดยวิธีใด ไม่ว่ามันจะอยู่หรือใช้หมดไป ก็รังแต่จะสร้างความจงเกลียดจงชังมากขึ้น'*

พวกเรารู้กันอยู่ทุกคน ว่า พี่โชติเป็นคนชอบสร้างเงินจากสมองของตน เมื่อได้มาก็พยายามอย่างเต็มความสามารถที่จะใช้มันให้หมดในเวลาอันรวดเร็วที่สุด และการใช้จ่ายของพี่โชตินั้นก็คือสนุกสนานเฮฮาอยู่กับเพื่อนฝูงนั่นเอง

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับพี่โชตินอยกว่าเพื่อนอื่น ๆ แต่ก็โชคดีที่สุดที่ได้คลุกคลีกับพี่โชติในระยะใกล้จะจากพวกเราไป และยังภูมิใจตนเองอยู่เสมอว่าได้ร่วมโต๊ะดื่มกับพี่โชติครั้งสุดท้ายก่อนจะล้มเจ็บหนักที่ร้านข้าวต้ม [เจ๊กอ้วน] หน้าหยาดพ้าภัตตาคาร จากนั้น พี่โชติก็ไม่มีโอกาสจะได้ดื่มกับพวกเราอีก

สิ่งที่ข้าพเจ้าจะต้องจารึกคำพูดของพี่โชติลงในที่นี้ ก็คือวันที่พี่โชติรู้ตัวว่าจะตาย และมีอาการเป็นที่น่าวิตกของพวกเรามาก เป็นวัน

ฝนตกพรำ ๆ ขณะที่พวกเรา มีข้าพเจ้า, กระทิงโทน, บุญล้อม และอีกสองสามคนกำลังเล่นบิลเลี่ยดอยู่ที่สมาคมด้วยความสนุกสนาน ได้มีสามล้อคันหนึ่งกรำฝนเข้ามาจอดนิ่งอยู่ที่หน้าสมาคม พวกเราได้เห็นพี่โชติห่มผ้าผวยมีเด็กหนุ่มคนหนึ่งประคองอยู่ รูปลักษณะของพี่โชติบอกให้พวกเรารู้ทันทีว่าไม่ใช่มาสนุกอย่างเคยเสียแล้ว แต่มาพบพวกเราด้วยอาการของผู้ป่วยหนัก

เราสองคนในทันนั้นรีบไปอุ้มพี่โชติมานอนที่เก้าอี้ผ้าใบแม้ผ้าห่มหนา ๆ ผืนนั้นจะคลุมกายพี่โชติอยู่ แต่พวกเราก็เห็นอาการหอบอย่างน่ากลัวมาก พี่โชติเอ่ยปากพูดอะไรไม่ได้เลยสักคำเดียวในขณะนั้น มีแต่ดวงตาลึกโหล แต่แข็งกร้าว มองพวกเราด้วยความรู้สึกประหลาดยากแก่การเข้าใจ ข้าพเจ้าได้สอบถามเด็กหนุ่มที่พามา ได้ความจริงว่า พี่โชติเจ็บหนักมาแต่เมื่อคืนนี้แล้ว และไม่ได้สติมาจนกระทั่งถึงวันใหม่

"ทำไมจึงพาพี่โชติมาที่นี่?" ข้าพเจ้าถาม

"ท่านบังคับครับ" เขาตอบ ซึ่งพวกเรารู้กันดีอยู่แล้วว่า ถองพี่โชติสั่ง ไม่มีใครขัดขืนได้ แม้แต่หมอที่รักษาพี่โชติยังถูกตวาดเมื่อเห็นพี่โชติเจ็บหันหน้าเข้าโรงพยาบาลเป็นครั้งที่นับไม่ถ้วน พี่โชติเคยพูดกับพวกเราว่า

"แพทย์มันบ้า มันไม่รู้จักหน้าที่ของมัน แพทย์ไม่มีหน้าที่เดียวคนไข้ไม่ให้กินอ้ายโน่น ดื่มอ้ายนี่ แพทย์มีหน้าที่อยู่อย่างเดียวคือรักษาเท่านั้น ใครเจ็บมาก็ต้องหน้ารักษาก็แล้วกัน หายหรือตาย เป็นเรื่องของชะตาชีวิตคนนั้น ๆ"

พี่โชติของเราไม่เคยเชื่อหมอ หมอห้ามดื่ม, ยิ่งดื่มเมื่อดื่มจนเจ็บอีกก็ไปให้หมอรักษา ที่รักษาก็อยากให้ทุเลาเพื่อจะได้มีเวลาได้ดื่ม

สนุกสนานกับเพื่อนอีก นายแพทย์ที่รักษาพี่โชติทุกคนจึงมีภาระอยู่อย่างเดียว คือรักษาให้ทุเลา แล้วให้พี่โชติกลับไปสนุกกับเพื่อน ๆ ส่วนเตียงที่พี่โชติเคยนอนรักษาตัวนั้น สงวนเอาไว้ให้พี่โชติได้เสมอ เพราะไม่กี่วัน พี่โชติก็จะต้องหวนกลับมานอนตวาดหมออีกเช่นเคยว่า

"อย่าเดือน, อย่าห้าม, นายมีหน้าที่รักษาเท่านั้น"

การมาสมาคมหนังสือพิมพ์ครั้งหลังนี้ พวกเราคาดคะเนได้ว่าชีวิตพี่โชติหมดหนทางจะอยู่กับพวกเรานานกว่านี้แล้ว พวกเราพยายามหาข้าวต้มมาให้ พี่โชติก็ส่ายหน้า บอกว่ากินไม่ลง และเอ่ยปากอยากดื่มน้ำข้าว ดูเหมือนจะเป็น *กระทิงโทน* สู้อุตส่าห์หามาให้หนึ่งแก้ว แต่ก่อนพี่โชติจะรับดื่ม พี่โชติยังบังคับเราด้วยสายตาให้เติม *แม่โขง* ลงไปเล็กน้อย...

อาการของพี่โชติดีขึ้น และพูดกับพวกเราได้ในชั่วโมงต่อมา คำพูดครั้งแรกที่พี่โชติพูดก็คือ

"ผมรู้ว่า ผมกำลังจะตาย แต่เมื่อจะตายก็ขอตายใกล้ ๆ เพื่อนหนังสือพิมพ์ที่ผมรัก"

ดูเถิด, ความรู้สึกของพี่โชติที่มีต่อเพื่อนหนังสือพิมพ์สูงขนาดนั้น... ข้าพเจ้ากล้าพูดและยืนยันได้ว่าคำพูดประโยคนี้ได้ทำให้พวกเราสองสามคนที่นั่งบีบนวดพี่โชติในวันนั้นน้ำตาคลอ

■ เป็นคำพูดที่แสดงถึงความรักในเพื่อนดื่มด่ำลึกซึ้งนัก พี่โชติกำลังจะตาย แต่พี่โชติ แพร่พันธุ์ [*ยาขอบ*] ไม่ได้ครวญถึงเมียรักหรือลูกรัก พี่โชติเอ่ยถึงเพื่อน ขอตายอยู่ใกล้เพื่อนคนหนังสือพิมพ์...

คนหนังสือพิมพ์ในกลุ่มพวกเรา มีความรู้สึกอย่างพี่โชติสักกี่คน? และคนหนังสือพิมพ์ที่ทำลายศักดิ์ศรีของตัวเองนั้นไม่ละอายใจบ้างหรือ? พวกเขาไม่แต่ทำลายสถาบันอันดีงามของพวกเราเท่านั้น หากได้ทำลายดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของคนอย่างพี่โชติที่ดอยวนอยู่ด้วยความห่วงใยในหมู่พวกเราคนหนังสือพิมพ์ทุกคน!!

โชติ แพร่พันธุ์ [*ยาขอบ*] จากไปแต่กายเท่านั้น ดวงวิญญาณพี่ชายใหญ่ของเรายังดอยวนอยู่ในสถาบันฐานันดรที่ ๔ นี้.

๒๔ มกค. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"---ผมรักเธอ ทั้งที่มีความเจ็บปวดของผัวทั้งหลาย---ผัวที่มีความคิด แล้วก็คิดว่า เมียของตัวได้ดีราคาว่าต่ำกว่าในทางศักดิ์ตระกูล ซึ่งแม้จะเป็นความจริง ก็สุดจะห้ามใจไม่ให้เจ็บปวดนั้นก็ดี แต่ผมมิได้ปล่อยใจให้เป็นทาสแห่งความเจ็บปวด ใจผมยังจงรักภักดี และคิดว่าจะเหนี่ยวรั้งเธอไว้ด้วยความรักอยู่ แต่โอกาสไม่เข้าข้างผม ยังไม่ทันจะทำอะไรให้เรียบร้อย เสด็จแม่ลงมาอีก คราวนี้อยู่เสียจนถึงวันเกิดเรื่องก็เกือบ ๒ เดือน

- "---ผมกลายเป็นนักเลงซ่อนหาอีกแล้ว คอยเลี่ยงไปเลี่ยงมาไม่ให้พบพระญาติสนิทของเมียผมเอง ก่อน ๆ ผมเล่นเกมนี้ด้วยอารมณ์ขัน----ขันเพราะรักอุษา และพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้เธอสบายพระทัย ทั้งที่สิ่งนั้น ๆ แสนจะขัดกับอัธยาศัยและความพอใจของตนเองก็ตาม แต่จากปากคำของแม่ข้าหลวงครั้งนี้มันเหลือที่จะขันต่อไปอีกได้ เพราะยังจำ "--แม่เกลียดสัตว์หลายชนิด รวมทั้งเจ้าหมอคนนั้น" ประโยคนี้ได้"

จาก *อยู่เพื่อรัก* ตอนร้างเจ้าหญิงอุษา หน้า ๒๒๕

โ ด ย ★★★ ห นู สุพัตรา ยี น ย ง

ทำเนียบ
บางขุนพรหม

■ *พวกเราส่วนมาก* รู้จัก "ทำเนียบบางขุนพรหม" ดีกว่าทำเนียบรัฐบาล เพราะพวกเราเคยไปกินไปนอนกันที่นั่นเป็นเนืองนิจ ใครมีทุกข์มีร้อนไประบายที่นั่น ถูกใครหายเมียใครหายหรือผัวใครหายก็ไปที่นั่น ทำเนียบบางขุนพรหมคืออะไร? อยู่ที่ไหน? และสำคัญอย่างไร? เห็นจะไม่ต้องจาระไนกันมากก็ได้ ถ้าหากรู้ว่า มันคือที่อยู่อาศัยของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* หรือ *ยาขอบ*

คุณโชติ แพร่พันธุ์ เป็นนักประพันธ์ขอเสียงมาก มีรายได้มาก เรื่องของเขาขายได้แพงม่าก แต่ว่า เรื่องดังว่านใคร ๆ ก็รู้และอาจมีใครเขียนแล้วก็ได้ ฉะนั้นจะขอผ่าน ต่อไปก็เป็นเรื่องของการกินเหล้าและคบเพื่อนไม่เลือกชั้นวรรณะ การเจรจาพาทีและการใช้ลีลาทูต

หรือว่าความลำมะเลเทเมานานาประการ ธันเป็นสันดานของนักเดะสุราผู้ไม่มีกำหนดเวลาว่าจะเริ่มหรือยุติเมื่อใด เรื่องเหล่านี้คงจะมีผู้เขียนซ้ำกันหลายคนแน่ ๆ ฉะนั้นจะขอผ่านอีก

ในที่สุด ผมก็จำต้องย้อนกลับไปสู่ *ทำเนียบบางขุนพรหม* แล้วเริ่มต้นเรื่องไม่เขียนซ้ำกับเรื่องของคนอื่น ๆ แต่ก็อาจไม่แน่ว่าจะไปซ้ำกันเข้าจนได้ ดังนั้นก็เป็นเหตุสุดวิสัยจริง ๆ ที่จะต้องขออภัย

ณ *ทำเนียบบางขุนพรหม* นั้น ในยุคที่ผมได้ไปประจำกินอยู่หลับนอน ประหนึ่งผู้ใกล้ชิด คล้าย ๆ ตำแหน่งเลขานุการของนายกรัฐมนตรี ผมได้รู้ได้เห็นอะไร ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้อง *ขบ* และต้อง *ขัน* อยู่หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องคนมาขอเงิน มันแล้นจะพิสดารเหลือกำลัง คือว่าทุก ๆ คนที่มาถึงทำเนียบของ *ยาขอบ* แล้ว เรื่องจะผิดหวังกลับไปในร้อยรายจะมีเพียงรายเดียว แต่จะ *สำเร็จน้อย* หรือ *สำเร็จมาก* เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

เย็นวันหนึ่ง *คุณโชติ แพร่พันธุ์* เกิดอับจนปัญญาที่จะหาเงินมาเข้าตัง และในเซ้ฟก็มีอยู่เพียงส่วนน้อยที่สุด เซ้ฟใน *ทำเนียบบางขุนพรหม* นั้น คือกระป๋องบุหรี่ เมื่อได้เงินมา ก็ใส่ไว้ในกระป๋องบนโต๊ะยาว ซึ่งใช้ได้ทั้งกินข้าวกินเหล้าและเขียนหนังสือเสร็จ ขณะที่กำลังคิดและปรึกษากันว่าจะทำเป็นประการใดดี สุภาพสตรีผู้หนึ่งก็โผล่พรวดขึ้นบนไดมา พอเห็นหน้าก็รู้ได้อย่างฉับพลันว่าสตรีผู้นี้จะมาโดยธุระอันใด เนื่องจากเคยมาหลายครั้งแล้ว และทุก ๆ ครั้งก็มาขอเงิน

โดยไม่ต้องพูดจาอะไรกันมาก คุณโชติหยิบเงินทั้งหมดที่มีอยู่ในเซ้ฟ [กระป๋องบุหรี่] ส่งให้สุภาพสตรีผู้มีทุกข์รับไป ทำให้ผม

ซึ่งนั่งอยู่ใกล้ ๆ รู้สึกตกใจและประหลาดใจระคนกัน เพราะมองไม่เห็นช่องว่าวันนี้จะได้เงินจากใครโดยทางไหนอีก เมื่อให้ไปเสียหมดก็หมายถึงว่าอาหารมื้อเย็นได้หมดไปด้วย แต่คุณโชติเป็นคนไม่พูด ไม่แสดงแม้แต่กิริยาอาการเขาอาจเชื่อมือว่าเรื่องปัญหาในอนาคตแล้วยังไง ๆ ก็ต้องแก้ไขได้เป็นเปลาะ ๆ

ตกเย็นลง ปัญหาที่คาดว่าจะหลุดเป็นเปลาะ ๆ เกิดไม่หลุดขึ้นมา อีกทั้งร้านรวงใกล้ ๆ ทำเนียบนี้ก็ถึงคราวปิดบัญชีเรียบ จะมีก็แต่เหล้าในขวดอีกครึ่งเดียวเท่านั้น ซึ่งมันก็หาใช่อาหารไม่ นอกจะทำให้เมาแล้วก็อยากจะกินโน่นกินนี่ยิ่งขึ้น ถึงกระนั้นคุณโชติก็ยังเป็นบุรุษเจ้าสำราญอยู่เช่นเดิม คุยไปกินเหล้าไป! ผ่ายผมมองไปรอบ ๆ ตัว เห็นทั้งหมีทั้งหมานอนนิ่งอยู่ แสดงว่ามันก็คงจะหิวไม่ใช่น้อย อ้ายลิงก็หายไปด้วย บ่านนี้มันก็คงกระเสือกกระสนเพื่อหาอะไร ๆ ใส่กระเพาะกันตายไปตามเรื่อง ดอนต้องรู้ด้วยว่า คุณโชติเลี้ยงสัตว์ไว้หลายชนิด มีหมีดำ หมาหลายตัว กับอ้ายลิงจ่อตัวหนึ่ง โดยเฉพาะอ้ายลิงจ่อรู้ภาษามากกว่าหมีและหมา เพราะปรากฏว่าพอเห็นท่าทางนายของมันเมาเข้าขั้นอุกฤษฐ์ที่ไร อ้ายลิงจ่อเป็นต้องหลบแอบหายหน้าไปทีนั้น

"เสร็จละซิเรา" ครั้งแรกที่คุณโชติเริ่มหนักใจและพูดออกมา "เอาอะไรเสวยกันล่ะ สตุ้งสตังไม่มีเลยแม้แต่บาทเดียว"

"ขืนนั่งอยู่อย่างนี้เห็นจะอดแน่" ผมพูดพลางหัวเราะเบา ๆ

"ยังงั้นก็ต้องประพาสนอกทำเนียบ" คุณโชติว่า "บางทีจะไปเจอะเอาพระราชาพวกเดียวกันเข้า"

"ข้าวสารมีนิดครับ" ผมบอก

"มีแต่ข้าวสารอย่างเดียวจะเสวยกะอะไร แม้แต่น้ำปลาก็ไม่มีสักหยด"

นี่แหละท่านทั้งหลาย, นักประพันธ์ขนาดหยิบเงินคราวละหลาย ๆ หมื่น พอถึงคราวจะอดก็อดถึงอย่างนี้

ผมเหลียวไปเหลียวมาอยู่นาน ๆ แล้ก ๆ ใจก็นึกว่า อาจจะมีอะไรสักอย่างที่เป็นอาหารลืมไว้บ้าง เปล่า, ไม่มีอะไรเลย! แต่ว่าในขณะที่ความทุกข์อันเกิดจากความใจบุญของคุณโชติจะถึงขีดสุงสุด ทั้งคุณโชติและผมก็ต้องหัวเราะก้ากออกมา เราทั้งสองต่างมองเห็นทางที่จะแก้ปัญหาเรื่องหิวได้ โดยไม่ต้องออกไปตระเวนหาพระราชาที่ไหนให้เมื่อยแข้งเมื่อยขาเพราะอะไรน่ะหรือครับ? เพราะอ้ายดิงจ่อมันกลับมาทำเนียบน่ะซิครับ แต่ว่ามันไม่กลับมาเปล่า ๆ มันถือไข่เป็ดมาด้วย!

๒๕ เมษย. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"....เหมือนกับเสียงหัวเราะนั้นเป็นคำเรียกร้องที่เร่งร้อน เจ้าหนุ่มลืมประตูคอกที่ยังเปิด... ลืมทุกสิ่งแม้จนตัวของตัวเอง เขาโจนข้ามรั้วคอกแล้ววิ่งอ้อมไปทางหลังกองฟาง ซึ่งที่นั่น... แม่งามของทุ่งบ้านสร้างครึ่งนอนและครึ่งนั่งอยู่ในกองฟาง ผมที่เคยปล่อยประบ่าสยายมาปิดหน้าโดยไม่เจตนาของเจ้าของผม ฝ่ายชายร้องขึ้นด้วยเสียงที่ไม่ใช่ภาษาของถ้อยคำ แล้วก็ทิ้งตัวลงกับกองฟาง กอดเอาร่างของแม่หญิงไว้ได้อย่างเหมาะมือ พอบัดผมออกไปจากแก้มและก้มลงจะจุบแผ่นเนื้อที่นวลเป็นพวง แม่งามก็ยกยกมือขึ้นปิดบ้องของหวงของตัวไว้ จมูกของเจ้าหนุ่มจึงได้พบหลังมือแทนจะพบแก้มที่ต่งเป็นพวงนั้น แต่ถึงกระนั้น, เขาก็จุบ....จุบซ้ำและนาน"

จาก *เพื่อนแพง* หน้า ๑๘๘

โดย *** ปรารจบ ชุวานนท์

เมื่อข้าพเจ้าตรวจปรู๊ฟ
เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

ข้าพเจ้า ได้ใช้ชีวิตอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์มาเป็นเวลาช้านานก็จริง แต่ในด้านความสัมพันธ์ที่ คุณโชติ แพร่พันธุ์ มีอยู่กับข้าพเจ้านั้นอยู่เหนือเกณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นในทางการงานและทางส่วนตัว ผิดกับคนอื่น ๆ หลายคนที่ร่วมอาชีพเดียวกันกับข้าพเจ้า จนข้าพเจ้าไม่ย่ามใจพอที่จะใช้คำว่า *คลุกคลี* ลงไปในการเขียนครั้งนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ตาย และจะขอกล่าวเฉพาะแต่ประสพการณ์อันบังเกิดแก่ข้าพเจ้าเองเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณโชติ แพร่พันธุ์ กับข้าพเจ้าเริ่มต้นที่หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* แล้วก็จบลงที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เหมือนกัน สมัยที่ข้าพเจ้าทำงานอยู่ *ประชาชาติ* หม่อมพร้อย อรรถรถเป็นเจ้าของ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์เป็นบรรณาธิการ เท่าที่ข้าพเจ้ายังจะพออ้อนระลึกได้ คุณโชติ

แพร่พันธุ์มหน้าที่เขียนเรื่องอ่านเล่นขนาดยาวโดยเฉพาะ ส่วนข้าพเจ้าเป็นผู้สื่อข่าวคนหนึ่งในกองบรรณาธิการ ว่ากันโดยหน้าที่เราไม่มีงานที่จำต้องติดต่อกันแต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ ถ้าที่ไม่มีเชิงงานจนแก่กัน แต่โดยที่ข้าพเจ้าต้องมีงานตรวจปรู๊ฟต้นฉบับต่าง ๆ ในตอนบ่ายอีกด้วย จึงได้มีร่องติดต่อกับคุณโชติแพร่พันธุ์ทางการงานบ้าง

สมัยนั้น มาตรฐานของหนังสือพิมพ์รายวัน นอกจากมีการเสนอข่าวและบทความเห็นเป็นหลักแล้ว ก็ประกวดประขันกันในการลงพิมพ์เรื่องอ่านเล่นขนาดยาว เพราะเป็นที่นิยมอ่านกันยิ่งนัก หนังสือพิมพ์ฉบับใดไม่มีเรื่องอ่านเล่น ก็ขายไม่ค่อยออก มีหน้าขายยังถือกันว่าไม่ดี ไม่เข้ามาตรฐานอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของ *ยาขอบ* ที่นำลงพิมพ์ใน *ประชาชาติ* อย่างยืดยาวในเวลานั้นจึงทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นขายดิบขายดี และ *ยาขอบ* เจ้าของเรื่องก็มีแต่ชื่อเสียงหอมฟุ้งยิ่ง ๆ ขึ้นทุกวันอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย

ไม่ว่าใครที่เคยอยู่ใกล้ชิดกับ *ยาขอบ* ย่อมจะถนัดแน่แก่ใจว่า เขามีความประณีตในงานประพันธ์ของเขามากเพียงไร ไม่ว่าเรื่องนั้น ๆ จะเป็นขนาดสั้นหรือขนาดยาว แต่ถึงกระนั้นข้าพเจ้าใคร่จะเสริมกล่าวว่า *ยาขอบ* มิใช่แต่ประจงประดิษฐ์ถ้อยคำของเขาเท่านั้น เขายังติดตามงานของเขาที่ห่างตัวออกไปนอกอย่างใกล้ชิดใคร่อีกด้วย แม้เขาเองไม่ได้เป็นช่างเรียงพิมพ์ แต่ตัวอักษรที่ตกแหว่งกันเป็นเรื่องราวของเขานั้นผิดไม่ได้ หรือจะตกหล่นหายไปไม่ได้เลยจนตัวเดียว วันไหนมีการตรวจแก้ *ผู้ชนะสิบทิศ* ผิด วันนั้นก็เป็นทีบึ้งตึงของเขาที่หน้าที่ตรวจปรู๊ฟ และทั้งเป็นวันเอิดตะโรโอเกของกองบรรณาธิการ เพราะ *ยาขอบ* ใส่เหน็บตัวผู้ตรวจตั้งแต่บ่านพออย่างเท้าเข้าประตูสำนักงานก็เอิดตะโรขึ้นเรื่อยเข้ามาทีเดียว จนกระทั่งได้เล่นงานผู้ตรวจปรู๊ฟเสียพอแรงแล้ว เหตุการณ์จึงเป็นอันสงบระงับกันไป

การที่ข้าพเจ้ากล่าวว่า การตรวจปรู๊ฟเป็นเรื่องเอะอะมะเทิงสำหรับ *ยาขอบ* นั้นไม่ใช่เป็นการกล่าวที่เกินความจริง ยิ่งข้าพเจ้าโพล่งออกไปด้วยว่าเหตุการณ์เป็นไปถึงขนาดด่าพ่อด่อแม่กันด้วยซ้ำ ผู้อ่านคงจะวาดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ใกล้ชิดขึ้นอีก วันหนึ่งเจ้าหน้าที่ตรวจปรู๊ฟคนหนึ่งซึ่งเวลานั้นยังมีชีวิตประจำทำงานอยู่ในสำนักงานหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ทน *ความวิจิตรบรรจง* ใน *ผู้ชนะสิบทิศ* ของ *ยาขอบ* ต่อไปไม่ไหว เลยร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาขอให้ตนเองเป็นที่รู้จักของ *ยาขอบ* ขึ้นว่า แม้เขาจะเป็นเพียงคนตรวจปรู๊ฟเท่านั้นก็ดี แต่ความเป็นมนุษย์ของเขายังคงมีอยู่เต็มเปี่ยม หาได้ขาดตกบกพร่องไปแม้แต่น้อยไม่ เหตุการณ์ตอนนั้นจะลงเอยกันท่าไร ความจำของข้าพเจ้าก็สลัวไปเสียแล้ว แต่หากจะเค้นเอาออกมาเขียนให้ได้ ก็รู้สึกว่าออกจะนอกเรื่องงานของ *ยาขอบ* ไป จึงของดเว้นไม่กล่าว.

๒๐ มษย. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"....ไม่หยาบเลย, ยอดรัก มันเป็นวิธีที่มีผลเท่ากับแต่งงานเหมือนกัน แต่เป็นวิธีที่สอง ต่างออกไปจากวิธีที่หนึ่ง ตรงที่เราไม่มีการ์ดเชิญ ไม่มีแขก ไม่มีพระ มันเป็นการแต่งงานที่ต้องการพิธีเพียงดวงใจสองดวงที่ซื่อตรงต่อกันเท่านั้น เราไม่ต้องหนีใคร นายศักดิ์กับนางสาวเพียงจันทร์รักกัน เมื่อไม่มีใครเห็นดี แต่นายศักดิ์กับนางสาวเพียงจันทร์เห็นดี จึงมาอยู่ด้วยกันในบ้าน ๆ หนึ่งโดยเปิดเผย เป็นหลักเป็นแหล่งเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย ไม่ได้หนีหน้าใคร และเราก็ไปบอกทะเบียนที่อำเภอว่าเรา.เป็นผัวเมียกัน... เป็นเจ้าบ้านหลังที่เราอยู่ เราทำถูกต้องเหมือนกัน เสียแต่แปลกไปนิดหน่อยเท่านั้นเอง"

จาก *สวรรค์ของคนยาก* หน้า ๒๔๓

โดย *** ถาพูน เทียนเงิน

งานชิ้นสุดท้าย
ของ ยาขอบ

■ *คุณที่รัก* ผมเพิ่งกลับจากงานบรรจุศพคุณโชติเมื่อครู่นี้เอง เหนื่อยและเพลียใจเหลือเกิน แต่ผมก็ยังอยากจะเขียนมาคุยกับคุณ เหมือนที่เราเคยปรับทุกข์ให้กันฟังเสมอเมื่อเรามีเรื่องยุ่งในใจทุกครั้ง ต่อไปนี้เราจะนึกหลอกตัวเองว่าคุณโชติไม่ได้จากเราไปอย่างที่ใครคนหนึ่งบอกให้ผมคิดเช่นนั้นไม่ได้เสียแล้ว ผมนั่งนึกอยากจะให้คุณโชติได้มีชีวิตอยู่ต่อไปอีก เพื่อบางทีเราอาจจะได้อ่านเรื่องที่ดีที่สุดอย่าง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของคุณโชติอีก ผมอาจจะนึกคิดอย่างคนที่เห็นแก่ตัวเองเกินไป แต่นั่นก็ไม่เป็นภัยแก่ใครเหมือนความเห็นแก่ตัวของคนหลายคนในขณะนี้

ผมไม่เข้าใจเลยว่า ทำไมคนดีอย่างคุณโชติที่เรารักเราชอบ และนึกอยากจะให้มีชีวิตอยู่นาน ๆ จึงตายจากเราไปอย่างง่ายดายและรวด

เร็วจนเราคาดไม่ถึง ตรงข้ามคนที่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เป็นที่เกลียดชังของคนทั่วไป กลับมีชีวิตอยู่ได้ยืนนาน บางทีอาจเป็นเพราะ *คนดีผีรัก* อย่างที่เราเคยได้ยินพูดกันเสมอ นี่หรือชีวิต ?

ที่วัดมกุฏฯ ผมเห็นหมาเด็ก ๆ สกปรกตัวหนึ่งวิ่งตามหิ้บศพคุณโชติจากหน้าวัดไปจนถึงที่บรรจุศพหลังวัด และวิ่งวนเวียนส่งเสียงเห่าหอนหงิง ๆ อยู่ตลอดเวลาที่เรากำลังทำพิธีบรรจุศพอยู่ หมาตัวนี้ คุณโชติเก็บเอามาจากถนนและเรียกมันว่า *'อ้ายถนน'* หรือ *'เด็กชายถนน แหร่พันธุ์'* ท่าทางของหมาตัวนี้ได้แสดงความรักความอาลัยต่อคุณโชติ ทำให้ผมคิดถึงพฤติการณ์ที่คุณโชติเล่าให้ผมฟังก่อนหน้าที่จะล้มเจ็บหนักเพียงห้าวันเท่านั้น และผมคิดว่าเป็นเรื่องสุดท้ายของคุณโชติ เรื่องนี้คุณโชติตั้งใจจะเขียนให้แก่หนังสือ *ชุมนุม* อันเป็นหนังสือของสมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่คุณโชติภูมิใจนัก ว่าเด็กที่เรียนเพียงชั้นมัธยม ๔ ก็สามารถหารายได้จากการขีดเขียนเดือนหนึ่งเป็นจำนวนเงินเรือนหมื่นขึ้นไป

เค้าโครงเรื่องที่คุณโชติเล่าให้ผมฟัง ออกจะแปลกกว่าทุก ๆ เรื่องที่คุณโชติได้เขียนไว้แล้ว เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหมาตัวหนึ่ง และสิ่งที่ทำให้คุณโชติเกิดอารมณ์สร้างเรื่องนี้ขึ้นคือ ความแสนรู้ความจงรักภักดีของหมาข้างถนนที่คุณโชติเก็บมาเลี้ยงไว้ ผมคิดว่าผมยังจำเรื่องที่คุณโชติเล่าให้ผมฟังได้

■ ■

▶ ▶ ▶ *ลมเย็นพัดผ่าน* เข้ามาทางระเบียงกว้าง โปร่ง คลายความร้อนจากไอแดดให้รู้สึกเย็นสบาย แต่บุรุษวัยกลางคนที่นั่งอยู่ในห้องรับแขกที่โอ่โถง ตกแต่งด้วยเครื่องเรือนหรูหรา ยังคงมีท่าทางกระ

สับกระส่ายอยู่เช่นเดิม ศีรษะคาดบนใบหน้าเข้มขมวดเข้าหากัน บอกถึงความรำคาญ ความไม่พอใจ ไม่ใช่เพราะต้องเสียเวลานั่งรอเจ้าของบ้าน เพราะท่านข้าหลวงไปประชุมที่ศาลากลาง ตามคำบอกเล่าของเด็กสาวที่นำน้ำเย็นมารับรอง แล้วก็หายเงียบไปทางหลังบ้าน ปล่อยให้เขานั่งรออยู่เงียบ ๆ คนเดียว เหตุเพราะเจ้าสุนัขศีรษะคาดขนเกรียนทองวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ ฝากรอยเท้าเปื้อนโคลนไว้บนพื้นกระดานที่ขัดเป็นมันเงา กระโดดขึ้นไปนั่งหมอบอยู่บนเก้าอี้ นึกคำหนิคนใช้ที่ไม่ดูแล ปล่อยให้สุนัขขึ้นเรือนขึ้นมาย่ำในห้องรับแขกราวกับเป็นห้องส่วนตัวของมันโดยเฉพาะ

'ตั้งแต่คบกันมา เห็นเคยเกลียดหมาหนักหนา นี่กยังไงถึงเลี้ยงเจ้านี่ไว้ได้' เขาคิดในใจ มองเจ้าสุนัขที่กำลังยกขาขึ้นเกาหลังที่เป็นแผลจนสะเก็ดปลิว 'ขี้เรื้อนเสียด้วย ถ้าจะเลี้ยงหมาฝรั่งอย่างอัลเซเชี่ยนยังจะดูเหมาะสมกับตำแหน่งข้าหลวง'

สุนัขตัวนั้นเดินกรายเข้ามาใกล้ ส่งเสียงครางเบา ๆ ก้มลงทำจมูกฟุดฟิดที่ขากางเกงขาวสะอาด ความอดทนของผู้เป็นแขกถึงที่สุด เขาร้องตะเพิดเสียงดัง ชยับขา

"คุณอย่าทำอะไรหมาตัวนั้นนะคะ!"

เสียงร้องห้ามพร้อมกับ สตรีเจ้า ของเสียงก้าว เข้ามาในห้อง เธอแต่งกายเรียบ ๆ สมอายุที่เลยวัยสาวแล้ว เธอรับไหว้ รอยยิ้มอ่อนโยนปรากฏบนใบหน้างามเรียบรับกับผมสีดำแซมเทาที่เกล้าเป็นมวยไว้เบื้องหลัง

"ดิฉันเป็นพี่สาวภรรยาของท่านข้าหลวงค่ะ" เธอบอก ขณะทรุดกายลงนั่งบนเก้าอี้ตรงข้าม สุนัขตัวนั้นผละจากเขาเดินไปหาเธอ กระดิกหางและหมอบลงแทบเท้าของเธอ

"ขอโทษนะคะที่มันทำให้คุณรำคาญ"

เขาผินยิ้ม ตอบปฏิเสธ

"แต่...คุณอาจจะชอบมันก็ได้ ถ้าคุณได้รู้จักมันนานพอ อย่างที่ท่านข้าหลวงรักมันราวกับเป็นชีวิตที่เดียว"

เธอหัวเราะเบา ๆ เมื่อเห็นเขาเล่นคำอย่างนักฉงน

"ถึงอย่างงั้นเทียวรึครับ? ไม่น่าเลย...เมื่อก่อน.."

"ค่ะ เมื่อก่อนนี้เขาเกลียดนัก" เธอรีรออยู่ชั่วครู่ "ถ้าคุณสงสัยเวลาที่เรานั่งรอท่านข้าหลวงอยู่นี่ ดิฉันจะเล่าเรื่องที่ทำให้เปลี่ยนใจมารักสุนัขตัวนี้"

ประกายตาของเธอแวววาวขึ้นจนเห็นได้ชัด "ดิฉันดีใจที่ได้มีโอกาสเล่าเรื่องนี้ให้ใคร ๆ ได้ฟังเสมอ" เธอเอนกายพิงพนักเก้าอี้นิ่งเงียบเหมือนจะนึกทบทวนความทรงจำ ก่อนจะเอ่ยขึ้นด้วยน้ำเสียงกังวานเรียบ

/// น้องสาวของดิฉันเป็นคนโชคดีเสมอในเรื่องของความรัก เมื่อเธออยู่ในวัยสาว เธอเป็นที่รักของชายหลายคน พวกญาติของเราสนับสนุนปลัดอำเภอหนุ่มที่รักเธอมากเหลือเกิน เขาเป็นคนดี และมีท่าทีว่าจะก้าวหน้าไปได้ไกลในหน้าที่ในราชการของเขาในอนาคต แต่น้องสาวคนสวยของดิฉันกลับตัดสินใจแต่งงานกับชายรูปงาม ที่มีแต่ตัวและความเก่งกล้าตามแบบของนักเลง ด้วยความรักที่มีต่อกัน โดยไม่ฟังคำคัดค้านของพวกเรา ชีวิตสมรสของเธอราบรื่นและเป็นสุขอยู่อย่างเงียบ ๆ ในขณะที่ปลัดอำเภอหนุ่ม

คนนั้นได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นไป เป็นนายอำเภอ ปลัดจังหวัด และเป็นข้าหลวง มีหญิงสาวสวยหลายคนเสนอตัวเอง และยินดีที่จะรับตำแหน่งคุณนายท่านข้าหลวง แต่เขาก็คงยังครองตัวเป็นโสดอยู่เช่นเดิม น้องสาวของดิฉันมีบุตรชายเล็ก ๆ คนหนึ่งเมื่อสามีของเธอถูกพวกนักเลงด้วยกันฆ่าตาย พอได้ทราบข่าวนี้ ท่านข้าหลวงซึ่งขณะนั้นย้ายไปประจำอยู่ในจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือได้รีบลงมาเยี่ยมเธอทันที และเขาได้แสดงให้เราเห็นว่าเขายังคงรักเธอมากเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ด้วยการขอแต่งงานกับเธอในเวลาอันสมควร พวกเราช่วยกันสนับสนุนเธอ และช่วยอ้อนวอนให้เธอตกลง

"เมื่อเธอมาอยู่กับข้าหลวง ดิฉันมาเยี่ยมเธอเสมอ ดูเธอไม่ค่อยมีความสุขเท่าที่ควร เธอปรับทุกข์ให้ดิฉันฟังถึงเรื่องลูกชายของเธอแกเป็นเด็กเงียบ ไม่ยอมสนิทสนมกับคนอื่น คนในบ้านจึงไม่เอ็นดูแกนัก บางคนเกลียดแก เพราะรังเกียจสุนัขของเรือนที่แกเลี้ยงไว้ สุนัขตัวนั้นแหละค่ะ"

เธอชี้ที่สุนัขตัวนั้นที่ยังคงนั่งหมอบอยู่เช่นเดิม มันเงยหน้าขึ้นมอง หูตั้งชันเหมือนจะรู้ว่าถูกกล่าวขวัญถึง

"พวกคนใช้ที่แกเข้าไปขอให้ทำอะไรให้ บางคนที่ไม่พอใจแกถึงทำเป็นพูดไล่เจ้าหมาของเรือน แกก็เลยไม่กล้าไปยุ่งด้วย แกจะตามติดแม่แจ บางทีก็แอบไปเล่นอยู่กับสุนัขของเรือนตามลำพัง ไม่มีใครสนใจเอาใจใส่แกเลย นอกจากแม่ของแกคนเดียวเท่านั้น เมื่อน้องสาวของดิฉันกำเนิดบุตรชายอีกคนหนึ่ง แกจึงมีน้องชายเล็ก ๆ เป็นเพื่อนเล่น แกไม่ยอมห่างจากน้องชายของแกเลย

"ท่านข้าหลวงไม่ค่อยจะพอใจนักที่เห็นแกมาเล่นสนิทสนมกับลูกชายของเขา บางครั้งที่เห็นเด็กทั้งสองเล่นอยู่ด้วยกัน ท่านข้าหลวง

ก็จะเรียกน้องชายให้แยกออกมาเสียจากพี่ชายของแก น้องสาวของดิฉันคงจะสังเกตรู้ถึงความรู้สึกของสามีของเธอ ดิฉันเคยได้ยินเธอพูดกับเขาถึงเรื่องนี้ครั้งหนึ่ง...

'โดยที่ดิฉันไม่เข้าใจว่าทำไมคุณพี่จึงคอยห้ามไม่ให้น้องชายเล่นกับพี่ชาย...คุณพี่เกลียดพี่ชายของแกหรือคะ?'

'เปล่าหรอกเธอ พี่ไม่ได้คิดอย่างนั้น ...แต่พี่ไม่อยากจะให้เล่นก็เพราะเจ้าหมาขี้เร้อน พี่กลัวว่าแกอาจจะไม่สบาย'

'คุณพี่อย่าอ้างอย่างนี้เลยค่ะ! ถ้าคุณพี่เป็นห่วงจริง คุณพี่ต้องเป็นห่วงทั้งสองคน และแกก็ไม่ได้เล่นคลุกคลีกับเจ้าเร้อนจนเกินไป คุณพี่ไม่อยากให้แกเกี่ยวข้องกันก็เพราะคนหนึ่งไม่ใช่ลูกของคุณพี่ แต่แกก็เป็นลูกของดิฉันทั้งสองคน ดิฉันจะสอนให้พี่น้องรักกัน'

"เสียงของเธอสั่นเล็กน้อยเมื่อบอกว่า *'เมื่อดิฉันเป็นอะไรไป แกจะได้ไม่แตกแยกกัน คิดเห็นกันอย่างเป็นคนอื่น'*

"เธอพูดถึงตัวเองเหมือนจะรู้ว่า ชีวิตของเธอจะยืนยาวไปได้ไม่นานนัก เธอล้มเจ็บ และในที่สุดเธอก็จากเราไป...

"เมื่อวันที่เธอเจ็บหนัก ท่านข้าหลวงติดประชุม ดิฉันเห็นอาการของเธอไม่ดีนักจึงใช้ให้คนไปตาม เธอสั่งฝากลูกของเธอแก่ดิฉัน แล้วก็เรียกลูกชายทั้งสองเข้ามาหา

'ลูกจะต้องรักกันนะจ๊ะ อย่าทิ้งกัน จะทำอะไรต้องช่วยเหลือกัน เรามีเพียงพี่น้องสองคนเท่านั้น' เธอจับมือลูกชายมาวางประ

สานกันและวางมือของเธอทาบข้างบนเป็นมือที่สาม *'รักกันให้มากนะลูกรัก ให้เหมือนที่แม่รักลูกทั้งสองคน'* น้ำตาเธอไหลอาบแก้มขณะสั่ง ลูกชายคนเล็กพลอยร้องไห้ไปด้วย ส่วนพี่ชายเพียงแต่น้ำตาซึมขอบตา ท่านข้าหลวงได้เข้ามาทัน เห็นภาพประทับใจที่สามแม่ลูกจับมือประสานกันนั้น เขามองสบตาเธอและเข้าใจถึงความต้องการของภรรยาได้ดี

'พี่สัญญา พี่จะรักลูกทั้งสองคน พี่จะไม่เกลียดลูกของเธอ พี่ให้สัญญา' เขากระซิบบอกเธอ เธอยิ้ม หลับตานิ่ง นาน---และเมื่อสิ้นลมหายใจ มือของเธอยังคงวางทาบอยู่บนมือของลูกชายทั้งสอง"

เสียงเล่าสั่นเครือ และผู้รับฟังรู้สึกลำคอแห้งจนต้องยกแก้วน้ำขึ้นดื่ม

"ข้าหลวงได้รักษาสัญญาที่ให้ไว้กับภรรยา เขาไม่มีท่าที่แสดงความรังเกียจลูกชายคนโตเหมือนเมื่อก่อนอีกเลย ให้ความรักความเอ็นดูเท่ากัน และสำหรับเด็กชายทั้งสองแกรักกันมาก ไปไหนทำอะไรต้องไปต้องทำด้วยกันเสมอ พี่ชายคอยดูแลตักเตือนสั่งสอนน้อง และน้องชายเชื่อฟังเคารพพี่ชาย และเจ้าสุนขเรอนกมนายเลก ๆ เพมขนอกคนหนง

" เมื่อคราวที่ท่านข้าหลวงต้องไปตรวจราชการที่เขตชายแดน เขาพาลูกชายทั้งสองไปด้วย ดิฉันถือโอกาสติดตามไปด้วย

" บ่ายวันนั้น ดิฉันและคนใช้อีกคนหนึ่งต้องเข้าครัวเพื่อเตรียมอาหารไว้รับรองพวกตรวจการที่จะแวะมาเยี่ยม เราปล่อยให้เด็กทั้งสองคนเล่นอยู่กับเจ้าขเรอนที่ลานหน้าบ้าน เสียงแกพูดกันว่าจะเล่นตำรวจจับขโมย

'พี่ต้องเป็นขโมยนะยะ น้องจะเป็นตำรวจ เจ้าเรือนเป็นหมาของตำรวจช่วยจับขโมย'

'ตกลง น้อยบีดตาซิ ให้พี่หนีไปก่อน'

"ยังไม่ทันที่ตำรวจน้องชายจะบีดตาเพื่อให้โอกาสผู้ร้ายพี่ชายหนี ท่านข้าหลวงก็ร้องตะโกนนามถึงเด็กรับใช้ เสียงดอบขึ้นมาว่า

'ผมไม่เห็นเลยยะ ถ้าจะหนีไปเที่ยว พ่อจะใช้ให้ทำอะไรยะ?'

'พ่อจะใช้ให้ไปส่งโทรเลข ราชการด่วนเสียด้วย ถ้าไม่ทันเสียงานหมด'

'ผมจะไปส่งให้เอาไหมยะ พ่อ' เสียงถูกชายคนโตรับอาสา

'ไม่ต้องหรอกลูก ทางไกลมาก หนไปไม่ได้หรอก'

"ผู้เป็นพ่อดอบแล้วก็เดินเข้ามาหาดิฉัน ถามถึงเด็กรับใช้และเราก็เลยพูดกันถึงเรื่องการต้อนรับแขก โดยไม่ได้สนใจกับเสียงเด็กทั้งสองที่เงียบไป

"เรายุ่งอยู่กับงานรับรองแขกจนเย็น จึงรู้ว่าเด็กสองคนหายไป พร้อมกับเจ้าเรือนและโทรเลขที่ข้าหลวงวางเตรียมจะส่งไว้บนโต๊ะเขียนหนังสือ ขณะนั้นท้องฟ้ามืดครึ้มเพราะฝนตั้งเค้า เราให้คนออกติดตามทันที แต่

ไปได้ไม่ไกลนักก็ต้องกลับเพราะฝนตกหนัก ท่านข้าหลวงวิ่งเข้าวิ่งออกในบ้านสั่งให้คนออกตามอีกเมื่อฝนซาในบางคราวและจะออกไปตามด้วยคนเอง ถ้าเพื่อนคนหนึ่งจะไม่ตัดค้านว่าเท่ากับเอาชีวิตไปทิ้งเสียอีกคนหนึ่งอย่างไม่มีเหตุผล ดิฉันได้แต่สวดมนต์ภาวนาขอคุณพระช่วยให้แกพ้นภัย

"ตกดึก เมื่อฝนค่อยซาลง หมอกก็ลงหนัก อากาศหนาวเย็น เราได้แต่นกปลอบใจว่าแกคงจะอยู่ที่ที่ทำการไปรษณีย์ และแกคงปลอดภัย

"รุ่งเช้า เมื่อหมอกจาง มีเสียงหมาวิ่งเห่าหอนเข้ามาในบ้าน เจ้าเรือนกลับมาแต่ลำพัง มันส่งเสียงร้องคราง และออกวิ่งนำหน้าไป เราพากันติดตามมัน มันวิ่งไปตามทางได้ไกลแล้วก็วกออกนอกทางสู่บ่าโปร่งที่ขณะนั้นยังเปียกชุ่มด้วยหยาดน้ำ และในพุ่มไม้เตี้ย ๆ เราพบแกอยู่ที่นั่นทั้งสองคน พี่ชายร่างเปล่าเปลือย เพราะแกถอดเสื้อผ้าทุกชิ้นของแกห่อหุ้มร่างกายของน้องไว้ น้องชายตัวยังอุ่น และ ยังหายใจ แต่...พี่ชายตัวแกขาวซีดจนเป็นสีม่วงอ่อน เย็นเฉียบ ไม่มีลมหายใจ...แกตายแล้ว! มือข้างหนึ่งของแกกำโทรเลขที่แกคงตั้งใจจะเอาไปส่งไว้แน่น และมืออีกข้างหนึ่งวางประสานอยู่กับมือน้องชาย เหมือน...เมื่อวันนั้น วันที่แม่เรียกแกเข้าไปสั่งให้พี่น้องรักกัน ก่อนที่เธอจะจากไป...

"ดิฉันยังจำภาพที่แกถอดน้องชายของแกไว้ได้ติดตาอยู่จนบัดนี้" เธอพึมพำ ก้มหน้าต่ำ น้ำใสสองสามหยดร่วงลงบนมือของเธอที่วางประสานกันอยู่บนตัก ผู้ที่นั่งนิ่งเงียบอยู่ตลอดเวลาขยับกาย เบือนหน้ามองตรงไปทางหน้าต่าง นัยน์ตาสีน้ำตาลของเขาแดงเรื่อ

"หมาตัวนั้นได้พาเราไปพบก่อนที่น้องชายของแกจะจากเราไปอีกคนหนึ่ง และหลังจากที่นายของมันตายไป มันมีท่าทางที่แสดงว่ามัน

เสียใจมาก มันไม่ยอมกินอาหาร ได้แต่ส่งเสียงเห่าหอนครวญครางอยู่หลายวัน ท่านข้าหลวงบอกกับดิฉันว่า ทุกครั้งที่เห็นมันเล่นกับลูกชาย อดคิดถึงลูกชายอีกคนหนึ่งที่เป็นเจ้าของมันและเคยร่วมเล่นอยู่ด้วยกันไม่ได้ ....เห็นไหมคะเจ้าเรือนทำให้ท่านข้าหลวงรักและส่งสารมันได้ด้วยความดีของมัน อย่างที่เราและแม้ตัวท่านข้าหลวงเองก็คิดไม่ถึง"

ชายวัยกลางคนก้มศีรษะรับ เขามองมาที่สุนัขสีน้ำตาลตัวนั้น ความรังเกียจและนึกรำคาญต่อความวุ่นวายของมันเมื่อครู่ไม่ได้มีอยู่ในความรู้สึกของเขาอีกเลย

★★★★

ชอบ เพื่อนรัก

▶▶ ฉันเขียนจดหมายฉบับนี้ถึง *'ใครคนหนึ่ง'* อันเป็นที่รักของฉันในคืนวันที่ฉันกลับจากงานบรรจุศพของคุณโชติ แต่ก็มีเหตุจำเป็นที่ทำให้ฉันเขียนไม่จบและทิ้งค้างไว้ในลิ้นชักโต๊ะ จนเมื่อฉันได้รับจดหมายจากเพื่อนเตือนเรื่องที่จะรวมพิมพ์เป็นที่ระลึกกับคุณโชติ ระลึกถึงจดหมายฉบับนี้ขึ้นมาได้ ตั้งใจจะเขียนต่อและแก้ไขให้ได้ดีสมใจเพื่อตอบแทนความมีน้ำใจดีของคุณโชติที่มีต่อฉัน แต่ฉันก็ไม่อาจทำได้ตามใจนึก

ดึกมากแล้ว มองไปทางไหนก็พบแต่ความมืดสนิท และความมืดนี้ ฉันไม่ได้นึกคิดเป็น *เรื่องอ่านเล่น* อย่างที่คุณโชติคิดฝันใน *มุมมืด* ซึ่งแม้จะเริ่มต้นร้ายแต่ก็จบลงด้วยความสวยสดงดงาม ในฐานะที่ฉันเคยเป็นนักข่าวเล็กๆ คนหนึ่ง ใน

มุมมืด ที่ปรากฏแก่ฉัน จึงเป็นภาพของเหตุการณ์และสภาพของบ้านเมืองตามความเป็นจริง เริ่มแต่ภาพเหตุการณ์ในวันเลือกตั้งผู้แทนราษฎร, ปฏิกิริยาของประชาชนที่มีต่อชั้นปกครอง เพื่อที่จะพิทักษ์รักษาสิทธิทางการเมืองของเขา, ความวุ่นวายในสภาผู้แทนราษฎรอย่างไม่เคยปรากฏในประวัติการณ์ของการประชุมสภามาก่อนเลย และท้ายที่สุด การคุกคามต่อเสรีภาพของคนหนังสือพิมพ์

เพื่อนรัก, ฉันไม่สามารถที่จะทนดูภาพใน มุมมืด อย่างนี้ต่อไปได้ ในเมื่อสายเลือดของฉันยังมีหมึกพิมพ์เจือปนอยู่อย่างเข้มข้นไม่จางลงเลย หากฉันยังคงฝืนใจทนนั่งคิดเขียนต่อไปอีก พรุ่งนี้ฉันคงจะต้องยื่นใบลาออกจากงานที่ฉันทำอยู่นี้ และกลับคืนเข้าสู่อาณาจักรเดิมของเราอีกครั้งหนึ่งแน่.

รักเหมือนญาติ, ถ่าพูน

๑๐ มษย. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ ยาขอบ

"...พบหน้าเมื่อใกล้ค่ำ อยากจะบอกความยินดีแก่พี่ด้วยปากในเหตุการณ์ซึ่งตกลงกันด้วยดีวันนี้ แต่ฉันพูดไม่ออกจึงจดหมายมาแทน ฉันต้องทั้งหัวเราะและร้องไห้ คือพลอยยินดีต่อความสำเร็จของคนคู่หนึ่ง แล้วก็ให้น้ำตาแก่ความตรอมใจของตัวเอง ฉันไม่ได้รักพี่น้อยไปกว่าเขา แต่เพราะฉันรักที่หลัง ฉันจึงเป็นฝ่ายแพ้ มะรืนนี้ไม่ใช่หรือจึงจะหมั้นกันตามประเพณี ถ้าเช่นนั้น พรุ่งนี้พี่ก็ยังไม่เป็นสิทธิของใคร มาหาฉันนะ, ให้ฉันจูบและจูบฉันสักครั้ง ซึ่งเป็นจูบที่พี่เองก็ปรารถนามานานแล้ว แต่ขัดด้วยฉันเป็นฝ่ายทัดทานไว้ เดี๋ยวนี้ฉันไม่ขัดขวางแล้ว เราต่างคนต่างลา ต่างตายจากชีวิตรัก ฉันกล้าพอที่จะกรีดหัวใจตัวเองไว้แผลหนึ่งด้วยรอยจูบของเรา"

จาก *รักแท้* หน้า ๑๕๑

โดย *** ใหญ่ ศิวิตชาติ

ทรรศนะของ
โชติ แพร่พันธุ์
ต่อการหนังสือพิมพ์

■ เมื่อ พศ. ๒๔๘๗ ข้าพเจ้าได้รู้จักกับ โชติ แพร่พันธุ์ ในขณะที่เขากำลังทำหนังสือ *สามก๊ก* ฉบับวณิพกของเขาอยู่ เมื่อ นายเลียง ไชยกาล ทำหนังสือ เคมาล โชติ แพร่พันธุ์ ก็ได้ไปเป็นผู้เกลาสำนวน *บทนำ* ในหนังสือ เคมาล นั้นเป็นความคิดของ โชติ แพร่พันธุ์

ข้าพเจ้าสังเกตดูวิธีเขียนหนังสือของเขา เห็นว่า เขาจะเขียนดีก็เมื่อมีอารมณ์ ฉะนั้น เขาจะไม่ก้มหน้าก้มตาเขียนเรื่อยไป ก่อนเขียนจะต้องหาเพื่อนคุย และบางทีก็ดื่ม หรือไม่ก็อ่านหนังสือก่อน พอเขาคิดว่าเขาจะ

สามารถเขียนได้ดีที่สุดแล้ว เขาก็จะล้างมือและกมหน้ากัมตาเขียนไปจนเมื่อยหรือเหนื่อย จึงหยุด แล้วตั้งต้นคุยกับเพื่อนฝูงต่อไป

เมื่อครั้งข้าพเจ้าไปอำนวยการ หนังสือพิมพ์รายวันอยู่พักหนึ่ง *โชติ แพร่พันธุ์* ได้กรุณาไปร่วมมือช่วยด้วย ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นสังขารร่วงโรยลงไปมากแล้ว เขากำลังป่วย ร่างกายซูบซีด และความร่าเริงลดลงไปกว่าเดิม เมื่อได้นั่งอยู่ในที่ทำการสามวัน เขาก็เข้าไปกระซิบข้าพเจ้าว่า *"นี่คุณใหญ่ ผมเห็นว่าผมช่วยคุณไม่ได้อีกแล้ว เพราะกองทัพของคุณมีแต่นายพล ไม่มีนายพัน นายร้อย นายสิบ และพลทหารเลย"* แล้วเขาก็ไม่ไปที่สำนักงานนั้นอีก

ต่อมา ข้าพเจ้าไปเยี่ยมที่บ้านพักของเขา ณ บางขุนพรหม เขาอธิบายว่า ในวงการหนังสือพิมพ์นั้น เป็นความจำเป็นมากที่จะต้องเชื่อฟังกันตามลำดับของวุฒิ ในสำนักงานของเราเต็มไปด้วยคนที่เห็นว่าตัวสำคัญเท่ากันหมด งานจะบกพร่อง เขาว่า การเชื่อตัวของตัวนั้นเป็นคุณสมบัติของนักหนังสือพิมพ์ แต่ในวงการหนังสือพิมพ์นั้น ไม่มีใครจะสามารถรอบรู้ในวิชาการทั้งหมดไปได้ เพราะหนังสือพิมพ์ต้องมีรากฐานความรู้ทั้งกฎหมาย การเมือง เศรษฐศาสตร์ สังคม อักษรศาสตร์ การทูต ฯ ทุกประการ *การที่คนหนังสือพิมพ์จะรู้ไปเสียทุกสิ่งจึงเกือบเป็นสิ่งสุดวิสัย*

เขาได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า เมื่อขณะที่เขาเป็นผู้รับผิดชอบในหนังสือพิมพ์รายวันนั้น เขาไม่สรรเสริญคนที่เห็นเท่าที่คนอื่น ๆ เห็นในเหตุการณ์สิ่งเดียวกันเลย แต่ถ้าเขาส่งคนข่าวออกไปหาข่าวแล้ว คนใดสามารถมองเห็นข่าวนั้นผิดกว่าคนอื่น

แต่เป็นข่าวจริงที่คนอื่น ๆ ไม่ทันสังเกตได้แล้ว เขาจะยกย่องคนข่าวคนนั้น

เขายกตัวอย่างการหาข่าวในสภาผู้แทน ฯ ว่า ถ้าจะเอาข่าวมาแต่ว่า วันนี้มีญัตติอะไร ใครอภิปรายว่าอะไรแล้ว เขาว่าใคร ๆ ก็เป็นคนข่าวได้ แต่ทุกญัตติทุกวาระประชุม *โชติ แพร่พันธุ์* ว่าย่อมมี *ข่าว* เสมอ ข่าวนั้นคือ *สิ่งแวดล้อม* ที่มีในที่ชุมนุมนั้น

ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเดิม *โชติ แพร่พันธุ์* เป็นเพียง *นักประพันธ์* เท่านั้น แต่เมื่อได้คุยกับเขาแล้ว เห็นว่า เขาเป็น *คนหนังสือพิมพ์* ชั้นดีทีเดียว

โชติ แพร่พันธุ์ ได้แสดงให้ข้าพเจ้าเห็นคุณลักษณะอันที่เด่นอยู่สองประการ คือ *รักคนทั่วไป* และ *รักเพื่อน* ไม่ว่าเพื่อนจะดีเลวอย่างไร เขารัก เขาไม่ค่อยจะตำหนิติเตียนใคร ทั้ง ๆ ที่ได้ทำให้เขาควรจะเจ็บแค้น อีกประการหนึ่ง ซึ่งปรากฏในจิตใจเขา ก็คือ *เขากตัญญูต่อผู้มีคุณมาก* การกระทำของเขาที่ได้เคยมาติดต่อกับข้าพเจ้านั้น มีเรื่องหนึ่งได้รู้ให้เห็นว่าเขามีความกตัญญูที่สูงยิ่ง

เขาจากเราไป แม้จะไม่มีเวลากลับมาพบกับเราอีก แต่ทว่าเราก็ยังจำภาพและการกระทำของเขาได้ แม้จนบัดนี้ โดยไม่ลางเลือนเลย.

๑๖ มกค. ๒๕๐๐

โดย *** ประถัมภ์ ประภาสโนบล

บนเสื่อผืนเดียวกัน

■ *เมื่อเด็ก ๆ* โชติกับข้าพเจ้าอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน ความจริงคนละบ้าน แต่ใกล้กัน ที่โชติต้องมานอนเสื่อผืนเดียวกับข้าพเจ้า ก็คือ เดิมโชติอยู่กับอาหญิงของเขาแท้ ๆ คนหนึ่ง ชื่ออาจับ สามีชื่ออาวงศ์ นามสกุลไม่ทราบ จำไม่ได้ อาจับมีอาชีพเป็นนักทรงจ้าวเข้าผี ขณะนั้นโชติมีอายุสัก ๑๕–๑๖ เห็นจะได้ แต่ตัวนิดเดียว ที่เขาเรียกแกรันนั้นแหละ เราเป็นเพื่อนวิ่งเล่นมาด้วยกัน และอยู่โรงเรียนเดียวกัน [วัดเทพศิรินทร์] ชนเดียวกันเสียอีก ไปเรียนไปด้วยกัน แต่ไม่ค่อยได้กลับด้วยกัน เพราะโชติชอบเล่นฟุตบอลด์ [ที่จริง *ลูกหนัง*] อยู่จนเย็นเกือบทุกวัน

วันหนึ่งเป็นวันหยุดโรงเรียน ตอนบ่ายสัก ๓ – ๔ โมง เห็นจะได้ โชติร้องไห้ปนหัวเราะวิ่งอู้มาหาข้าพเจ้า วิ่งเข้ามาในห้องของ

ข้าพเจ้า แลมีเสียงด่าวิ่งตามหลังโชติมา โชติไม่พังเสียง วิ่งเข้าห้อง ข้าพเจ้าแล้วบีดประตูลงกลอนทันที นั่งหอบแฮ่ก ๆ ข้าพเจ้าตกใจ หันมามอง โชติแลถามว่า เฮ้ยร้องไห้มาเรื่องอะไรวะ ไอ้เสือดำ? [ตัวมันดำ]

โชติหยุดร้องทันที เพราะดูเหมือนมันจะแกล้งร้องมาก กว่า แล้วมันก็หัวเราะโบกไม้โบกมือเอามือบีดปากข้าพเจ้าไว้ให้เงียบ ๆ เสียงข้างนอกที่สนามหญ้ายังมีเสียงด่าอยู่ขรม เสียงว่า *มันหายไปไหน มันไปไหน* มือถือไม้เรียวหนังกระเบนยืนด่าตัวสั่นอยู่เร่า ๆ ปากก็ด่าอยู่ไม่ขาดระยะ บังเอิญแม่ข้าพเจ้าอยู่ในครัว ได้ยินอาจีบแกยืนด่าโชติอยู่ ก็ออกมาถามว่า *อะไรกันแม่จีบ? เสียงด่าขรมเชียว?*

ไอ้โชติค่ะ คุณนาย ไอ้ฉิบหายโชติค่ะ มันระยำค่ะ เสียงอาจีบแกสั่น ขยับแซ่กระเบนอยู่เร่า ๆ

แม่ข้าพเจ้าถามว่า *ระยำอะไรกัน ค่อย ๆ พูดเถอะแม่จีบ*

ไอ้โชติมันเยี่ยวรดที่บูชาพ่อกุมารทองของดิฉันหมด ไอ้เด็กระยำ ซวยแท้ ๆ

อาจีบแกก็บรรยายต่อไปอีก ว่า *ขี้ธูป น้ำมันมะพร้าวฉันตั้งไว้ในที่บูชา สำหรับใช้รักษาโรคพวกลูกช้างของพ่อกุมารทองของจ้าวพ่อหอกลอง มันเยี่ยวรดเสียหมดเลยค่ะ* ขาดคำแกก็ด่าบรรพบุรุษของโชติต่อไปอีกเป็นการใหญ่

แม่ข้าพเจ้าขอร้องให้เงียบ ๆ หน่อย และจวนค่ำแล้ว อาจิบแกจึงยอมถอยกลับไป และแกยังสำทับอีกว่า *คุณนาย อย่าให้มันมาบ้านฉันอีกนะ ฉันจะเอาเลือดหัวมันเส้นพ่อกุมารทองให้ได้*

เป็นอันว่ายอดชายนายโชติต้องนอนอยู่กับข้าพเจ้า บนเสื่อผืนเดียวกับข้าพเจ้า มุ้งก็ปุ ๆ ปะ ๆ โชติกับข้าพเจ้านอนอยู่ด้วยกัน คอนดึก โชติถูกขนทุบข้าพเจ้า หยิกข้าพเจ้าอีก ข้าพเจ้าถูกขนถามว่า มึงทุบกูทำไม โชติมันก็เถียงว่า *มึงอยากหยิกกูทำไม หยิกกูหลายที หรือมึงรังเกียจกู* โชติต่อว่าอย่างน้อยใจ ข้าพเจ้าก็ว่าไม่ใช่เช่นนั้น เมื่อเถียงกันพอแล้วก็ลงนอนจนสว่าง รุ่งเช้าจึงรู้ว่าไม่ใช่แกล้งหยิกกันดอก เพราะเมื่อเก็บเสื่อไว้นั้น เห็นบรรดารถแท้งก์ [*เรือด*] วิ่งพล่าน จึงได้รู้ว่าเรือดมันกัด แล้วหาว่าหยิกกัน

ข้าพเจ้าจับโชติหันหลัง โอ้โฮ หลังโชติเป็นตุ่มแดง ๆ ไปทั้งหลัง และหลังข้าพเจ้าด้วย ต่างก็หัวเราะกันอย่างรื่นเริง

ทันถึงตอนเวลาจะต้องไปโรงเรียนกันแล้ว ทำอย่างไรเล่า โชติมีแต่กางเกงมาตัวเดียว ปรึกษากัน โชติว่า *กูไม่ไปเรียนละ* ข้าพเจ้าบอกว่า *ไม่ได้ ล้อจะขาดเรียนอีกไม่ได้ เพราะจะไม่ได้สอบ*

ข้าพเจ้าบอกว่า *อั๊วจะไปเอาที่อาจิบเอง เอาแม่อั๊วไปด้วย ช่วยอ้อนวอนให้*

โชติว่า *เออ ดีเหมือนกัน*

ข้าพเจ้ากับแม่ก็ไปบ้านอาจิบ พูดอ้อนวอนขอ เสื้อผ้าของโชติและหนังสือเรียนด้วย อาจิบแกตริกตรองสักประเดี๋ยว แกก็ดุกเข้าห้อง

หยิบกระเป๋าเก่า ๆ ใบหนึ่ง ยัดหนังสือและเสื้อกางเกงของโชติ นำเอามาให้พร้อมกับกล่าวอาฆาตอีกว่า *คุณนายอย่าให้มันเข้าบ้านฉันอีกนะ ให้มันไปให้พ้น ฉันไม่เลี้ยงมันแล้ว*

ข้าพเจ้าไม่พึงเสียง รีบหยิบกระเป๋าห่อผ้ารีบมาให้โชติแต่งตัวไปโรงเรียน โชติดีใจมาก รีบแต่งตัวไปโรงเรียนกับข้าพเจ้าทันที

โชติอยู่กับข้าพเจ้าราวสัก ๗ วันเห็นจะได้ ตอนหนึ่งนายโชติท่าจะรู้สึกกลุ้มใจขึ้นมาอย่างไรไม่ทราบ เลิกเรียนแกก็ไม่ยอมกลับบ้านกับข้าพเจ้า ไม่กลับมาราว ๑๐ วัน ข้าพเจ้าพบจึงถามดู โชติก็ถามแต่ว่า *อาจิบแกหายโกรธหรือยังวะ* เท่านั้น

ข้าพเจ้าถามว่า *เอ็งไปอยู่ที่ไหน* โชติก็ไม่บอก บอกแต่ว่า *ไม่เป็นไรโว้ย* ข้าพเจ้าก็เลยไม่ห่วงมันอีก

เวลาผ่านไปเกือบ ๒ เดือน แม่ข้าพเจ้าถามถึงโชติ ข้าพเจ้าก็ว่า *มันอยู่สบายแล้ว* *อยู่กะใคร* แม่ข้าพเจ้าถามอีก ข้าพเจ้าว่า *มันไม่บอก* *งั้นก็ช่างหัวมัน* แม่ข้าพเจ้าก็เลยว่าอย่างนั้น

วันหนึ่ง โชติลงเล่นฟุตบอลด์จริง ๆ กับพวกโต ๆ ข้าพเจ้าก็อยู่ดูด้วย เห็นโชติถูกผู้ใหญ่นักเรียนโต ๆ อัดถูกฟุตบอลด์จนถูกเตะตกลงไปในท่อข้างโรงเรียน พอนร้องครวญคราง คุณครูอุ่น [ชุนจรรยาวิจารณ์] ครูผู้ฝึกฟุตบอลด์ พร้อมกับคุณครูประทุม ศรีสำคร รีบวิ่งมาช่วยแงะเอาโชติออกจากท่อ ปรากฏว่าโชติแขนเดาะ คุณครูก็หามโชติไปห้องพยาบาล

โชติหายหน้าไปอีก ๔–๕ วัน ข้าพเจ้าคิดถึงเพื่อนมาก วันหนึ่งข้าพเจ้าก็ถาม มด. ต้อย ชุมสาย ดู เพราะหม่อมต้อยกับโชติและข้าพเจ้าเป็นเพื่อนร่วมชั้นเดียวกันและสนิทกันมาก มด. ต้อยบอกว่า *วันนี้ไปข้านอ้วชิไปดูโชติมัน* ข้าพเจ้าจึงรู้ว่าโชติมาอยู่กับ มด. ต้อยแล้ว

เลิกเรียนวันนั้นข้าพเจ้าก็ไปบ้าน มด. ต้อย พบโชติกำลังหยอกกับสุนัขอยู่ที่สนามหญ้า มือข้างซ้ายพันผ้าไว้แขวนที่คอ ยังอดซนไม่ได้ พอข้าพเจ้าโผล่เข้าไปในบ้านโชติก็หันมาถามว่า *อาแกหายโกรธหรือยังวะ* ข้าพเจ้าว่า *เมื่อสองวันนี้แกมาถามข้าว่าเอ็งไปอยู่ที่ไหน แกถามน้ำตาคลอ ๆ ด้วย* ข้าพเจ้าตอบโชติ

โชติก็คงหัวเราะตามเคย สักครู่ท่านเจ้าคุณและคุณหญิงคุณพ่อและคุณแม่ของหม่อมต้อยก็ออกมาทักทายข้าพเจ้า สักครู่ท่านก็ชวนให้ข้าพเจ้ารับประทานข้าวกับ มด. ต้อย และ มด. คุ้ย กับ มด. ต่อย ข้าพเจ้าอยู่จนกระทั่งค่ำ ก็เลยนอนคุยกันกับเพื่อนทุกคนอย่างสนุก รุ่งเช้าก็พากันมาโรงเรียนตามเคย ๔—๕ วันเห็นจะได้ ข้าพเจ้ากลัวแม่ข้าพเจ้าจะเป็นห่วง ข้าพเจ้าก็ต้องลาท่านเจ้าคุณและคุณหญิงกลับบ้านเสียที ตอนนี้นายโชติมีความสุขมาก เพราะได้อยู่กับ มด. ต้อยเสียตลอดมา แต่จะสักกี่ปีก็เดือนไม่ได้จำ

อยู่มาตอนหนึ่ง ขณะนั้นเรากำลังเรียนอยู่ชั้น ม. ๓ ข้าพเจ้าเห็นนายโชติกับนายเฉวียง เศวตะทัต บวชเป็นเณรไปเสียแล้ว ไม่รู้เพราะเหตุใด จำพรรษาอยู่ในวัดเทพ ฯ นั่นเอง สมัยก่อนเณรก็มาเรียนหนังสือได้ แต่ตอนเช้า สามเณรทั้งสองมักมาโรงเรียนสายเสมอ ได้ความว่าเช้า ๆ เณรต้องออกบิณฑบาตร์ กว่าจะฉันเสร็จก็เกือบ ๘ น. แล้ว โรงเรียนเข้าเรียน ๗.๔๕ น. สามเณรจึงเข้าเรียนไม่ค่อยทันเพื่อนเขา ปลายปีปรากฏว่าสามเณรโชติสอบตกอยู่ ม. ๓ ซ้ำอีกตามเดิม

ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็ห่างจากโชติไป เพราะข้าพเจ้าเรียนจนถึง ม. ๖ แล้ว โชติก็ย่าอยู่ ม. ๓ นั่นเอง โชติออกไป ข้าพเจ้าก็ออกไปจากโรงเรียนเพื่อหาอาชีพ กับโชติไม่ได้พบปะกันเลย มาพบอีกที่โชติกับเฉวียงมาร่วมกันทำหนังสือพิมพ์อยู่ที่สะพานดำ ชื่อว่าหนังสือ *ธงไทย* หนังสือพิมพ์นั้นนายเฉวียงเขียนทั้งคำตัดและบทความ นายโชติก็เขียนเรื่องเบ็ดเตล็ดและเขียนข่าวชก ๆ ต่อย ๆ สลับกันไป จนกระทั่งถูกสั่งปิดโรงพิมพ์ เพราะเล่นงานคนมีอำนาจเขารุนแรงมาก

อีก ๒-๓ ปีต่อมา ข้าพเจ้าพบโชติมานั่งเขียนเรื่องอยู่ที่โรงพิมพ์ *ประชาชาติ* พบที่นั่นนายโชติเพื่อนเราเป็นหนุ่มใหญ่ รูปหล่อแต่แขนคอก ข้าพเจ้าเห็นก็อดหัวเราะไม่ได้ ตรงไปจับแขนคอกเขาดู โชติเลยโก่งให้ดูอีก แล้วว่า *กูตกควายโว้ย แขนคอก ยังดีกว่าตกม้านาโว้ย* แล้วพากันหัวเราะเป็นการใหญ่ ขณะนั้นข้าพเจ้าพบกับเพื่อนหลายคนที่ *ประชาชาติ* มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ คุณสนิท เจริญรัฐ คุณยศ วัชรเสถียร คุณทองอิน บุณยเสนา และพวกเราอีกหลายคน ข้าพเจ้าก็ไปมาหาสู่อยู่เนือง ๆ

ความสนิทสนมระหว่างโชติกับข้าพเจ้ามีดังนี้ เราขออโหสิกรรมให้เพื่อน เมื่อเรามีชีวิตอยู่เราก็ด่ากันเตะกัน กินก๋วยเตี๋ยวชามเดียวกัน ตะเกียบ ๒ คู่ แย่งกันกิน ยามนอนก็นอนเสื่อผืนเดียวกัน เรือดกัดด้วยกัน ชาติหน้า [ถ้ามีจริง] กันขอเป็นเพื่อนโชติอีกทุกชาตินะ เพื่อนรัก คุณความดีของโชติมีมากเหลือที่จะพรรณนาได้.

๑๓ มิย. ๒๕๐๐

ปกิณกาสั้นๆเกี่ยวกับ โชติ ยาขอบ แพร่พันธุ์

ข้อเขียนต่อไปนี้ เป็นคำรำพันสั้น ๆ เกี่ยวกับคุณโชติ แพร่พันธุ์ จากญาติและมิตรบางคน ซึ่งผู้รวบรวมถือโอกาสนำมาประมวลเข้าไว้ติดต่อกันอยู่ในชุดเดียวเลย

ชีวิตตอนหนึ่งของ โชติ แพร่พันธุ์ . . โดย *เหลียน พิทักษ์ภูบาล*

■ *ตอนที่มาอยู่* กับเจ้าคุณพิทักษ์ภูบาล เวลานั้นมีอายุประมาณ ๑๕-๑๖ ปี นับว่าเป็นเด็กที่ฉลาดเฉลียวคล่องแคล่ว ทำให้ท่านเมตตากรุณา ใช้สอยใกล้ชิด เวลาท่านนั่งอยู่บ้าน โชติจะไปไหนไม่ได้ มีหน้าที่อ่านหนังสือให้ฟัง ถ้าไม่ได้อ่านหนังสือก็ต้องเขียนคำบอกของท่าน โดยมากให้แต่งโคลงกลอนแล้วแต่อารมณ์ที่ท่านคิดขึ้น บางครั้งโชติทำความผิดท่านก็ให้แต่งเป็นคำกลอนตำหนิตนเอง ถ้าทำความดีท่านก็ให้แต่งชมเชยตนเอง เวลาท่านไปงานการที่ไหนโชติต้องติดตามไปด้วย จึงได้รู้ได้เห็นขนบทำเนียม

เจ้าคุณพิทักษ์ภูบาลเป็นผู้ชอบสะสมหนังสือต่าง ๆ เมื่อจะให้โชติอ่าน ท่านไม่ได้บอกว่าเรื่องอะไร แล้วแต่เขาจะหยิบอะไรมาอ่านให้ฟัง เมื่อเขาอ่านไปได้หน่อยหนึ่งท่านก็หลับ แต่เขาก็ยังอ่านเรื่อยไป เมื่อตื่นขึ้นต้องย้อนไปอ่านที่ได้อ่านมาแล้วอีก จึงทำให้ความจำแม่นยำ เวลารับประทานอาหาร โชติต้องมานั่งพร้อมด้วยสมุดดินสอคอยเขียนตามคำบอกของท่าน เรื่องเหล่านี้มีประมาณหลายสิบเรื่อง เป็นเรื่องสั้นบ้างยาวบ้าง น่าเสียดายที่บ้านถูกระเบิดเมื่อสงคราม จึงสูญหายหมด เมื่อสมัยยังเป็นเด็กมีนิสัยชอบแต่งหนังสือเรื่องเด็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ทีไหนมีแต่กระดาษเกลื่อนไปหมด ข้าพเจ้าเคยต้องว่ากล่าวอยู่เสมอ.

๕ มิย. ๒๕๐๐

****

จากเพื่อนที่คุณโชติตั้งให้เป็นตะคะญี . . . โดย *เทม เวชกร*

■ *คุณโชติ ที่รัก* วิญญาณคุณจะอยู่แห่งใดก็สุดจะทราบ แต่มั่นใจว่าถ้อยคำในจดหมายของผมต้องถึงวิญญาณคุณแน่นอน ผมขอแจ้งให้คุณทราบว่า ผมอาลัยในการจากไปของคุณยิ่งนัก ซึ่งเป็นธรรมดาของมิตรทั่ว ๆ ไปจะมีใจอย่างเดียวกัน ผลจากที่เคยร่วมงานร่วมเกี่ยวและร่วมใจในด้านต่าง ๆ มามากมาย และยิ่งได้หยิบผลงานของคุณและผมที่ได้ร่วมกันสร้างไว้มาดู ก็ยิ่งคิดไปไกลไม่จบได้

แต่ความอาลัยอาวรณ์ของผมก็คงจะเป็นธรรมดาของคนที่รักกันจะเป็นไป แต่รู้สึกว่าความอาลัยของประชาชนที่รู้จัก *ยาขอบ* จะมีน้ำหนักกว่าผมมาก เพราะเขาได้ขาดนักเขียนขวัญใจของเขาไป ผมรู้สึกเห็นใจเขา ถ้าโลกยังไม่เลิกอ่านหนังสือ คุณยังเป็นดวงมณีของเขาเสมอ

สำหรับพวกเราชาวหนังสือด้วยกัน ได้พยายามหักใจเรื่องเศร้าโศกเสียใจตามทำเนียมของผู้มีอายุขาดที่จะเดินทางจากโลกนี้ไปตามคุณได้ การสูญเสียเพื่อนไป เราพยายามปลอบใจคนเองกันที่สุด เรื่องของคนที่เกิดมานาน ๆ จนใคร ๆ เขาเรียกว่า *คนแก่* ย่อมต้องประสบกับการขาดทุนอย่างใหญ่เสมอ ๆ คือการขาดหายของเพื่อนไปทีละคนสองคน ซึ่งผิดกับเมื่อหนุ่ม ๆ เวลานั้นมีแต่ได้กำไร ยิ่งหนุ่มใหญ่เข้า ๆ เพื่อนก็เพิ่มจำนวนเข้า นับเป็นกำไรมหาศาล แต่ครั้นแก่เข้า ๆ ก็เกิดการขาดทุนขึ้นดังนี้ตามกฎของมัน

ผมเสียใจในการจากของคุณอยู่ ๒ - ๓ วัน แล้วก็กลับมาเสียใจในคนเอง ที่ไม่มีโชคดีอย่างคุณ ขอพูดกันอย่างเพื่อนนะ เพราะเราเคยพูดอะไรกันด้วยคำจริง ๆ มาเสมอ ๆ คือว่า ตอนแรกผมหลงส่งสารคุณโดยมั่นใจเอาว่า คุณมีโชคร้ายจึงต้องจากไป ความจริงตัวผมเองนั่นแหละน่าส่งสาร เผลอตัวไปว่าเป็นผู้มีโชคดีจึงยังอยู่ในโลก

จะเทียบกับคุณอย่างไรได้ ในเมื่อคุณพบความสุขแล้ว ทั้ง ๆ ที่พยายามตะเกียกตะกายหาความสุขมาด้วยกันตั้งแต่หนุ่มจนแก่บัดนี้ คุณได้พบแล้วซึ่งความสุข คุณหยุดแล้ว หยุดการผจญสิ่งต่าง ๆ ที่มันมีในโลก คุณเป็นอิสระโดยสิ้นเชิง แต่ผมนี่สิ หลงว่ามีโชค กลับต้องบุกเบิกทุกสิ่งทุกอย่างในโลกอันไม่มีแก่นสาร อะไรมันจะมาจะผ่าน ผมก็ต้องปะทะกับมัน หัวใจหาหยุดนิ่งลงได้ไม่ แม้แต่จะพยายามหลบหลีก มัน

ไม่ยักพ้น ดมหายใจยังอยู่ หลบอย่างนักโดนอย่างโน้น จึงจำต้องก้มหน้าทนไปกว่าจะถึงโอกาสอย่างคุณ คือความสงบอันว่าง

ในที่สุดนี้ ขอวิญญาณของคุณจงดำรงอยู่ในสถานอันเป็นยอดแห่งความสุขอันแท้จริง ไม่มีหวังจะเวียนมาพบกับความยุ่งยากนานาประการอีกเลย.

๑๐ มนค. ๒๕๐๐

★★★★

คุณโชติสั่งว่า . . . . . โดย *ป. ศรีสมวงศ์*

■ *เมื่อข้าพเจ้าคิดว่าจะเขียนอะไรสักหน่อยเพื่อคุณโชติ แพร่พันธุ์* ข้าพเจ้าก็อดถึงใคร ๆ อีกหลาย ๆ คนไม่ได้ เพราะ *ใคร ๆ* ที่ข้าพเจ้าคิดถึงนั้นเป็นใคร ๆ ที่รักที่ชอบกับคุณโชติมาแล้วทั้งนั้น บางคนก็ตายจากไปก่อนคุณโชติ บางคนก็ยังอยู่ และใครคนหนึ่งในจำนวน *ใคร ๆ* นบอกกับข้าพเจ้าในเรื่องเกี่ยวแก่มรณกรรมของคุณโชติ ว่า *"ก็ดีแล้ว แกจะได้รู้เสียทีว่าความตายเป็นอย่างไร"*

คุณโชติตายไปแล้ว แกอาจจะรู้ก่อนจะตายว่ามันปวดร้าวทรมานเพียงไร แต่เมื่อตายไปแล้วดูก็จะหมดหน้าที่หรือความรู้สึกใด ๆ ที่จะ

คงความปวดร้าวทรมานอยู่ และก็ไม่อาจจะทราบว่าความตายเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับคนไม่ตายทั้งหลาย แต่ท่านที่อยู่ใกล้ชิดกับคุณโชติเมื่อยามที่คุณโชติไม่อาจจะพาสังขารของตนอยู่รอดแล้วนั้นย่อมจะรู้ว่าก่อนตายนั้นมันปวดร้าวทรมานเพียงใด โดยได้แลเห็นจากอาการของคุณโชติ แสดงออกอย่างแจ่มชัดว่าปวดเจ็บจนถึงขนาดไม่อาจที่จะทนหายใจต่อไปได้แล้ว

เท่าที่ทราบ ๆ กันว่า คุณโชติตายเพราะการกินเหล้าจุ แต่ไม่มีใครที่จะทราบว่า ต้นเหตุที่ทำให้คุณโชติกินจุเฉพาะเหล้านั้นมาจากอะไร ? คุณโชติก็ไม่ใช่คนที่อาภัพในเรื่องรัก และคุณโชติก็ไม่ใช่คนที่วาสนาจะไม่ส่งให้เป็นเศรษฐี หากแต่ว่าคุณโชติไม่พยายามรักษาความเป็นเศรษฐีของตนไว้เท่านั้น คุณโชติเป็นคนที่มีทุกอย่างเท่าที่คนทั้งหลายจะพึงมีกัน บางอย่างคุณโชติยังมีมากกว่าคนอื่น ๆ ด้วยซ้ำไป ดังนั้น ต้นเหตุการกินเหล้าจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องรักเรื่องใดๆ ทั้งสิ้น ดูจะเป็นความสมัครใจของคุณโชติเองที่จะตั้งใจกินเหล้าจนกว่าจะตาย

ระหว่างเจ็บหนัก เหล้ายังคงวางข้างคุณโชติ ดูเหมือนคุณโชติไม่อาจจะกินมันได้แล้ว แต่ผู้ไปเยี่ยมคุณโชติบางคนนั้นแหละได้กินมัน และอย่างมากก็บอกว่า "*อั๊วกินแทนโว้ย*" คุณโชติก็สบายใจ เมื่อได้ยินเพื่อนฝูงพูดเช่นนั้น

คุณโชติตายแล้วไปไหนข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าคุณโชติยังไม่ตาย ข้าพเจ้าผ่านไปในท้องที่หรือทางที่คุณโชติเคยอยู่ข้าพเจ้าก็อดมองและเคล้ม ๆ เหมือนว่าคุณโชติยังคงอยู่ จะเป็นที่สุดม มักสันบ้านญวน หรือบางขุนพรหมก็ตาม ข้าพเจ้าว่าคุณโชติยังคงอยู่ และยังคงวนเวียนไปเยี่ยมเพื่อนฝูงอยู่ทุกคน ทุก ๆ ครั้งที่เพื่อนคนหนึ่งคนใดระลึกถึง

ข้าพเจ้าอยากจะบอกว่า คุณโชติรู้ว่าการกินเหล้ามากมันเป็นอย่างไร มันตายด้วยสังขารหรือทรมาน จึงทุกครั้งที่ข้าพเจ้าผ่าน

สถานที่ที่คุณโชติเคยอยู่ — ที่ข้าพเจ้าเคยไปร่วมวงกินเหล้า ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าคุณโชติยังอยู่ และเตือนข้าพเจ้าเสมอว่า "*อย่ากินเหล้ามาก จะตายอย่างผม*" อยู่ไม่ขาด

ข้าพเจ้าจึงเห็นควรที่จะสั่งความตามที่คุณโชติเตือนข้าพเจ้าแก่บรรดาเพื่อนฝูงคอเหล้าทั้งหลายให้ได้ทราบกันไว้ ว่า *การกินเหล้ามากไม่ดีเลย.*

๑๒ มกค. ๒๕๐๐

★★★★

ปรัชญา 'ปลอม' . . . . . โดย *ไพศาล ลิปตะสุนทร*

■ *ยาขม* ถ้าเคลือบเสียด้วยน้ำตาล ย่อมสะดวกต่อการกลืนกิน และปราศจากภัย

หลักนี้เองที่ทำให้เขามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงประชาชน ผู้มั่นใจในบทประพันธ์ด้วยการ 'ปลอม' พงศาวดาร มีชื่อเสียงกว้างขวางเป็นที่รักใคร่แก่มิตรสหายและผู้คบหา ด้วยการ 'ปลอม' จิตใจของเขาเอง

เพราะการ 'ปลอม' ของเขาไม่เป็น พิษ แก่ผู้ใด แทนที่นั้น กลับเป็น คุณ แก่ทุกผู้ที่ได้ผ่านงานและการคบหา ฉะนั้น การจากไปของเขาจึงย่อมทิ้งความเสียดายและอาลัยรักแก่ผู้อยู่หลังโดยถ้วนหน้า

นั่นแล้ว — '*ยาขอบ*' ของวงการประพันธ์! - - - โชติ *แพร่พันธุ์* ของเพื่อน!!

๒๓ มีนา. ๒๕๐๐

★★★★

อย่างหนึ่งในน้ำใจคน . . . . . โดย ส. บุญเสนอ

■ *ในชีวิตของทุกคน* ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการคบหาสมาคมกับคนทั่ว ๆ ไป ในการคบคนนี่เองเราจะได้พบสิ่งแปลก ๆ ในน้ำใจคน ซึ่งมีมากมายหลายแบบ อันมีทั้งเห็นแก่ตัว, เสียสละ, หรือเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน บางคนก็ดีใจหาย บางคนก็ร้ายฉกรรจ์ เป็นเรื่องที่ก่อความปวดเศียรเวียนเกล้าแก่แต่ละบุคคล แต่การคบกับ *โชติ แพร่พันธุ์* ท่านจะไม่ประสบกับสิ่งบาดใจทั้งหลาย ไม่ว่าทั้งด้านการงาน, การกิน, การเที่ยว หรือการเล่นก็ดี

สิ่งที่ *โชติ แพร่พันธุ์* มีอยู่มากในน้ำใจของเขา ก็คือความเห็นอกเห็นใจคนอื่นและความที่ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ใด อันเป็นสิ่งหาได้ยากจากบุคคลทั่วไป แม้ในหมู่มหาเศรษฐีและคนใหญ่คนโตทั้งหลาย ก็ยังยากจนสิ่งที่เกิดจากน้ำใจเหล่านี้

ในการงาน *โชติ แพร่พันธุ์* มีความเห็นใจผู้น้อยเป็นอย่างยิ่ง ไม่ชอบที่จะคิดเล่นงานผู้น้อยเพื่อประจบผู้ใหญ่ โดยหวังเอาดีให้แก่ตนเอง แทนที่จะทำเช่นนั้น *โชติ แพร่พันธุ์* กลับยอมสมัครตัวเองเข้าไปอยู่กับฝ่ายผู้น้อย เพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรม จึงเป็นน้ำใจที่ผู้น้อยนับถือไม่คลาย เมื่อรถยนต์ของโรงพิมพ์เกิดอุบัติเหตุชนกัน เขาถามถึง *คน* ก่อนความเสียหายของ *รถ*

การเที่ยวและการกินนั้นเล่า *โชติ แพร่พันธุ์* ได้ชื่อว่าเป็นเอก สมกับที่ได้ฉายาว่า *บุรุษเจ้าสำราญ* เที่ยวกันอย่างยันบ้ายและกินกันจนปากยอมแพ้ไปเอง ในการสนุกเช่นนี้ เขาไม่ยอมทำท่าควักกระเป๋าเพื่อถ่วงเวลาให้คนอื่นควักก่อน เขามือไวในการล้วงกระเป๋าตัวเอง เว้นแต่ภายในกระเป๋าของเขาจะว่างเปล่าจริง ๆ

ในด้านการเล่น *โชติ แพร่พันธุ์* มีฝีมือเชิงกีฬาทั้งในและนอกชายคาอย่างขนาดพอตัว ทุกคราวที่เล่นกันในหมู่มิตรสหาย เขาไม่ชอบที่จะเอาเปรียบหรือชนะคู่ต่อสู้เสียเรื่อยไป เมื่อรู้ว่าคู่ต่อสู้มีฝีมืออ่อนกว่า เขาก็ยอมอ่อนมือตามให้ และถึงแก่ยอมแพ้ให้เป็นกำลังใจแก่คู่ต่อสู้ที่มีอยู่บ่อย ๆ ผิดกับบางคนหรือว่าโดยมากที่คิดแต่จะเข่นฆ่าคู่ต่อสู้อย่างไม่มีปรานี และคิดจะเอาชนะคนอื่นตะบึงตะบัน ซึ่งมิใช่วิสัยของคนมี *น้ำใจ*

นี่เป็นส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนนับถือ *โชติ แพร่พันธุ์* นอกเหนือไปจากความนิยมในบทประพันธ์ของเขา

แม้ *โชติ แพร่พันธุ์* จากไปก่อนวัยอันสมควร แต่ *ค่าน้ำใจ* และ *ผู้ชนะสิบทิศ* ของเขาก็จะคงอยู่ชั่วนิรันดร.

๘ มกค. ๒๕๐๐

★★★★

"นางด้วน" กับ คุณโชติ . . . . . โดย *ลาวัณย์ โชตามระ*

■ *ทุกคนที่ไป* ในงานบรรจุศพคุณโชติ เมื่อปีหนึ่งมาแล้วนั้น ย่อมจะจำได้ถึงภาพสุนัขตัวเมียสามขา สีดำขาว ที่หอนยืดยาวอยู่หน้าที่บรรจุศพ และเมื่อช่องซีเมนต์ปิดสนิทแล้ว ใคร ๆ กลับมาชุมนุมกันที่ปรำ ซึ่งพณ ฯ จอมพล ป. พิบูลสงครามและท่านผู้หญิงละเอียด นั่งเป็นประธานอยู่นั้น นางด้วนก็ยังตามมาคลอเคลียอยู่ใกล้ ๆ พณ ฯ นายกรัฐมนตรี จนท่านต้องออกปากถามคุณสังข์ พัธโนทัย ถึงเรื่องนางด้วน และคุณสังข์ได้กราบเรียนท่านว่าเป็นสุนัขของคุณโชติ แพร่พันธุ์

คุณโชติเป็นคนรักสัตว์ โดยเฉพาะสุนัข เปล่า, ไม่ใช่หมาฝรั่งตัวละหมื่นบาทขึ้นไปที่ผู้มีทรัพย์ท่านนิยมเลี้ยง แต่ว่าเป็นสุนัขพันธุ์

ไทย ๆ จำพวกไอ้ตูบอีแดงไอ้ด่าง และเจ้าพวกนี้ คุณโชติบอกว่าให้ติดทะเบียนใช้นามสกุล *แพร่พันธุ์* ทั้งหมด โดยมีนามกรต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่านางสาวจินดนา นางสาวลำออยศรี ฯ ล ฯ

ทายาทสี่ขาของคุณโชติเหล่านี้เหลือหลาย เพราะกินทุกอย่างที่คุณโชติกิน นอนทุกแห่งที่คุณโชตินอน ข้อที่ร้ายก็คือ ไม่ยอมถ่ายแห่งเดียวกับที่คุณโชติถ่าย ทั้งทุกข์หนักทุกข์เบา ว่าให้เปรอะไปทั่วทุกแห่ง ไม่เว้นแม้แต่เตียงนอน

สำหรับนางด้วน หรือที่คุณโชติเรียกว่า *สามขา* นี้ ครั้งหนึ่ง พวกเรา ๆ ที่สมาคมหนังสือพิมพ์ได้เห็นคุณโชติรับมาจากบ้านคุณประกายศรีที่หลัง รร. วัฒนพันธุ์ศึกษา และก็ให้นั่งรถสามล้อไปด้วยกันจากสมาคมหนังสือพิมพ์ จนถึงบ้านพักที่บางขุนพรหม

เป็นที่ยอมรับกันอย่างหนึ่งว่า คุณโชติเป็นคนมีเพื่อนมาก ตั้งแต่ถูกเจ้าพ้าลงมาจนถึงกรรมกร และคุณโชติเป็นคนรักเพื่อนมาก ขนาดที่เคยปรารภอยู่เสมอ ๆ ว่า "*โลกนี้เป็นของกู และกูนี่ก็เป็นของเพื่อน*" แต่เพื่อนที่คุณโชติรักนั้นจะรักคุณโชติแค่ไหนนั้น ตัวเขาและตัวคุณโชติเองคงทราบดีกว่าผู้อื่น เพราะความรักเป็นสิ่งที่อยู่กับใจ ไม่ใช่อยู่ที่วาจาหรือกริยาที่สามารถแสร้งทำเป็นเสมอนรักเสียเต็มประดาเมื่อใด ๆ ก็ได้

ผู้ที่ได้ชมภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง *ทรามวัยกับไอ้ตูบ* ย่อมจำคำที่ว่า "*ท่านจะซื้อทุก ๆ อย่างได้ เว้นแต่การกระดิกหางของสุนัข*" และผู้ที่ไปงานบรรจุศพของคุณโชติ ย่อมซาบซึ้งใจต่อภาพนางด้วน—*สามขา* ของคุณโชติ นางด้วน -- ซึ่งเป็นแม้เพียงหมา และหมาตัวเมียที่ไม่สมประกอบด้วยซ้ำไป ยังมีความสำนึกในความรักและความอาลัยของคุณโชติอย่างไม่เสื่อม

คลาย แม้ว่าคุณโชติจะตายไปแล้ว เพราะนั่นเป็นความรักของหมา -- ความรักอย่างหมา ๆ ไม่เหมือนกับความรักของ *คน* บางคน

คุณโชติจากไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ นาม *ยาขอบ* ย่อมคงอยู่ในฐานะนักเขียนที่เขียนเรื่องได้ยาวที่สุด และนานที่สุด สังขารที่เน่าเปื่อยก็จะแปรเป็นเถ้าถ่านในวันฌาปนกิจ น้ำใจไมตรีที่คนบางคนมีต่ออาจลดหรือหมดลงไปตามเวลาและสิ่งแวดล้อม แต่นางด้วน — *สามชา* จะลืมนายของมันแล้วหรือ?

ข้าพเจ้าไม่ได้เกิดปีจอ แต่ข้าพเจ้ายินดีจะถูกคนว่าว่า ใจหมา ถ้าหากใจหมานั้นหมายถึง ใจ อย่างนางด้วน.

๒๕ มกค. ๒๕๐๐

★★★★

ในชีวิตของเขา *ยาขอบ* . . . . . โดย *พันโอ*

■ *เย็นขณะที่* พวกเรากำลังสรวลเสเฮฮากันเกือบจะสุดเหวี่ยง....เมื่อ ๒๑ ปีมาแล้ว ที่สโมสรสามัคยาจารย์ในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เขา...ผิวค่อนข้างดำ หนวดซึ่งในบั้นปลายแห่งชีวิตดกดำและขลิบเป็นระเบียบเรียบร้อย สมัยนั้นเป็นเพียงหนวดเส้นเรียวเล็ก ทำให้ใบ

หน้าซึ่งคมคายอยู่แล้วของเขาเกรียนและจริงจังสมวัยขึ้น ก้าวเดินเข้ามาในสโมสร อย่างเคร่งขรึม หย่อนกายลงนั่งตรงที่ที่ใคร ๆ ก็ยินยันว่าเป็นที่แห่งเดียวที่เขาได้นั่งมาแล้วเป็นเวลานาน ระหว่างครูอาวุโสคนหนึ่งกับครูเยาว์วัยอีกคนหนึ่ง

ขณะที่เขานั่งหาความสุขสำราญอยู่ในสโมสรตามวิสัยจารีตามปรกติวิสัยของเขานั้น ชายร่างดำเตี้ยอายุอานามอยู่ในวัยปูนเดียวกับเขาเข้ามาด้อม ๆ มอง ๆ อยู่ในบริเวณสโมสร ครั้งแรกก็ไม่มีใครเอาใจกับบุรุษร่างเตี้ยนั่นเท่าใดนัก แต่ครั้นแล้วทุกคนก็ต้องเงี่ยหูฟัง เมื่อบรรยายนนเรียกเด็กรับใช้ประจำสโมสรเข้าไปหา แล้วถามว่า

"นี่เธอ รู้จักเจ้าโชติไหม?"

"ไม่รู้จักขอรับ" เด็กตอบทำหน้าฉงน

"เขาชื่อโชติ ฉันได้ข่าวว่า เขามาเป็นคนดูแลสโมสรอยู่ทุกวันนี้ เธอไม่รู้จักเขาเลยหรือ?"

"ไม่รู้จักขอรับ" เด็กคงยืนยันต่อไป

"เอ..." บุรุษร่างเตี้ย ท่าทีมีสง่า เกาศีรษะหยิก ๆ "เขาว่าไอ้โชตินั่นอยู่ทนนานี่นา"

ประโยคหลังนี้ดูเหมือนว่าจะพูดกับตัวเอง และมันก็คงจะดังมากพอ จึงได้ยินไปถึง เขา

เขา จึงได้กระวีกระวาดลุกขึ้นมาหาอาคันตุกะร่างเตี้ยคนนั้น

"ผมเองแหละครับชื่อโชติ..." แต่ครั้นแล้วเขาก็อุทานออกมาดัง ๆ ด้วยความตกใจและประหลาดใจระคนกัน "หน็อยแน่, นึกว่าใคร! เจ้าฮ้อ [*ชื่อสมมติ*] หรือกหรือนี่? เข้ามานั่งก่อนซิวะ"

ว่าแล้วก็กุลีกุจอจูงมือบุรุษร่างเตี้ยผู้เป็นสหายรักเข้าไปนั่งในสโมสร พลางปฏิสันถารด้วยเป็นอันดี

"ตั้งแต่ออกจากเทพศิรินทร์ไปแล้ว เพิ่งจะเจอหน้าเจ้านี่แหละ หลายปีเทียวนิเรา" เขาว่า

"เออ" บุรุษผู้มีนามว่า *ฮ้อ* ตอบ "คิดถึงเจ้าเหลือเกิน มากรุงเทพฯ เที่ยวนี้ตั้งใจมาพบเจ้า เที่ยวได้สืบหาเจ้าอยู่นาน ได้ข่าวว่าเจ้ามาเป็นมาร์กเก้อร์หรือเป็นคนดูแลสโมสรอยู่ที่นี่ ก็เลยตามมา"

เขาสะอึกเมื่อได้ยินเพื่อนรักระบุอาชีพ แต่ก็ฝืนยิ้ม

บุรุษร่างเตี้ยคงพูดต่อไป

"ข้าได้ข่าวว่าเจ้ากำลังจะเสียคน ขี้เหล้าเมายา ไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง ต่อไปข้ากลัวว่าเจ้าจะมีชีออยู่ในบัญชีอันธพาล เวลานี้ข้ามีฐานะดีขึ้น อยากจะชวนเจ้าไปอยู่ด้วยกันที่หัวเมือง ไปหากินกะข้า ข้าจะช่วยให้เจ้าร่ำรวย และเป็นคนดี"

เขากลืนน้ำลายลงในคออย่างยากเย็น แต่ก็แข็งใจถามต่อไป

"นอกจากธุระเรื่องความเลวของข้าแล้ว เจ้ายังมีธุระอะไรอื่นอีกบ้างล่ะ---ในกรุงเทพฯ นี่น่ะ?"

"มีซิวะ" สุภาพบุรุษ *ฮ้อ* ดวงตาเป็นประกาย "เมื่อไม่นานมานี้ ถ้าเจ้ารู้จักอ่านหนังสือพิมพ์กับเขาบ้าง เจ้าคงจะรู้ว่ามีหนังสือพิมพ์ฉะบับหนึ่งด่าข้าหลวงประจำจังหวัดคนหนึ่งเสียแหลกลาญ ในกรณีที่ว่าข้าหลวงคนนั้นทุบคนในบ้านถึงตาย แล้วเอาศพไปโยนในทะเล ไอ้คนเขียนด่าคนนั้นมันเขียนด่าเจ็บแสบนัก และข้านี่เองที่เป็นข้าหลวงคนนั้น ข้ากำลังจะพ้องมันต่อศาลฎีกาให้ได้ อยากชวนเจ้าไปที่โรงพิมพ์นั้นด้วยกัน"

"อ้อ นี่เจ้าเป็นข้าหลวงแล้วหรือ?" เขาคราง เสียงอ่อย ๆ

"เออ ข้านี่แหละคือข้าหลวงคนที่กำลังเป็นข่าวคนนั้นละ เรื่องเหลวไหลทั้งเพ ข้าจะพ้องมัน แล้วลากคอมันไปดำเนินคดีที่จังหวัดของข้า ทีนี้ละเจ้าคอยดู...เจ้าอยู่กรุงเทพฯ พอจะรู้จักตัวไอ้หนังสือพิมพ์พวกนั้นบ้างไหม?"

เขานิ่ง และนิ่งอยู่นาน แล้วก็พูดขึ้นว่า

"เรื่องที่เจ้าจะเอาข้าไปชุบเลี้ยงนั้นข้าขอขอบใจ แต่ข้ารักที่จะอยู่ในกรุงเทพฯ นี่ต่อไปอีก เพราะหนังสือพิมพ์ของข้านี่แหละคือหนังสือพิมพ์ที่เขียนด่าไอ้ข้าหลวงคนนั้นละ"

บุรุษร่างเตี้ยตกใจถึงผงะ

"เจ้าโชติ...เจ้าเองนี่แหละหรือจะที่เป็นไอ้พวกเขียนด่าข้า---ข้าซึ่งเป็นเพื่อนของเอง?"

"เออ เพื่อนก็ส่วนเพื่อน แต่พฤติการณ์ที่เจ้ากระทำลงไปมันทารุณ และถือได้ว่าเป็นศัตรูต่อมนุษยชาติ ข้าขอจับปากกาต่อสู้กะเจ้าต่อไป เจ้าจะพ้องร้องยังไงก็เอา"

บุรุษร่างเตี้ยพูดอะไรไม่ออก ในที่สุดก็ได้แต่ปรารภออกมาว่า

"เจ้าเขียนด่าใครต่อใครเขานี่น่ะ ได้สตางค์พอกินหรือจะ โชติเอ๊ย?"

"ไอ้ที่เขียนด่าน่ะ ไม่พอกิน แต่ที่เขียนโดย *ยาขอบ* ละก้อเหลือเฟือเทียวละเพื่อน"

"เจ้าน่ะหรือจะ --- *ยาขอบ*?"

"เออ" เขาตอบรับอย่างภาคภูมิใจ

๑ มีนาคม ๒๕๐๐

****

คุณ *โชติ แพร่พันธุ์* กับ *ท่านผู้อ่านที่รัก* . . . โดย *สุธรรม นาวานุเคราะห์*

■ ผมรู้จักกับ คุณโชติ *แพร่พันธุ์* เมื่อวันที่คุณ ส.ค. กุรมะโรหิต ใช้ให้เอากระดาษสีชมพูไปให้ '*ยาขอบ*' สำหรับเขียนเรื่องมาลง

ใน เอกชน ตามที่คุณสดขอไว้ สมัยที่ผมยังเป็นเด็กประจำสำนักงานหนังสือพิมพ์ เอกชน อยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ ที่แยกบางขุนพรหม เมื่อสิบกว่าปีก่อนโน้น นั่นเป็นครั้งแรกที่ผมรู้จักผู้เขียน *ผู้ชนะสิบทิศ*

วันเวลาผ่านพ้นไป จนกระทั่งเมื่อห้าปีที่แล้วมานี่เอง เมื่อผมได้เข้ารับหน้าที่อย่างสมบูรณ์แบบในหนังสือพิมพ์ *ปีย:มิตรรายสปดาห์* ต่อมาจากคุณครูอบ ไชยวสุ ที่วิกบางขุนพรหม ข้าง รัง ครั้งสุดท้ายของ คุณโชติ *แพร่พันธุ์* นั่นแหละครับ ผมก็ต้องมีหน้าที่ซึ่งไม่เคยคิดว่าจะต้องมี คือหน้าที่เขียน *ท่านผู้อ่านที่รัก* อันเป็นหน้าที่ที่จะต้องสนทนากับท่านผู้อ่านเป็นประจำทุกสัปดาห์ เพียงฉบับแรกที่ผมเข้ารับหน้าที่ก็ปลอดโปร่งโล่งใจดีอยู่หรอก แต่พอฉบับที่สองเท่านั้นก็ให้มีอันเป็น โดยท่านเจ้าของหนังสือพิมพ์ก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าผมมัวไปนั่ง *แกะ* ถ้อยความที่จะสนทนากับท่านผู้อ่านอยู่ที่ไหน จึงมอบหมายให้ คุณโชติ *แพร่พันธุ์* เป็นผู้เขียนแทนผมเสียเลย และ คุณโชติ *แพร่พันธุ์* ได้เขียน *ท่านผู้อ่านที่รัก* ไว้ในฉบับนั้นว่า

/// ใดๆ ในโลกล้วนอนิจจัง เป็นคำที่เราได้ยินกันมานาน ว่า ไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะพึงยึดได้ว่าเป็นของเที่ยงของแน่เสมอไป ก็งานหนังสือไม่ใช่เป็นสิ่งใด [สิ่งหนึ่ง] ในโลกหรือ จึงจะให้งานหนังสือพิมพ์เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอนอยู่ได้ชั่วกาลไป ?

/// *ปีย:มิตร* กำลังเร่งเวลาการออกวางตลาดให้ตรง เพื่อมิให้ผู้อ่านต้องเที่ยวถามตามร้านวันละสามสี่เที่ยว ทั้งนี้เป็นหลักการใหญ่ของ *ปีย:มิตร* อันได้ตกลงกันภายใน ว่า จะพยายามปฏิบัติอย่างเคร่งครัดให้จงได้ในปีใหม่นี้ เพราะการออกวาง

ขายไม่ค่อยได้ตรงต่อเวลานักนี่เป็นโรคซึ่ง *ปียะมิตร* สะบักสะบอมมาตั้งแต่ถูกหุบตัวในกองเพลิง และมีอาการผะอืดผะอมกระเสาะกระแสะเรื่อยมา จึงต้องมุ่งหน้ารักษาโรคไม่ตรงเวลา อันเป็นโรคใหญ่ให้หายขาดก่อนโรคแทรกอื่น ๆ ให้จงได้

√√√ แต่ก็ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนทั้งนี้แหละ พอจะเอาจริงเอาจังกันให้จงได้ในเรื่องรักษาเวลา ความมืออันเป็นก็เกิดทะยอยขึ้นมาทางฝ่ายบรรจุเรื่อง เริ่มแต่การเจ็บป่วยของ '*บันทัม*' ที่ทำให้บทความของ '*บาร์บารา*' เป็นน้ำสุรามฤตที่แม้จะเป็นน้ำรสวิเศษแก่ปากอย่างเก่าก็มิได้ปีดฉลากให้ได้รสดูดดึงทางตาดจเดิม นอกจากนี้ ความมืออันเป็นซึ่งสาบานได้ว่า *ปียะมิตร* มิได้ยินดีแสวงหามาเลยก็ยังแผ่ซ่านไปถึงท่านอื่น ๆ อีก เช่นขณะน *ทุ่งมหาราช* ของ '*เรียมเอง*' ก็พลอยไข้ขึ้น ขาดหายในอาการเดียวกันไปกับหน้าตอบจดหมายของ '*อ.ธ.*' และเรื่องอิโหลกโขลกเขลกของ '*ฮิวเมอริสต์*'

√√√ เมื่อไม่มีอะไรในโลกเที่ยง นักประพันธ์ก็ย่อมไม่เที่ยงได้เหมือนกัน ใครจะคิดว่าสมองอันไหลหลั่งพรั่งพรูราวกับน้ำตกในทางผลิตตัวอักษรของ '*เรียมเอง*' จะกลายเป็นน้ำที่ไม่ยอมออกจากท่อประปาไปได้ ในวันสุดท้ายของการส่งต้นฉบับ เจ้าของเรื่อง '*ทุ่งมหาราช*' ขอตัวว่า ตอนสำคัญที่จะต่อนี้หัวต่อไปหมด ใครจะบันดาลอันใดได้เมื่อมันสมองของ '*เรียมเอง*' ยังขาดพลังบันดาล ส่วนคอลัมน์ของคุณ '*อ.ธ.*' และ '*ฮิวเมอริสต์*' นั้น ไม่ใช่เพราะเรื่องของตรุษจีน เพราะกระเพาะของคุณทั้งสองนามนี้ต่อให้น้ำพรรณยังงั้นของตรุษจีนกับตรุษฝรั่งไหลบ่าเข้าไปรวมกัน

ก็ยังรำได้ในยามเทศกาลของตรุษอื่น แต่ที่มิได้รำพร้อมกันไปกับความไม่เที่ยงหลายประการดังกล่าวแล้ว ก็เพราะเส้นสายของทั้งสองท่านเกิดกระตุก ไม่อาจรำด้วยลวดลายเดิมขึ้นมาในบัดดล

/// ความมีอันเป็นเหล่านี้ ไหน ๆ ก็จะขาดโน่นขาดนี่อย่แล้ว ก็ขอถือเป็นโอกาสแปรขบวนจัดบรรจุเรื่องเสียใหม่ ชั่วระยะที่กว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะพร้อมบูรณ์ดังเดิม เพื่อจะรักษาหลักการอันสำคัญในฉันจะเสนอหนังสือแก่ผู้อ่านให้ตรงเวลาเสียที *ปีย์มิตร* ยังไม่อยู่ในฐานะจะเพิ่มหน้าได้ถนัด ก็จะหันหาทางออกทางขยายคอลัมน์ให้มากสำหรับลงเรื่องต่อ เรื่องที่ควรลงได้จบในฉบับเดียวก็จะไม่ต้องขยักขย่อนลงเป็นต่อกันถึงสองฉบับด้วยเรื่องสั้นซึ่งยาวอย่างน่าเสียดายยิ่ง ถ้าเผื่อจะต้องตัดลงเป็นสองฉบับ เป็นต้นอย่างเรื่องของ *คุณศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์* ที่ลงในฉบับนี้ ยังมีเสนออีกมากเรื่องเหลือเกิน

/// อารมณ์คนนี่ก็ไม่เที่ยง กับข้าวมากมายหลาย ๆ จานวางตรงหน้า บางทีก็บ่นว่ารสวิเศษของแต่ละจานทำให้ลิ้นชุลมุนวุ่นวายคลายความอร่อยไปเสียแยะ สู้มีเพียงสองจาน แต่ให้รสเด็ดและมากพอแก่การเสพย์จะประเสริฐกว่า ทำหนังสือก็เหมือนกับทางทำครัว นายมีร้อยลิ้นอาจชอบต่างกันไปร้อยรส จะลองวิธีเพิ่มจำนวนบรรจุเรื่องให้ได้ยาวคอลัมน์ แล้วเลือกเพ้นรส แต่เวลาเทียบอาหารบนโต๊ะนั้นตรงแน่ นี่ดูสักพัก และความเห็นชอบของท่านเป็นอย่างไรได้โปรดบอกมา จะได้พิจารณาทำให้ถูกใจท่าน----

และ ก็จาก *ท่านผู้อ่านที่รัก* ที่ คุณโชติ แพร่พันธุ์ เขียนแทนผมไว้ในหนังสือพิมพ์ *ปิยะมิตรรายสัปดาห์* ฉบับที่ ๒๓๘ อาทิตย์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕ นั่นแหละ ได้เป็น แนวทาง ให้ผมเขียน *ท่านผู้อ่านที่รัก* โดยปฏอดโปร่งโล่งใจตลอดมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้.

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๐๐

****

เขียนเป็นมิตรพลี . . . โดย *เวทย์ ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม*

■ *โอม* บรรดากุศลน้อยใหญ่ที่ข้าพเจ้า ว. *สารคาม* ได้ *จ่ายความรู้เป็นวิทยาทานมาแล้วทั้งหมด* ขออุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่ *ยาขอบ* ผู้มีเกียรติอันบริสุทธิ์งดงามนี้ด้วยเทอญ

คุณโชติ แพร่พันธุ์ อันมีสมญานามปากกาว่า *ยาขอบ* นั่น ย่อมเป็นที่รู้จักแก่นักเลงหนังสือทั่วประเทศไทย ข้าพเจ้าได้รู้จักมักคุ้นพอสมควรกับท่านผู้มีเกียรตินตั้งแต่ครั้งเจ้าตัวออกหนังสือข่าวรายวัน *สุริยา* ที่สำนักหนังสือข่าว *ไทยใหม่* ว่าด้วยมารยาทความโอบอ้อมอารี ความมีใจเป็นนักสู้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ข้าพเจ้าชอบพอรักใคร่ *ยาขอบ* นั่นก็คือ เขามีอุดมคติอันตรงกับข้าพเจ้าอยู่อย่างหนึ่งในจำนวนคุณสมบัติทั้งหลายของเขา คือ *ความยุติธรรม* เพราะในโลกนี้ข้าพเจ้าต้องการพบและขอให้ได้รับความยุติธรรม ส่วนเมตตากรุณานั้นไม่สนใจจากผู้ใดเลย การทำบุญของข้าพเจ้าทุกครั้งก็ปรารถนาสิ่งนี้เท่านั้น และ *ยาขอบ* ก็มีคุณสมบัติอันล้ำค่า คือ *ความยุติธรรม*

อันคำว่า *เกียรติบริสุทธิ์* นั้น ไม่จำต้องเป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ไม่จำต้องเป็นพ่อค้ามหาเศรษฐี จึงจะมีเกียรติบริสุทธิ์ ท่านผู้อ่านคงจะได้เคยพบเคยเห็นผู้ทมีเกียรติบริสุทธิ์มาด้วยกันทุกคน แม้ผู้นั้นจะยากจนหรือมีตำแหน่งในราชการเป็นผู้น้อย

ยาขอบ ได้สร้างเกียรติบริสุทธิ์ด้วยการเขียนหนังสือที่เป็นนิยาย อันอ่านเป็นคติในความกตัญญู ในความกล้าหาญ ในกลอุบายรบทัพจับศึก ตลอดจนความรักอันอ่านแล้วสะกดรึงหัวใจ ซึ่งเป็นหนังสือที่ *กว่าโลกสลายก็ยังหอมกรุ่นอยู่* นี่แหละ แม้เขียนย่อ ๆ ก็ได้ความจริงว่าเป็นเกียรติอันบริสุทธิ์ของ *ยาขอบ*

ในหนังสือ *ประวัติศาสตร์ฉบับราษฎร* ของข้าพเจ้า มีชื่อ *ยาขอบ* ถึง ๑๒ บรรทัด มากกว่านายกรัฐมนตรีและเสนาบดีบางคน เพราะเขาเหล่านั้นมีเพียงบรรทัดเดียว หรือไม่มีเลย.

๙ มนก. ๒๕๐๐

★★★★

โชติเคยเป็นจ้าวเขาหลวง . . . . . โดย *อั้น สุนัย*

■ *โชติกับข้าพเจ้า* เป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่ครั้งเด็ก ๆ แถมบ้านอยู่ใกล้กันเสียอีกด้วย คือที่ศาลาแดงในบริเวณสวนลุมพินีเดี๋ยวนี้ ซึ่งในครั้งกระนั้นมีสภาพเป็นทุ่งนาเวิ้งว้างสุดลูกหูลูกตา

เมื่อตอนเด็ก ๆ โชติมีรูปร่างแบบบาง ผิวดำ พุงโร ที่ตอผูกตะกรุดด้ายสายสิญจ์แบบพระขุดงแจก ผมดำหยักโศก ชอบประแป้ง สวมเสื้อผ้าบ่านคอกลม นุ่งกางเกงแพร เป็นคนคุยตลกโปกฮ่ามาตั้งแต่เด็ก

โชติอยู่กับหญิงกลางคนชื่อจับ อาชีพเจ้าสำนักทรงจ้าวเข้าผี กิจวัตรประจำวันที่ผู้ปกครองให้โชติทำ คือการอ่านหนังสือประโลมโลกให้ฟัง และจะต้องอ่านในท่วงทำนองเสียงอ่อนเสียงหวานตามคำกลอนเสียด้วย ขณะที่โชตินั่งอ่านเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ จะมีผู้เฒ่าผู้แก่บ้านใกล้เรือนเคียงมานั่งฟังนอนฟังกันอยู่รอบตัว

ครั้งหนึ่ง มีคนมาหาผู้ปกครองของโชติเกี่ยวกับเรื่องทรงจ้าวเข้าผี โชติถูกผู้ปกครองให้เป็นคนทรง ครั้งแรกถกผู้ปกครองเฆี่ยนเสียแทบแย่ เพราะจ้าวไม่เข้า พอครั้งที่สองนั่งบริกรรมอยู่เพียงประเดี๋ยวเดียว โชติก็ตัวสั่นส่งเสียงห้าว ๆ เป็นจ้าวขึ้นมาได้สมใจผู้ปกครอง ฝ่ายผู้ที่หวังจะพึ่งจ้าวต่างก็สอบถามกันเสียงขรมว่ามาจากไหน ? จ้าวโชติ ตอบว่ามาจาก *เขาหลวง*

โชติเล่าให้ข้าพเจ้าฟังในวันนั้นว่า *ถ้าเผือกูไม่ทำท่าเป็นจ้าวเข้า กูก็แย่ อาจีบหวดกูหลังยับไปอีกแน่* ข้าพเจ้าสอดถามว่า มึงเอามาจากไหนที่ว่ามาจากเขาหลวง โชติตอบว่า *ก็เขาไหน? เขาหลวง, หลวงไหน? หลวงพรหม ซีวะ ! !*

โชติตายจากข้าพเจ้าไปแล้ว แต่บางครั้งข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าโชตยังอยู่ใกล้ ๆ กาย เพราะโชติกับข้าพเจ้าร่วมสนิทชิดชอบกันมาตลอดเวลาจนกระทั่งจากกันอย่างไม่มีวันจะได้พบได้เห็นอีก หวังว่าโชติคงจะ

สุขสำราญอยู่บนวิมานเมืองแมน เหมือนกับที่โชติสุขอย่างไม่เคยทุกข์เมื่อยังอยู่ร่วมกันในความมีชีวิต.

๑๘ มิย. ๒๕๐๐

★★★★

แพร่พันธุ์บัญหา . . . . . โดย *เทียน เหลียวรักวงศ์*

■ *เมื่อ* พระภิกษุโชติ แพร่พันธุ์ ได้อุปสมบทแล้วสัก ๔ — ๕ วัน ก็ได้รับอนุญาตพิเศษจากท่านเจ้าคุณผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ ให้ออกไปนอกอาวาสเพื่อกระทำกิจธุระส่วนตัวได้ ฉะนั้น พระโชติจึงมาที่โรงพิมพ์ไทยพณิชยการ ถนนสี่สม แทบทุกวัน เพื่อช่วยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการงานหนังสือพิมพ์ที่เคยทำอยู่ก่อนบวช แต่จะเป็นด้วยระเบียบวินัยของวัดหรือของสงฆ์บังคับหรืออย่างไรข้าพเจ้าไม่ทราบ พระโชติจะมาแต่ลำพังรูปเดียวไม่ได้ จะต้องมีพระภิกษุพเลี่ยงหรือเพื่อนมาด้วยอีกรูปหนึ่งเสมอ พระภิกษุผู้ได้รับมอบหมายจากท่านเจ้าคุณให้เป็นพระพเลี่ยงมากับพระโชติครั้งนั้นมีประจำอยู่รูปหนึ่ง คือมากับพระโชติแทบทุกครั้งหรือมากกว่ารูปอื่นหมด เพราะนอกจากรูปนั้นแล้วข้าพเจ้าจำรูปอื่นไม่ได้เลย พระพเลี่ยงที่ข้าพเจ้าคุ้นมากที่สุดรูปนี้ เป็นมหาเปรียญ ๙ ประโยค ข้าพเจ้าเสียดายที่ไม่ได้จดจำนามของท่านไว้ จึงไม่ทราบด้วยว่าต่อมาท่านมหาองค์นี้จะได้ลาสิกขาบทออกไปตามคำพยากรณ์ของข้าพเจ้าหรือเปล่า ถ้าหากท่านยังคงอยู่ในสมณเพศจนกระทั่งบัดนี้ก็ขอได้โปรดให้อภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย

วันหนึ่ง พอย่างเท้าลงจากรถยนตร์เข้าไปในโรงพิมพ์ พร้อมด้วยพระพี่เลี้ยง คือท่านมหารูปนี้ตามติดมาเบื้องหลัง *พระโชติ* ก็หัวเราะร่วนมาแต่ไกล และทักข้าพเจ้าเป็นเชิงมีข่าวดีพิเศษอะไรสักอย่างที่จะบอกกับข้าพเจ้าเป็นสิ่งแรก

"นี่ คุณเทียน" ท่านเอ่ยขึ้น "อาคมภาพน่ะบวชมาได้เพียง ๙ วันเข้าวันนี้เท่านั้น ก็เอาชนะท่านมหาเปรียญ ๙ ประโยคได้แล้ว"

"ท่านหมายถึงชัยชนะในด้านไหน?" ข้าพเจ้าถาม "หลักธรรมหรือ!"

"หลักธรรมหรือหลักสงฆ์อะไรบอกไม่ถูก" *ท่านโชติ* ตอบ "จะเรียกว่าประเพณีหรือวินัยสงฆ์จะเหมาะกว่า"

พูดแล้วก็หัวเราะด้วยความขบขันอีกเป็นอันมากในเรื่องราวที่จะเล่าให้ข้าพเจ้าฟังต่อไป จนทำให้ท่านมหาผู้ออกปากยอมจำนนแก่ *ท่านยาขอบ* มาแล้วต้องพลอยหัวเราะอีกพักใหญ่

ข้าพเจ้าเริ่มสนใจในเหตุการณ์นี้มากขึ้น จึงหยุดงานที่กำลังทำอยู่ และหันมาเร่งให้ *ท่านผู้ชนะสิบทิศ* เล่าให้ข้าพเจ้าฟังโดยเร็ว

"มันเป็นปัญหาอย่างหนึ่ง" *ท่านยาขอบ* เริ่มเรื่อง "ปัญหาซึ่งจะว่ายากหรือง่ายแค่ไหนไม่รู้ แต่ท่านมหาผู้นี้ยอมแพ้เด็ดขาดแล้ว เออ, ดูเหมือนท่านมหาได้ไปทายพระภิกษุร่วมคณะอีกหลายรูป และท่านเหล่านั้นก็ยอมจำนนเช่นเดียวกัน"

"แปลกดี" ข้าพเจ้ากล่าวด้วยความตื่นใจและจดจ่ออยู่แต่จะฟังปัญหานั้นโดยเร็ว จึงเร่ง *พระยาขอบ* ให้บอกให้ข้าพเจ้าฟังเสียก่อน

ที่จะคุยต่อไป "ทายผมมาเร็ว ๆ เถิด ผมจะได้รู้ว่าถ้าผมอยู่ในกลุ่มพระภิกษุที่ถูกทายมาก่อน ผมจะเป็นผู้ยอมจำนนด้วยหรือไม่"

"คุณก็ต้องแพ้อีกคนแน่ ๆ" *ท่านโชติ* พูดอย่างมั่นใจ "ท่านมหานี่นะเปรียญ ๙ ประโยคเชียวนา รูปอื่น ๆ ที่วัดก็ถ้วนเปรื่องปราชญ์แทบทั้งนั้น ท่านยังยอมหมดเลย ประเดี๋ยวจะได้รู้กันว่าคุณจะเก่งยังไง ท่านมหาอย่าเพิ่งแพร่งพรายอะไรนะ เอาละ, คุณเทียน อะไรเอ่ย ฉันได้แต่จับไม่ได้? *ฉัน* คือ *รับประทาน* บัญหานี้เป็นบัญหาสำหรับทายพระสงฆ์โดยเฉพาะ"

"ฉันได้แต่จับไม่ได้" ข้าพเจ้าทวนบัญหา "แล้วจะกินวิธีไหนกันล่ะ กัมถงขม้าก็ผิดวิสัยคนธรรมดาสามัญ ยิ่งเป็นพระสงฆ์ด้วยก็น่าเกลียดใหญ่ เอ๊ะ, ผมยังไม่ค่อยเข้าใจ"

"ไม่รู้ละ" *ท่านยาขอบ* เน้นคำ "บัญหาก็มีอยู่แค่นั้นแหละ จะอธิบายให้นิดหน่อย คือ สำหรับพระสงฆ์ — ฉันได้แต่จับไม่ได้ — แต่สำหรับคุณจับได้ เพราะไม่ใช่พระสงฆ์" แล้วก็หัวเราะต่อไปขณะที่ข้าพเจ้ากำลังใช้สมองขบบัญหานั้นอย่างเต็มที่

"เป็นไปไม่ได้" ข้าพเจ้าอุทาน "ผมจะยอมแพ้ได้อย่างไร เพราะกฎเกณฑ์มันเป็นสิ่งที่ผิดหลักธรรมดา แม้แต่สำหรับพระสงฆ์สิ่งใดที่พระสงฆ์ฉันได้ ท่านก็ต้องถูกต้องหรือจับมันได้เพื่อแก่การที่จะนำมันไปสู่ปาก ถ้าห้ามไม่ให้ท่านจับ ท่านจะฉันอย่างไรกัน?"

"เอาเถอะน่า" *ท่านยาขอบ* กล่าวอย่างหนักแน่น "ไม่งั้นมันจะเรียกว่าบัญหาหรือ? เดี๋ยวคุณก็จะเหมือนอย่างท่านมหารูปนั้น

เหมือนกัน คือ—ถึงบางอ้อ—แถมยังร้องลั่นว่า—จริง, จริงที่เดียว ฉันได้, แต่จับไม่ได้เป็นอันขาด ยอมแพ้เสียดีๆ เถิด แล้วจะบอกให้ ขอสัญญาด้วยว่าถ้าบอกแล้วคุณยังเถียงได้ จะให้ปรับ เอาอะไรก็เอา"

"เอาครับ ผมยอมแพ้" ข้าพเจ้าออกปาก เพราะเหตุหนึ่งก็คือคิดไม่ออกจริงๆ อีกเหตุหนึ่งก็คืออยากรู้เร็วๆ ว่าสิ่งนั้นคืออะไร

"นม ยังไงล่ะ" ท่านโชติเฉลย

"นม" ข้าพเจ้าทวนคำขณะคิด "พระฉันได้-แต่จับไม่ได้—อนิจจัง! อนิจจัง! จริง! จริงแล้ว ผมยอมแพ้"

ข้าพเจ้าพูดอะไรต่อไปไม่ได้อีก นอกจากร่วมวงหัวเราะกับท่านทั้งสองรูปต่อไปจนน้ำตาน้ำมูกไหล.

๒๕ พฤศ. ๒๕๐๐

★★★★

ยาขอบ ถูกหาหมิ่นประมาท . . . . . โดย ลำโพง

■ *วันหนึ่ง* กว่า ๒๐ ปีมาแล้ว เวลาใกล้เที่ยงที่หน้าโรงถ่ายภาพยนตร์ *ไทยฟิล์ม* ทุ่งมหาเมฆ คุณโชติกุลกุจออกมายังหาบ

เจ๊กขายก๋วยเตี๋ยวเนื้อเปื่อยเป็นคนแรก เจ๊กก๋วยเตี๋ยวก็กำลังเตรียมพร้อมที่จะต้อนรับลูกค้าประจำวันของเขาอยู่แล้วในขณะนั้น

"วันนี้เนื้อเปื่อยดีหรือ อาเฮีย?" คุณโชติเอ่ยถามก่อนเดินเข้าไปถึงหาบ

"ดีมาก วันนี้ดีทั้งนั้น" อาเฮียตอบพร้อมกับหยิบตะเกียบคู่ใหญ่พิเศษ เตรียมจะคีบเนื้อขึ้นมาหั่นให้ตามเคย

"เอาเนื้อเปื่อย ๆ ให้อ้วนสามนิ้ง เร็ว ๆ" คุณโชติออกคำสั่ง แล้วเดินถอยออกไปยืนอยู่ริมประตูใหญ่ มองเข้าไปในโรงถ่ายคล้าย ๆ กับจะคอยหาเพื่อนสักคนหนึ่ง

"อ้วเลือกให้ดี ๆ" อาเฮียตอบพร้อมกับหยิบชามออกวางข้างเขียง

"ไม่ต้องเลือกหรอกดี เอาที่คนอื่นไม่ชอบกินก็ได้ ติดกระดูกบ้างยิ่งดี" คำสั่งของคุณโชตินี้ทำให้อาเฮียออกจะงงไปบ้าง แต่เขาก็คงความหาเนื้อที่เขาเห็นว่าจะถูกใจลูกค้าประจำคนนี้แน่ ๆ เมื่อเขาเลือกได้ ๓ — ๔ ก้อนเอาขึ้นวางไว้บนเขียงและเตรียมจะหั่นใส่ชาม เขาก็ได้รับคำสั่งสำทับมาจากคุณโชติอีก

"ไม่ต้องหั่น ไม่ต้องหั่นหรอกอาเฮีย เอาทั้งก้อน ๆ อย่างนั้นแหละ ใส่ชามเข้า น้ำแกงก็ไม่เอา"

"หวา! ดีจะกินยังไงหวา" อาเฮียอุทาน ถือมีดค้างอยู่ในมือ

"เถอะน่า มันกินได้" คุณโชติบอกอย่างไม่เอาใจใส่กับความงงงวยของอาเฮีย "ไม่เอา ไม่เอา! พริกน้ำส้ม น้ำปลาอะไรไม่เอาทั้งนั้น เอามาเร็ว เฮ้ยตะเกียบก็ไม่เอา อ้าว อย่าวางบนม้านั่งเซาซี่ วางถุงทพนซเมนคน"

คำสั่งเหล่านี้ แม้อาเฮียจะปฏิบัติตามแต่ก็ด้วยความแปลกใจเป็นล้นพ้น เมื่อเขาได้วางชามลงบนพื้นถนนตามที่ผู้ซื้อต้องการแล้ว เขาก็ยังไม่ยอมถอยกลับมายังหาบก๋วยเตี๋ยวของเขา คงยืนเฝ้าดูอยู่ว่าลูกค้าของเขาจะกินเนื้อชามนั้นเอง หรือจะเลี่ยงเพื่อนของเขาสักคนหนึ่ง ด้วยวิธีการอย่างไร

เมื่อคุณโชติสอดส่ายตาหาเพื่อนของเขาไม่เป็นผล เขาก็เริ่มลงมือ และส่งเสียงเข้าไปภายในโรงถ่าย ซึ่งดังขนาดที่ส่งมิชวัดและมิหู้ทั้งหลายจะต้องได้ยินโดยทั่วถึงกัน "ม่ะ ม่ะ ม่ะ ไอ้แด่นม่ะ วันนี้ข้าจะเลี้ยงเอ็งด้วยสิ่งที่ข้าชอบกิน แต่บางวันยังไม่มีจะกิน ม่ะ ม่ะ ม่ะ!"

พอขาดเสียง ไอ้แด่นผู้มีโชคดีเสมอ เพราะเป็นสุนัขของคุณโชติ ก็ห้อเหี่ยดมาจากอีกมุมหนึ่งของโรงถ่าย แต่เดชะบุญที่คุณโชติยกขึ้นเป็นเพื่อนขนาดที่มีกินด้วยกัน อดก็อดด้วยกันนั่น จะได้ถูกรับรองให้เข้าระดับเพียงจะกินจากชามก๋วยเตี๋ยวของอาเฮียหาได้ไม่ หรือจะซื้อเพื่อให้มันกินโดยตรงก็คงไม่ได้เช่นกัน เพราะขณะนี้อาเฮียกำลังมือสั่น ปากสั่นด้วยความโกรธ อย่างที่เขาไม่เคยโกรธอะไรมาแต่ก่อน เขาไวกว่าอ้ายแด่นโดยที่ยืนอยู่ใกล้กับชามเนื้อ ฉะนั้น ก่อนที่ปากไอ้แด่นจะมีโอกาสชิมเนื้ออันโอชะจากชามที่อาเฮียเตรียมไว้สำหรับมนุษย์ [ซึ่งบางคนอาจมีปากสกปรกเลี่ยงกว่าปากไอ้แด่นอีก] อาเฮียก็คว้าชามเนื้อขึ้นมาได้ทันควัน และสาดเนื้อทั้งหมดในชามนั้นลงบนพื้นดิน

ถ้าไม่ใช่เพราะความยำเกรงในบุคคลผู้ซื้อ หรือเพราะรู้ตัวในฐานะของคนว่าอาจจะไม่ได้รับความปรานีเท่ากับไอ้แด่นก็ได้ ถ้าเขาบังเ

อาจทำสิ่งใดลงไปกับสุนัขหรือกับบุคคลผู้ซื้อ ซึ่งมีความปรารถนาเพียงจะเลี้ยงสุนัขที่น่ารักของเขาให้ได้กินอาหารที่เขาชอบ และกินก่อนเขาสักมื้อหนึ่ง เพราะเมื่อตอนเช้าวันนั้นเขาได้ดื่มกาแฟดำเพียงถ้วยเดียว ซึ่งไอ้แด่นกินไม่เป็น มันจึงยังไม่ได้กินตั้งแต่เช้า อาเฮ่ยก็คงไม่แต่เพียงตาเขียว และมีเสียงสั่นเท่านั้นในขณะที่เขากำลังมีความโกรธอย่างสุดขีด และพยายามหาคำแสดงมันออกมาว่า

"ลอลูกอั๋ว ของอั๋วไม่ดีแฮ่ะ ลอตั้งซื้อให้หมากิงแฮ่ะ ลอไม่ขอกกิง ไม่ตั้งกิงซีหวา อั๋วไม่ล่ายทำขายให้หมากิง หมากิงเลียวคงกิงล่ายที่ไหนหวา พุกโท่ ลูกจิงๆ เฮ้ย! เฮ้ย! เจ็กใจหลัวเกิง"

พูดเท่านั้นแล้ว อาเฮ่ยก็เอาคานสอดหาบยกใส่บ่าและหาบก๋วยเตี๋ยวเนื้อเปื่อยของเขาไปหาลูกค้า ณ ที่แห่งอื่น ซึ่งเขาเชื่อว่าเขาคงไม่ซวยพอที่จะไปพบมนุษย์ชนิดนายโชติ แพร่พันธุ์คนที่สองเข้าอีกเป็นแน่ คือมนุษย์ที่มีความกรุณาปรานีต่อสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัข มากถึงกับจะยอมถ่อมตนลงมากินอาหารชนิดเดียวกัน และกินพร้อมกันกับมัน.

๒๕ พฤศ. ๒๕๐๐

★★★★

คิดถึง *คุณโชติ* . . . . . โดย *เบญจมินทร์*

■ *เดือน* มีนาคม ๒๔๙๙ ที่สมรภูมิเกาหลี ทหารไทยในกองร้อยพยัคฆ์น้อย ได้มีการกล่าวขวัญถึงข่าวมรณกรรมของนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งแห่งเมืองไทย ท่านผู้นั้นคือ *ยาขอบ*

ข้าพเจ้าติดตามหาต้นตอข่าวมรณะของ *ยาซอบ* แต่ก็ดูจะเลื่อนลาง หลังจากค้นอยู่พักหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ได้พบข้อความนั้น ที่หน้าหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ซึ่งออกจำหน่ายในกรุงเทพฯ เมื่อเกือบ ๓๐ วันมาแล้ว นั่นหมายความว่า ทหารไทยในเกาหลีจะมีโอกาสได้อ่านหนังสือพิมพ์ที่สมมุติว่าออกจำหน่ายวันที่ ๑ เราจะได้อ่านก็ราววันที่ ๒๕ ขึ้นไป

ยาซอบ สิ้นชีวิตเสียแล้ว! *ยาซอบ* ตายแล้ว!! *ยาซอบ* จากข้าพเจ้า จากเราผู้รักเขา และจากเราผู้รักงานของเขา จากไปอย่างไม่มีวันจะกลับมา!!! ข้าพเจ้าสะอื้นอยู่ในอก อนิจจา, ชีวิตคนเรานไม่มีเที่ยง แต่ความตายนั่นซิเป็นของแท้

คุณแม่จากไป เมื่อข้าพเจ้ายังเด็ก พี่ชายคนที่สองผู้ไม่ปรารถนาที่จะเห็นข้าพเจ้าเป็นมหาโจรจากไปคนที่สอง ถูกฝาแฝดสุดที่รักหนึ่งในจำนวนสองจากไป ครั้งสุดท้าย สำหรับทหารเก่าผู้มากไปด้วยความรักและระลึกถึงคุณแม่ ดื่มสุราจัดล้มตงกลางถนน เป็นอัมพาต นอนนิ่งพูดและกินอาหารไม่ได้ มีชีวิตอยู่เพียง ๓ วัน แล้วจากไป---คุณพ่อที่สุดเคารพของข้าพเจ้า สี่ครั้งสำหรับการสูญเสีย สำคัญยิ่งในชีวิตของข้าพเจ้า คิดว่าควรจะพอกันที่สำหรับบุคคลที่ข้าพเจ้ารักเคารพและบูชา แต่—กรรม! ข้าพเจ้าอยู่ถึงเกาหลี ไกลสุดหนาวสุด และอารมณ์เศร้าเปลี่ยวใจสำหรับการห่วงใยทางครอบครัว และคิดถึงมิตรสหายทางเมืองไทย ข่าวการมรณกรรมของ *ยาซอบ* ยังตามไปถึงและก่อความสลดใจให้ข้าพเจ้าพ้นที่จะประมาณ

■ **ที่บ้านรางน้ำ** บุรุษผู้หนึ่งนุ่งกางเกงแพรสวมเสื้อผ้าบ่าน นอนเอกเขนกอยู่กับพื้น ลุกขึ้นยกมือรับไหว้ข้าพเจ้า ผู้กำลังหิว และไม่มีที่นอน และมีเสื้อผ้าชุดเดียว

เขาผู้นั้น "คุณมีธุระอะไร?"

ข้าพเจ้า "เพื่อนผมเขาให้มาหา อ้า—คุณโชติ"

เขาผู้นั้น "เพื่อนคุณชื่อว่าอะไร"

ข้าพเจ้าบอกชื่อเพื่อน เขาผู้นั้นพยักหน้า ข้าพเจ้าก็พูดต่อ

"ผมมาขออาศัยอยู่ด้วย ผมตัวคนเดียว"

เขาผู้นั้น "เอา, อยู่ก็อยู่"

เท่านั้นเอง ง่ายดายอะไรเช่นนั้น! สะดวกที่สุดสำหรับคนหน้าด้านอย่างข้าพเจ้า และแปลกประหลาดที่สุดสำหรับข้าพเจ้า เมื่อทราบว่าเขาผู้นั้นคือ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ที่ทุก ๆ คนรู้จักกันในนาม *ยาชอบ*

คุณโชติ กินอะไร ใช้อะไร ทำอะไร ข้าพเจ้ามิเอ็ยว ด้วยเสมอ ข้าพเจ้ารัก*คุณโชติ* กรุณาอย่าเพิ่งเข้าใจว่า ทำไมจะไม่รักล่ะ ในเมื่อคุณโชติตามใจคนหน้าด้านอย่างข้าพเจ้า หามิได้ ข้าพเจ้ารักคุณโชติ เพราะคุณโชติเป็นยาจกในสายตาคนอื่น ๆ แต่ความจริงคุณโชติเป็นราชาในอาณาจักรใจของท่าน ข้าพเจ้าก็พลอยเป็นราชาไปด้วย!

คุณโชติ ย้ายจากรางน้ำไปอยู่บ้านญวนสามเสน อ๋อ, แน่ละ, ข้าพเจ้าก็ติดตามไปด้วย ข้าพเจ้าไม่ยอมห่างหม้อข้าวทองคำใบนั้นไปเป็นอันขาด

ที่บ้านญวน คนใหญ่โตสมัยนี้เคยคุ้กตุ่ยอยู่ในบ้าน
คุณโชติ หลายคน ข้าพเจ้ารู้จักทั้งนั้น บางคนทำตัวเหมือนสุนัขทดมน้ำข้าว
รดหัว คุณโชติ บอกว่า

"เขามาชั่ว แต่ไปดี พี่ชอบ แต่ถ้าเขามาดีแล้วไปชั่ว นี่ซิ จะพลอยเป็นว่าเราไปทำให้เขาเสีย"

ข้าพเจ้า "ผมอยากไปดีเหมือนเขาเหล่านั้นบ้าง คุณโชติช่วยกรุณาแนะนำผมบ้าง"

คุณโชติ สอบถามความรู้ของข้าพเจ้าก็พอใจ และการวางตัวซึ่งโดยแท้จริงนั้นข้าพเจ้าก็คือผู้รับใช้คนหนึ่งของ คุณโชติ และถามความต้องการทำงานชนิดใด

ข้าพเจ้า "ผมทำได้ทั้งนั้น"

คุณโชติ "ถ้ายังงั้นคอยก่อน เมื่อไหร่ จังหวัดไหน ตำแหน่งข้าหลวงว่าง จะเสนอเข้าพิจารณา"

แล้ว "เรา" ก็หัวเราะกัน ดื่มเหล้าด้วยกันเหมือนข้าพเจ้าเป็นน้อง แต่สำหรับข้าพเจ้าเองรู้สึกว่าตัวเป็น "ถูก" มากกว่า

ว่าง ๆ ไม่มีอะไร ความจริง คุณโชติ ว่างตลอด ๒๔ ชั่วโมง คนในบ้านนั่งดื่มเหล้ากัน ข้าพเจ้าด้วย เสร็จแล้วก็มีการร้องเพลงแถมพกอันเป็นความรู้พิเศษของข้าพเจ้า คุณโชติชอบใจมาก ตั้งชื่อให้ข้าพเจ้าใหม่ว่า "คัสโนวา คนเจ้าสำราญ"

วันหนึ่ง คุณโชติ เรียกข้าพเจ้าไปพบ ถามว่า

"ชอบร้องเพลงมากหรือ"

ข้าพเจ้า "ครับ พอร้องได้"

คุณโชติ "ร้องดีนี่ จะเขียนจดหมายให้ฉบับหนึ่ง ถึงแม่เลื่อนหรือจวดอกจันทร์ก็ได้ ฝากงานร้องเพลงในคณะละครแม่เลื่อนให้ จะเอาไหม?"

นี่คือตำแหน่ง "ข้าหลวง" ที่คุณโชติจะมอบให้ข้าพเจ้า

ข้าพเจ้า "ลองดูก็ได้ครับ"

คุณโชติ เขียนจดหมายเสร็จใส่ซอง มอบเงินให้จำนวนหนึ่ง บอกให้ไปที่โรงละครนาครเขษม ข้าพเจ้าแต่งตัวออกจากบ้านเป็นที่จะปฏิบัติตาม แต่-พิโธ่เอ๋ย, คนอย่างข้าพเจ้าซึ่งถือว่าตัวเองเป็นราชาจอมขี้เกียจและได้สมญาว่า "คัสโนวา คนเจ้าสำราญ" คนนี้หรืออยากทำงาน? เปล่าเลย, ในสมองข้าพเจ้าไม่เคยคิดจะทำงาน ไม่เคยคิดอยากจะมีชื่อทางนักร้อง--- แม้แต่นิดเดียว

จดหมายฉบับนั้น ข้าพเจ้าฉีกทิ้ง เงินค่ารถ ข้าพเจ้าเอาไปดูหนัง สบายใจ ได้เวลาข้าพเจ้ากลับ คุณโชติ ยิ้มรับ

"เรียบร้อยหรือ?"

ข้าพเจ้า "ไม่พบตัวครับ"

คุณโชติ "เอ๊ะ---ถ้างั้นเอาไว้วันหลัง โอกาสยังมี"

เป็นประโยคสุดท้าย หางเสียงบอกความกรุณาปรานี เช่นเคย วันหลัง--โอกาสยังมี วันหลัง--โอกาสยังมี

■ จากนั้น ๑๕ นาที ข้าพเจ้ามองเห็นคุณโชติเป็นนักร้อง ชื่อเสียงสูงต่ำเพียงใดข้าพเจ้าไม่อาจจะวัดได้ แต่ข้าพเจ้ามีครอบครัว มีบ้านและมีรายได้จากการร้องเพลง พออยู่สบาย ๆ ตลอดมา งานอาชีพของข้าพเจ้าต้องดิ้นรนเสมอ โอกาสจะพบคุณโชติจึงมีน้อย แต่พระคุณเท่าที่คุณโชติมีต่อข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าคิดว่าแผ่นดินกลบหน้าเท่านั้นจึงจะลืมได้

และบางครั้งเหตุการณ์ยุ่งเหยิงในวงการละครที่เอาเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของ *ยาขอบ* ไปแสดงเกิดขึ้น ข้าพเจ้าซึ่งมีเอี่ยวอยู่ตามเคย ถึงแม้ไม่ได้ร่วมเป็นนายทุนสร้างแต่ก็เป็นผู้เสนอแนะให้เอาเรื่องของ *ยาขอบ* ไปแสดงละครแสดงเสร็จ *ยาขอบ* มิได้รับค่าเขียนตามสมควร ความผิดอันนั้นกลับตกมาอยู่ที่ข้าพเจ้าผู้เสนอแนะจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าเรื่อง ข้าพเจ้างงไปหมด---

"คุ้มทอง หรือ เบญจมินทร์คนนี้ แต่ก่อนก็เคยอยู่กับอา ถ้าเขาคิดว่าเขาใหญ่พอจะทำอะไรข้ามหัวอาเช่นนี้ อาก็อยากลองดีนัก"

ข้อความเพียงเท่าน ข้าพเจ้าก็ต้องรีบวิ่งไปกราบเท้า *ยาขอบ* ที่บางขุนพรหม และเล่าความเป็นจริงให้ทราบ ความสำนึกที่ปลายลิ้นของข้าพเจ้ายังระลึกได้ถึงรสน้ำข้าวของ *ยาขอบ* อยู่ จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่ข้าพเจ้าจะหลู่เกียรติและลบคุณท่านไปได้

คุณโชติ เป็นผู้ให้กำลังใจในการทำงาน เป็นผู้สอนให้รู้ถึงว่าเราจะดำเนินชีวิตอยู่โดยไม่ให้คนเหยียดหยามนั้นจะทำประการใด ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงรักเคารพและกตัญญูต่อ *คุณโชติ*

ข้าพเจ้าเรียก *คุณโชติ* เสมอมา เพราะข้าพเจ้าระลึกถึง *คุณ* ของ *โชติ แพร่พันธุ์* ที่มีต่อข้าพเจ้าเสมอ

คุณโชติ จากข้าพเจ้าไปแล้ว หากแม้วิญญาณของท่านมีปรารถนาให้ข้าพเจ้ากระทำการใดเพื่อสนองคุณ ข้าพเจ้าจะไม่ละเว้น!

๒๒ มิย. ๒๕๐๐

ภาษาและคารมของ *ยาชอบ*

"....ในคืนวันนั้นแพงลงมาหาฉัน อย่าขยิ้มเยาะ ๆ มันไม่ได้มาหาอย่างลูกผู้หญิงที่แร่ร่านมาหาผู้ชาย แพงลงมาเพราะน้ำใจอารี ด้วยเหตุฉันลืมกล่องยาตั้งเสียทั้งกล่อง แต่จะเป็นบุญหรือกรรมก็ตามเถิด อาพิศอยู่ทางนี้ก็ชักกะไดขึ้นเสีย ตอนนี้ถ้าอีแพงมันมีพี่สาวดีเหมือนพี่สาวทั้งหลาย ไม่หิ้งน้องจนถึงต่ำทอเอาหยาบ ๆ คาย ๆ แพงมันก็คงจะมาให้อาหรือเพื่อนคนใดคนหนึ่งทอดกะไดลงมา แต่นี่แพงมันไม่กล้า กลับจากห้างขึ้นเรือนไม่ได้ ก็สู้นั่งทนหนาว ทนกลัวผีอยู่ข้างยุ้งข้าว ฉันไปเจอะในตอนดึก จึงเรียกให้มานอนเสียในห้าง ให้ห่ากินเถอะ แพงมันเข้าไปนอนในห้าง ส่วนฉันก็เดินรอบ ๆ ดอกดวาย เมื่อยเข้าก็นั่งที่แคร่นี่ คำหนึ่งไม่ได้ชวนให้มันคุย แต่นั่นแหละเพื่อนเอ๋ย, ฉันพูดเหมือนเอาเท็จมากล่าว ฝนเทลงมาแทบลืมตาไม่ขึ้น ฉันไม่มีที่ไป จึงต้องเข้าไปซุกอยู่ในห้างกับนังแพง...."

จาก *เพื่อนแพง* หน้า ๒๒๖

ความหวัง

สิ่งหนึ่งที่เรา

ขาดไม่ได้

ในยามที่ใครสักคน

ความหวังที่จะทำให้ใจ

ไม่ท้อแท้สิ้นหวัง

ก็คือการที่เราต้อง

มีสติรู้เท่าทันชีวิต

ระวังพลาดสิ่งนั้นไป

หากเราต้องประสบ

ความผิดหวังครั้งใหญ่

ก็ต้องรู้จักเก็บงำ

ไม่ให้ใครอับอายขายหน้า

เพื่อรอวันเวลาอันงดงาม

ให้ชัยให้ข้าปลาด
พบหน่อกอสหรรษา
ไปหาด้วยช่วยลากสองมา
พนักสักหน่อเพื่อความรัก

ทะเวนที่ลงลับหล้า
ขอเป็นพระข้าประจักษ์
แกดดิ่งเสี้ยนตับอย่าพัก
อย่าปลูกลูกฟันหาหัก

เวลาเท่านั้นพลันเห็น
เท่าเช่นความจริงตระหนัก
สิ้นวันกันได้เรือนัก
ความรักหน่วงเหมวิญ

หมายเหตุของคณะอนุกรรมการ การเขียนกลอนนั้น ตามที่ปรากฏ เป็นการไม่ผิดที่จะกล่าวลงไว้ได้ว่าเป็นอหังการอย่างหนึ่งของ "ยาขอบ" สังเกตว่า เขามักจะพยายามเค้นเขี่ยวเข็นตนเองอยู่เป็นครั้งคราวในทางเขียนกลอน กลอนที่ "ยาขอบ" เขียนนั้นจะดีเลวเพียงใด เช้นที่เขาเขียนทิ้งไว้บทหนึ่งดังที่นำมาถ่ายบล็อกตีพิมพ์ไว้นี้จะชี้ให้เห็นได้ดีอยู่แล้ว กลอนชิ้นนี้ "ยาขอบ" เขียนใส่ไว้ในกระดาษสีชมพูเก่า ๆ ด้วยดินสอ เมื่อจะเอามาลงหมึกเพื่อทำเป็นบล็อกครั้งนี้ คณะอนุกรรมการก็ได้พยายามคงไว้ทุก ๆ อย่างแม้แต่การขีดฆ่าอักษร.

ใครเคี่ยวใครต่ำหาไม่
หากด้วยหทัยเกิดสิเน่ห์
ใช่ต่ำต้อยด้วยวัยวุฒิ
ก็ย่อมจักเป็นที่ปรองดอง
ท่องปากท่องสื่อสื่อสัมพันธ์
ท่องสิ่งนี้ว่าเป็นทำนอง
ท่องหวังรักเป็นทำนอง
ก็ย่อมจักเป็นที่ไว้ใจเอาฯ

วิบัติขลาดหนอฯเหลือเกิน
ปองดูทรชีพันให้เหมาะฯเจาะ
ทั้งมีอำนาจเหนือเดาะห์
หากเพราะเงื่อนไขในที่ทางเพลง
ฯ
ฯพันหนอขอดูทึ่งหาญ
ก้อยอดูใจให้เหมาะฯเหมือ
อย่าเดาหมายใจเราเอง
ของเราจงให้จงดูความรักฯ

9.8.97

ชีวิตโชติ แพร่พันธุ์ ถึงอนิจ เหลือเชิดฉมเกียรติชื่อลือสิบทิศ

ทั้งคำโคลงและคำกลอนต่อไปนี้ เป็นส่วนที่มิตรสหายของคุณโชติ แพร่พันธุ์ ได้เขียนส่งมาสำหรับหนังสือ "ยาขอบอนุสรณ์" นี้ ตามความสำนึกแห่งกวีและนักกลอน ผู้รวบรวมถือโอกาสจัดพิมพ์ไว้ด้วยกันเป็นชุดเดียวดังต่อไปนี้

ชื่อยังแจ้วเกียรติยังดังจากหนังสือ . . โดย สถิตย์ เสมานิล

■ ประพันธ์พจน์รจเรขเสกคาถา

เก็บความเก่ามาสรรพรรณนา
เสริมมาลาธูปเทียนอาเศียรปลง
ศพเพื่อนโชติแพร่พันธ์วันสุดท้าย
เป็นเครื่องหมายสดุดีไมตรีส่ง
ไว้เป็นเครื่องคำนึงถึงโดยตรง
ชื่อยังคงกายลับทับแผ่นดิน

■ อนุสรณ์ก่อนกาลนานมาแล้ว
เสน่ห์แน่วแน่นสนิทเป็นนิจสิน
กอบเกื้อกูลกันมาเป็นอาจิณ
ไม่เคยผินพักตรหนีอาริมิตร
กุหลาบ พัฒน์ โพยม อบ มาลัย
ฉุน ลำใย วรยินทร์ ทองอิน สนิท
เฉวียน ช่วง เชาว์ สกรี ลางที ชิต
บุญทอง สถิตย บุญช่วย ด้วยอีกนาย

■ เพื่อนพวกเราที่อ้างข้างบนนั้น
หลายคนมีชีพลับดับสลาย
วรยินทร์ สุกรี ขจร ชิต เชาว์ ตาย
ระคน ลำใย เจ็ดนายหมดชีวี
สมัยหลังครั้งหนังสือ สุภาพบุรุษ
สนุกสุดอยู่ที่ ห้องเกษมศรี
บางกอกการเมือง รายวันนั้นอีกที
ได้สองเดือนก็ต้องหนีเพราะขัดนาย
โชติ แพร่พันธุ์ ยังทำงานร้านเพื่อนภาค
พวกเราลากเอามาเขียนไม่ขาดสาย
ถนัดพจน์ประชดประชันขันบรรยาย
ชนทั้งหลายอ่านชมกันขรมเทียว
"เที่ยวหน้าบางกอกการเมือง" เรื่องที่หนึ่ง
ที่ล้อถึงสนุกสนานการไปเที่ยว
ล้อ "แว่นแก้ว" เที่ยวญี่ปุ่นวุ่นจริงเจียว
"แว่นมีกระจก" โชติเที่ยวบางกอกการเมือง

ยิ่งเล่าเรื่องหมัดมวยละสวยนัก
โชติชวนชักภาพให้เห็นออกเป็นเรื่อง
เห็นภาพคู่ส้มถูกยุเคือง
ทั้งหัวเทือองส่ายหรือทือค้อหรือดี
สุภาพบุรุษรายปั้กษ์ ต้องยักย้าย
อยู่เกือบปลายคลองตลาดบาทวิถี
อยู่ไม่นานต้องขะเยื่อนเคลื่อนอีกที
สู่ยังที่ตรอกข้างวังบูรพา

■ สมัยกาลที่ย้ายมาข้างบน

เราทุกคนเริ่งรื่นหื่นหรรษา
มีโชติแทรกช่วยสนุกกันทุกครา
ได้เฮฮาล้อเล่นเป็นประจำ
คู่ปรับโชตินั่นหรือคือเฉวียง
เคยถุ้มเถียงกันมาถึงหน้าก่ำ
กุหลาบเป็นตระลาการบรรหารธรรม
ให้ถ้อยคำชี้ขาดวิวาทเพลา
การวิวาทนี้หนอก็ล้อเล่น
ใช่เรื่องเป็นจริงจังอย่างพวกเขา
เป็นลางคาบลางครั้งระหว่างเรา
เครื่องแก้เหงาให้สนุกคลายทุกข์แล

■ *จำเนียรกาลนานไปวันก็ล่วง*

เพื่อนทั้งปวงต่างคนก็ชนม์แก่
ต่างย้ายแยกแตกขบวนเหตุปรวนแปร

ตามกระแสกรรมหนุนบุญบันดาล
คำนวณนับจับเวลาแต่ครานั้น
จนถึงวันที่ลงลักษณ์อักษรสาร
ระลึกโชติเพื่อนตายผู้วายปราณ
๓๐ ปี โดยประมาณไม่น้อยเทียว
บ้างมีหลักอัครฐานสิบหลานลูก
บ้างก็ถูกความทุกข์รุกเอาเหี่ยว
มีหน้าชื่นหน้าสลดกำศรดเชียว
บุญกรรมเกี่ยวก่อตามกรรมกระพือ

■ รูปกาย *โชติ แพร่พันธุ์* นั้นมอดแล้ว
ชื่อยังแจ้วเกียรติยังดังจากหนังสือ
บทประพันธ์สรรใส่ไว้ฝีมือ
"*ผู้ชนะ ๆ*" คนลือทั้งแผ่นดิน

๘ พฤษภาคม ๒๕๐๐

★★★★

มิตรานุสรณ์ . . . . . โดย *ส. บุณยเกียรติ*

■ "*โชติ แพร่พันธุ์*" นั้นสลายแต่กายเขา
รวมทั้งเงา เลือดเนื้อ ห่อนเหลือหลง
ทั้งนามกร กระฉ่อนเฟื่อง เรื่องยิ่งยง
เด่นดำรง ทางศักดิ์ นักประพันธ์

■ เจ้าสำราญ ปานใด ใครก็รู้
ท่าเจ้าชู้ กรุ่มกริ่ม ยิ้มขยัน
ถือคติ ชีวัมม์ ปัจจุบัน
เฉพาะวัน มินำพา อนาคต

■ กับมวลมิตร คิดรัก นักเสมอ
พอพบเจอ หฤหรรษ์ ทั่วกันหมด
สนุกสนาน บานชื่น ระรื่นรส
ด้วยใจจด งามดี มีเมตตา

■ ในฝ่ายด้าน งานเพียร เขียนหนังสือ
ไว้ผีมือ ร้อยกรอง ทำนองกถา
เหยาะหยดย้อย ช้อยชด รจนา
ยากจักหา เทียมทัน สรรสำนวน

■ ใครได้อ่าน ซ่านซาบ อาบอิ่มจิต
เป็นเสพติด ต่อตาม ความหอมหวน
นามปากกา *ยาขอบ* ประกอบชวน
เงินประมวล ได้คล่อง เกินต้องการ

■ แรงจรรโลง วรรณกรรม สำคัญยิ่ง
เป็นขวัญมิ่ง บรรณภพ ครบหลักฐาน
สร้างนามฟุ้ง รุ่งโรจน์ โชติชวาล
ปวงนักอ่าน บูชา คำคารม

■ มิหันถึง กึ่งวัย ขัยก็ขาด
ถูกพยาธิ รุกราน สังขารข่ม
ชีวิต โชติ แพร่พันธุ์ ถึงอันจม
เหลือเฉิดฉม เกียรติชื่อ ถือสิบทิศ!

๑๒ มนค. ๒๕๐๐

★★★★

สักการะดวงวิญญาณ *ยาขอบ* . . . . โดย *พ. จันทรัมพร*

■ สะอื้นอกสุดเอ่ยเอื้อน อรรถรำ พันเอย
"*ยาขอบ*" ประพันธกรชำ นิก้อง
เพียรรจิตวรรณกรรม เกียรติกระฉ่อน ฉมนา
มัจจุราชปลิดชีพต้อง แดกดิ้นสังขาร

■ เคยสราญเปลี่ยนรสครั้ง อ่านอัก— ษรเอย
"*ผู้ชนะสิบทิศ*" ประจักษ์ จิตข้อง
สรรพ "นวนิยายรัก" ริน่ำ
"*สามก๊กฉบับวนิพก*" พ้อง พากย์ถ้วนพูนเกษม

■ จนเปรมปราโมทย์แผ้ว ผ่องวิญ— ญาณเอย
สถิตภพใดพึงยิน หยั่งถ้อย
นักอ่านอักษรศิลป์ สักการะ ท่านฮา
โปรดสดับถ้วนศัพท์ช้อย เชิดตั้งกตัญญู

■ เพียรบูชาอัจฉริยะร้อง สาธุคุณ ท่านนา
ผดุงเกียรติ "ยาขอบ" หนุน แน่นไว้
วรรณกรรมก่อเกิดบุญย์ แบบฉบับ ถ้วนเอย
คงอยู่คู่หล้าได้ ประดับห้องบรรณเฉลิม

■ หมายเผดิมเพิ่มพจน์น้อม แน่วกมล ข้าเอย
แม้นมาตรวิญญาณดล สดับพร้อม
างเสพสวัสดิผล พูนโภค เพ็ญแฮ
ด้วยสัตยาธิษฐานน้อม เนืองให้สุขมหันต์

๒๔ มิย. ๒๕๐๐

★★★★

โชติ โชติ ปรายโน . . . . . โดย *จันทโรทัย*

มาสว่าง....

■ "โชติ" กระจ่างแจ่มบรรณนิพันธ์ไหว
จารกล้ำล้ำค่าชนาลัย
ต่างสนใจในงานสารคดี
เกื้อประกอบวรรณกรรมประจำบท
ประนิคมพจน์รสรุ่งทั่วกรุงศรี
เติมสติปัญญาและบารมี
มอบไมตรีผู้อ่านผู้อ่านฟัง

ไปสว่าง....

■ *แพร่พันธุ์* พร่างพรายพจน์จรดผั้ง
ในดวงแดของผู้ที่อยู่ยั้ง
ชนชั้นหลังระลึกถึงครั้งอาลัย
มวลสุมิตรสุกษฎ์สารอนุสรณ์
สิ่งสนทรในจิตพิสมัย
รูปสรีรชีวิตวายสลายไป
แต่นามไพจิตรอยู่คู่ชานี

๑๙ มนค. ๒๕๐๐

★★★★

กายจากฝากชื่อไว้ ว่าเชื้อกวีวงศ์ . . . โดย วิชัย เอี่ยมอร่าม

■ อาทิตย์ลับโลกแล้ว ใช่ลา ล่วงเฮย
วันพรุ่งพลันคืนมา ไม่แคล้ว
"*ยาขอบ*" ลับล่วงหา เห็นกลับ มาแม่
ทิ้งแต่สมบัติแพร้ว เพริศไว้ในสยาม

■ **หนึ่ง** นาม "*ยาขอบ*" นั้น จักลง
คู่ชาติไทย, ใหญ่ยง ยากไร้
เสมือนหนึ่งฟากฟ้าจง ใจคู่ พ้านอ
กายจากฝากชื่อไว้ ว่าเชื้อกวีวงศ์

■ สอง บรรจงเสกสร้าง สมวรรณ- คดีเอย
มากนักสุดจักพรรณน์ พากย์ถ้วน
แต่ละเรื่องสิสรร สร้างอย่าง ดีนา
คงค่าควรเมืองล้วน เลิศแล้วทุกทาง

■ ปางก่อนเคยกอปรเกื้อ ณการ- บุญฤา
ผลจากวิทยาทาน ทวมทัน
จงดลแหละบันดาล ดารสู่ สวรรค์เทอญ
หรือล่วงวัฏทุกข์พ้น ผ่านเข้านิพพาน

■ ผิวทานที่ท่านได้ กระทำ
แต่ก่อนมิอาจนำ ท่านล้ำ
ล่วงพ้นวัฏมากำ เนิดมนุษย์ โลกนา
จงเปรื่องปราดฉลาดก้ำ กึ่งผู้อื่นใด

๑๕ มษย. ๒๕๐๐

★★★★

แด่วิญญาณ *ยาขอบ* . . . . . โดย *หยาดฝน*

■ ด้วย *คุณโชติ แพร่พันธุ์* นั้นนามแฝง
สืบแสดง *ยาขอบ* นั้น มิพรสวรรค์
มัจจุราช ร้ายราญ ผลาญชีวัน
ยังไม่ทัน ถึงขวบขัย วัยชรา

■ ทั้งความเศร้า อาดัย ไม่หายห่วง
ไว้กับปวง ญาติมิตร จิตโหยหา
อยู่เบื้องหลัง หลั่งหล่น ชลนา
จนปัมว่า ชีพสลาย ลงตายตาม

■ อันความตาย เป็นธรรม ดามนุษย์
ถึงที่สุด มิอาจเบี่ยง หลีกเลี่ยงข้าม
ต้องม้วยมรณ์ แนนอน ทุกรูปนาม
แค่สุดห้าม เวทนา โศกาดูร

■ ท่านผู้มี พรสวรรค์ อันแสนหวาน
หากมีญาณ วิถี ไม่มีสูญ
ของจงทราบ คำเล่า ขอเค้ามูล
และเพมพูน ยินดี เปี่ยมปรีดา

■ ว่าบัดนี้ เพื่อนใน โลกมนุษย์
บริสุทธิ์ จิตมาด ปรารถนา
ร่วมประกอบ กุศล ผลบุญพา
กระทำฌา ปนกิจ ศพมิตรรัก

■ พร้อมบำเพ็ญ กรณีย์ ศรีพิศิษฐ์
อวยอุทิศ กุศลให้ ด้วยใจสมัคร
แด่วิญญาณ ยาขอบ ชื่นชอบนัก
พึงประจักษ์ ในผล ดลบันดาล

■ ด้วยน้ำใจ ใสสอาด ของ หยาดฝน
แผ่กุศล ร่วมจิต อธิษฐาน
จงรื่นรมย์ สมถวิล ดวงวิญญาณ
ณ แหล่งสุ คติสถาน พิมาน เทอญ.

๒๕ มิย. ๒๕๐๐

โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนึกของมิตรสหาย ทั้งใกล้และไกล

■ *บุคลิกลักษณะ* ของพี่โชติ ในสายตาของข้าพเจ้า เป็นบุคลิกลักษณะของบุคคลที่หาได้ยาก ในกลุ่มนักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ที่ได้พบเห็นมา พี่โชติเป็นคนร่ำเริง เบิดเผย ยากจน แต่เป็น *คนจริง* เงินของพี่โชติในวันนี้ไม่ใช่สำหรับวันหน้า เมื่อเพื่อน ๆ เตือนถึงเรื่องการใช้เงินแบบพระเวสสันดรของเขา พี่โชติมักกล่าว ซึ่งข้าพเจายัง. ประทับใจอยู่ตลอดเวลา ว่า "*สมองเรามี หามันใหม่ วันนี้ใช้ไปแล้วพรุ่งนี้ก็หาใหม่ซี เกิดเป็นคนจะกลัวอะไรในเรื่องเงิน*"

นี่แหละคือพี่ *โชติ แพร่พันธุ์* หรือ *ยาขอบ* บุรุษเจ้าสำราญผู้หัวเราะเยาะคำว่า "เงิน ๆ ทอง ๆ" เพราะเชื่อสมองตัวเอง

สมัคร เสาวรส

+ + +

■ คำว่า *โชติ แพร่พันธุ์* ได้ถูกลบไปจากโลกโดยชะตากรรมอันเดียวกันที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือความตาย เมื่อปีที่แล้วนี้

ชีวิตๆหนึ่ง ซึ่งเมื่อยังมีลมหายใจและเราเรียกกันว่า โชติ แพร่พันธุ์ สูญสลายไปอย่างที่ไม่มีอะไรเหลือ แต่สิ่งที่เจ้าของนามนั้นทำไว้ในฐานะตัวละครของโลกจะคงอยู่ตลอดไป

ความเป็น *อมตะ* ของพี่โชติประกอบขึ้นด้วยความจริง ๒ ประการ ประการแรกคือการครองชีวิต ซึ่งทำให้ชีวิตของพี่โชติเป็นชีวิตตัวอย่าง น้อยคนนักจะใช้ชีวิตได้ฉลาดคุ้มค่าอย่างพี่โชติ ครั้งหนึ่งพี่โชติเคยประกาศในวงสุราว่า "*ผมนี่แหละ โอมาร์คัยยัม --- ผู้ยึดเหล้าองุ่นและนารีเป็นสรณะของชีวิต*"

ถูกแล้ว พี่โชติใช้ชีวิตอย่างกษัตริย์เจ้าสำราญ และอีกหลายคนในโลกนี้ก็ใช้ชีวิตแบบนั้น แต่ไม่มีชีวิตใดเป็นอมตะเพราะเหตุที่มุ่งหาแต่ความสำราญให้แก่คนเหมือนพี่โชติ หลายคนใช้ชีวิตเจ้าสำราญด้วยกำลังทรัพย์อันมหาศาลของเขา แต่หลายคนที่เดียวตายไปพร้อมกับคำสาปแช่ง เพราะระหว่างที่มีชีวิตอยู่ ได้ตั้งหน้าตักตวงแต่ความสำราญบานใจโดยมิได้คิดถึงผู้อื่น .... เป็นความสำราญบนความทุกข์ของผู้อื่น

ทำไมข้าพเจ้าจึงกล้ากล่าวเช่นนั้น? เพราะว่าไม่แต่ข้าพเจ้า หากแต่ทุกคนรู้ดีว่าพี่โชติเป็นมนุษย์ที่ *ให้* มากกว่า *รับ* ความสำราญที่พี่โชติหามาได้นั้นได้มาจากการ *ให้* มิใช่การกอบโกย..... จากเหงื่อและน้ำตาของผู้อื่น ทุกคนรู้ดีว่าพี่โชติพร้อมที่จะให้ทุกสิ่งที่ตัวมีแก่ผู้อื่น แม้แต่กางเกงใน... ให้ด้วยน้ำใจอันยิ่งใหญ่ของคนที่ถือว่า *เกิดมาแต่ตัว เวลาตายไม่มีใครเอาอะไรไปได้* มีน้อยคนนักที่สามารถบำเพ็ญชีวิตเจ้าสำราญได้อย่างพี่โชติ พร้อมด้วยคำสดุดีที่หฤหรรษ นั่นเป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่ทำให้ชีวิตของพี่โชติเป็นชีวิตอมตะ

ประการถัดไป ด้วยสมองอัจฉริยะและด้วยหัวใจอันยิ่งใหญ่ พี่โชติให้สมบัติอมตะไว้แก่โลกในนามของ *ยาขอบ*... สมบัติซึ่งไม่จำเป็นจำต้องพูดอะไรกันมาก นอกจากกล่าวเพียงว่าประวัติศาสตร์วรรณกรรมของเมืองไทยจะต้องจารึกไว้ตลอดชั่วกัลปาวสาน

ชีวิตของคนที่ *ให้* มากกว่า *รับ* เป็นชีวิตของคนไม่ตาย และแม้ว่ายมพบาลผู้ต้องการให้ทุกคนลงนรก จะหยิบดาเด็งที่ไร้ความยุติธรรมอันไหนขึ้นมาชั่งน้ำหนัก *กรรม* ที่พี่โชติทำไว้ ดาเด็งข้างที่บอกถึง *ความดี* ก็จะหนักกว่าอีกข้างหนึ่งเสมอไป

ครั้งหนึ่ง มีเรื่องเล่ากันว่า ยมพบาลมีความกตัญญูต้องการฟังเรื่องขบขันสำหรับหัวเราะเล่นให้สบายใจ ผู้คุมเมืองนรกจึงแนะนำให้จ้าวนายของมันดำดินขึ้นไปยังโลกมนุษย์ เที่ยวอ่านดูข้อความที่จารึกอยู่ตามหลุมศพ ซึ่งสดุดีกันไว้อย่างเลิศลอย แต่หลายคนก็ไม่วายจะต้องตกเป็นเชลยของนรก นิทานเรื่องนี้อาจเป็นจริงสำหรับวิญญาณในหลาย ๆ หลุมศพ แต่ไม่เป็นจริงสำหรับวิญญาณของพี่โชติ เพราะเป็นคำจารึกที่ยมพบาลมีโอกาสน้อยเหลือเกินที่จะหัวเราะ.

แสวง ตุงคะบรรหาร

+ + +

■ *ทำดีหรือทำชั่ว* เท่านั้น ที่ทำให้โลกรู้จัก เพราะฉะนั้น ขอให้ทำดีเข้าไว้ เป็นดีที่สุด โลกจะได้ไม่ลืมท่านเป็นแน่ ท่านจะ

ตายไปสักกี่ปี เช่น สุนทรภู่, ศรีปราชญ์, เจ้าฟ้ากุ้ง, เช็กสเปียร์, ย.บ. ชอว์, มาร์คทะเวน ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

ยาขอบ ได้กระทำดีไว้ จนชื่อเสียงคับฟ้า สะเทือนคะครั่นเคลื่อนไหวอยู่ทุกวัน และจะดังอยู่เช่นนี้ไปตลอดกาล.

สนามจันทร์

+ + +

■ *เขาเป็นคนสนุก* ใจคอกว้างขวางและเบิดเผยเสมอ เมื่อเขาเข้าไปในสถานที่ใด ดูเหมือนทุกคนในสถานที่นั้นจะพลอยสนุกสนานครึกครื้นไปกับเขาด้วย เขาเป็นคนทันสมัยอยู่สำหรับวันนี้ วันหน้าดูเหมือนจะไม่มีความหมายอะไรสำหรับเขาเลย วันนี้เราอยู่ พรุ่งนี้เป็นอีกปัญหาหนึ่ง เขาเป็นคนของประชาชน อุทิศสมองและเวลาของเขาเพื่อความอภิรมย์ของประชาชน เขาเป็นนักเล่านิทานมือเอก และมีมิตรสหายทั่วมุมเมือง นั่นแหละเขาละ โชติ แพร่พันธุ์ หรือ *ยาขอบ*--- *ผู้ชนะสิบทิศในโลกแห่งนวนิยาย*

อ. ร. ค.

+ + +

■ ขณะ คุณโชติ แพร่พันธุ์ มีชีวิตอยู่ ได้ผลิตวรรณกรรมในนามแฝง *ยาขอบ* ถูกอารมณ์ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าได้

ใจว่าตราบใดคุณโชติยังคงทำงานให้แก่โลก ตราบนั้นข้าพเจ้ายังจะได้พบวรรณกรรมอันตรึงใจเพิ่มขึ้นอีกไม่มากก็น้อย บัดนี้คุณโชติจากไปเสียแล้ว ร่างกายของนักประพันธ์นามโรจน์คนหนึ่งของเมืองไทย และของโลกสูญสิ้นไปในวันฌาปนกิจศพนี้ ข้าพเจ้าคิดถึงคุณโชติ และเชื่อใจตนเองว่าจะต้องคิดถึงอีกบ่อยครั้ง เมื่อหัวใจเรียกหา *ยาขอบ* ตอนใหม่ ๆ แต่ข้าพเจ้าก็ไม่อาจค้นหามาบำเรอหัวใจของตนได้ต่อไปเสียแล้ว.

มรว. นพแก้ว นวรัตน

\+ + +

■ *ยาขอบ* ได้จากเราท่านไปแล้ว คงเหลือแต่รอยอาลัยประทับอยู่ในดวงใจของเรามิรู้วาย อันเนื่องมาจากความดีงามซึ่ง *ยาขอบ* ได้ประกอบเมื่อครั้งชีวิตยังอยู่ แม้ชีวิตจะแตกดับ คุณงามความดีอันนั้นก็ยังไม่เสื่อมสูญ เปรียบได้เสมือนธูป แม้จะดับลงแล้ว แต่กลิ่นอันหอมกรุ่นนั้นก็ยังคงอยู่

อนันต์ บำเพ็ญ

\+ + +

■ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* จากพวกเราไปแล้ว จากไปอย่างทุก ๆ คนจะต้องไปโดยไม่มีวันกลับ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* จากพวกเราไปก่อน ทิ้งให้หมู่มิตร วงศ์ญาติ และผู้คุ้นเคย ต้องอาลัยและเศร้าหมอง

แต่เหนือสิ่งเหล่าน คุณโชติได้ทิ้งวงวรรณกรรมของเมืองไทยไปท่ามกลางความรักและอาลัยอย่างสุดซึ้งของบรรดานักอ่าน นักแสวงหาความรู้ และนักหาความสุขจากหนังสือ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* ได้สร้างวรรณกรรมยุคหลังสุดจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ *ผู้ชนะสิบทิศ* ฉะนั้น มรณกรรมของ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* จึงเป็นการสูญเสียนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของเมืองไทยไป แม้ว่าคุณโชติจะจากไปแต่กาย ชื่อเสียงก็จะปรากฏอยู่อีกนานเท่านาน ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ดูเหมือนจะยิ่งทำให้พวกเราที่คุ้นเคยกับคุณโชติต้องเศร้าใจมากเพียงนั้น เพราะต้องสูญเสียสิ่งที่มีค่ายิ่งไปจากจิตสำนึกที่แท้จริง.

สนิท ธนะจันทร์

\+ + +

■ *เขาจากเราไป* แต่เรือนกาย ส่วนอมตวิญญาณของ *ยาขอบ* คงอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนชาวไทยตลอดกาล.....

อุษา เชื้อเพ็ชร์

\+ + +

■ *คุณโชติ แพร่พันธุ์* เป็นเพื่อนที่มีน้ำใจงามและสนุกสนาน ส่งเสริมอาชีพฐานันดร ๔ ไว้โดยบริบูรณ์ คือ รักษาและส่งเสริมเกียรติคุณและชื่อเสียงแห่งความเป็นนักหนังสือพิมพ์ไว้เป็นอย่างดี.

ประไพ โกศัยดิลก

■ คุณโชติ เป็นผู้มีอัธยาศัยสุภาพอ่อนโยน พบผู้ใดมักแสดงการวะก่อน ทั้งแสดงตัวเป็นกันเองกับเพื่อนหนังสือพิมพ์อย่างเสมอต้นเสมอปลายไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่ ซึ่งจะหาผู้กระทำตัวเช่นนได้ยากนัก.

พินิต อังกินันทน์

+ + +

■ *ยาขอบ* ได้จากเพื่อนฝูงทั้งหลายไปแล้วอย่างไม่มีวันจะได้กลับมาพบกันอีก แต่ผีไม้ลายมือในเชิงการประพันธ์ การบำเพ็ญความดีต่อเพื่อนฝูงและคนทั่วๆไป หาได้จากไปไม่ *ยาขอบ* และ *ผู้ชนะสิบทิศ* จะเป็นที่นิยมของคนทั้งหลายอยู่อย่างมิรู้ลืม ขอให้เพื่อนจงไปสู่สุขคติเถิด.

ฉอ้อน เอื้อตระกูล

+ + +

ในชั่วระยะชีวิตอันไม่ยาวนานของ โชติ *แพร่พันธุ์* เขาได้ผ่าพ้นมาแล้วทั้งในทางโลกีย์สุขและทุกข์ เราได้ยินแต่ว่าคนตายแล้วสบาย ถ้า โชติ *แพร่พันธุ์* ตายแล้วสบาย ข้าพเจ้าคนหนึ่งขอแสดงความชื่นชม.

หลวงบุณยมานพพาณิชย์

■ เมื่อ *ยาขอบ* ตายไปจากโลกนี้ จากญาติมิตรที่รักทุก ๆ คน ผมก็ได้แต่อาลัยและใจหาย ทั้ง ๆ ที่เคยนึกอยู่เสมอมาว่าทุกคนในโลกนี้เมื่อมีเกิดก็ย่อมมีแก่มีเจ็บและตายในที่สุด แม้กระนั้น ผมก็อดที่จะคิดว้าเหว่เสียมิได้ *ยาขอบ* เป็นสมบัติรักของนักหนังสือพิมพ์นักเขียนทุกคน *ยาขอบ* เป็นที่รักของคนทั้งประเทศ งานทุก ๆ ชิ้นโดยนามปากกา ยา*ขอบ* แต่ละด้วนเป็นอมตะ เป็นข้อพิสูจน์กันดีทุกคนตั้งแต่ปราสาทลงมาถึงกระท่อม ใครหรือจะลืม *ผู้ชนะสิบทิศ*? และนั่นเองที่ยังเหลืออีกเป็น *ยาขอบ*.

แกม มหรรณพ

\+ + +

■ *"ยาขอบ"* ที่ข้าพเจ้ารู้จัก ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่เคยได้พูดคุยด้วย แต่ผลงานของท่านเป็นคำแนะนำในการขีดเขียนและทำให้มุมานะในเมื่อเกิดสูญเสียกำลังใจ.

บุญเสริม นาคเสน

\+ + +

■ *ในฐานะ* ที่เขาเป็นทั้งคนหนังสือพิมพ์ และประพันธกรอาวุโสในวงการหนังสือของเมืองไทยคนหนึ่ง ซึ่งเรียกร้องความสน

ใจจากประชาชนทั่วประเทศ ไม่มีใครเลยสักคนเดียวที่จะไม่รู้จัก "*ยาขอบ*" และ *ผู้ชนะสิบทิศ* ความดีของ *ผู้ชนะสิบทิศ* มีมากเพียงใดก็เป็นความดีของ "*ยาขอบ*" ผู้รจนาด้วยปลายปากกาที่ปราศจากยาพิษเจือปน.

สุดจิตร บุณยรัตพันธุ์

+ + +

■ *ชะตาคนเรา* ต้องเป็นไปตามพรหมลิขิต ไม่มีใครอยู่ค้ำฟ้าไปได้ แม้พระบรมศาสดา พี่โชติเคยล้มเจ็บหนักหลายครั้ง แต่ไม่ถึงกาลกิริยา ครั้งสุดท้ายนี้ หลังจากข้าพเจ้าไปเยี่ยมได้เพียง ๒ วัน ข่าวก็แพร่สะพัดไปแทบทุกหนังสือพิมพ์ว่า พี่โชติ "*ยาขอบ*" *แพร่พันธุ์* ได้ถึงแก่อนิจกรรมเสียแล้ว สังขารเป็นของไม่เที่ยง เมื่อทราบข่าวก็ได้แต่ปลงอนิจจัง และส่งบุญกุศลให้วิญญาณพี่โชติจงไปสู่สุคติในสัมปรายิกภพเถิด.

บุญคุ้ม ไพธารมภ์

+ + +

■ *เมื่อข้าพเจ้า* นั่งอยู่คนเดียว ความสัมพันธ์ของข้าพเจ้ากับ *ยาขอบ* ที่ผ่านมาแล้วมากมายอย่างที่ไม่มีใครคิด ได้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกคล้ายกับว่าเขายังไม่ตาย เขายังอยู่ในโลกนี้ แต่อยู่ที่ไหน? ข้าพเจ้า

สามารถบอกได้แต่ว่าชีวิตของ *ยาขอบ* ชื่อเสียงของนักเขียนซึ่งครั้งหนึ่งรุ่งโรจน์ราวกับพระอาทิตย์ทอแสงขึ้นสู่ท้องฟ้า ยังคงติดอยู่ที่ริมฝีปากของคนเกือบทั่วประเทศ ยังตรึงตราแน่นอยู่กับจิตใจทั้งของ *นักเขียน* และ *นักอ่าน* อย่างที่จะไม่มีวันลืมเลือน นี่แหละที่ข้าพเจ้าว่า *ยาขอบ* ยังไม่ตาย.

อ. อรรถจินดา

+ + +

■ *ข้าพเจ้า* เป็นนักเขียนรุ่นน้องปลายแถวของพี่โชติ เพราะฉะนั้น ชีวิตที่ใกล้ชิดกับพี่โชติจึงมีอยู่นิดน้อยเต็มที นอกจากได้ฟังแต่เรื่องราวจากผู้ใกล้ชิดของพี่โชติ จากผู้ที่ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากพี่โชติ ผู้มีน้ำใจกว้างขวางยิ่งกว่าแผ่นฟ้า.

ช. แสงเพ็ญ

+ + +

■ *เป็นเรื่องจริง* ที่ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า ข้าพเจ้าเป็นนักพูดเพราะ "*ยาขอบ*" ไม่ใช่เพราะการเสียมสอนเป็นการส่วนตัว แต่เป็นเพราะบทประพันธ์เรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ที่ "*ยาขอบ*" เป็นผู้ประพันธ์ และมอบให้แก่วงวรรณกรรมของชาติไทย ข้าพเจ้าอ่าน *ผู้ชนะสิบทิศ* ด้วยความหลง

ไหลและดื่มด่ำในอรรถรส จากลีลาของการเขียนที่ดียิ่ง สำนวนถ้อยคำของตัวละครแต่ละตัวที่ "*ยาขอบ*" ได้วาดลงไว้ช่างเหมาะเสียนี่กระไร คำออดอ้อนในเชิงพิศวาสของจะเด็ด คำรำพนตัดพ้อของตะละแม่จันทรา บทบาทโกงของสอพินยาและไขถู น้ำใจของมังตรา ความรู้จักพ้าสูงแผ่นดินต่ำของแม่นมเดาะ สิ่งเหล่านี้ข้าพเจ้าจดจำไว้ได้หมด และกลายเป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งแก่อาชีพของข้าพเจ้าในปัจจุบัน ข้าพเจ้ากลายเป็นนักอ่านโดยไม่รู้สึกตัว ซึ่งจะเป็นเพราะข้าพเจ้าเป็นนักอ่าน และคอยปรับปรุงตัวเองตามอยู่เสมอ แต่ก็เป็นของแน่นอนว่าข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณ คุณโชติ แพร่พันธุ์ หรือ "*ยาขอบ*" จากการอ่าน *ผู้ชนะสิบทิศ* เรื่องแล้วเรื่องเล่านั้นเอง.

เชษฐ์ ชวประพันธ์

+ + +

■ การสูญเสีย *ยาขอบ* หรือ โชติ แพร่พันธุ์ ย่อมบ่งถึงความเศร้าสลดอาลัยอย่างมหาศาล สำหรับผู้เป็นแฟน *ยาขอบ* ในด้านการอ่านการชม *ผู้ชนะสิบทิศ* อันเป็นงานชิ้นโบว์แดงและถาวรซึ่งเป็นอมตะของเขา นอกจากนั้นยังเป็นการรันทดของนักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ ตลอดจนบรรดามิตรสหาย และเลยไปถึงญาติมิตร ที่ต้องหลั่งน้ำตาแสดงความเสียใจในการจากไปของ *ยาขอบ* ครั้งนี้.

วาสนา อาคมวัฒนะ

■ *เมื่อเกือบสิบปี* มาแล้ว ผมได้พบ คุณโชติ แพร่พันธุ์ ที่จังหวัดร้อยเอ็ด ขณะนั้นผมรับราชการเป็นรองผู้กำกับการตำรวจอยู่ที่จังหวัดนั้น การสนทนาระหว่างกันเป็นไปอย่างถูกอัธยาศัยและสนุกสนานอย่างยิ่ง ผมเรียกคุณโชติว่าพี่ คุณโชติเรียกผมว่าน้องชาย หลังจากนั้นก็ไม่ได้พบกันอีก แต่คาถาบทหนึ่งที่พี่โชติฯ ให้ผมไว้ ผมยังผังใจและใช้อยู่เสมอ

"น้องชายเป็นตำรวจ งานกว้างขวางมาก
พี่จะให้คาถาสักบทหนึ่ง

ปราถนาสิ่งใดในปฐพี เอาไมตรีแลกได้ดังใจจง

ใช้งานสำเร็จทุกเรื่อง
เกี่ยวผู้หญิงละก็ไม่มีปัญหาเลย"

ผมปฏิเสธไม่ได้เลยว่า คาถาบทนี้ของพี่โชติฯ มีส่วนช่วยสนับสนุนกิจการงานของผมมาโดยตลอด.

พตต. สำเริง วรรณพฤกษ์

+ + +

■ *ที่บ้านพัก* ของพี่โชติมีป้ายประหลาดแขวนไว้ที่เสาอันหนึ่ง ป้ายนี้ทำด้วยไม้สักขัดมันและทาแชลแล็คเป็นอย่างดี ขนาดกว้าง

ยาวประมาณด้านละฟุตเศษ ในบ้ายนั้นเขียนว่า "*พ่อสั่งให้กินเหล้าวันละเป๊ก ห้ามยกยอด*" พ่อในที่นี้หมายถึง *นายวรกิจบรรหาร* เจ้าของโรงพิมพ์อักษรนิติ ซึ่งพี่โชตินับถือเหมือนกับพ่อ และนับถือ *คุณชลอ รังควร* [ภรรยานายวรกิจ] ว่าเป็นแม่ พี่โชติให้เหตุผลว่าคนทั้งสองมีบุญคุณยิ่งนัก นอกจากจะเป็นผู้อุปการะแล้ว ยังตักเตือนด้วยหวังดีให้เลิกดื่มเหล้า เพื่อจะได้เขียนเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ให้จบบริบูรณ์เสียที เพราะเหลืออีกไม่ถึง ๒๐ ยก โดยตั้งค่าเรื่องไว้ให้ ๑๗๐,๐๐๐.– บาท [แสนเจ็ดหมื่นบาทถ้วน] เขียนเป็นเช็คเงินสดไว้ให้ และพูดว่า "*นี่โชติ, ถ้าแกเขียนเรื่องเสร็จเมื่อใดมาเอาเช็คไปเบิกเงินได้ทันที ที่นี้แกจะซื้อรถยนต์หรือจะซื้ออะไรก็ตามใจ*" เมื่อเขียนเสร็จแล้วก็ใส่ไว้ในตู้เซ้ฟ แต่จนแล้วจนรอด พี่โชติก็เขียนเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ตอนสุดท้ายไม่ได้สักที แต่ดูเหมือนว่าครั้งหลังที่สุดก่อนที่พี่โชติจะจากเราไปได้ เขียนต่อไว้ได้ประมาณ ๓ ยก ทำไมหรือพี่โชติจึงเขียนต่อไม่ได้? ถ้าหากมิใช่เพราะความยุ่งยากในครอบครัวแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่า *ผู้ชนะสิบทิศ* นิยายอันอมตะจะต้องจบ และ *ยาขอบ* จะยังไม่จากเราไป.

สัมพันธ์ โสตะจินดา

\+ + +

■ *ถึงแม้พี่ใหญ่* จะล่วงลับสู่ปรโลกแล้ว หากมีวิจารณญาณวิถีทิพย์ทางหนึ่งทางใดที่พอจะสดับว่า *ผู้ชนะสิบทิศ* หาได้ลับล่วง

ไปกับตัวตนไม่ ซ้ำยังจะเชิดชูตัวเองคู่พ้าดิน เช่นประเพณีอกรอื่น ๆ ของโลก อย่างน้อยที่สุดชาวโลกจะต้องรู้จักนักประพันธ์ใหญ่ผู้นี้เป็นแน่.

เฉลิมศักดิ์ รามโกมุท

+ + +

■ นาน ๆ ผมจึงจะพบเขาสักครั้งหนึ่ง ต่อมาได้พบเขาเมื่อตอนออกจากโรงพยาบาลศิริราช และไปหาเขาอีกครั้งหนึ่งที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม และสุดท้ายก็ได้ทราบว่าเขาได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว รู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอันมาก.

ช้อย ไวทยะวณิช

+ + +

■ มีเรื่องที่อยากจะเล่าเกี่ยวกับ "ยาขอบ" มากเหลือเกิน แต่เกรงจะซ้ำกับคนอื่นเขา จึงขอเล่าสัก ๒ เรื่องเกี่ยวกับปฏิภาณเรื่องหนึ่ง และในฐานะผู้มีอารมณ์ขันอีกเรื่องหนึ่ง

เรื่องแรกเกี่ยวกับผู้หญิงกลางคนคนหนึ่งที่รับจ้างซักเสื้อผ้าให้กับ *ยาขอบ* ซึ่งมักจะใช้ถูกสาวตัวเล็ก ๆ มาทวงค่าซักรีดเอากับ *ยาขอบ*

เสมอ จนน่ารำคาญ ความจริง *ยาขอบ* ไม่ใช่คนหวงหน้า แต่บางครั้งก็ไม่มีเงิน เวลามีเงินก็จ่ายกินไม่อั้นเหมือนกัน วิธีผัดหน้าของ *ยาขอบ* ผิดกับคนอื่น ๆ

วันหนึ่งลูกสาวตัวเล็ก ๆ ของคนชักรีดมายืนเคร่ อยู่หน้าสำนักงาน กำลังรอจังหวะอยู่ *ยาขอบ* เห็นเข้าก็รู้ทัน เขาเรียกเด็กคนนั้นเข้ามาแล้วบอกว่า "*หนู ๆ มานี่แน่ะ*" พอเด็กเข้ามา เขาบอกว่า "*ไปบอกแม่ของหนูที่ว่ามีเงินบ้างไหม ให้ฉันยืมก่อนสักสามบาท*" ได้ผลปรากฏว่าทั้งแม่และลูกหายหน้าหายตาไม่มาทวงหลายวัน

ส่วนที่เกี่ยวกับอารมณ์ขัน เรื่องมีว่า วันหนึ่ง *ยาขอบ* เรียกสามล้อมานั่งจากหน้าวัดช่างเสงเพื่อไปยัง *สำนักงานนายเมตตา* ถนนเฟื่องนคร

"หกสลึง" สามล้อบอกราคา

"บาทเดียวเท่านั้น" *ยาขอบ* ต่อ

สามล้องมองไปยังสะพานกษัตริย์ศึก ซึ่งเห็นสูงชันอยู่ข้างหน้า แล้วก็ต่อรองว่า "ขอค่าขึ้นสะพานสักสลึงเถอะครับ"

ยาขอบ กระโดดขึ้นนั่งทันที เมื่อถึงจุดหมายปลายทางเขาก็ควักเงินให้ ๑ บาท

"ไหนผมขอค่าขึ้นสะพานสลึงหนึ่งไงละครับ" สามล้อท้วง

"ก็ให้แถวนี้ ขาขึ้นให้สิ้งหนึ่ง ขาลงหักออกเสียสิ้ง ก็เหลือบาทเดียวพอดีใงล่ะ!"

โชติ มณีน้อย

+ + +

■ *คุณโชติ* ชอบพูดเสียงดัง หัวเราะก้อง ราวกับว่าโลกนี้เป็นของคุณโชติคนเดียว เป็นคนรักงาน ทำได้อย่างฉับไว ใจกว้าง และชอบเป็นมิตรกับคนทุกคน นี่คือบุคลิกลักษณะของคุณโชติในสายตาของข้าพเจ้า เมื่อได้รู้จักกับคุณโชติใหม่ ๆ สมัยยี่สิบแปดปีมานี้.

สวัสดิ์ ตัณฑสุทธิ์

+ + +

■ *ยาขอบ* หรือ พี่โชติ มีอุปการะคุณอย่างสูงอยู่ตลอดชีวิตข้าพเจ้าในวงงานหนังสือพิมพ์

ยาขอบ เป็นทั้งพี่ชายและหัวหน้างานที่ข้าพเจ้าจะไม่มีวันลืมคุณงามความดีของท่านเลย ตราบใดที่ข้าพเจ้ายังมีลมหายใจ.

ยุทธ วีรวัธนพันธ์

■ *ข้าพเจ้า* อยู่จังหวัดชัยนาท ได้พบข่าวอันน่าสลดใจจากทางหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับถึงข่าวอันน่าสลดใจ ว่าพี่โชติของข้าพเจ้าได้ละทิ้งพวกเราไปเสียแล้วอย่างไม่มีวันที่จะกลับมาพบและให้ความสุขร่วมสำเริงสำราญแก่พวกเราได้อีกต่อไปแล้ว

แต่อันคุณความดีของพี่โชติที่ได้สร้างไว้ตั้งแต่ครั้งยังมีชีวิตอยู่หาได้จากพวกเราไปด้วยไม่ คงยืนอยู่คู่ฟ้าเพื่อ "คลายวิปโยค" แด่ปวงประชากรต่อไปอีกจนกระทั่งโลกสลายแน่ ๆ.

สมบัติ นุชสนธิ

+ + +

■ *ออกจะเป็น* เรื่องแปลกแทบไม่น่าเชื่อที่ข้าพเจ้า--ในฐานะเป็นนักประพันธ์ยุคเดียวกับ *ยาขอบ* ไม่เคยรู้จักท่านผู้นี้มาก่อนเลย

เราอาจจะเดินสวนกันตามถนน, เคยเห็นหน้ากันตามสำนักงานหนังสือพิมพ์บางฉบับ เคยยืนอยู่ใกล้ ๆ กันตามร้านขายหนังสือ หน้าโรงภาพยนตร์ ร้านขายของหรือที่หนึ่งที่ใดก็ตาม แต่ไม่เคยมีใครบอกข้าพเจ้าว่านั่นคือ *ยาขอบ* หรือเคยได้ยินใครเรียกร้องชื่อของเขาขณะที่เขายืนอยู่ที่นั่นด้วย

ในการเผาศพคุณปกรณ์ บุรณปกรณ์ เมื่อ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๙๖ ข้าพเจ้าทราบว่า *ยาขอบ* ไปในงานนั้นด้วยโดยมีผู้ช่วยประคอง แต่ครั้นข้าพเจ้ามองหา มีใครคนหนึ่งบอกว่ากลับเสียแล้ว เป็นอันว่าข้าพเจ้าพลาดโอกาสอันงามที่จะเห็นท่านผู้นั้น

แต่ถึงแม้ข้าพเจ้าจะไม่รู้จักตัว *ยาขอบ* แต่ข้าพเจ้ารู้จักงานของเขาเป็นอย่างดี และเคยติดตาม *ผู้ชนะสิบทิศ* มาตั้งแต่เมื่อลงพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ในสมัยที่เขาและข้าพเจ้ายังอยู่ในวัยหนุ่มฉกรรจ์ ข้าพเจ้าเคยอ่านเรื่องสั้น *มุมมืด* ของเขาด้วยความพิงใจ และยกย่องในความกล้าหาญของเขาเมื่อได้อ่านวิจารณ์ *นี่แหละโลก* ของ *ดอกไม้สด* ในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งโดยแสดงทรรศนะอย่างอิสระ

ในระยะหลัง เมื่อข้าพเจ้าทราบอาการป่วยอันเรื้อรังยาวนานของเขา ข้าพเจ้าเคยภาวนาอยู่เสมอให้เขาหายวันหายคืน เพื่อเขาจะได้จบงาน *ผู้ชนะสิบทิศ* เสียที แต่แล้วในที่สุดข้าพเจ้าแน่ใจว่าคำภาวนาของข้าพเจ้าปราศจากผล เมื่อได้ทราบข่าวตายของเขา ข้าพเจ้า, ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้จักกับเขาเลยในทางส่วนตัว, ไม่อายรู้สึกใจหดหู่ดุจว่าเป็นการจากไปชั่วกาลนานของมิตรที่รักคนหนึ่ง มรณกรรมของ *ยาขอบ* เป็นการสูญเสียนักประพันธ์ที่มีแนวเขียนเพริศพริ้งชนะใจคนทั้งเมืองซึ่งจะหาตัวแทนได้ยากนัก ข้าพเจ้าขอภาวนาอีกครั้งหนึ่งให้วิญญาณของเขา ผู้ได้สร้างงานยิ่งใหญ่ทิ้งไว้ให้แก่ชาวไทย จงไปสู่สุคติสมปรารถนา.

■ *พิโชติครับ* ดูเหมือนผมจะเป็นคนสุดท้ายที่เขียนถึงพี่โชติ มิตรสหายผู้ร่วมจัดหนังสือทระลึกถึงพี่โชติมาเดือนต้นฉบับเมื่อเวลาพลบค่ำ หรือที่เราๆ เคยเรียกยามว่าแดดร่มลมตกแล้ว ผมคิดถึงค่ำวันหนึ่งอากาศชื้น เมื่อหลายปีมาแล้ว เรานั่งอยู่ที่แยกบางขุนพรหม และอีกหลายสิบครั้งในกาละอย่างนั้นที่สมาคมหนังสือพิมพ์

มีคนจำนวนมากพูดถึงพี่โชติอยู่ไม่ขาด ถ้อยคำที่กล่าวถึงนั้นล้วนแต่คำสรรเสริญ และอาลัย ในหนังสือเล่มนี้ก็ล้วนแต่กล่าวถึงพี่โชติ จนบางครั้งบางคนแทบจะเห็นพี่โชติเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปก็มี

ข้อความที่บางคนได้เขียนมา เพื่อร่วมพิมพ์ในหนังสือนี้ พวกเราได้นั่งอ่านกันหลายคน บางคนทำให้พวกเราเศร้าเมื่อคิดถึงยามสุขสนุก สนานครั้งพี่โชติยังอยู่กับเรา แต่บางคนก็ทำให้เราขบขันด้วยเรื่องราวฉิดฉาร อันไม่ควรจะเปิดเผยต่อสาธารณะ

เที่ยงวันหนึ่ง พวกเราหลายคนในคณะกรรมการจัดหนังสือเล่มนี้ไปพบกันที่บ้าน *ครูเทียม* ที่บางกะปิ มีเจ้าของบ้านมิตรเก่าของพี่โชติ, อาจารย์กุหลาบ สายประดิษฐ์, พี่ชอบ มณีน้อย, คุณสมัย เรืองไกร, คุณถมุด อดิพยัฆ์ และผม เราได้กำหนดแนวทางของหนังสือและกำหนดงานคร่าวๆ เกี่ยวกับมุฑิตา *ยาชอบ* อยู่จนกระทั่งบ่าย

ผมได้ข้อความเห็นจากที่ประชุมนั้น ว่า หากจะมีข้อเขียนถึงชีวิตส่วนตัวด้านต่างๆ ของพี่โชติแล้ว ก็ควรจะมีข้อเขียนถึง งาน ของพี่

โชติในแง่วิเคราะห์ด้วยจะเป็นการสมควรหรือไม่? ข้อเสนอนี้ได้รับการพิจารณา และจำได้ว่า อาจารย์กุหลาบรับจะเขียนในเชิงวิเคราะห์งานของพี่โชติไว้ในหนังสือเล่มนี้---อย่างน้อยก็สักแง่หนึ่ง

งานของพี่โชติหลายชิ้นได้แสดงถึง ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงจิตใจของหนุ่มสาวในวัยรักในสังคมแบบหนึ่งซึ่งพี่โชติได้ผูกพันอยู่ *ความรัก* ของพี่โชติ และที่แสดง ออกทางหนังสือเป็นความ รักที่ทำให้ผู้ได้อ่านได้ ยินสะท้อน' สะท้านใจ ผมเคยได้ ยินจากปากของคนหลายคนว่า เขาได้รับความสมหวังในความรัก ภายหลังจากอ่านงานของพี่โชติ!

แต่ความรักในชีวิตจริงของพี่โชติ กลับทำให้ผู้ฟัง ปวดหัวใจ!

งานของพี่โชติได้ประทับอยู่ ในความ ทรงจำ ของคน นับล้าน ไมตรีจิตของพี่โชติผังอยู่ในความระลึกถึงอย่างแท้จริงของพวกเรา

ผมยังจดจำค่ำฝนพรำ ๆ ที่บางขุนพรหม ขณะนั้นสุขภาพของพี่โชติกำลังอยู่ในสภาพน่ากังวล เราดื่มเหล้ากันเงียบเพียงสองคน พี่โชติปรารภว่า

"ร่างกายของพี่กำลังจะแย่อีกแล้ว ผู้ชนะสิบทิศกางแผ่อยู่ในสมองของพี่หมดแล้วหาเวลาเขียนไม่ได้ ไม่ใช่ไม่มีเวลาเอาเสียเลยหรอกนะ เวลาน่ะมีตลอดวัน แต่มันยังไม่ส่ำร่างซักทีนี่น่ะซี"

นั้นดูเหมือนจะเป็นครั้งสุดท้ายที่เราพบกัน หลังจากนั้นไม่กี่เดือนต่อมาก็ได้ทราบพี่โชติกลับเข้าโรงพยาบาลอีก และต่อจากนั้นมาไม่ช้านานก็ทราบข่าวว่า พี่โชติไปจากพวกเราเสียแล้ว

ผมอยากจะเขียนถึงพี่โชติมากกว่านี้ แต่เกรงใจมิดรสหายที่นั่งทางต้นฉบับอยู่ขณะนี้ ผมเป็นคนสุดท้ายที่ส่งต้นฉบับนี้ ถ้าจะรำพันต่อไปอีก คงจะถูกมิดรสหายดำหนิเอาแรง ๆ ว่า มัวแต่ผัดวันประกันพรุ่งแล้ว ยังมาทำให้คนอื่นเสียเวลาอีก ขอลาพี่โชติก่อน และ---- คงได้พบกันแน่.

ทนง ศรัทธาทิพย์

ภาษาและคารมของ *ยาขอบ*

"---บนตั่งตัวที่ห้าชั้นยอด พระพุทธรูปทองคำขนาดหน้าตักกว้างหนึ่งคืบ สมบัติเก่าแก่ประจำตระกูล ส่งรัศมีเรื่อเรืองเหลืองอร่ามประดิษฐานตระหง่านอยู่ในครอบแก้ว และตั่งตัวที่ ๔, ๓, ๒ รองลงมาจนถึงตัวล่างซึ่งใหญ่ขึ้นเป็นลำดับก็ตั้งเครื่องบูชาและเครื่องลางต่าง ๆ ล้วนแต่แนบประวัติอันศักดิ์สิทธิ์ควรแก่จะเคารพสักการะ ตะเกียงแก้วของเก่าจาระไนลวดลายวิจิตรตั้งอยู่กลาง เพลิงที่เกิดแต่น้ำมันมะพร้าวซึ่งจุดประจำไว้ทุกชั่วนาฬิกานานนั้นส่องต้องบรรดาโกศบรรจุอัฐิของท่านบรรพบุรุษผู้ลับไปแล้ว เป็นแสงสกาววาววามประหนึ่งโกศเหล่านั้นพลอยลุกเป็นไฟ

"---ที่นั่น . . . บนพรหมสำหรับกราบพระ ศีรษะอันสะพรั่งด้วยเส้นผมสีเทาชบลงบนกระพุ่มมือ กราบแล้วก็กลับนั่งตัวตรง สำรวมนิ่งต่อไปอีกเป็นเวลานานแล้วจึงก้มลงกราบ เงียนก้มเงียนเงยโดยมิได้ปริปาก นอกจากเสียงไส้ตะเกียงปะทุพึบ ๆ เป็นระยะ ๆ แล้ว ไม่มีอะไรแม้แต่เสียงถอนหายใจ"

จาก *รอยโครอยเกวียน* หน้า ๑๑๓

บันทึกของประธานคณะอนุกรรมการยาขอบอนุสรณ์

■ ในการพิจารณาข้อเขียนต่าง ๆ เพื่อนำลงพิมพ์ในหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นี้ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะอนุกรรมการจัดทำได้รับเงื่อนไขบางประการมาจากคณะกรรมการของสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ซึ่งถ้าหากจะแยกออกเป็นรายละเอียดก็ประกอบอยู่ด้วยลักษณะ ๕ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. *ต้องเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติหรือพฤติการณ์ของคุณโชติ แพร่พันธุ์*

๒. *ต้องพยายามแก้ไขข้อความต่าง ๆ บรรดาที่ผู้เขียนบางรายได้เขียนมาโดยพลั้งเผลอ . . . และหรือพลั้งพลาดจากข้อเท็จจริง ให้ถูกต้องเท่าที่จะสามารถ*

๓. *ต้องเป็นเรื่องราวชนิดที่แน่ใจได้ว่าจะไม่ทำความเสื่อมเสียให้แก่ใครทั้งสิ้น*

๔. *ต้องเป็นงานเขียนใหม่ ๆ อย่างมากที่สุดเท่าที่จะพึงเป็นไปได้*

๔. *ต้องตัดทอนข้อความส่วนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องอะไรเลยกับความเป็นประวัติหรือเป็นประพฤติการณ์ของคุณโชติ แพร่พันธุ์*

การที่คณะกรรมการของสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้กำหนดเงื่อนไขไว้อย่างกว้าง ๆ เช่นนี้ ความจริงก็ได้พิจารณาความเหมาะสมกันมาแล้วอย่างรอบคอบจึงได้วางกำหนดเงื่อนไขลงไว้ ข้อสำคัญที่เดียวก็คือ คณะกรรมการของสมาคม ฯ ไม่ปรารถนาที่จะให้ท่านทั้งสามผู้เป็นฝ่ายลงทุนต้องแบกรับภาระในเรื่องเงินทองให้มากเกินสมควร เพราะฉะนั้น ถ้าปล่อยให้เขียนกันจนไม่รู้ว่าเกี่ยวข้องกับประวัติหรือพฤติการณ์ของ คุณโชติ แพร่พันธุ์ ตรงไหนแล้ว หนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* เล่มนักเห็นจะต้องหนาสัก ๑๐๐ ยกเป็นอย่างน้อย ซึ่งต่อมาเมื่อลงมือดำเนินการตรวจเรื่องเพื่อจัดลงพิมพ์ความเป็นจริงก็ปรากฏขึ้นสมดังที่คณะกรรมการของสมาคม ฯ ได้คาดหมายไว้ กล่าวคือ มีผู้มีจิตศรัทธาเดือมใสเขียนส่งไปให้มากมาย เป็นต้นฉบับซึ่งเหลือจากส่วนที่พิจารณานำลงพิมพ์นั้นประมาณอีกสัก ๕๐ ยกเห็นจะได้ และล้วนแล้วไปด้วยความคิดของผู้เขียนแต่ละราย ๆ นั้น ๆ เองโดยไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือพฤติการณ์ของคุณโชติ แพร่พันธุ์ เท่าไร บางเรื่องก็เป็นนิยายสั้นและนวนิยายขนาดสั้นซึ่งผู้แต่งได้แต่งส่งไปให้เพื่อบูชาคุณคุณโชติ แพร่พันธุ์ ซึ่งผู้เขียนรายนั้น ๆ ถือเสมือนมหาครูในทางประพันธการ และยิ่งกว่านั้น บางท่านยังอุตส่าห์ส่งข้อความที่คมนำเอาออกพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วเพื่อให้คณะอนุกรรมการจัดนำลงพิมพ์ร่วมไว้ด้วยในหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ข้าพเจ้าและคณะอนุกรรมการ ฯ ขออภัยที่จำต้องกันเอาออกเกือบทั้งสิ้น เราพิจารณากันโดยถือหลักตามที่คณะกรรมการสมาคมกำหนดให้มานั้นอย่างค่อนข้างจะเคร่งครัด ไม่เลือกว่าผู้ที่เขียนต้นฉบับส่งไปให้จะเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่หรือไม่ยิ่งใหญ่ และไม่เลือกว่าจะเคยเป็นเพื่อนสนิทหรือไม่ใช่เพื่อนสนิทของคุณโชติ แพร่พันธุ์ แต่อย่างไรก็ดี ความสำนึกในเมตตาจิตและอารีจิตของแต่ละท่าน ๆ คณะอนุกรรมการ ฯ ย่อมมอยู่โดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าบทประพันธ์ของท่านจะได้รับการพิจารณานำลงหรือไม่ได้นำลงก็ตามที ไม่มีปัญหาในข้อนั้นเลยแน่นอน

■ ในด้านรายจ่ายของหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นั้น ก็ขนอยู่กับการพิมพ์จนสำเร็จเป็นรูปเล่ม ในจำนวนหนังสือ ๒,๐๐๐ เล่ม ความหนาของหนังสือ ๕ซ.ม. ยกครึ่ง มีภาพแทรก ๓ แผ่น กับบัตรชำร่วยซึ่งแจกในวันเผาศพอีก ๑,๐๕๐ แผ่น ทางโรงพิมพ์ *รุ่งนคร* ผู้รับจ้างพิมพ์คิดราคารวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑๓,๘๓๕ บาท [*หนึ่งหมื่นสามพันแปดร้อยสามสิบห้าบาทถ้วน*] กับรายจ่ายย่อย ๆ อีก ๒ รายการ คือ รางวัลผู้คัดลอกข้อเขียนเป็นตัวพิมพ์ดีดเพื่อสะดวกในการส่งเรียงพิมพ์ ๓๐๐ บาท และค่าจ้างทำกรอบรูปภาพแทรกที่ยืมเขามาแล้วบังเอิญทำของเขาเสียหาย ๔๕ บาท

■ ส่วนค่าทำบล็อกทั้งภาพปกและภาพแทรก คุณจรวย ศุภปรีชา ผู้จัดการ เอ็ส.อี. [*สยามเอ็นเกรฟวิ่ง*] เป็นผู้รับทำ เป็นเงินรวมทั้งสิ้น ๑,๓๓๐ บาท ซึ่งคุณจรวย ศุภปรีชา ขออุทิศเงินจำนวนนี้ร่วมการกุศลให้แก่คุณโชติ ฯ ดังจดหมายของคุณจรวย ฯ ดังต่อไปนี้

"- - - *ด้วยตามที่ท่านได้สั่งทำแม่พิมพ์สำหรับพิมพ์หนังสือยาขอบอนุสรณ์ เพื่อเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ คุณโชติ แพร่พันธุ์ ตามปรู๊ฟที่ผมแนบมาด้วยนั้น รวมราคาทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑,๓๓๐ บาท* [*หนึ่งพันหนึ่งร้อยสามสิบบาทถ้วน*]

"---*โดยที่คุณโชติ ฯ และผมได้เคยเป็นเพื่อนร่วมโรงเรียนกันมา ผมจึงขออุทิศเงินจำนวนนี้ร่วมการกุศลในการฌาปนกิจศพคุณโชติ ฯ คราวนี้ด้วย*"

■ ในด้านรายรับจากผู้บริจาคช่วยสมทบทุนโดยส่งผ่านไปทางสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย คือ บริษัทชนะการพิมพ์ จำกัด

๑,๐๐๐ บาท พคอ. ถภ คุ้มเปลี่ยน ๓๐๐ บาท คุณสดับ มาสกุล ๓๐๐ บาท คุณเชื้อ อินทรทูต ๑๐๐ บาท คุณลักษณา ดุษฎีวิจัย ๑๐๐ บาท คุณบี่ดิ ฐิติเวช ๑๐๐ บาท คุณการุณย์ พิมลยิ่ง ๒๕ บาท คุณ อาจิณ จันทรัมพร ๒๕ บาท คุณสันท โอภานันท์ ๓๐ บาท คุณแสวง ศุภรัยเศาวนานนท์ ๒๗ บาท รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑,๘๐๗ บาท

■ เมื่อรวมยอดรายจ่ายทั้งสิ้นที่จะต้องจ่ายเป็นเงิน ๓๓,๙๘๐ บาท หักจำนวนที่มีผู้บริจาครวมสมทบ ๑,๘๐๗ บาท จึงคงเหลือจำนวน ๑๒,๑๗๓ บาท ในจำนวนเงิน ๑๒,๑๗๓ บาทนี้เป็นส่วนที่สหายสันทของคุณโชติ แพร่พันธุ์ สามท่าน คือ คุณครูเทียน เหลียวรักวงศ์, คุณบุญวงศ์ อมาตยกุล และคุณชัชน สุวรรณประทีป ร่วมกันเฉลี่ยออกเท่าๆกัน คนหนึ่งเฉลี่ยแล้วก็จ่ายคนละ ๔,๐๕๗.๖๖ บาท

■ ในจำนวนหนังสือทั้งหมดที่สั่งพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม ได้กันไว้แจกจ่ายแก่ผู้ได้รับบัตรชำร่วย ทั้งที่ไปเผาศพและที่ได้รับจากผู้ออกทุนรายใหญ่สามท่านนั้นโดยตรง เป็นจำนวน ๑,๒๐๐ เล่ม เหลืออีก ๘๐๐ เล่มจะได้มอบให้สมาคมหนังสือพิมพ์รับไปจัดการจำหน่ายในราคาเล่มละ ๒๕ บาท เพื่อรวบรวมรายได้ตั้งเป็น *มูลนิธิยาขอบอนุสรณ์* ต่อไป

+ + + + +

■ ถึงแม้ว่าหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นี้จะมีเวลาจัดทำ ทั้งในการรวบรวม, การตรวจ, และการจัดพิมพ์ อยู่อย่างค่อนข้างจำกัด

ก็ได้พยายามเจียดเวลาจากการประกอบอาชีพมาจัดดำเนินการให้อย่างเต็มที่เท่าที่จะสามารถ ความพลั้งพลาดต่าง ๆในข้อเขียนยังอาจจะมีหลงเหลืออยู่, ความผิดพลาดในการตรวจปรู๊ฟ -- ซึ่งบางแห่งอาจจะผิดอย่างโง่ ๆ ทุย ๆ ก็อาจจะมีอยู่โดยทั่วไป ตรงโน้นและตรงนี้ แต่ในนามของอนุกรรมการ ฯ ข้าพเจ้าก็ขอรับเอาข้อผิดและข้อพลั้งเหล่านั้นไว้แต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าได้ให้เวลาของข้าพเจ้าแล้ว และข้าพเจ้าก็ได้ให้วุฒิของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าไม่ใช่เทวดาในนิยายการที่จะทำงานได้ถึงขั้นวิเศษไม่มีผิดไม่มีคำหนินั้นเป็นเรื่องพ้นวิสัย ส่วนเรื่องที่ข้าพเจ้าและพวกเราในคณะอนุกรรมการจะบังเอิญต้องมีครุฑาดกอยู่ในภาวะของลาซึ่งถูกตีเพราะแผดเสียงนั้น ก็ช่วยไม่ได้ มันเป็นความปลงใจของเราเองและทั้งเราก็ได้ปลงใจจะขวนขวายอย่างนั้นเช่นนั้นแล้วโดยหนักแน่น

และในนามของคณะอนุกรรมการ ฯ เช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอบพระคุณทุก ๆ ท่านไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอ่านหรือฝ่ายเขียนของหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* ไว้ ณ ที่นี้ด้วย ปราศจากความร่วมมือของท่านทั้งหลายเสียแล้วหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* เล่มนี้ก็คงจะไม่เกิดขึ้นได้ในลักษณาการที่มันได้ปรากฏแล้วนี้เลย --- แม้ท่านสหายสนิทผู้ถึงทุนทั้งสามจะเต็มใจเท่าเต็มใจ และหรือจะมีกุศลจิตต่อคุณโชติ แพร่พันธุ์ เท่าใดเพียงใด หลักฐานข้อหนึ่งซึ่งจะยืนยันถึงความรำลึกอันนี้ได้ดีที่สุด ก็ได้แก่ภาพที่ปรากฏต่อสายตาของมวลสาธุชนในวันฌาปนกิจศพคุณโชติ แพร่พันธุ์ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๕ พฤษภาคม ที่แล้วมานั่นเอง เพื่อนฝูงและผู้รู้จักคุ้นเคยตลอดจนผู้ซึ่งใคร่ที่จะได้หนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นี้ไปอ่านและไปเก็บไว้เป็นสมบัติที่ระลึก ได้หลั่งไหลไปเผาศพคุณโชติ แพร่พันธุ์ อย่างแน่นขนัดเป็นประวัติการณ์ เกินความคาดหมายของเจ้าภาพ และหรือของคณะกรรมการสมาคม ฯ ตลอดจนคณะอนุกรรมการ ฯ จัดทำหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นี้ ผู้ที่ไปร่วมชุมนุมเผาศพคุณโชติ แพร่พันธุ์ ในวันดังกล่าวนั้นมีไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ คน แน่จนแทบจะถือว่ารับรองของวัดมกุฎ ฯ ที่เดียว

■ ชีวิตของคุณโชติ แพร่พันธุ์ ตลอดช่วงระยะแห่งความเป็นชีวิตของเขานั้น ถือได้ว่าเป็นความทรงอยู่อันเต็มด้วยความน่าทึ่งราวกับนิยายปรัมปรา ซึ่งไม่เป็นที่สงสัยละ ว่า การดำรงชีวิตของคุณโชติ แพร่พันธุ์ จะยังมีผู้พูดถึงกันสืบไปประดุจนิยายปรัมปรานั้นเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าหวังว่าข้อความทั้งหลายทั้งปวงในหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นี้ ก็จะเป็นส่วนหนึ่งให้เกิดการกล่าวถึงเขาในทำนองการเช่นนั้นด้วยได้บ้างแน่นอน ชีวิตของคุณโชติ แพร่พันธุ์ เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมแห่งยุคของเขา เพราะฉะนั้น ถ้าแม้หากหนังสือ *ยาขอบอนุสรณ์* นี้จะสามารถเป็นประดุจหลักบอกเขตให้ประจักษ์แก่คนทั้งหลายได้ถึงปรากฏการณ์ดังกล่าว ท่านสหายสนิททั้งสามผู้ซึ่งร่วมกันลงทุนจัดพิมพ์หนังสือนี้ตลอดจนบรรดาผู้ร่วมลงทุน และร่วมเขียนทั้งหลายก็ย่อมจะดีใจ, คณะกรรมการสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยก็ย่อมจะชื่นใจ, คณะอนุกรรมการดำเนินการรวบรวมจัดพิมพ์หนังสือนี้ก็ย่อมจะบรรลุความสมปรารถนา, และสำหรับตัวข้าพเจ้าเองหรือเล่า---ข้าพเจ้าก็ขอพูดด้วยจิตสำนึกอันลึกลงไว้ ณ ที่นี้เดี๋ยว ว่า ภาระธุระของข้าพเจ้าเท่าที่ได้มาดหมายไว้สำหรับคุณโชติ แพร่พันธุ์ ได้สำเร็จลงแล้ว ข้าพเจ้าไม่ได้คาดและไม่ได้หวังอะไรมากไปกว่านั้น.

ชอบ มณีย้อย

...พมพ

พิมพ์ที่ บริษัท การพิมพ์รุ่งนคร จำกัด ถนนเจริญกรุง คลาดน้อย พระนคร โทร. ๓๒๔๕๒ : นายชิต เหล่าสุน

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY
หอสมุดแห่งชาติ วังหน้า กลาง ดุสิต อนันต์

บรรณาการที่ระลึก
ในงานฌาปนกิจศพ
"แพง"
โชติ แพร่พันธุ์